

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

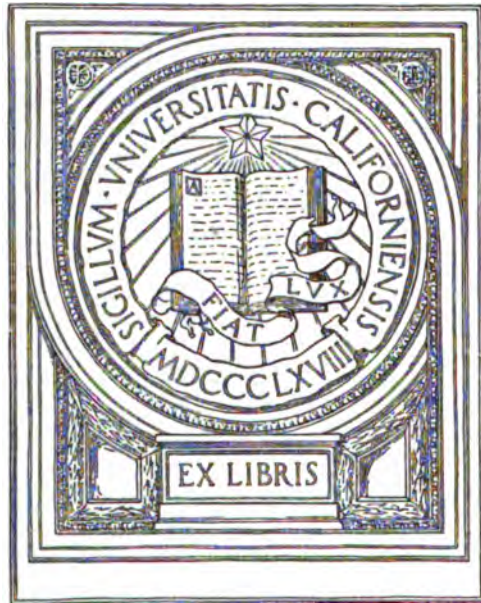
- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

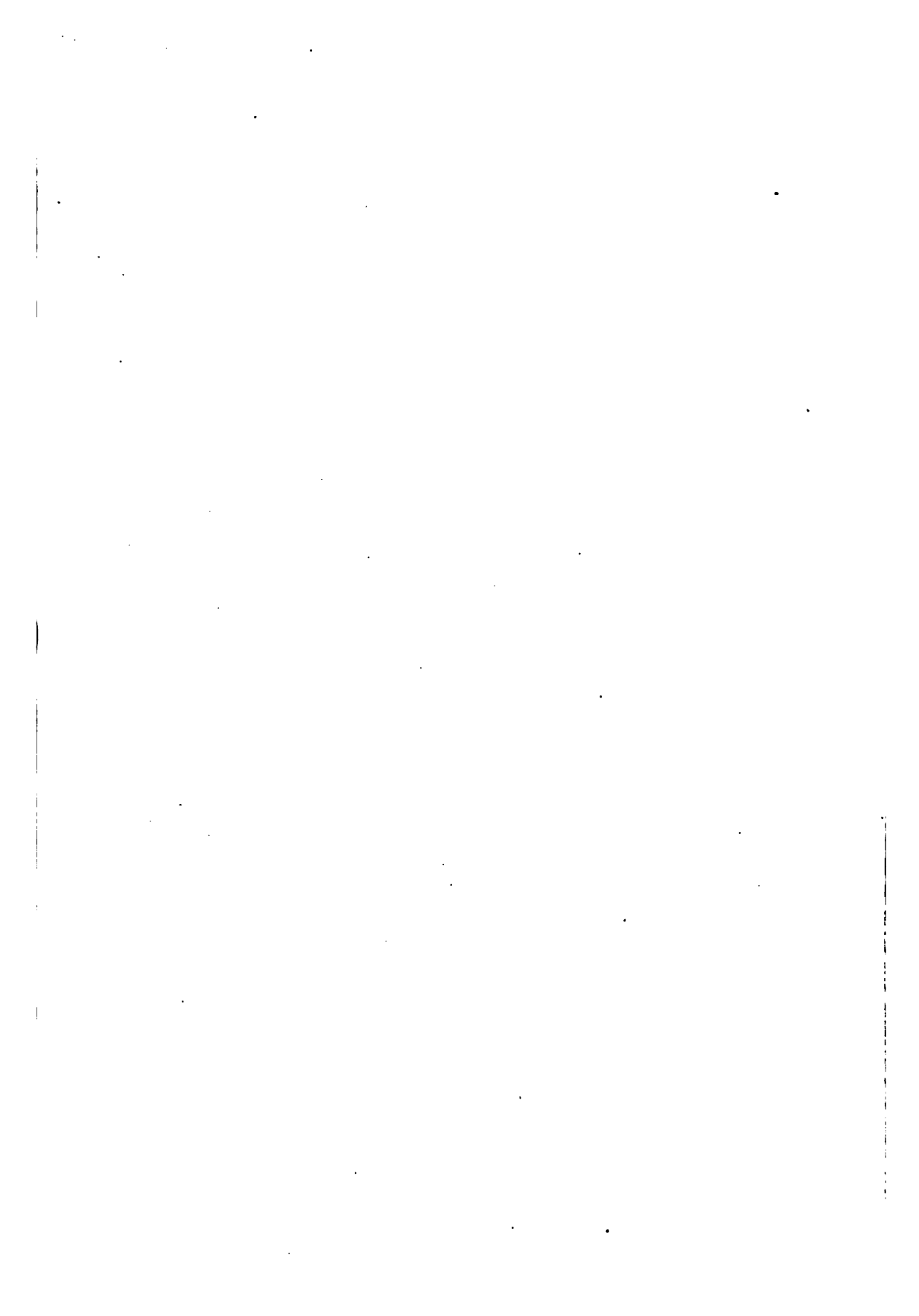
Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

Otto Bremer
25.7.08.

·FROM·THE·LIBRARY·OF·
·OTTO·BREMER·

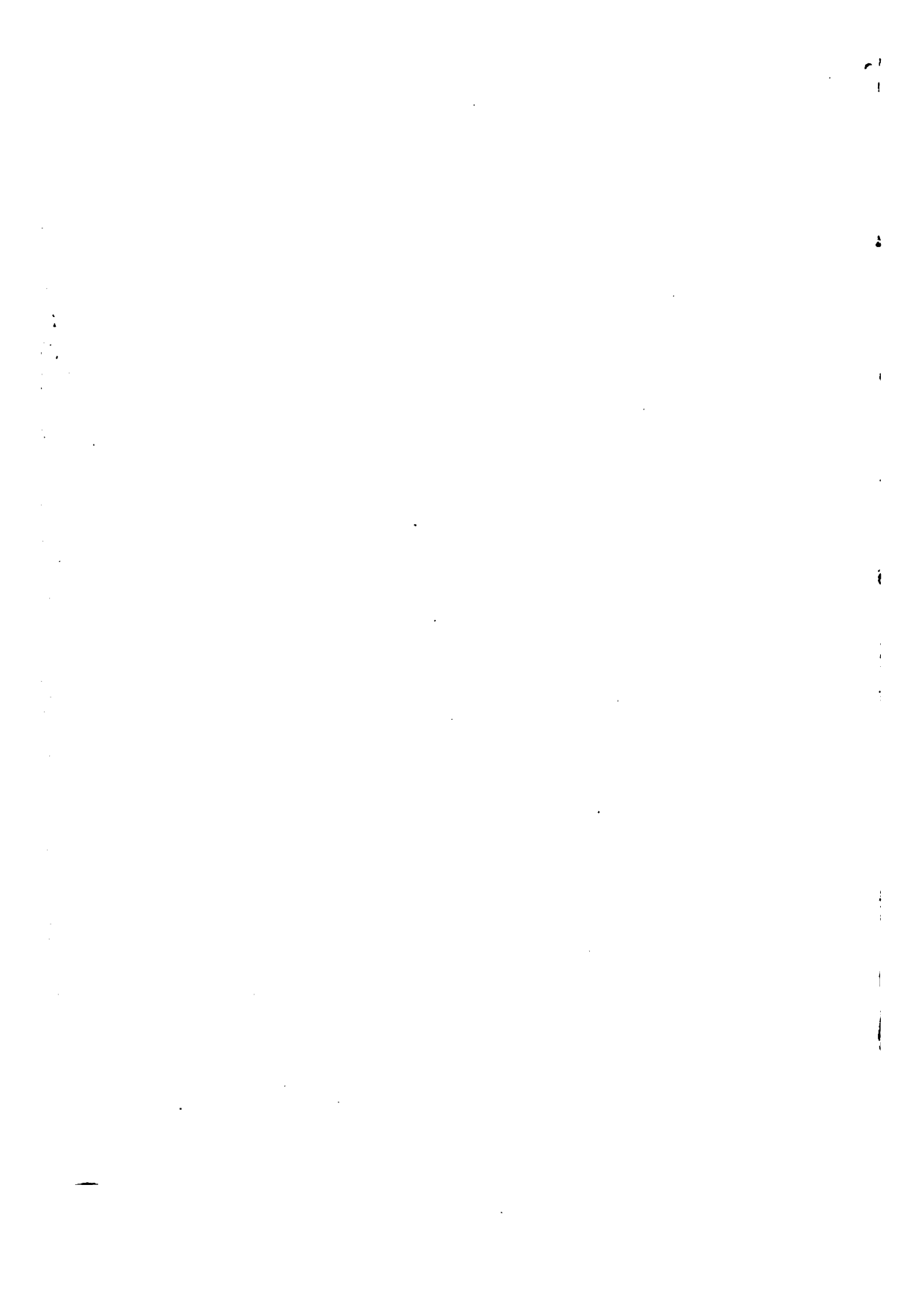

EX LIBRIS

LEUVENSCHĒ BIJDRAGEN

Leuvenſche Bijdragen

OP HET GEBIED VAN DE
GERMAANSCH E PH ILOLOGIE
EN IN 'T BIJZONDER VAN DE
NEDERLANDSCHE DIALECTKUNDE

ONDER REDACTIE VAN
PH. COLINET, C. LECOUTERE, W. BANG, HOOGLEERAARS
AAN DE UNIVERSITEIT, EN L. GOEMANS, LEERAAR
AAN HET KONINKLIJK ATHENÆUM,
TE LEUVEN.

2de JAARGANG. — 1ste AFLEVERING.

1897.

ANTWERPEN LEIPZIG
DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL. OTTO HARRASSOWITZ.
UITGEVERS.

— — —
JOSEPH VAN IN & Cie, DRUKKERS, TE LIER

INHOUD.

	BLADZ.
1. L. GOEMANS : Het dialect van Leuven, eene phonetisch-historische studie.	I
2. C. LECOURE : Overzicht van Tijdschriften. I. Nederlandsche Philologie	77

De « *Leuvensche Bijdragen* » verschijnen op onbepaalde tijden; 15 tot 20 vel druks vormen eenen jaargang, verdeeld over een onbepaald getal afleveringen. De jaargang kost 10 fr. (5,50 gulden, 9 mark.)

Brieven, boeken ter bespreking (twee exemplaren) en alle andere stukken voor de « *Bijdragen* » in te zenden bij den Secretaris der Redactie, L. GOEMANS, 74, Blijde Inkomststraat, te Leuven.

PF4
L4
v. 2

HET DIALECT VAN LEUVEN

eene phonetisch-historische studie

VOORWOORD

In deze studie sluit ik mij zoo nauw mogelijk aan bij het plan van Prof. COLINET's verschenen werk over het *Dialect van Aalst*, omdat er m. i. geen eenvoudiger en doelmatiger kan wezen, en ook omdat het voor den lezer wenschelijk is, in onze reeks monographiën een gemakkelijk te raadplegen repertorium te vinden.

In meer andere punten stemt mijn werk met dat van Prof. COLINET overeen. Geen wonder : wij behandelen beiden Brabantsche dialecten, langen tijd verzamelden wij te gelijk de bouwstoffen onzer studiën en ik verzuimde nooit de gelegenheid den geleerden en vriendelijken raad van mijnen hooggeachten meester te volgen. Hem zij hier, voor zijne wijze wenken en raadgevingen, mijn innigste dank uitgesproken.

332593

Sommige lezers zullen misschien van oordeel zijn, dat ik in de klankleer met het aanhalen van voorbeelden te karig ben te werk gegaan. Ik heb al de voornaamste mij bekende Lv. woorden vermeld; de overige vinden m. i. eene betere plaats in de *Woordenlijst* of in een idioticon van den tongval van Leuven, dat ik op touw gezet heb.

Daar woorden van Romaanschen (Franschen of Waalschen) oorsprong in groot getal in ons dialect zijn gedrongen, heb ik gemeend hun, volledigheidshalve, in het *Aanhangsel*, een kort hoofdstuk te moeten wijden. Soms, wanneer ze een belangrijk phonetisch feit behelzen, haal ik ze ook wel met de inheemsche woorden aan.

Wat de vergelijking der Lv. klanken met Nederlandsche of Westgermaansche en hunne genetische verklaringen betreft, cf. PH. COLINET, *Het Dialect van Aalst*, Voorwoord; voor de spelling, *ibid.* bl. 249 ssq.

GRENZEN VAN HET DIALECT.

De tongval van Leuven wordt gesproken in de stad, en, op weinige bijzonderheden na, in hare onmiddellijke omgeving: Heverlee, Perk, Blauwput, d. i. de voorsteden (1).

Blauwput, waar het landbouwerselement schier gansch afwezig is, spreekt eene bijna ongemengde Leuvensche taal. In Perk en Heverlee betwisten de spraak der buitenlieden en die der aldaar gevestigde stedelingen elkaar den

---

(1) Volgens de officiële volksopstelling van 1890 bevat Leuven 40.623 inwoners: 1.711 spreken uitsluitend Fransch, de anderen Vlaamsch d. i. over het algemeen het dialect, ofwel de beide talen.

Perk en Heverlee maken éene gemeente uit; volgens dezelfde opstelling tellen ze 4.585 inwoners: 185 spreken uitsluitend Fransch, de anderen Vlaamsch, ofwel de beide talen. Daar Blauwput met Kessel-Loo ver eenigd is, kunnen wij hier geene cijfers aanhalen.

voorrang. Het getal en de invloed dezer laatsten worden dagelijks aanzienlijker, en het is onmogelijk er met eenige juistheid, de grenzen van het stadsdialect af te bakenen. Indien men zich met algemeene gegevens vergenoegen wil, kan men, voor Perk en Heverlee, den spoorweg Leuven-Waver als scheidslijn tusschen stad- en plattelandstaal aannemen.

VERKORTINGEN, ENZ.

Ags.	Angelsaksisch.
Eng.	Engelsch.
Fr.	Fransch.
glb.	gelijkbeteekenend.
Got.	Gotisch.
Hgd.	Hoogduitsch.
Lat.	Latijnsch.
Lv.	Leuvensch.
Mlat.	Middellatijnsch.
Mnd.	Middelnederduitsch.
Mnl.	Middelnederlandsch.
Nl.	Nederlandsch.
n.	naast.
Ofra.	Oudfransch.
Ohd.	Oudhoogduitsch.
On.	Oudnoordsch.
Onl.	Oudnederlandsch.
Os.	Oudsaksisch.
Rom.	Romaansch.
spr.	spreek uit.
Wa.	Waalsch.
Wg.	Westgermaansch.
<	beteekent <i>geworden tot</i> .
>	» <i>ontstaan uit</i> .
*	staat vóór een theoretischen vorm.

De woorden zijn geschreven zooals ze op zichzelf bestaan. De regels van den Sandhi worden niet in acht genomen. Zoo worden de infinitieven, de participia, de praeterita der zwakke werkwoorden, de substantieven die in 't Ndl. op **e** uitgaan, enz. met de normale **n** geschreven, alhoewel die **n** in pausa of vóór consonanten niet uitgesproken wordt : b. v. **gemānten** *gemeente*, **wéden** *wedden, worden*, spr. **gemānte wéde**; voor de reden dier spelling cf. de *Morphologie*. In den tekst die aan 't einde van deze studie zal worden bijgevoegd, zullen, gelijk in het werk van Prof. COLINET, de Sandhi-werkingen aangeteekend worden.

EERSTE DEEL

KLANKLEER

EERSTE AFDEELING

Algemeen karakter en klankvoorraad van het dialect.

1. Er zijn twee verscheidenheden in het dialect van Leuven : de zoogenaamde platte en de gewone tongval. De eerste wordt, over het algemeen, door de vrouwen en kinderen der werkende klas gebezigd. Hij is gekenmerkt door zijne slepende en zingende uitspraak. De inwoners der St Quintinuswijk in 't bijzonder zijn voor deze uitspraak in de stad spreekwoordelijk bekend. Ze bestaat hoofdzakelijk : voor de woorden, in het verzwakken van het expiratorisch accent, het *circumflexeeren* der lange klinkers en het vaster behouden der diphtongen (1); voor den zin, in een afwisselend klimmen en dalen van den zingtoon (2). Die spraak gelijkt nagenoeg op eenen tragen deun. (1)

In den gewonen tongval is dusdanig slepend zingen gansch afwezig, de klemtoon is krachtig en de klanken worden er met eene tamelijk scherpe articulatie uitgebracht. 't Is deze taal die meer in 't bijzonder het onderwerp mijner studie uitmaakt.

---

(1) Zie daarover het *Aanhangsel*.

(2) Daar de benamingen *expiratorische klemtoon* en *chromatische klemtoon* mij voorkomen de eene als een pleonasme, de andere als een onzin (klem = nadruk), stel ik tegenover elkaar *zing-* en *klemtoon* met de respect. beteekenis van chromatisch en expiratorisch accent.

(1) In den toestand van rust mijner spraakorganen raakt de tongspits de onderste tandrij. Het voorste gedeelte van het tongblad bevindt zich tegen de bovenste tandrij en de tandholten. De lippen zijn gesloten en de afstand tusschen onder- en bovenkaak is zeer gering. De verschillende deelen der spraakorganen hebben niet dezelfde werkzaamheid : die der lippen b. v. is niet zoo sterk als die der tanden, hetgeen blijkt uit de afwezigheid der lippenron- ding in een aantal klinkers.

(2) 2. De stemklanken (sonoren) zijn de volgende :

A. De klinkers en tweeklanken :

a. De mondklinkers :

1° ongeronde :

a ā ă é é è è e i ī i

2° geronde :

α) met wang- en lippenron- ding :

o ō u ū

β) zonder lippenron- ding :

ō u ū

b. De neusklinker :

ŋ

c. De tweeklanken :

ie i i oe oi ue ui ue; aj ej oj uj; (jè)

B. **l l̄ r m m̄ n n̄ n̄**

a is de korte wijde middelachterklinker (mid back wide), b. v. in **kat**.

ā is de lange **a**, b. v. in **lā lauw**; **ā** komt soms voor met eenen zeer zwakken **e**-naslag als samentrekking na syncope van **d**, in **zāⁿ zoudē zēiden** en **wāⁿ woudē wildē**, n. **zān wān**.

ă is gelegen tusschen den korten wijden benedenachter- en den id. tusschenklinker (tusschen low back en low mixed wide), b. v. in **bă^t bijt**. Hare uitspraak staat

- ten andere niet vast, en men hoort ze nu en dan wel eens als **a** in de gevallen **θ**, 1° α) en β), als **è** in **θ**, 2°. Zelfs is **è** uit **æ** in eenige woorden de regel geworden.
- e è** is de korte wijde benedenvoorklinker (low front wide), b. v. in **vèt vet**.
- ē è** is de lange **è**, b. v. in **vèr verre**; **è**, zooals **ā**, verschijnt soms met eenen zeer zwakken **e**-naslag in de gevallen van samentrekking na syncope van **d**; zie voor deze **è** onder **ej**.
- e é** is de korte wijde middelvoorklinker (mid front wide), b. v. in **léten letten**.
- ɛ é** is een klank die het midden houdt tusschen den wijden en den nauwen langen middelvoorklinker (tusschen mid front wide en mid front narrow), b. v. in **gèven geven** (1).
- ɔ e** is de onduidelijke vocaal voorkomende onder den vorm van den wijden middeltusschenklinker (mid mixed wide), b. v. in **de**. In de svarabhakti wordt ze min of meer zwak uitgesproken : **wèrem warm**; zoo ook in de diphtongen.
- ɨ i** is de korte wijde bovenvoorklinker (high front wide), b. v. in **zit**.
- ī ī** is de lange nauwe (2) bovenvoorklinker (high front narrow), b. v. in **zīk ziek**.
- i** is een minimale klinker die eene sterke **i**-kleur heeft en als tweede bestanddeel der diphtongen vóór gutturalen voorkomt.

---

(1) De uitspraak van **é** is niet bij alle Leuvenaars dezelfde en ikzelf spreek ze soms als eenen tusschen **é** en **è** gelegen klank + eenen zwakken **i**-naslag uit : **gèiven**; die **e** wordt dan ook dikwijls **ej** in auslaut of vóór vocalen. Men hoort ze in den zoogenoemden *platten* tongval als **è+i**-naslag : **gèiven**.

(2) In den *platten* tongval wordt **ī** wijd gehoord of althans als : wijde **i** + nauwe **i**.

- (2) ɔ o is de geronde wijde middelachterklinker (mid back wide round), b. v. in **pot**.
- ø is de geronde ø (tusschen low back en low mixed wide round), b. v. in **øst haast**. Men hoort ze ook als o in de augmentatieven : **onen hond**, enz. cf. 14.
- u is de geronde wijde bovenachterklinker (high wide round), b. v. in **punt punt**.
- ū is de lange u, b. v. in **kūd kwaad**.
- ō eene lange wijde middelklinker wiens articulatie plaats grijpt tusschen het achter- en het tusschengehemelte (tusschen mid back en mid mixed wide). De lippenron- ding is hier totaal afwezig; ja, soms gaat de uitspraak van ō gepaard met een terugtrekken der mondhoeken, b. v. in **ōt hout** (1).
- u is de korte wijde bovenklinker met dezelfde articu- latie en dezelfde afwezigheid van lippenron- ding als de vorige (tusschen high back en high mixed wide), b. v. in **um om**.
- ū is lange u, b. v. in **ūd hoed**.
- ę is nasale è, b. v. in **gesneę gesneden**. Zie onder eĵ.
- ie is i + e, b. v. in **iel heel**.
- iū is i + ɪ, b. v. in **liken jeuken**.
- oe is o + e, b. v. in **woed wijd**.
- oi is o + ɪ, b. v. in **oik eik**.
- ue is u + e, b. v. in **ues huis**.
- ui is u + ɪ, b. v. in **bui buik**.
- ue is u + e, b. v. in **dued dood**.
- ĵ è d. i. j + è was eertijds eene diphtong en wordt voor verschillende redenen met de tweeklanken be- handeld, b. v. in **pĵed paard**.

(1) Men hoort dikwijls ō als tweeklank d. i. den korten klank van ō + eenen u-naslag : **ō^ut hout**. In de platte uitspraak komt zelfs ō onder den vorm van a + u-naslag voor : **a^ut hout**.

aj = a + j d. i. eene zwakke j, b. v. in **baĵūd** (2)

beiaard klokkenspel; ook **ej** in den platten tongval.

ej = eene tusschen **è** en **é** gelegen vocaal + j, b. v. in **gesnejen gesneden**.

oj = o + j, b. v. in **dojer dooier**.

uj = u + j, b. v. in **vujer voeder**.

l r m n zijn de Nederlandsche klanken.

l̥ is de palatale l; de plaats harer articulatie bevindt zich een weinig meer achterwaarts dan die der Aalsterse l.

m̄ en **n̄** zijn de lange **m** en **n** die men bij gelegenheid hoort, b. v. in **k̥ é̄m̄** (1) *ik heb hem*, **régēn̄ é̄n(e)**... *regenen en*.

n is de keelnasaal.

n̥ is de palatale nasaal; voor **n̥** geldt dezelfde opmerking als voor **l̥**.

3. De geruischklinken zijn : (3)

a) De explosieven :

α) Stemlooze :

k k̥ t p

β) Stemhebbende :

g̥¹ g̥² d b

b) De spiranten :

α) Stemlooze :

h h̥ f s s̥

β) Stemhebbende :

g̥ g̥ v z z̥ j j w

k̥ heeft niet altijd de volle palatale kleur zooals in het diminutiefsuffix : **-k̥en tje**. Als het pas geeft zullen de schakeeringen meer bepaald worden.

g̥¹ g̥² verschijnen slechts in den Sandhi : eind-**k̥ k̥**, door eene stemhebbende explosieve gevolgd, worden **g̥¹ g̥²**

(1) Ook **k̥ é̄m̄ em**.

(3)

b. v. in **ik bén** spreek uit **ig^h bén** *ik ben*, **brék^hbūr** spr. **brég^hbūr** *breekbaar*, **pakdrüger** spr. **pag^hdrüger** *pakdrager*, enz. Wij schrijven ze ook als eindletters in pausa, waar ze, volgens den algemeenen regel, als **k** of **k̄** wordt uitgesproken.

g en **h** zijn de stemhebbende resp. stemlooze gutturale spiranten.

g en **h** zijn de stemhebbende resp. stemlooze palatale spiranten; **g** kan meest altijd als **j** uitgesproken worden, b. v. in **gès jès** *gras*. Voor **g** en **h** geldt dezelfde opmerking als voor **k**.

j wordt zachter uitgesproken dan de Nl. **j**.

j is wijder en zwakker dan **j**.

ş **z** vertegenwoordigen ^v**s**-klanken en worden uitgesproken met vooruitsteken der lippen en terugtrekken der tong, b. v. in **şét** *staart*, **zèzes** *Jesus*. In den anlaut klinkt **ş** dikwijls, vooral in den platten tongval, als **sj**, b. v. in **şjél** n. **şél** *schil*. In den auslaut, waar **ş** **z** eene zwakkere articulatie toonen dan de Fransche **ch** en **j**, komen ze meestal vóór bij woorden aan 't Rom. ontleend : b. v. in **petözen** **petöş** n. **petös** Fr. *potage*.

v is de bilabiale spirant en wordt uitgebracht met geronde en even vooruitgestoken lippen.

k t p d b f s v z zijn de Nl. klanken.

(◌) is de spiritus asper die niet meer wordt gehoord en daarom tusschen haakjes is geplaatst, maar die zijnen invloed op voorgaande spirant nog laat gelden : b. v. in **dah(◌)ir** *daghuur*, **ues(◌)ir** *huishuur*, **oh (◌)ieren!** *och Heer!* **ons (◌)ier** *ons Heer*.

TWEEDE AFDEELING

Historische ontwikkeling der klanken

EERSTE HOOFDSTUK

Klinkers en tweeklanken in hoofdtonige en bijtonige lettergrepen.

4. a is (4)

1° Nl. korte a :

al gast vat, enz.

2° Verkorting van eenen vroegeren Lv. 'ai-klank,

Nl. ei, ij :

fafteh vijfde, vafde vijfde, gelak gelijk, masken meiken.

Men hoort ook **fäfteh** en **väfde**.

5. ā is (5)

1° Nl. **auw, ouw, uw** van Wg. **au, al(d), ol(d), ū**, enz.

dā duw en **dauw**, **flā flauw**, **gā gauw**, **grā grauw**, **getrā getrouw**, **kā kou**, **klā klauw**, **lā lauw**, **mā mouw**, **nā nu nauw**, **rā ruw** en **ongekookt**, **shā schuw** en **schouw**, **vā vouw**, **vrā vrouw**, **wā wou**, **zā zou**, enz.

AANM. In de verbogen en vervoegde vormen met eertijds of nu nog opene lettg. is Nl. **auw**, enz., Lv. **āv** : **dāven duwen**, **klāven klauwen**. enz. Vgl. 17 en *Consonantisme*.

2° Nl. **ee** of **ei** uit Wg. **ai**.

ākrékel *heidekrekkel* vgl. Got. *haithi*, **āmelok** *heimelijk* Ohd. *heimelich*, **ār** *ei* Ohd. *ei*, **bātel** *beitel* Mnl. *beitel*, **dālen** *deelen* vgl. Got. *dails*, **gāt** *geit* Got. *gaits*, **gemān** *gemeen* Got. *gamains*, **klān** *klein*

(5) Ohd. *chleini*, *mānen meenen* Ohd. *meinen*, *spélrās speelreis* cf. Ohd. *reisa*, *stān steenen* adj. vgl. Got. *stains*.

3° Nl. *ei* uit *eg(e)*.

blān blein Mnl. *bleine* voor *blegene, *tāl teil tegel*, *ik zā ik zēi*, *zāl zeil* Mnl. ook *zēghel*, *zāsel zeisen* Ohd. *sēgisna*.

4° Nl. *ein* vóór *s*.

dāzen deinzen, *pāzen peinzen*.

5° Rom. *ai*.

fontān fontein, *fernās fornuis* Mnl. *fornais*, *kapetān kapitein*, *plān plein*, *poselān porselein*.

AANM. 1. *dālen* heeft meer bepaald de betee-
tenis van *onder elkaar verdeelen*; men heeft daar-
naast *diel* en *dielen deel deelen*; *stien steen* staat
naast *stān*, *roes reis* naast *spélrās*, *zoel* en *zoe-
len zeil zeilen* naast *zāl* en *zālen*.

ār ei heeft de *r* uit het plur. *āren* overgenomen.

AANM. 2. *ā* beantwoordt nog aan eene vroegere
ei in *ās hingsel handvat* Mnl. *heise*, en *māsen
dienstmeid*, cf. KILIAEN *meysen*.

6° Nl. *ij* in

lāvūd lijnwaad, *tāmus tijm* Lat. *thymum*, *wāwūter
wijwater*.

AANM. De *ā* in 2°, 3°, 4°, 5° en 6°, zooals *oe*
in **22**, is klaarblijkelijk uit eene *ai*-uitspraak ont-
staan (zie nog **6**, 2° en **28**). Niet waarschijnlijk is
het, dat *ai* < *ā* in 2°, van de Wg. *ai* zou gebleven
zijn, wanneer de oudste dialecten die reeds hebben
gewijzigd : Ohd. *ei ē*, Os. *ē*, Ags. *á*, enz.. Men
mag vermoeden dat Wg. *ai*, dóór een tusschenklank
ei, op een zeker tijdstip hier tot *ai* is teruggekeerd. In
het stadium *ei*, zullen dan 3°, 4° en 6° met 1° en **22**

zijn samengevloed om hunnen weg gezamenlijk naar **ai** en **ā** of **oe oi** voort te zetten. Er dient nochtans gezegd te worden, dat niet alle gevallen van **ei** naar **ai** overgingen; gedeeltelijk sloegen zij eenen anderen weg in : vgl. **dielen** en **dālen**, **stien** en **stān**; cf. 20, 1°.

7° Nl. **a** in de 1ste pp. sing. en plur. en 3^{den} p. plur. praet. van het hulpwkw. hebben :

ik ā *ik had*, **me ze ān(en)** *wij zij hadden*. Cf. *Morphologie*.

6. **ä** is ϵ (6)

1° Umlaut van **a**.

a) In de diminutieven :

ānken *handje*, **kāken** *katje*, **kānken** *kantje*, **rāken** *ratje*, **tānken** *tandje*, enz.

β) In de augmentatieven **kānen** *grootte kant*, in den zin van *groot stuk brood*, **Wānen** *Johanna*.

AANM. Het augmentatiesuffix is *-jan*, cf. COLINET, *Het dialect van Aalst*, 6, 2°, a), Aanm.

2° Verkorting van den **ai**-klank waarover in 5 gehandeld is geworden.

dāld *deelt*, **gāken** *geitje*, **gemānten** *gemeente*, **klānst** *kleinst*, **mānd** *meent*; **blānken** *bleintje*, **zālken** *zeiltje*, **tālken** *teiltje*; **fontānken** *fonteintje*, **plānken** *pleintje*; **bāt** *bijt*, **fānst** *fijnste*, **lānken** *lijntje*, **mād** *mijdt*, **pāpeken** *pijpeken*, enz.

7. **è** is ϵ (7)

1° Wg. **ë** of Lat. **e** in gesloten lettgr.

drek *drek* On. *threkk*, **èl** *licht* Ohd. *hël*, **gebèd** *gebed* Ohd. *gebët*, **gèld** *geld* Ohd. *gëlt*, **knèht** *knecht* Ohd. *knëht*, **lèken** *likken* Ohd. *lëcchôn*, **pèk** *pek* Ohd. *pëh*, **rèht** *recht* Ohd. *rëht*, **spèht** *specht* Ohd. *spëht*, **spèl** *speld*

- (7) Ohd. *spëldô*, *vël vel* Ohd. Os. *fël*, *vëld veld* Ohd. Os. *fëlt*, *vëspers plur. tant. vespers* Lat. *vespera*, *wëh weg* Ohd. *wëc*, *zëlef zëlf* Ohd. *sëlb*; *bëd berd* Ohd. *brët*, *ët hart* Ohd. *hërza* Os. *hërta*, *gësten gersten* Ohd. Os. *gërsta*, *mët markt* Lat. *mercatus*, *pës perzik* Lat. *persicum* Ohd. *pfërsih*.

AANM. *bësem bezem* Ohd. *bësamo* komt van een vorm met gesloten lettergr., vgl. Mhd. *besme* Ags. *besma*; zoo ook *ëfen effen* Ohd. *ëban*, vgl. Got. *ibns* Ags. *efn*.

De *ë* van *bëd ët gësten* kan ook door den invloed van *r* + dentaal verklaard worden.

dësen dorschen Ohd. *drëskan*, *frëten vreten* Ohd. *frëzzan*, *trëfen treffen* Ohd. *trëffan* zijn onregelmatig; cf. *ëlepen helpen* enz., en COLINET, *op. cit.* 6, 1° Aanm.

Voor de *ë* van *wëb web* Ohd. *weppi* Os. *webbi* Mhd. *wëp* is niet uit te maken of ze van *ë* of *a* komt.

2° Wg. *i* vóór *r* + dentaal :

dërde derde, *dëtïn dertien*, *dëteh dertig* Ohd. *dritto*, *drižën*, *drižug*, met metathesis, *ërder* of *ëder herder* Ohd. *hirti*, *ësenen hersenen*, vgl. Ohd. *hirni*, *ërt hert* Ohd. *hiruz*, *kës kers* Ohd. *chirsa*, *kësmis kerstmis*, *këstenbrif* 'kerstenbrief geboorteakt, *kësdah kerstdag* vgl. Ohd. *kristáni* Os. *cristin* met metathesis.

3° Wg. of Lat. *a* vóór *r* + dentaal :

ëst hars Ohd. *harz*, *ët hard* Ohd. *harti herti*, *ëtoh hertog* vgl. Got. *harjis*, *gës gras* Mnl. *gars* Ohd. Os. *gras*, *spëtelen spartelen* Ohd. *spražžalón*, *wët wrat* Ohd. *warza*, *zwët žwart* Ohd. *swarž*; *Mëten Marten*, *mëtelier martelaar* Lat. *martyr* Ohd. *martirari* Mhd. *merteler*.

AANM. In *Bëleber* (Sinte) *Barbara*, *këleper karper* Ohd. *charpfo*, *mëleber marmer* Mnl. *mar-*

ber marbel Lat. *marmor*, *rebèleber rabarber*, Lat. *rheubarbarum*, greep de l/r- dissimilatie natuurlijk plaats na het overgaan der **a** tot **è** en vóór het tijdperk der verlenging van **è** vóór **r**, cf. **8**.

(7)

4° i-umlaut van Wg. of vreemde **a** in eertijds of nu nog gesloten lettgr. :

a) In **bèken bekken** Lat. *baccinum*, **èks heks**, Ohd. *hagzissa*, **èkster ekster** Onl. *agastria*, **èl el** Got. *aleina* Ohd. *elina*, **èlènden ellende**, Ohd. *elilenti*, **èn eend** Ohd. *anit*, **gèenster geinster** Ohd. *ganeistra ganistra*, **gewènen gewennen** Os. *wennjan* vgl. On. *vanr*, **grèht gracht** On. *gröptr*, **mès mes** Ohd. *mezzihs* n. *mazsahs*, **mèten metten** Ohd. *mattina mettina*, **pèns pens** Lat. *panticem*, **stèmpel stempel** Ohd. *stempfil*, **strèn streng** Ohd. *strangi strengi*, **twèlef twaalf** Got. *twalif*, **vèndel vaandel** Mhd. *vânle venlin*.

AANM. Misschien mogen wij hieronder nog rangschikken : **kèmp henep** Lat. *cannabis*, **sèlem schelm** Ohd. *scalmo scelmo*, **stèlt stelt** Ohd. *stelza*; voor de twee laatste cf. FRANCK, *Etym. Wdb.*

b) In het wkw. **klèpen kleppen**, vgl. Ags. *clappian*; ook waarschijnlijk in **jènken janken weenen**, **plèken plakken**, **lèpen lappen**.

c) In de volgende adjectieven op **eh > ig** : **dèmpèh kortborstig** Ohd. *dampf asthma*, **dèfteh deftig** vgl. Got. *gadaban*, **gelèteh glad**; alsook in het suffix **-èhteh -achtig** : **kinderèhteh**, enz.

d) In woorden met vroeger **-âri**-suffix : **bèker bakker**, **ratevèner rattenvanger** schertsenderwijs van versleten hoeden gezegd, **vütgèner voetganger**, **lèper lapper**, **kèter ketter**.

e) In **frèn franje** cf. KILIAEN *frenge frenie*, **pèner paander** Rom. *panier*.

f) In **kèken katje (een kinderspel)**. Cf. **10**, Aanm.

(7) 5° Umlaut van Wg. of vreemde **a** onder morphologischen of anderen invloed vertoonen :

a) De diminutieven : **mémeken** *mammeken* en **mènen** *manneken*.

b) De augmentatieven : **lèmen** *lam*, **mènen** *man*, **tèpen** *geluksvogel snul*, Westvlaamsch *tap*, met het suffix *-jan*.

c) **plèteren** *pletteren plat*, **kfèteren** *klateren kletteren* vgl. Hgd. *klatschen*, **şèteren** *schateren schetteren*, **trèntelen** n. glb. **trantelen**, **knèbel** *het eten* vgl. **knabbelen**.

d) Het suffix **-ès** *-eres -ares -aarster* Mnl. *ersse* : **mistès** *meesteres*, **biedelès** *bedelares*, enz.

De **è** kan hier ook aan den invloed van **r**+dentaal toe te schrijven zijn.

e) **klètsen** *kletsen* Hgd. *klatschen* vgl. Aalstersch en Brusselsch **klas** *klets*, **krètsen** *krassen*, **krètser** *krassend zwavelstokje*; **mètsen** *metselen* Mlat. *macio*, **slèts** *slons* vgl. Aalst. en Bruss. **slas** *slof*, **smètsen** *smakken met de lippen onder het eten of drinken*. Duister zijn **flèts** *flets* en **blès** *bles* vgl. Hgd. *blässe*. Voor de meeste dezer woorden zie men COLINET, *op. cit.* 25, Aanm. 3.

f) **brèk** *brak*, **nèk** *nek* Ohd. *hnach*, **flès** vgl. Hgd. *Flasche*, **tès** vgl. Hgd. *Tasche*, **vènt** vgl. Lat. *infantem*.

6° **è** is nog verkorting van verschillenden oorsprong :

a) Uit Wg. **ai** : **vèt** Ohd. *feitit*, **ès** *eerst*.

b) Uit **è+k>tj** van het diminutiefsuffix : **èken** *erwtje*, **peken** *paardeken*, **şeken** *staartje*, enz.

c) Uit **è+r** en het diminutiefsuffix **-ken** : **kèreken** *karreken*, **stèreken** *starreken*, enz. (1).

(1) Op te merken is, dat door de svarabhakti-**e** de consonantenverbinding en dus ook de verkorting, of alle andere wijzigingen door die verbinding teweeggebracht, niet belet worden. Soms zooals in **mèrel** en **pèrel**, 8, 1° is het niet uit te maken of de **e** al of niet Lv. svarabhakti is. Cf. hetgeen daarover afzonderlijk onder den titel *Svarabhakti* op 't eind van het *Vocalisme* gezegd wordt.

d) In plaats van **ǣ** in de volgende woorden : (7)
dèstah dinsdag, lènzen langzaam handelen of spreken,
Mnl. *lijns* d. i. *langzaam*, *lijnse* d. i. *vadsig mensch*, *stèsel*
stijfsel.

8. è is (8)
1° Wg. **ǣ** of Lat. **e** vóór **r** + consonant behalve **d, t, s** (1);
vóór **rr**.

èreh berg Ohd. *bërg*, **èrebèreh herberg** Ohd. *heri-*
bërgera, **gèren gaarne** Ohd. Os. *gërno*, **kèn kern** Ohd.
kërno, **stèr star** Ohd. *stërno*, **wèrek werk** Ohd. *wërc*,
wèreven werven Ohd. *wërfan*, **zwèreven** Os. *swërbān*;
mèrel merel Lat. *merula*, **pèrel parel** Lat. *perula* Ohd.
bërla; **gèren scharrelen** Ohd. *skërran*, **vèr ver** Ohd.
vërro, **wèr war** Ohd. *wërra*.

2° i-umlaut **e** vóór **r** + consonant behalve **d, t, s**.
èrebèreh herberg, **èrefdiel erfdeel** vgl. Ohd. *arbi*, **èt**
erwt Ohd. *araweiȝ*, **pèrek perk** Ohd. *pfarrih pferrih*,
èrefst herfst Ohd. *herbist*.

AANM. Eene schijnbare uitzondering op den
gegeven regel vertoont **èt**; de gesloten lettergr. zal
hier slechts later zijn ontstaan, na de verlenging
der **è** tot **è**, vgl. Mnl. *erwete* en COLINET, *op. cit.*
7, 3°, Aanm.

3° Wg. of Lat. **a** vóór **r** + consonant behalve **d, t, s**;
vóór **rr**.

èrek ark Lat. *arca*, **èreh arg** Ohd. *arg*, **èrem arm**
Ohd. *arm*, **bèrevuts barrevoets** vgl. Ohd. *bar*, **dèrem**
darm Ohd. *daram* Mhd. *darm*, **kèr karre** Mlat. *carra*,
mèrek merg Ohd. *marg*, **mèrek merk** Mhd. *marc*, **gèrep**
scherp Ohd. *scarp*, **stèrek sterk** Ohd. *starc starah*, **tèren**
durven vgl. Ohd. *darbén* Os. *tharbón* Mnl. *darren*, **vèref**

(1) In 7, 2° en 3° worden ook met *dentaal* alleen deze consonanten
bedoeld.

- (8) *verf* Ohd. *farwa farawa*, *stèreling's starrelings* vgl. Ohd. *starr*, *tèref tarwe* Mnl. *tarwe*, *vèreken varken* vgl. Ohd. *far(a)h*, *wèrem warm* Ohd. Os. *warm*, *zèrek zerk* Ohd. *saruh sarch* Mhd. *sarc*.

4° Wg. i vóór r + consonant behalve d, t, s.

şèref scherf Ohd. *scirbi*, *stèr voorhoofd* Ohd. *stirna*, *şèremen schermen* vgl. Ohd. *scirm*, *wèreken werken* Ohd. *wirken*.

5° In *mèregen* adv. *mèregend* subst. *morgen* is me de è niet klaar. Vgl. *bèreh borg*, enz., 9, 5°. Welke is de kleur der e in 't Mnl. *merghen*?

liewèrek leeuwerik Mnl. *léwerke* n. *léwerike* Onl. *laiwarka laiwaraka* en *laiwarika*, behoort eigenlijk onder 2° of 3°. De Lv. tegenover den Nl. vorm bewijst, dat de bijtoon gewiefeld heeft tusschen de 2de en de 3de lettergreep : *liewèrek* en *leeuwerik* zijn er het gevolg van.

tèrebot tarbot schijnt mij duister.

èr in *vanèr opnieuw* beantwoordt, naar den zin ten minste, aan het Nl. praefix *her-*.

6° Van verschillenden oorsprong zijn :

fièren vlieen streelen, *fièbūd gunsteling*, cf. KILIAEN *vleydbaerd adulator*, wordt van kinderen gezegd, *lèpen uitgaan lijpen*, *lèpueh druipoog*, *lès laars* Ohd. *lèderhosa*, ook *lang glas* vgl. Nl. *lange lijzen*, *tèr teer* Mnl. *terre*, *tèrling² teerling*, *wèl weeral* van *wé weer* en *al*.

- (9) 9. é is

1° Wg. ě of Lat. e :

a) *élem helm* Ohd. Os. *hèlm*, *ewèh weg* adv. vgl. Ohd. *wèc*, *gemét inhoudsmaat* vgl. *gemet* Ohd. *gimèz*, *kèlder kelder* Ohd. *chèllâri*, *kélever kervel* Ohd. *kèrvola kèrvela*, *klérek klerk* Mlat. *clericus*, *nèfen nevens* Ohd. *inèben*, *nést nest* Ohd. *nèst*, *pél pel* Lat. *pellis*, *péls pels* Lat. *pellicea*, *wél wel* Ohd. Os. *wèla*, *wèsten westen* Ohd. *wèstan*, *zès zes* Ohd. Os. *sèhs*.

b) **déleven delven** Ohd. *bitēban*, **élepen helpen** Ohd. *hēlfan*, **gēlen gelden** Ohd. *gēltan*, **lēken lekken** Ohd. *lēhhan*, **mēlen melden** Ohd. *mēldōn*, **smēlten smelten** Ohd. *smēlzan*, **trēken trekken** Ohd. *trēhhan*, **vēhten vechten** Ohd. *fēhtan*, **vlēhten vlechten** Ohd. Os. *flēhtan*, **zwēlen zwellen** Ohd. Os. *swēllan*; **bedéreven bederven** Mhd. *verdērben*, **stéreven sterven** Ohd. *stērban*, **wérepen werpen** Ohd. *wērpan*. (9)

AANM. 1. In het dialect van Leuven, zooals in dat van Aalst, beantwoordt de **é** regelmatig aan **ě**.

Waarom **ě** hier als **é** voorkomt, is mij niet altijd duidelijk. Inderdaad, wat te zeggen over de gevallen : **élem néfen wél**?

In **ewéh** n. **wéh** mag men misschien de **é** op rekening stellen van den verbogen vorm, vgl. Mnl. *enweghe* en een Md. *aller wēgine*, cf. FRANCK, *Etym. Wdb.*

Volgens LUICK, *Paul und Braunes Beiträge* xi, 503, zou in **nést** en **wésten** de wijziging aan **-st** kunnen toegeschreven worden. Voor **zés** ware dan misschien analogie van **zéstīn zestien** en **sésteh zestig** aan te nemen; zie COLINET, *op. cit.* 9, 1°, Aanm. 1.

In **kélever klérek pél** en **péls** was de **e** in de Lat. grondvormen door **i** gevolgd. Werd de **i** zoolang behouden, dat ze eenen bijzonderen invloed op de **e** uitoefenen kon?

KERN neemt ook voor een Zutphensch *ézel* het proces *ésil* < *ézil* aan onder den invloed der **i**; *Tijdschr. voor Nl. T. en Lett.* ix, 1, 150, cf. 7, 4°, f).

Voor **kélder** zou men dan kunnen veronderstellen, dat de eind-**i** van den vroegeren uitgang bleef voortbestaan, totdat de syncope van de toonloos geworden **a** de **i** in de nabijheid stelde van eenen voorumlaut vatbaren klank : *kēl-rī cf. Mnl. Mnd. *kelre*.

(9)

Wat de wkw. betreft, hier doet zich een regelmatig verschijnsel voor. Volgens COLINET, *op. cit.* 9, Aanm. 2, zouden vormen met stamvocaal **i** naast andere met **ï** (als in Ohd. *hilfu*, *-is*, *-it* naast *helfamés*, *-an*) wellicht op een bepaald tijdstip eene weifeling doen ontstaan hebben tusschen **i** en **è** van **ï**. Het gevolg hiervan was, dat een tusschenklank verscheen, om voor beide reeksen van vormen te dienen.

AANM. 2. De drie wkw. **bedéreven** **stéreven** en **wérepen** zijn uitzonderingen op den regel 8, 1°. De korte vocaal is hier misschien aan het menigvuldig gebruik van den vroegeren verbogen vorm op *-ne* des infinitiefs toe te schrijven. **wéden** maakt eene uitzondering uit op den regel 7, 1°. Over de kleur der vocaal in deze wkw. weet ik niets te zeggen. Alleen zij de aandacht geroepen op het feit, dat ze alle vier het praeteritum op **i** hebben : **bedirev** **bedierf**, enz.

2° Umlaut-e.

béd *bed* Got. *badi*, **bést** *best* Got. *batists*, **él** *hel* Got. *halja*, **éleft** *helft* cf. *halfti*- bij FRANCK, *Ety.m. Wdb.*, **én(e)** en Ohd. *enti* Os. *endi* Ags. *and*, **gewéld** Ohd. *giwalt* cf. *ga-valdi* bij FRANCK, *Ety.m. Wdb.*, **gezél** Ohd. *giselljo*, **néstel** *nestel* Got. *nastila*, **nét** *net* Got. *nati*, **şél** *schil* Got. *schalja*, **şéld** *Schelde* Lat. *Scaldis*, **vésten** *veste* Ohd. *fasti festi*; **déken** *dekken* On. *thekja* Ohd. *decken*, **éfen** Ohd. *heffen* Got. *hafjan*, **émen** *hebben* Os. *hebbian*, **kwélen** *kwellen* Os. *quelljan*, **léten** *letten* Got. *latjan*, **réken** *rekken* Os. *rekkian* Got. *ufrakjan*, **şépen** *scheppen* Os. *scepian*, **stélen** *stellen* Os. *stelljan*, **télen** *tellen* Os. *telljan*, **wéden** *wedden* vgl. Got. *wadi*, **wéken** *wekken* Got. *uswakjan*.

Voor **béren** *berrie* en **méren** *merrie* stelt FRANCK, *Ety.m. Wdb.* *'barjô* en *marhjô* als de vroegere vormen voor; zie *Aanhangsel*.

kélek *kelk* Lat. *calicem*.

(9)

kréft Ohd. *chrebiꝝ* vgl. *krab*.

tréfter *trechter* Ohd. *trahtari*.

AANM. De regelmatige vertegenwoordiger van den umlaut der **a** blijkt in 't Leuvensch **é** te zijn. In menig geval komt de umlaut nochtans als **è** vóór; zie 7, 4°.

Hoe licht ook het verschil zij tusschen **a** en **ä**, toch hebben wij in **ö**, 1° dien laatsten klank als een [i-umlaut kunnen aannemen. Het dialect van Leuven vertoont dus drie verschillende i-umlauten van **a** : **ä** **é** en **é**. Het waarom van die verscheidenheid kan men totnogtoe niet met zekerheid verklaren; doch ziehier eenige wenken, die misschien niet geheel van belang ontbloot zijn.

Wij vinden **ä** in woorden welke sedert de oudste tijden in het dialect bestaan en waarvan de stamvocaal, van het begin af, aan den i-umlaut was onderworpen : **känen**, **käken**. Waarom is de **ä** dan niet overal tot **è** overgegaan? **Käken** heeft naast zich een **kéken** met de beteekenis van een spel, in 't Fr. *chat* genoemd. **Käken** moet op een zeker tijdstip beide beteekenissen van het *dier* en het *spel* in zich hebben vereenigd. Later geraakte de afleiding van **käken** (het spel) in het duister — het was overigens een woord uit de kinderwereld —; de analogie van het stamwoord verloor dus zijne kracht en de **a** kon onder den invloed van volgende **j** haren natuurlijken gang tot **é** voortzetten. In **käken** (het dier) integendeel, bleef de herinnering aan den grondvorm voortleven, hetgeen **ä** op haren weg naar **è** tegenhield. Mag men al de gevallen van **ä** niet aan dezelfde oorzaak toeschrijven?

Doch de umlaut is in de meeste gevallen door

(9)

het voortduren van den wijzigenden invloed van **ê** tot **é** overgegaan, welke twee umlautsoorten ook in de Duitsche dialecten worden aangetroffen; en NAGL, *Paul und Braunes Beiträge*, xviii, 268, heeft **ê** < **é** voor die dialecten onvoorwaardelijk aangenomen. Cf. voor sommige Noordnederlandsche dialecten KERN, aangehaald in 9, Aanm. 1 **kêlder**.

Als men de gevallen **a** < **ê** < **é** en **ě** (**ê**) < **é** vergeelijkt, komt men tot de slotsom, dat beide **é**'s reeds vroeg zijn samengesmolten en dan in zekere woorden, onder denzelfden invloed, hetzelfde lot hebben ondergaan.

3° Wg. 1 in volgende gevallen :

bêld beeld Ohd. *biladi*, **kêrek** kerk Ohd. *chirihha*;
lêt lid Ohd. *lid*, **mélek** melk Ohd. *miluh*, **mêlter** milter
Ohd. *milzi*, **mést** mest Ohd. *mist*, **şéling**³ schelling Ohd. Os.
scilling, **sméd** smid Ohd. *smid*, **spél** spel Ohd. Os. *spil*, **wêt**
wet Ohd. *wizçôt*; **és** is, **ém** hem Onl. *himo*; **kréb** krib
Ohd. *chrippa*, **réb** ribbe Ohd. *rippa*; **lél** lelie Ohd. *lilja*.

AANM. In **lêt sméd spél** heeft wellicht de invloed van de verbogen vormen gewerkt.

In **bêld kêrek mélek wêt** was de oorspronkelijke lettergreep open.

és en **ém** zijn in enclisis ontstaan.

mêlter en **şéling**³ zijn duister.

In **kréb** en **réb** hebben misschien vroeger vormen op **i** en **ě** nevens elkander bestaan, (cf. FRANCK, *Etym. Wdb.*) en dan ware de **é** uit te leggen als in **élepen**. Z. 9, 1°, Aanm. 1.

lél lelie is verkorting onder den invloed van vroegere **lj**; vgl. **shöl schalie**, **tröl tralie**, enz. 14.

4° Umlaut van **o** < **u** :

zêlen zullen Onl. *sulan*, **krék** kruk Ohd. *chruccha*,
şêbelen gobbelen, KILIAEN *gobelen geubelen* (*vomere eruc-*

tare), **rès** met gras bewassen klomp aarde, KIL. *rusch* (9)
(*cespes*), **lében** lobbe, **ķéber** doffer, KIL. *kobber kubber*
(*columbus*).

AANM. VOOR **zelen** cf. VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*,
§ 221, VOOR **krék** cf. FRANCK, *Etym. Wdb.*

é is in 4° de regelmatige Lv. vorm van ō en
eenvoudig de ongeronde ō-klank.

5° Umlaut van o > u vóór r behalve in onbetoonde
lettergrepen :

béreh borg, **béreht burcht**, **bérepit bornput**, **béstel**
borstel, **bést borst**, **bés beurs**, **dérep dorp**, **déleper dor-**
pel, **déren doorn**, **dést dorst**, **éren hoorn**, **éregel orgel**,
ķétsen koorts, **ķéref korf**, **ķét kort**, **mézeling^s morzeling**,
géreft schurft, **spét sport**, **stét stort**, **stéten storten**, **téref**
turf, **Térek Turk**, **verwéregen verwurgen**, **vést vorst**,
wérem worm, **wérep worp**, **wést worst**, **wétel wortel**,
zéreh zorg.

AANM. I. In **déleper** had de wijziging van o
tot é plaats vóór de l/r- dissimilatie.

Uitzonderingen op den regel 5° zijn : **bord**
shorek schurk en **short schort**, alsook het ont-
leende woord : **fort fort**. **Bord** is een schoolwoord ;
werden **shorek** en **short** in 't Leuvensch ingevoerd
toen de regel niet meer gevoeld werd, zooals het
zonder twijfel voor **fort** het geval was? Dat **bord**
en **short** geene oude Lv. woorden zijn, wordt nog
bewezen door het behoud van r vóór d t.

In de niet hoogtonige lettergreep blijft **or** : **fortin**
fortuin, **bordès bordes**, **shorsenél schorseeneel**.

dènter rustplaats op eenen trap, ook **gang op de**
verdieping, Lat. *dormitorium* Mnl. *dormter*, dat é
moest hebben zooals **béreh borg**, enz., zal zich aan-
gesloten hebben bij de woorden die **em en** ver-

(9)

toonen en die in veel grooter getal zijn dan die op *ém én* : *ik bèn ik ben, ém hem, émen hebben, én(e) en, én hen* zijn, voor zooveel mij bekend is, de eenige voorbeelden van *é* vóór nasaal. Z. *é* 7 en *Aanhangsel*.

titelduef tortelduif is uit den umlautsvorm *ü*, vgl. Ohd. *turtildüba*. Het Ndl. *tortel* komt van eenen vorm met *u*, vgl. Ohd. *turtuldüba*.

AANM. 2. Volgens FRANCK, *Mnl. Gr.*, § 35, is Mnl. *e* naast *o* vóór *r*-verbindingen een onder invloed der volgende *r* eigenaardig gekleurde umlaut. VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*, § 23, *opm.* 3, neemt tusschen *o* en *e* eenen overgangsklank *a* aan. Wat ten minste het Leuv. dialect betreft, schijnt FRANCK volkomen gelijk te hebben. Inderdaad *or* ware door *ar* te Leuven tot *ér* of *èr*, niet tot *ér* gekomen. De bijzondere kleur van die *ö* : *é* is m. i. nochtans niet aan *r* toe te schrijven, zooals FRANCK het meent. In 't Leuvensch ontstaat soms *é* uit *o* waar deze niet door *r* is gevolgd; cf. 9, 4°. Maar de nu en dan voorkomende wijziging van Mnl. lange *ö* tot lange *e* b. v. *wi selen, evel, crepel, hepe, melen*, enz. is zonder twijfel van dezelfde natuur als die van *ö* in *e*. Die twee wijzigingen verschijnen regelmatig in ons dialect waar *or* tot *ér*, lange *ö* tot *é* overgaan (cf. 10, 4°), en zijn daar alleen toe te schrijven aan de lippenontronding, die de meeste vroeger geronde vocalen aangetast en *ō u ū* en *i > ü* voortgebracht heeft. Het parallelisme dat het Mnl. hier met ons dialect vertoont, laat ons toe de vraag te stellen of die lippenontronding, welke zonder twijfel nog in andere dialecten dan het Leuvensch verschijnt, geen spoor in het Mnl. heeft kunnen achterlaten?

6° a) Verkorting : a) van Leuvensche *é*. Z. 10.

(9)

strónken *streetje*, **béken** *beetje*, **stólken** *steeltje*, **spléken** *spleetje*, **béksken** *beeksken*, **kéksken** *keuksken*, enz.

AANM. *dér* en *vér* zijn verkorte proclisisvormen naast *dé* en *vé* *door* en *voor* uit deumlautvormen *'dör* en *'vör*.

β) van eenen Lv. langen klank (cf. Aalst. *ei*), die later tot *ie* overging, overal waar de verkortende invloed der consonantenverbinding niet door de analogie werd gedwarsboomd :

béreken *beerken*, **gewéreken** *geweerken*, **éreken** *heerken*, **lóreken** *ladderken*, **séreken** *schaarken*, enz. — **vérdiel** *vierdeel*.

γ) **létiuken** *litteeken*; de *i* ging tot *é* over door analogie van *lét lid* : dus eene volksetymologie.

b) **élef elf** en **élek elk** zijn het gevolg eener samentrekking. De kleur der *é* is hier wellicht aan het lang voortbestaan der *i* toe te schrijven.

10. *é* is

(10)

1° Wg. *ě* of vreemde *e* in woorden met behouden of verloren open lettergreep :

a) **béker** Ohd. *bēhhar*, **évenūsten** *evennaaste* cf. Ohd. *ēban*, **gebéden** pl. van **gebéd** Ohd. *gebēt*, **kwén** *kween* Os. *quēna*, **néven** *nevens*, vgl. Ohd. *inēben*, **régen** Ohd. *rēgan*; **sén** Lat. *scena*, in den zin van *tooneelscherm*, **strén** *streen* Ohd. *strēno*, **wégen** pl. van **wéh**, **zégen** Ohd. *sēgan*, **zénen** *zenuwen* Ohd. *sēnawa*, **zézes** *Jesus*.

b) **bréken** Ohd. *brēhhan*, **éten** Ohd. *ēzgan*, **genézen** Ohd. *ginēsan*, **lézen** Ohd. *lēsan*, **méten** *meten* Ohd. *mēzgan* Os. *mētan*, **némen** Ohd. *nēman*, **rékenen** Ohd. *rēhhanón*, **spréken** Ohd. *sprēhhan*, **stéken** Os. *stēkan*, **stélen** Ohd.

(10) *stēlan*, *vergēten* Ohd. *firgēzzan*, *wēven* Ohd. *wēban*,
zwēren *etteren* Ohd. *swēran*, enz.

AANM. Van eenige dezer woorden bestaat de
regelmatige vorm op *ie iu* (cf. 11, 1°) : *alleven*
aleven, *biedeller bedelaar*, *riugen regen*, *riukenen*
rekenen, *wiugen* in de spreekwijs *vawuigen van-*
wege, *šiezes Jesus*, enz.

In de wkw. is *é* de tegenhanger van *ê* in *élepen*,
enz. 9, 1° b), cf. COLINET, *op. cit.* 10, 1° en 2°.

2° Wg. of vreemde *i* in woorden met verloren of
behouden open lettergreep; ook samentrekking van *é* en
e na syncope van *d* :

bét beet Os. *biti*, *bēven beven* Ohd. *bibén*, *dréf dreef*,
cf. FRANCK, *Etym. Wdb.*, *lénen leunen* Ohd. *hlinén*,
léveren leveren Mlat. *liberare*, *ménen menie* Mnl. *minie*
Lat. *minium*, *né nēnen neder* Ohd. *nidar*, *nēgen negen*
Os. *nigun*, *pés pees* Mnl. *peze*, Onl. *pisa, cf. FRANCK,
Etym. Wdb., *régel regel* Ohd. *rigil*, *šén scheen* Ags.
scina, *šēpen* plur. van *šip schip*, *shré schrede* Ohd.
scrit, *slét sleet* Onl. *sliti, cf. FRANCK, *Etym. Wdb.*,
sné snede Ohd. *snita*, *spēten speten* Mhd. *spizzen*, *splét*
spleet Mnl. *splete* Onl. *spliti, *stél steel* Mnl. *stele*,
vgl. Ohd. *stil*, *strék streek* Ohd. *stih*, *tépel tepel* Onl.
*tipul, vgl. Mhd. *zipf*, *tré trede*, Onl. *tridi, *vél veel*
Mnl. *vele* Os. Ohd. *filu*, *vré vrede* Ohd. *fridu*, *wēten*
weten Os. *witan*, *zémelen zemelen* Lat. *simila*, *zéven*
zeven Ohd. *sibun*; het ind. en het part. praet. der wkw. met
Lv. oe Nl. *ij* : *shrēven (wij, zij) schreven*, *geshrēven*
geschreven, enz.

3° Verlengde umlaut-*e* in woorden met verloren of be-
houden open lettergreep :

bék beek Mnl. *beke* Os. *beki*, *bés bezie* Got (*weina*)*basi*,
dén den Ohd. *tanna*, *ézel ezél* Got. *asilus*, *kégel kegel*

Ohd. *chegil*, **ķétel** *ketel* Got. *katils*, **ķétin** *ketting* Ohd. *chettina*, **lēpel** *lepel* Ohd. *leffil*, **méneh** *menig* Ohd. *menig*, **nétel** *netel* Ohd. *nezȝila*, **péter** *peter* Mlat. *patrinus*, **rēden** *rede* Ohd. *redia*, **sépenen** *schepen* Onl. *sceppino* Ohd. *sceffino*, **zwéren** *zweren* Ohd. *swerien* (1).

4° Nl. Mnl. **eu** uit Wg. **u** dóor **o** in woorden met verloren of behouden open lettergreep :

béḡel *beugel*, **hél** *beul*, **dé** *door* Ohd. *durih*, **déḡd** *deugd*, **dé(r)** (2) *deur*, **jéḡd** *jeugd* met de beteekenis van *vleeschsap*, **ķéken** *keuken*, **lēgen** *leugen*, **mégen** *mogen* Mnl. *mōghen*, **mélen** *molen meulen*, **ré** *reu*, **sléter** *sleutel*; **flés** *fluks*, uit eenen adverbialen genitiefvorm *flugis*, cf. Mhd. *fluges*, KIL. *vleughs*, enz.

AANM. **nés** *neus* kan zoowel doorumlaut van **o** als van **a** verklaard worden.

11. **ie** (li vóór gutturaal) is : (3)

1° Wg. **ǣ** of vreemde **e** in eertijds of nu nog open lettergreep; ook contractie van **ie** en **e** na syncope van **d** :

bier *beer* Ohd. *bēro*, **biedelen** *bedelen* Ohd. *bētalón*, **begieren** *begeren* Ohd. *gērón*, **ḡiel** *geel* Ohd. *gēlo*, **ķiel** *keel* Ohd. *chēla*, **liuh** *ledig* Mhd. *lēdec*, **lieven** *leven* Ohd. *lēbén*, **lier** *leder* Ohd. *lēdar*, **liever** *lever* Ohd. *lēbara*, **miel** *meel* Ohd. *mēlo*, **nievel** *nevel* Os. *nēbal*, **ḡiel** *scheel*

(1) Zie voor de **ē** van 1°, 2° en 3°, VAN HELTEN, *Mnl. Spr.* §§ 60-61.

De Brabantsche teksten vertoonen dikwijls eene **ei** waar wij **e** hebben. Men vergelijkte dat feit met de **eⁱ ej**-uitspraak van **ē** in **2** aangeduid.

(2) De **r** van **dé(r)** valt overal weg behalve in 't meervoud; daarom wordt ze hier en in andere dergelijke gevallen tusschen haakjes geplaatst.

(3) Om den lezer een algemeen overzicht over het lot der vroegere **e**-klanken te geven, behandelen wij hier ten deele **ie** en ook **jē**. Cf. voor **11** en **12**, Aalstersche **ei**, COLINET, *op. cit.* 8.

(11)

(11)

Ohd. *scēlah*, **šieren scheren** Ohd. *scēran*, **smier smeer** Ohd. *smēro*, **vier veder** Os. *fēthara*, **wiik week** Ohd. *wēhha*, **wier weder** Os. *wēdar* Ohd. *wētar*, **wiereld wereld** Os. *wērold* Ohd. *wēralt*; **alleven aleven**, vgl. Ohd. *ēban*, **riigen regen** Ohd. Os. *rēgan*, **riikenen rekenen** Ohd. *rēhhanôn*, **wiigen** in de uitdrukking **vawigen vanwege**; **šiezes Jesus** in den uitroep, **biet beet** Lat. *beta*, **diiken deken**, **pier peer**, enz.

AANM. In **liih hier vier wier** had de syncope van **d** plaats toen reeds **ie** tot stand was gekomen, en de onduidelijke vocaal van den uitgang viel na het 2de bestanddeel der diphtong weg.

2° Verlengde umlaut-e :

bieter beter Got. *batiza*, **genieren** (em d. i. *zich*) *zich vergenoegen* met Got. *ganasjan*, **iering³ haring** Mhd. *herinc*, **miedeken maagdeken** (in de stoeten) Ohd. *magid* n. *magad*, **tieren teren** Os. *farterjan*, **vieren varen** Ohd. Os. *ferjan*, **vergieren vergaderen** met den zin van *voegen*, cf. *vergaring* vgl. Ags. *gadrian*, **wieren weren** Ohd. *warjan*.

AANM. Behooren hier wellicht nog toe : **miezideken** *midezoteken, **lieffe**, **spienen spenen**. **Aliever** in den toegevendenden zin van *toch* wijst misschien op een *aver* Mhd. *aber aver*, **ieverèhs averechts** op een *ave* Ohd. Mhd. *abe* Md. Nml. *ave*. Hoe den umlaut in deze woorden verklaard?

De oorspronkelijke vocaal van **wiigen vagen** is totnogtoe niet vast te stellen.

3° Umlaut van *ā* :

šief gaaf Mhd. *gaebe*, **kiēs kaas** Ohd. *chāsi*, **kriemer kramer** in **kriemerslatoen kremerslatijn** Ohd. *krāmari*, **liih laag** Mhd. *laege*, **šier schaar** uit het Ohd. plur. voor het sing. gebruikt *scāri*, **šieper schaapherder** Ohd.

scāfari, verviet *vervaard*, *bang*, Ohd. *fārēn* Mhd. *faeren*; (11)
de uitgang *-ier -aar* Ohd. *āri* : *Lévenier Leuvenaar*, enz.

AANM. *gedwie gedwee* Mnl. *gedwāde* kan ook
hiertoe behooren.

12. *jè* is :

1° Wg. *ë* vóór vroegere *r + d, t, s* :

jèr aarde (*zand*) Ohd. *ērda*, *stjèt sjèt* n. *șèt staart*
Ohd. *stērz*, *Bjètem Berthem*, een dorp nabij Leuven.

2° Wg. *a* vóór vroegere *r + d, t, s* :

jèsgat aarsgat vgl. Ohd. *ars*, *pjèd paard* Mhd. *pferit*,
vjès vaars Mhd. *verse*.

AANM. VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*, § 75 haalt zekere
woorden aan, die in enkele dialecten (waaronder het
Brabantsch), reeds tijdens de Mnl. periode, *ie* uit
a ë i + r in gesloten lettg. vertoonden : *ierde aarde*,
kiers kaars, *wierd hospes*, *z wierd zwaard*, enz.
Welke is de fonetische waarde van die *ie*?

SEXAGIUS beschrijft op bl. 50 van zijn merkwaar-
dig werkje *de Orthographia linguæ Belgicæ* (1), de
Brabantsche diphtong als zijnde in zijnen tijd *i + e*
d. i. *è*, en hij geeft de volgende voorbeelden op :
lièrzen laarzen, *hièrt haard*, *gièrne gaarne*,
kièrne kern, *wièrt waard hospes*, *pièrt paard*,
stièrt staart, *mierièrle merula*, *wièrdich waardig*,
duièrs dwars, *zuièrt zwaard*, *Mièrt Maart*;
bl. 60 en vv. : *ièrde aarde*, *kièrs kaars*, *vièr-
dich vaardig*.

Op zekere plaatsen rond Leuven, hoort men niet
zelden *jè* in gevallen waar wij *è* uitspreken, en
zulke vroegere uitspraak verklaart wellicht de bij ons
soms voorkomende volle palatalisatie van medeklin-

(1) Te Leuven in 1576 gedrukt.

- (12) kers als **g k**, b. v. in **gèren jèren gaarne, kèn kern, kèr kar** en den overgang van **sh** tot **sj** en **ş** b. v. in **shèref sjèref**, enz.

Dit zou dan ook de verklaring van woorden als **dwès dwars, kès kaars, wèden waarde** Ohd. *wirdi*, **wèd waardig** Ohd. *wërd*, **wèd waard gastheer** Ohd. *wirt*, alle door SEXAGIUS met **ie** geschreven, vergemakkelijken. Zij zijn anders in strijd met **7** en **8**.

- (13) 13. **i** is

1° Ndl. **i**.

biter bitter, binen binden, dit, gil gilde, ik ik, kind, minder, ring^g ring, smis smidse, sip schip, vinen vinden, zilver zilver. enz.

2° Ndl. **e** uit **a** of **ǣ** vóór nasaal + consonant.

brinen brengen, dinken denken, im hemd, in einde (uiteinde Fr. *bout*), ook **eng, inel engel, inels Engelsch, ing^gst hengst, kinen kennen, linden lengte, minelen mengelen, mins mensch, sinen schenden, sinnen schenken, sint sint, strin strenge, timen timmen, vrimd vreemd, vinsten venster, winken wenken, zinen zenden, zwimen zwemmen**, enz.

AANM. 1. Voor de woorden die **em en** vertoonen, zie **7, 9, 5°**, Aanm. 1, *b*) en *Aanhangsel*.

AANM. 2. De vormen op **i** van **a** of **ǣ** zijn reeds in 't vroege Mnl. aan te wijzen; zie VAN HELTEN, *Mnl, Spr.*, § 26 *b*). Ik trof ze aan in de Rekeningen der stad Leuven en men mag bijgevolg aannemen, dat zij heel wat vroeger in de gesproken taal bestonden : *paymint betaling, ryntmeester, gesint gezonden, presinte geschenk, ynghel engel*, enz. (1).

(1) Register der Rekeningen 1345-1362, het oudste van het archief van Leuven.

AANM. 3. Aan Ndl. **e** uit **i** beantwoordt eene Lv. **i** in **wilekum welkom** Ohd. *willicumo*. Dat de Lv. vorm rechtstreeks uit vroegere **i** zou komen, is niet uit te maken.

(13)

3° Verkorting van :

a) Lv. **i** beantwoordend aan Ndl. **ie, uu, oe** :

bih̄t biecht, brifken briefken, griks grieksch, git giet, rikt riekt, virde vierde, vireken vuurken, vrind vriend, zik̄ten ziekte, mireken muurken; briken broerken, grin-te(n)s groentens, vilt voelt, zikt zoekt, enz.

AANM. **nit niet, vrih̄ vroeg** zijn aan pro- of enclisis toe te schrijven.

In **masin misschien** is mij de oorzaak der verkorting onduidelijk.

In **gireh gierig** is het mogelijk dat de oude **i** is blijven bestaan, cf. Ohd. *giri*.

b) Lv. **ie** :

bisken bestken, iksel n. iksel jeuksel, ins is eens, illek leelijk, mister meester, Sint gitrue Geertruide, spiksel speeksel.

AANM. a) Het Lv. heeft de verkorting van Wg. **i** enz. in de volgende woorden met het Ndl. gemeen : **ih̄ūm lichaam, lih̄t licht, wit wit.**

b) **rins rijnsch, rinsch, zuurachtig**; ook **rins Rijnsch** in **rinse woen — wijn**. De **i** moet dagteekenen uit een tijdstip toen lange **i** nog monophongisch uitgesproken werd.

4° Ndl. **u** (d. i. **ū**) :

biken bukken, bisel bussel, brih̄ brug, din dun, gilen gulden, tisen tusschen, iken hukje, hurkje, liken lukken, mih̄ mug, mis musch, pileper purper, pliken plukken,

- (13) **rih**, **rug**, **risten rusten**, **šip schup**, **stik stuk**, **vlihten vluchten**, **zihten zuchten**, **zister zuster**, enz.

AANM. Voor **titelduef** zie 9, 5°, Aanm. 1, b).

- (14) 14. **i** is

1° Mndl. of Ndl. **ie** uit Wg. **iu** **eo**<**ie**, enz.; ook contractie van Lv. **i** en **e** na syncope van **d** :

bī(r) **bier**, **dif dief**, **dīp diep**, **dīvel duivel** Mndl. **dievel**, **lī lieden**, **līken liedeken**, **nif nieuw**, **ninzīken niet een zierken**, **niets**; **īl hield**, **brīf brief**. **Griik Griek**, **ī hier**; **vīr vier**, **wī wie**, **zīn zien**, enz.; **īver ijver**, **vīren vieren**, **vīs vies**, **wīruek wierook**; **ovenīr hovenier**, **ērebērgīr herbergier**, enz.

AANM. **kīken kijken** Mndl. **kiken** Mhd. **gucken gūcken** is mij onduidelijk; **bīterke(n)s 'bijterkens**, **tandjes** (een kinderwoord), alsook **šereslīp de roep en de naam van den scharenslijper** leveren beide dezelfde moeilijkheid op.

2° Ndl. lange **u** (d. i. **ū**) van **ū** :

dīren duren, **gebīr gebuur**, **gīr guur**, **īr uur**, **īren huren**, **kīr kuur**, **mīr muur**, **šīr schuur**, **šīren schuren**, **zīr zuur**, enz.

AANM. **i** is hier zooals **i** voor **u**, cf. 13, 4°, **é** voor **ō**, 9, 4° en 5°, **é** voor **ō**, 10, 4° en verder **ō**, **u** en **ū** : ontronding van den eertijds geronden klank.

3° Umlaut van Onl. **uo** :

brī broeder, **bīk beuk**, **bīkenōken beukenootje**, **bezīken bezoeken**, **drīf droef**, **grīn groen**, **kīlen koelen**, **mīh moede**, **prīven proeven**, **rīren roeren**, **rīt roet**, **spīlen spoelen**, **vīgen voegen**, **vīlen voelen**, **vīren voeren**, **wrīten wroeten**, **wīlen woelen**, **zīken zoeken**, **zīt zoet**.

AANM. 1. Meest al deze woorden zijn door i-umlaut te verklaren. In *brī* (zie wat VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*, § 48, over *brueder* zegt) is de umlaut in de verbogen vormen ontstaan.

Naast *bīk* en *bīkenōken* bestaat er een vorm met *u* uit *ū* : *bukwoe boekweit*, cf. FRANCK, *Etym. Wdb.* en *bukebakuk boekweitkoek*.

Voor *mīh* cf. *vermīgen vermoeien*.

nīzōver schuinsover komt bij KILIAEN voor onder den vorm van *noesch* en *nuesch* (*obliquus*).

AANM. 2. De *ī* is hier nogmaals het gevolg der ontronding. Onze Lv. uitspraak is een bewijs voor de stelling van VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*, § 48, *opm.* 4, die Mnl. *ue* de lange *ū*-uitspraak toekent : Lv. *ī* van vroegere *uo* zal waarschijnlijk door lange *ū* zijn ontstaan. Vormen op *ue* in de stadsrekeningen van Leuven aangetroffen als : *vuert*, *vuerne* 1345, *ruetene* 1356; en ook in « 't Charter over den keus te Loven » 1378 : *berueringhe*, *guldbruederen*, *versuecke* laten ons toe te veronderstellen dat, reeds vóór de xiv^e eeuw, de umlaut van *uo* in de Leuvensche of ten minste in de Brabantsche volksspraak inheemsch was.

15. o is

1° Nl. korte *o* van Wg. *u* of *o* in gesloten lettergreep : *blok blok*, *doh dog*, *God God*, *moder slijk*, *bonken* (*wij*, *zij*) *bonden*.

AANM. *dobel dubbel*, *krōl krul*, *loht lucht*, *zoken zulk* hebben den umlaut niet ondergaan.

dopen doopen in den zin van 't Eng. *to dip*.

2° Nl. korte *a*, *o* van vroegere *ā*, *ō*, (*au*, *ō*) : *broht bracht*, *zoht zacht*, *doht dacht*, *zoht gezocht* *zocht gezocht*, *koht gekoht* *kocht gekocht*.

(15)

AANM. Die twee laatste verkortingen moeten reeds vroeg in het dialect tot stand gekomen zijn : Wg. **au** < Lv. **ue** en Wg. **ō** < Lv. **ū** worden hedendaags in **u** verkort.

most moest is in hetzelfde geval. Ook hier moet de verkorting van zeer vroeg dagteekenen. Daar vóór **st** de lange vocalen en diphthongen in de ver-voeging niet verkort worden, zal de korte klinker hier aan de proclisis te danken zijn.

3° Verkorting van Lv. **ō** uit lange of gerekte **a** :

a) Vóór dubbelen consonant : **okt haakt, mokt maakt, ropt raapt, beshomd beschaamd**, enz. **moksel maaksel, ropeken raapken, gelosken glazeken, voreken vaarken**, enz.

b) In pro- en enclisis : **gon gaan, ston staan, lot laat, on aan**.

c) In den bijtoon : **vispon vischspaan**, n. **spūn spaan**.

AANM. 1. **zwolem** *zwaluw* Ohd. *swalawa* Mndl. *swalewe*, door *'zwālewe* < *'zwōlem*. De consonantenverbinding **l(e)m** bracht de verkorting teweeg; cf. bl. 16, nota.

AANM 2. Het tijdvak der **ā** < **o**- verkorting heeft moeten samenvallen met dat, waarin lange en gerekte **a** reeds tot lange **o** waren overgegaan. De tegenwoordige uitspraak van **ā** is **ū** : wij mogen dus het proces **ā** < **ō** < **ū** als een feit aannemen. Al de schakeeringen van **ō** tusschen **ā** en **ū** worden in de omstreken van Leuven gehoord.

(16)

16. **ō** is

1° Nl. **o** :

a) vóór **nd, nt + j** van het augmentatiefsuffixe :

ōnen augment. van *hond*, **mōnen** id. van *mond*, **kōnen** id. van *kont*, **strōnen** id. van *stront*. — **Fōnen** id. van *Fons*, *Alfons* is analogisch gevormd.

β) Vóór Nl. *-dje -tje -ken* van het diminutief. (16)
bōken botje, klōnken klontje, kōken kotje, mōnken mondje, ōnken hondje, slōken slotje, enz.

AANM. Zooals men ziet komen deze gevallen van **ō** volstrekt met die van **ā** overeen. Cf. 2 en 6, 1°.

2° Nl. zachtlange **o** in de verkorting :
nōken nootje, zōlken zooltje, zōnken zoontje, pōld (hij) *peult*, enz. van **pōlen peulen**; **zōd zōden** (hij) *ziedt zood*. De infin. is **zojen** en wellicht naar het part. praet. gevormd; 't wkw. wordt zwak vervoegd.

3° **ō > ā** in de verkorting :
lōd hij laadt, ōld hij haalt, lōden hij laadde, enz.
kōds kwaads, grōdsel raadsel, mōken maatje, nōl naald, plōken plaatje, Wōls Waalsch, gōns gaans, Spōns Spaansch, mōndag maandag, ōst haast; shōl schalie, fōlen falie, trōl tralie, Spōnen Spanje, kastōn kastanje, orōnesél oranjeschel, enz. enz.

AANM. 1. **shōl** en de volgende woorden wijzen op eenen vroegeren **je**-uitgang; cf. de Mnl. vormen. De **j** was de oorzaak der verkorting die plaats greep na den overgang van **ā** tot **ō**. **Sōs sargie** ook **sōs** en **sōzen** uitgesproken, alsook andere woorden aan 't Rom. ontleend als **petōs potage**, ook **petōs, stōzen étage**, enz. hebben hunne verkorte **ō** te danken aan de overgenomen **dze**-uitspraak van **-ge** cf. Mnl. **-aedse**, later Nl. **-aedge** en **-aadje**.

AANM. 2. Men lette op het verschil tusschen de twee verkortingen van **ā < ō** : **o** en **ō**; cf. het kapitel der *Verkorting*.

4° Nl. **aa**i beantwoordend aan een Lv. **ōi**, in de verkorting :

drōd (hij) *draait*, **krōd kraait**, **mōd maait**, **nōd naait**, **wōd waait**, **zōd zaait**, **drōden hij draaide**, **gedrōd ge-draaid**, enz.

- (16) 5° Nl. **ui** in de verkorting :
löd hij luidt, slöt sluit, spröt spruit, shömd schuimt,
kröpt krupt; snöken snuitjen, kölken kuiltjen, Döts
Duitsch, vöst vuist, lösteren luisteren, enz.

AANM. **Prös Pruis** toont verkorting wellicht vóór vroegere **ss**, cf. **KILIAEN Pruyse**.

In **kösen kuischen, vagen, rösen ruischen, tösen**
tuischen werkte vroegere **sh** verkortend.

- (17) 17. **ō** is

1° Nl. zachtlange **o** : **böter boter, bōh boog, bōr boor,**
belōven beloven, göt goot, kōmen komen, enz.

2° Verlengde **o** vóór **r** + dentaal :

bōd board, kōr koord, nōrden noorden, pōt poort,
pōsen portie, sōt soort, wōd woord, smōd smoot = rookt.

AANM. De verlenging van **o** vóór **r** + **d, t, s**
komt mij voor als eene uitzondering in het Lv. dialect,
vgl. **8**; voor 't Mnl. **VAN HELTEN, Mnl. Spr.**, § 8.

3° Vroegere **auw, ouw, uw**, enz. (cf. **5**, 1°) in gesloten
lettergreep :

blōt blauw, bōt bout, gōd goud, ōt hout, ōd oud,
kōd koud, pōs paus, stōt stout, zōt zout, gōten gauwte,
flōs *flauws, flauwigheid, ōtūr autaar, smōt smout, vrōken
vrouwken; bōd (hij) bouwt, bōden bouwde, gebōd ge-
bouwde, enz. enz.

AANM. Voor **ō** zie **2**, nota 1.

Onze **ō** schijnt ten tijde van **SEXAGIUS** nog in
alle vormen als eene echte diphthong te hebben ge-
klonken. De kleur der Lv. **a** in **au** wordt zelfs
eenigszins bij hem aangeduid, wanneer hij zegt :
« *Vocalis a... crassius apud Bruxellenses... exilius*
apud Lovanienses profertur. » (*De Diphtongo au*).

Lv. $\bar{o}$, $\bar{a}$, $\bar{a}v$ (5, 1°) wijzen op een vroegeren, (17)
gemeenschappelijke vorm **au**. In gesloten lettgr.
is de diphthong gebleven, ofwel, door toenadering
der twee elementen, tot de monophthong $\bar{o}$ overge-
gaan; cf. bl. 8, nota. In opene lettgr. integendeel
kreeg de **a** in **au** het overwicht, werd verlengd en
voor de **u** waren twee gevallen mogelijk : in de
niet geflecteerde vormen viel ze weg, in de andere
ging ze tot de halfvocaal en later tot **v** en **f** over;
cf. het *Consonantisme*.

18. **u** is (18)

1° Nl. **u** = $\bar{u}$ en **o** :

gunst *gunst*, **kunst** *kunst*, **luns** *luns* en *groot vrouw-*
mensch, **bunder** *bunder*, **bult** *bult*, **plunderen** *plunderen*,
but *bluts*, **utsepot** *hutsepot*, **munt** *munt*, **gemunt** in de
spreekwijze : *ed up imand gemunt émen het op iemand*
gemunt hebben, **muts** *muts*; **Guds** *Gods* in de spreekwijze :
in Guds ier nūmen in Gods Heeren name, **ulden** in de
spreekwijze : *ulden en bulten holten en builen*; **Vunt**
eene groote beek nabij Leuven, vgl. *vont* Lat. *fontem*.

AANM. **punt** *punt* kan door het Rom. in ons
dialekt gedrongen zijn.

2° Verkorting van $\bar{u}$ Nl. **oe** :

a) Vóór dubbelen consonant :

vud (*hij*) *voedt*, **mut** (*hij*) *moet*, **vuden** (*hij*) *voedde*,
gevud *gevoed*, **guds** *goeds*, **kuts** *koets*, **tutsen** *toetsen* in
den zin van het Fr. *trinquer* cf. Eng. *to touch*, **gestulten**
gestoelte, **Buls** *Boels* familienaam, **duns** *doens*, **gunstah**
woensdag, **usten** *hoesten*, **burs** *boersch*, enz.

AANM. **bul** *boedel* wellicht uit een vorm *boedle.
tun *toen* door pro- en enclisis in den verkorten
vorm gevestigd.

(18)

alemus almoes cf. de Mnl. vormen *aelmoesne aelmoesse* en zelfs reeds *aelmosse*.

In **krikmuſ kriekmoes** is korte **u** wellicht aan den natoon toe te schrijven.

snusteren snuisteren cf. KILIAEN : *snoesteren n. snuysteren*, en FRANCK, *Etym. Wdb.* : *snuisterij en snoes*.

b) Vóór **j** in **uj** Nl. oed- oel- (zie 27).

bemujen bemoeien, blujen bloeien bloeden, brujen broeien, besprujen besproeien, grujen groeien, knujen knoeien, vujeren voeden, mujer moeder, uje(n)s hoeden, gujeren goederen, enz. enz.

AANM. In de vervoeging blijft dan ook, na het wegvallen van **j**, de korte **u** bestaan : **bemud (hij) bemoeit**, enz.

In **muten moeite** heeft hetzelfde verschijnsel plaats gegrepen.

müder n. mujer is een beleefde vorm.

3° Verkorting van **ue** Nl. scherplange **o**.

a) Vóór dubbelen consonant :

krund (hij) kroont, lund loont, tund toont, gruten grootte, krunden kroonde, buken bootje, stuken stootje, dudskop doodskop, rudsel roodsel, gruts grootsch fier, trust troost, talureken teljoorken, rusken roosken, enz.

b) Vóór vroeger bestaande **j** in :

duen dooien, struen strooien, en, zooals in 18, 2° b), in de vervoeging dier wkw. : **dut (het) dooit, strut (hij) strooit, duden dooide, struden strooide**, enz.

AANM. **vuts voorts** schijnt vóór de verkortingsperiode eene diphthongische uitspraak gehad te hebben; vgl. Brusselsch **vliert voort**.

buedshap boodschap n. budshap.

nunt *nooit* is verkorting van een diphthongischen vorm; cf. Mnl. *nômt*. (18)

bunken boontje, maar ook *baantje* d. i. *glijbaan*. In dezen zin moest het **bönken** luiden; hier heeft dus de analogie gewerkt. Of is **bunken** eene jongere verkorting?

19. *ū* is (19)

Nl. lange of gerekte *a*; ook contractie van *ū + e* na syncope van *d* :

būd baard, **būs baas** en *baars*, **blüren bladeren**, **blūker blaker**, **gūten gaten** pl. van *gat*, **slūgen slaan**, **vūr vader**, **zūt inzet**, **zūd zaad**, enz.; **brūken** (*wij*) *braken*, enz.

AANM. **tūten toeten** alleen gebruikt in de uitdrukking : *oe wēt van tūten noh blūzen hij weet van toeten noch blažen*, zal de kleur zijner *ū* (die *ū* luiden moest) aan de analogie met die van **blūzen** te danken hebben.

20. *u* is (20)

1° Nl. of vreemde *u*, *o* vóór vroeger dubbele **b**, **f**, **m**, vóór **mb** **mp**; vóór vroeger dubbele **k**, vóór **n**, **nk** :

knubel knobbel, **shuber shubajak schobberd schobbe-
iak**, **sluber** uit den stam van *slobberen* en met den zin van *deugniet*, **duf dof duf**, **knufelen knuiven** cf. KILIAEN *knuyffelen*, **mufel moffel**, **puf pof**, **pufen poffen**, *op krediet koopen*, **pantufel pantoffel**, **rufen roffen** in den zin van : *zijn woord inslikken*, **sluf slof pantoffel**, **slufen sloffen**, **stufen stoffen**, **snufen snuffen**, **ufrā juffrouw**, **bum bom**, **bruedegum bruidegom**, **dum dommelig**, **-dum-dom**, **gum gom**, **krum krom**, **kum kom**, **kumkumer komkommer**, **lumer lommer**, **numerō nummer**, **rumelpot rommelpot**, **stum stom dom**, **sum som**, **trumel trom**, **wilekum welkom**, **damp damp** KIL. *domp*, **klump klomp**,

(20)

lump lomp, pump pomp, stumpen stompen, buk bok, kluk klokken, puken pokken, sluk slok, sluker slokker, sukelen sukkelen, jun jongen, tun tong, uner hunger, kunkel konkel, lunken lonken, menunkel oom uit Fr. *mon oncle*, **munken monken, prunken pronken, runken ronken, vunk vonk**, enz.

De praet. en partic. praet. **klum geklumen kлом geklommen, shunk geshunken schonk geschonken**, enz.

AANM. 1. a) Vormen als **tufelen beuzelwerk verrichten, sukkelachtig werken, brubel** Lat. *bullā*, **brubelen** Lat. *bullare*, **lufer groote manspersoon, kalufer dikke stok** zijn tot geene door mij bekende Mnl. of Nl. vormen terug te brengen. Misschien staat **brubel** in betrekking met **bruwen brouwen** bij KIL. met den zin van Lat. *coquere* opgegeven; de **b** voor **w** zou dan hetzelfde verschijnsel vertoonen als in **bauwen : babbelen, knauwen : knabbelen, krauwen : krabben?**

b) Twee woorden hebben **u** vóór **p** : **geshupt geschopt bedrogen, up op**.

gubvol propvol behoort misschien tot den stam van **gobbelen?**

c) De praeterita **ontvunk ontving, gunk ging** en **unk hing** die de gewone vormen naast die op **i** zijn (zie VAN HELTEN, § 181), en de praet. en partic. praet. van **pliken plukken** en **sliken slikken, pluk sluk gepluken gesluden** behooren ook onder **18**.

d) **şufelen traag voortgaan zoals oude menschen doen, traagzaam te werk gaan, beuzelwerk verrichten** en **shueven** Ndl. *schuiven* behooren zonder twijfel te zamen, vgl. *snuiven* en *snuffelen*.

AANM. 2. Zooals voor de **u** in **gunst** enz. zoo staat ook de vraag hier open of **u** uit de oorspronkelijke **u** is gebleven, ofwel door **o** tot **u** teruggekeerd is.

Waarom wij **u** en **u** in plaats van **o** hebben is ook niet uit te maken. Inderdaad naast **gunst** enz. treft men ook aan : **ons ons**, **slons slons**, **spons spons**, **donder donder**, **wonder wonder**, **wond(e) wonde**, **olten holte**, **stolten stolten**, **smots smots**, **slecht vrouwmensch**, **rots rots**, enz.; naast **knubel**, enz. ook : **lober lobber**, **oferen offeren**, **kofer koffer**, **stof stof** Ohd. **stuppi**, **rok rok** Ohd. **rocch**, **loken lokken**, **bloken blokken**, **stok stok** Ohd. **stocch**, **stopen stoppen**, **fopen foppen**, enz.

Zonder uitzondering verschijnt alleen **u** vóór **m**
mp n nk.

2° Mnl. **o** in **juht** Fr. *marmaille* Mnl. *joghet jocht*.
buht slechte waar, *grappenmaker* Mnl. *bocht* d. i. *uitschot*, *rommel*, *boel*; *vreugd*, *pret*, *jool*.

zuh zeug Mnl. *zoch*, vgl. Ags. *sugu*.

3° Verkorting van Lv. **ū** Nl. **oe** vóór **m**, vóór **p + t** in de vervoeging, vóór **fk** in de diminutieven, vóór **k** en soms vóór **p** :

blum bloem, **verdumen verdoemen**, **rupt (hij) roept**,
shrufken schroefken, **bruk broek**, **buk boek**, **duk doek**,
kuk koek, **snuk snoek**, **vluk vloek**, enz.; **snupen snoepen**,
sup soep, **trup troep**.

AANM. De oorzaak der verkorting van **ū** in **genuh genoeg** is mij niet duidelijk.

4° Verkorting van **ue** Nl. **oo** vóór **k m p + d, t, s** of **k**.

rukt (hij) rookt, **zumt zoomt**, **dupt doopt**, **spuksken spooksken**, **bumeken boomken**, **stupeken stoopken**, **dupsel doopsel** enz.

AANM. **strum** in den zin van Fr. *courant* werd wellicht verkort door het gebruik in den voortoon : **strumup stroomop?** cf. Mnl. *strom*.

(21)

21. ū is

1° Mnl. Nl. **oe** :

blūd bloed, būten boete, dūl doel, drūh (hij) droeg, gūd goed, nūmen noemen, rūpen roepen, enz.

AANM. **tūt, tūwél** met den zin van het Fr. *si* dat bevestigt hetgeen ontkend of betwijfeld wordt, is een overblijfsel van eene vervoeging : *ik doe, gij doet, hij zij het doet* enz. als eigenaardig bevestigingsmiddel (cf. het Eng. *I do* enz.) welbekend in de Vlaamsche dialecten; zie DE BO en SCHUERMANS : *vo doen*. **Tūt, tūwél** staat voor **ed dūd het doet, ed dūd wél het doet wel**.

tū toe in den zin van *welaan* is ook Nl., vgl. Hgd. *zu*.

2° Nl. **u** en **uw** in :

ū pron. Nl. *u* en possess. Nl. *uw*. Zie *Morphologie*.

(22)

22. ie (i) vóór gutturalen (r) is buiten **11** nog :

1° Nl. scherplange **e** van Wg. **ai** :

bien been, bier beer mannetjesvarken, bliik bleek, bried breed, diih deeg, diel deel, gier geer, giesel geesel, giest geest, ier eer, iet heet, ieten heeten, kiet keet, klied klead, lienen leenen, lieren leeren, mier meer, nie neen, rie ree, riep reep, smiiken smeecken, spliiken speeken, tikenen teekenen, tien teen, twie twee, vlies vleesch, vried wreed, wiik week adj., ziel zeel, zwiet zweet, enz.

2° Nl. **ei** van Wg. **ai** :

liikelken eikelte, sien scheiden, besied bescheid.

AANM. I. Hebben nog regelmatig **ie** van Wg. **ai** : **iemer emmer** Ohd. *eimbar* en **lier ladder** Ohd. *hleitar*.

(1) D. i., zooals in **11, 23** en **24**, vóór **k g h**.

Volgende woorden hebben afwisselend **ie** **i** en **oe** **oi** in hunnen stam : **blik** **bleek** n. **bloik** **bloi-keroe** **bleekerij**.

Igenōven Eegenhoven, gehucht nabij Leuven n. **oigen** **eigen**, **oigenier** **eigenaar**, enz.

ikétel eekhoorn, **ikelken eikeltje** n. **oik** **eik**.
sien scheiden n. glb. **shoen**, **vershoe verscheidene**, enz.

wik **week** n. **wolken** **weiken**, enz.

AANM. 2. Volgens VAN HELTEN, § 78 *c. d.* is de Mnl. **ie** voor **ai** deels een aan 't Hollandsch dialect eigene, deels een uit 't Oosten herkomstige klank. Het schijnt mij onmogelijk, dat al de vormen op **ie** van **ai** in het dialect van Leuven ontleeningen zouden zijn. De in Mnl. Brabantsche teksten voorkomende **ie**-spelling voor **ee** moet hebben beantwoord aan eene Brabantsche volksuitspraak. Zoo als **ee** in 't Nl., zoo ook is **ie** in ons taaleigen en nagenoeg in al de Brab. tongvallen de echte vertegenwoordiger van Wg. **ai**; cf. COLINET, *op. cit.*, 17, 1°.

3° Nl. **eeu** :

gieven geeuwen, **ie eeuw**, **lie leeuw**, **liewèrek leeuwerik**,
shrieven schreeuwen, **snie sneeuw**, **sprie spreeuw**.

4° Contractie van **i** of **ie** met **e** na wegval van **d** :

bien bieden, **bedien bedieden**, **sien scheiden**, **wien wieden**.

5° Op verschillende wijzen te verklaren in :

vie vee Ohd. **fëhu**.

blie bloode Ohd. **blōdi**.

stieren storen Ond. **stōrjan** Mnd. Nnd. **stören**.

iuken jeuken Ohd. **jucchen** is misschien door de vroege vocaliseering der **j** uit te leggen.

vietin veertien Ohd. **fiorzēhen** n. **vīr vier**.

(28)

23. oe (oi vóór gutturalen) is

1° Nl. *ij* van *ī*; ook samentrekking van *oe* met *e* na syncope van *d* of *g* :

boeten bijten, *bloeven blijven*, *loik lijk*, *oezer ijzer*, *roigen rijgen*, *woef wijf*, *woen wijn*, enz.; *moen midden*, *roen rijden*, *toe tijden* pl. van *tijd*, enz.; *zoe zijge* KIL. *syghe*, enz.

2° Nl. *ei* van *ai* enz.; ook samentrekking van *oe* met *e* na syncope van *d* :

moe mei, *koezer keizer*, *oik eik*, *oelah heilig*, *zoiken* Mnl. *seycken*, *bloik bleik bleek* subst., de uitgang *-oedheid*, enz.; *woe weide*, *loen leiden*, *shoen scheiden*, enz.

3° Nl. *ei* van *eg(e)* :

koe kei, *zoel zeil*, *zoesel zeissen*. Cf. 5, 5°, Aanm. 1.

AANM. 1. Zekere woorden zijn afzonderlijk te bespreken :

oeland eiland met abnormale *ei* cf. VAN HELTEN, § 62.

droe drie Ohd. *dri*.

doe die aanwijzingswoord, naast *dī die* relatief, kan niet anders verklaard worden dan door aan te nemen, dat hier de vroegere diphthong *ie* reeds tot monophthong was overgegaan, eerdad de wet *ī < ei* enz. begon te werken (1). Die monophthongering is wellicht door de proclise uit te leggen?

woes in de uitdrukking : *ūs en woes* emphatisch voor *ūs hoe* (cf. Ohd. *wio* Mnl. *wie* = *hoe*) heeft zijne *oe* aan dezelfde omstandigheden toe te schrijven als *doe*; voor de *s* zie *Morphologie*.

koekust kinkhoest Mhd. *kichen* Nhd. *keichen* wijzen op eenen *ī*-stam.

(1) Voor vele aan 't Rom. ontleende woorden was dit het geval. Zie *Aanhangsel*.

AANM. 2. De Wg. **ai** gaf in het dialect van Leuven ontstaan aan vier klanken : **aj** (26) **ā** (5, 2°) **oe** (01) en **ie** (ii). Wij kunnen ons, met het oog op wat in 5, 6° Aanm 2 gezegd is, de ontwikkeling dier **ai** voorstellen als volgt :

$$\text{Wg. ai} < \text{ei} ('éi) < \begin{cases} 'éi < 'ai(\text{aj}, \bar{a}) < \text{01, oe} \\ \text{ii, ie} \end{cases}$$

De ontwikkeling van Wg. **i** is gedeeltelijk dezelfde :

Wg. **i** < 'éi < 'éi < **ai** (**aj**, **ā**) < **01, oe**, hetgeen de stelling van Prof. COLINET, *op. cit.*, 18, Aanm. 1, staft.

24. **ue** (**ui** vóór gutturalen) is (24)

1° Nl. **ui**; ook **ue** + **e** na syncope van **d** :

brue brui, **bruen bruin**, **buk buik**, **bues buis**, **duef duif**, **duiker duiker**, **luen luiden**, **stuiken stuiken**, enz.

AANM. VAN HELTEN, § 80, *opm.* 3, meent dat de Mnl. spelling **oi**, **oy** van *froyt*, *fruit* Lv. **fruet**, *floyt*, *fluit* Lv. **fluēt**, *poitier*, *boeleerder* en *hoyken*, *mantel* op eene vroegere dialectische Ofra. **oi** wijst, hetgeen mogelijk is, doch niet strookt met het feit, dat in ons dialect aan Ofra. **oi** een klank **ue** beantwoordt.

Ik vind die spelling **oi** **oy** nog in twee andere woorden : *Coithuc* (1252) *Coythoec* (1349) *Koythoec* (1378) *Coythoec* (1450) (1). Mnl. *Kuyte* is *licht bier* (cf. KIL. *Kuyte*, *cerevisiæ genus*) en **Kuetak** is de naam van eene plaats te Leuven dien men vertaalt door : *Coin de la bière légère*; *Chartroisen* (1489) *Kartuizers* Lv. **Katuezers** (2). Zou **oi** dan niet hier aan eene volksuitspraak hebben beantwoord?

(1) In teksten uit het Archief van Leuven aangehaald door den heer EDW. VAN EVEN : *Louvain monumental*.

(2) Gemeyn boeck oft Cleyn Ordonnantieboek, fol. 52, op het Archief van Leuven.

(24)

Zeer waarschijnlijk is te Leuven **oi** de voorganger van **ui ue** : dat bewijst de verkorting op **ŏ**, die alleen heeft kunnen ontstaan, toen de diphthong nog **oi** luidde, en ook de **oj** van **kojeren**, 28, 2°. Een klank **oŭ** voor **ui** is overigens in de Brabantsche dialecten zeer gemeen (vgl. *Aalst. oé*) en men weet dat Lv. **oi** rechtstreeks aan **oŭ** beantwoordt (**ŭ** = Lv. **i**).

2° Samentrekking van **ū** Nl. **ā** met **e** na syncope van **d** :

kue kwade, lue lade, luen laden, rues raders, shue schade, zuiken zaden met onverklaarde **k̄** voor **k**, enz.

3° Nl. **aai** :

bue baai, druen draaien, frue fraai, kruen kraaien, muen maaien, nuen naaien, tue taai, enz.

(25)

25. **ue** is

1° Nl. scherplange **o**; ook samentrekking van **ūe** en **e** na syncope van **d** :

B. v. in **buem boom, dued dood, duepen doopen, shuen schoon**, enz.; **buegen** van een **'boogen** causat. van **buigen** in beide beteekenissen van **buigen** en **doen buigen**, cf. COLINET, *op. cit.*, 20, 1°; **due doode, rue roode**, enz.

2° Nl. zachtlange **o** van Wg. **o** of **u** :

drueh droog, gewuen gewoon, mued moord, wuenen wonen.

3° Nl. zachtlange **o** in woorden van Latijnschen of Franschen oorsprong (Lat. **o**, Fr. **oi**, **o**) :

fuer foor, kofuer komfoor, kantuer kantoor, kruen kroon, kuer koor, muer moor, persuen persoon, potruen patroon, pruest proost, Ruemen Rome, rues roods, tuen toon, truen troon, vues voos Fr. *voix*, enz.

AANM. Uitzonderingen zijn : **apelkōs abrikoos, kōr koord, ōlen olie, pistōl pistool, shōl school, tōren toren**.

4° Nl. ooi :

(25)

B. v. in *duen dooien*, *kue kooi*, *nuet nooit*, *struen strooien*, *ue kooi*, enz.

26. aj is

(26)

Nl. ei, ij in :

bajūd beiaard, *klokkenspel*, *kajeren keien*, met *dikke keien of steenen werpen*, *stajeren steigeren* (een kinderspel), *vajand vijand*.

AANM. Nl. ei, ij doet zich hier voor als aj, in strijd met den regel. De reden daarvan is mischien dat, toen de wijziging ai < oe in 't Lv. plaats greep, de vroegere diphthong ai niet meer als diphthong, maar als a + halfvocaal gevoeld werd. De a bleef dan zooals in 4, 1°.

27. ej is

(27)

1° Samentrekking van é en e na syncope van d :

B. v. in : *benejen beneden*, *gesnejen gesneden*, *snejen sneden*, *stejen steden*, enz.

Wanneer het woord niet door n werd gevolgd, viel de eind-e weg : *mej mede*, *snej snede*, *vrej vrede*, enz.

AANM. Als dubbelvormen van ej worden gebezigt : a) è^e of è voor al de gevallen met eind-n : *benèⁿ* en *benèn beneden*, *gesnèⁿ* en *gesnèn gesneden*, *smèⁿ* en *smèn smeden*, *stèⁿ* en *stèn steden*, enz.; voor de part. praet. der wkw. schijnt zelfs de vorm met è^e è de gewoone te zijn; b) e wanneer de vocaal, na syncope van d, tusschen twee n's kwam te staan : *ben^e* *beneden*, *gesn^e* *gesneden*; c) é in de gevallen : *mej*, *snej*, *vrej*, enz. die altijd *mé*, *sné*, *vré* kunnen luiden.

2° Lv. é die in den auslaut altijd ej kan uitgesproken worden : *dej door*, *rej reu*, *v^eej voor*, enz.; cf. 10.

(28)

28. **o_j** is

1° Nl. **ode** na syncope van **d** :

be Go_j bij Gode, als interjectie gebruikt, **bo_j bode**,
zo_j zode, **bo_jem bodem**, **do_jer dooier**, **doder**, enz.

2° Mnl. **uy** in **ko_jeren** ***kuieren** in den zin van **kweelen**,
tateren, cf. KIL. **kuyeren** (*ludere, nugari, jocari, confa-*
bulari).

AANM. Evenals in **a_j** van **ba_jūd**, enz. zoo hebben
we hier ook eene uitzondering op den regel voor-
handen : inderdaad Nl. **ui** = Lv. **ue**, **ui**.

Ze is op dezelfde wijze uit te leggen als bij **a_j**.
Toen **oi** tot **ue** overging werd die diphthong in het
woord **ko_jeren** wellicht niet meer als diphthong,
maar als **o** + halfvocaal gevoeld.

(29)

29. **u_j** is

Nl. **oei** en **oe** + **e** na syncope van **d** :

brujen broeien, **gruj** (*ik*) **groeï**, **kujen koeien**, **knujen**
knoeien; **gujeren goederen**, **uj hoede**, **uje(n)s hoeden**, **bluj**
(*ik*) **bloed**, **spuj** (*ik*) **spoed**, enz.

AANM. **ku_j koe** Mnl. **coey** cf. VAN HELTEN *Mnl.*
Spr., § 275, opm. 2.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Wijzigingen van betoonde klinkers en tweeklanken.

30. VERKORTING VAN LANGE KLINKERS EN TWEKKLANKEN.

(30)

A. De verkorting heeft hoofdzakelijk plaats vóór de volgende consonantengroepen :

- 1° $k(\bar{k}) + t, s.$
- 2° $p + k, t, s.$
- 3° $f(v) + k, t(d), s.$
- 4° $h(g) + t(d).$
- 5° $m + k, d, t, s.$
- 6° $s(z) + k, t(d).$
- 7° $r + k.$
- 8° $d + d, t, s.$
- 9° $t + t, s, j.$
- 10° $l + d, t, s, j.$
- 11° $n + d, t, s, j(i).$

Als algemeene regel geldt dus : medeklinker + explosieve medeklinker of s, j brengen verkorting teweeg.

Ziehier hoe de vocalen en tweeklanken in de verkorting verschijnen :

$\bar{e}$	als	$\acute{e}$
$\bar{é}$	»	$\acute{é}$
$\bar{i}$	»	i
$\bar{o}$	»	$\left. \begin{array}{l} \circ \\ \bar{o} \end{array} \right\}$
$\bar{u}$	»	$\left. \begin{array}{l} \circ \\ \bar{u} \end{array} \right\}$
$\bar{ü}$	»	$\left. \begin{array}{l} \bar{u} \\ \bar{u} \end{array} \right\}$

(1) $t + j$ in het diminutief wordt k ; $l + j$ wordt l ; $n + j$ wordt n .

(30)

ie als $\left\{ \begin{array}{l} i \\ é (1) \end{array} \right.$

ue » $\bar{u}$

ue » $\left\{ \begin{array}{l} u \\ u \end{array} \right.$

oe($\bar{a}$) » $\bar{ä}$ (a, é) (2)

$\bar{u}$ verschijnt als $\bar{u}$ in 8°, 9°, 10° en 11°, overal elders als o.

$\bar{u}$ en ue verschijnt als u in 6°, 7°, 8°, 9°, 10° en 11°, in de andere gevallen als u.

$\bar{o}$ verschijnt als $\bar{u}$ in 10° en 11°.

Voorbeelden zijn (3) :

1° **k(k) + t** : **stékt steekt** van **stéken**, **zikten ziekte**, **kokt** van **köken koken**, **rokt raakt** van **rüken**, **vlukt vloekt** van **'vlüken < vluken**, **stökt stuikt** van **stuiken**, **spukt spookt** van **spueken**, **wäkt weekt** van **woiken**.

+ **s** : **stéksel 'steeksel (aanval)** Fr. *accès* van **stéken**, **griks grieksch** van **grik**, **koksel** (4) *kooksel* van **köken**, **moksel maaksel** van **müken**, **spiksel speksel** van **spiiken**, **löks** familien. *Luyckx*, **afwäksel afweeksel** van **woiken**.

2° **p + k** : **répeken reepken** (5) van **riep**, **ropeken raapken** van **rüp**, **stöpeke(n)s stuipkens**, **kinderstuipen** van **stuepen**, **päpeken pijpken** van **poep**.

(1) Het spreekt van zelf dat **é** niet de verkorting is van **ie**, maar van eenen vroeger langen of diphthongischen **e**-klank; **ie** verschijnt als **é** vóór **r + k** in de diminutieven.

(2) Cf. **vafde**, **vafin** enz. en **stèsel** 4, 2° en 7, 5°, c). **a** en **é** zijn slechts als ontwikkeling van **ä** te aanzien. Men lette hier op de verkorting vóór **f + d**; andere voorbeelden van die verbinding komen in het dialect niet voor, tenzij in de wkw.

(3) Voorbeelden zijn niet altijd voor ieder geval voorhanden.

(4) Naast **köksel** dat gevormd is naar analogie van **köken**.

(5) Cf. bl. 20, nota.

- + t : **lèpt** *lijpt van **lèpen** *zich uitzetten*, **dipten** *diepte* van **dīp**, **ropt** *raapt* van **rūpen**, **rupt** *roept* van **rūpen**, **krōpt** *kruipt* van **kruepen**, **dupt** *doopt* van **duepen**, **rāpt** *rijpt* van **roepen**. (30)
- + s : **uetlèpsel** *uitlijpsel van **lèpen**, **slopsel** *slaapsel van **slūpen**, **dupsel** *doopsel* van **duepen**, **slāpstien** *slijpssteen* van **sloepen**.
- 3° f(v) + k : **wéfken** dim. van **wéf** *weduwe*, **brifken** *briefken* van **brīf**, **trufken** *troefken* van **trūf**, **dōfken** *duifken* van **duef**, **wāfken** *wijfken* van **woef**.
- + t : **kréft** *kreeft*, **diften** *diefte* van **dīf**, **beliften** *beliefte* van **belīven**, **belofter** *belofte* van **belōven**, **blāvd** *blijft* van **bloeven**.
- + s : **stésel** *stijfsel*, **ōverblāfsel** *overblijfsel*.
- 4° h(g) + t(d) : **dégd** *deugt* van **dégen**, **biht** *biecht*, **liht** *licht*; **broht** *bracht*, **doht** *dacht*, **zoht** *zacht*.
- 5° m + k : **rimeken** *riemken* van **rīm**, **kromeken** *kraamken* van **krūm**, **dōmeken** *duimken* van **duem**, **zumeken** *zoomken* van **zuem**.
- + d : **rimden** *riemde* van **rīmen**, **shomden** *schaamde* van **shūmen**, **numden** *noemde* van **nūmen**, **lāmden** *lijmde* van **loemen**.
- + t(d) : **rimd** *riemt*, **komd** *komt* van **kōmen**, **shomd** *schaamt*, **gebumten** *geboomte*, **plōmd** *pluimt* van **pluemen**, **rāmd** *rijmt* van **roemen**.
- + s : **Vloms** *Vlaamsch*, **Rums** *Roomsch*.
- 6° s + k : **kēsken** *kaarsken* van **kēs**, **nēsken** *neusken* van **nēs**, **bosken** *baasken* van **būs**, **pusken** *poesken* van **pūs**, **ōsken** *huisken* van **ues**, **rusken** *roosken* van **rues**, **prāsken** *prijsken* van **proes**, **sēsken** *sijsken*.
- + t : **ōst** *haast*, **ust** *hoest*, **trust** *troost*, **lāst** *lijst*.

- (30) 7° r + k : kèreken *karreken* van kèr, vireken *vuurken* van vī(r), oreken *haarcken* van ūr, bureken *boerken* van būr, éreken *heercken* van ier, mureken *moorken* van muer.
- + d : virde *vierde* cf. vir.
- + t : geborten uit den geleerden vorm *geboorte*, wid *werd* voor 'wird.
- + s : burs *boersch* (1).
- + f : stiref *stierf* voor 'stiref, bediref *bedierf* voor 'bediref.
- + p : wirep *wierp* voor 'wīrep.
- 8° d + d t : bōden *baadde* van buen, vuden *voedde* van vūden, lōden *luidde* van luen, 'trēdd < trēd *treedt* van trē^(e)n, 'bōdd < bōd *baadt* van buen, 'rādd < rād *rijdt* van roen.
- d + s : kōds *kwaads* van kūd, vudsel *voedsel*, kldsel *kleedsel* van klied, dudskop *doodsdop* van dued, va(n)wāds van 'wijds = *verre* van woed.
- 9° t + (d)t : 'métt < mét *meet* van méten, 'šitt < šit *schiet* van šiten, 'mutt < [mut *moet* van 'mūten < muten, 'flōtt < flōt *fluit* van flueten, 'slātt < slāt *slijt* van sloeten.
- + s : plōts *plaats*, bērevuts *barrevoets* van vūt, strutsel *strooisel* van struen.
- + j : spléken *spleetje* van splét, vōken *vaatje*, vūken *voetje*, rōken *ruitje* van ruet, buken *bootje* van buet, tapāken *tapijtje* van tapoet.
- 10° l + (d)t : béld *beeld*, stéld *steelt* van stélen, vild *voelt* van vīlen, pōld *peult* van pōlen, mōld *maalt*

(1) De r valt regelmatig weg vóór d, t, s; virde geborten burs, enz. zijn op eene andere plaats verklaard.

- van **mūlen**, **kuld koelt** van **kūlen**, **rōld ruilt**
van **ruelen**, **vāld vijlt** van **voelen**.
- + s : **rōls raars** van **rūl**, **Buls Boels** familien.,
afvālsel afvijtsel van **voelen**.
- + j (1) : **fōlen falie** van **'fōljen**, **shōl schalie** van
'schōlje, **tōlen talie** van **'tōljen**, **shul**
schoelje.
- 11° n + (d)t : **vrind vriend**, **dind dient**, **dinden diende** van
dinen, **mōnd maand**, **brōnder bruiner** van
bruen, **vershund verschoont** van **vershue-**
nen, **mānd meent** van **mānen**.
- + s : **bezins beziens**, **gōns gaans** naast **gon gaan**,
Spōns 'Spaans, **duns doens** van **dūn**, **shōns**
schuins, **shuns schoons** van **shuen**, **kozāns**
kozijns.
- + j : **kastōn kastanje** van **'kastōnje**, **arōnen**
oranje van **'arōnjen**, **Spōnen Spanje** van
'Spōnjen.

AANM. I. Vroeger of nu nóg bestaande **j, j** bewerkt ook verkorting :

druen draaien, **kruen kraaien**, **muen maaien** enz.
en natuurlijk ook : **drōd draait**, **drōden draaide**,
gedrōd gedraaid, enz.

blujen bloeden, **grujen groeien**, **mujen moeien**,
spujen spoeden, **vujeren voederen**, enz. en ook
'bludd < blud bloedt, enz.

(1) **l + tj < k** bewerkt natuurlijk verkorting : **stēlken steeltje**,
stīlken stieltje, **zōlken zooltje**, **stulken stoeltje**, **mōlken**
muiltje (schoen), **kulken kooltje**, **pālken pijltje**.

Hetzelfde dient gezegd van **n + k** : **grōnken graantje**, **si-**
trunken citroentje, **ajōnken ajuintje**, **bunken boontje**,
wānken wijntje.

(30)

duen dooien, pluen plooien, struen strooien, enz. en ook **dud dooit**, enz.

AANM. 2. Vóór enkele **k m p** wordt de **ū** |tot **u** verkort : **buk boek, duk doek, uk hoek**, enz.; **blum bloem, verdumen verdoemen**, enz.; **grup groep, snupen snoepen, sup soep, trup troep**, enz.; **rūpen roepen** heeft de lange **u** behouden.

AANM. 3. De analogie komt niet zelden de wet der verkorting tegenwerken : in de vervoeging, wanneer lange vocaal of diphthong vóór spirant **h g h g f v s z + d t** staan :

B. v. **drūgd draagt, drīgd driegt, plūgd ploegt, vīgd vaagt, roīgd rijgt, buīgd buigt**, enz.; **drūvd draaft, vernīvd vernieuwd, trūvd troeft, led heeft, stōvd stooft, droevd drijft, ruevd roofst, ruevd ruift**, enz.; **rūzd raast, lézd leest, verlīzd verliest, mūzd moest, pruilt, veruezd verhuist, proezd prijst, vriezd vreest, luezd loost**, enz.

Volgen nochtans den algemeenen regel der verkorting a) voor **oe** : **blāvd blijft** van **bloeven**; men hoort ook soms **shrāvd drāvd krāgd** enz. voor **shroevd droevd kroīgd schrijft drijft krijgt**; b) voor **é** : **dēgd deugt** van **dégen**.

AANM. 4. De sterke praeterita ondergaan in den 2^{den} p. s. en pl. de analogie van het mv. : **ge brūkt gij braakt, ge lūgd gij laagt**, enz.

AANM. 5. De verbinding **sh sch** schijnt ook de verkorting te hebben veroorzaakt in de wkw. **kōsen kuischen, rōsen ruischen, wrijven, tōsen tuischen**. Voor **Prōs Pruis** cf. 16, 5°, Aanm.

AANM. 6. In de verkleinwoorden oefent **sk** geen invloed op den langen klinker of tweeklank uit, wanneer de stam op **h** uitgaat. **Krūhsken kraagsken, vlihsken vliegsken**, enz.; **fk** verkort ook niet in

het diminutief de voorafgaande lange $\bar{a} < \bar{u}$: **rūfken** **raafken**, **shūfken** **schaafken**, enz.

(30)

AANM. 7. De groep **d-re** van den comparatief der adj. op **d** veroorzaakte verkorting; **d-re** vertoont zich heden als **-der**, maar de vocaal is kort gebleven : **kōder** *kwader*, **blāder** *blijder*, **wāder** *wijder*; uitzonderingen zijn **rued** *rood* en **bried** *breed*; cf. voor dit laatste Aanm. 9.

AANM. 8. In den uit het Rom. ontleenden uitgang **-ūzen** *> -age, -asion*, werd de lange $\bar{o} > \bar{a}$ verkort tot **ö** : **bogūzen** *bagage* in den zin van *klee-dergoed*, **petūs** ook **petūzen** en **petūs** *potage*, **sūs** waar de **z** is weggevallen, van een Rom. *sarge* bij KIL. *sargie*, *beddekleed*, ook uitgesproken als **sūzen** en **sūs**.

AANM. 9. Zekere vocalen en diphthongen zijn voor de verkorting minder vatbaar dan andere, en ondergaan aldus gemakkelijk den invloed der analogie (1) :

a) **ie** (**i**) wordt in de vervoeging niet verkort : **bied** *biedt* van **bien** *bieden*, **smiikt** *smeekt* van **smiiken**, **lient** *leent* van **lienen**, enz.; **ie** wordt ook niet verkort in de verkleinwoorden op **-s** : **biesken** *beesteken* (2), **liesken** *leesteken*, enz.; de diphthong blijft nog in andere gevallen : **biereken**, **iereken**, enz. worden zoowel gebruikt als **béreken**, **éreken** van **ier** *bier* *heer* *beer*; **brieten** *breedte*, **gebienten** *gebeente*, enz., **blest** *beest*, **liest** *leest*, **miest** *meest*, enz. naast **mister** *meester*.

(1) De volgende lijst kan natuurlijk niet op volledigheid aanspraak maken; ik lever alleen de in 't oog vallende uitzonderingen op de wet der verkorting.

(2) De vorm **bisken** *beesteken*, dien men ook hoort, komt misschien uit *beestje* + *ken* met twee diminutief-suffixen; cf. Aalst. **bizeken** en **aneken**.

(30)

b) $\bar{o}$ van Wg. **au** wordt nooit verkort.

Naast het regelmatige **kokt** van **kōken koken**, heeft men **ōpt hoopt** van **ōpen hopen**.

c) $\bar{i}$ van **ie** blijft ook vóór **sk** : **liskan liesken**, **vliiskan vliesken**, enz.

AANM. 10. Andere verkortingen die men moet op rekening stellen van den klemtoon, de consonantenverbinding of andere meer duistere oorzaken, zijn : **ālmus aalmoes**, **krikmus krikmoes**, **gireh gierig**, **masin misschien**, **nid niet**, **vlim vischgraat** KIL. **vlieme**, **es eerst(?)**, **Sint gitrue**, **St Geertrui**, **i(n)s eens**, **lilek leelijk**, **lihūm lichaam**, **liht licht** adj., **linen linnen**, **rider ridder**, **genuh genoeg**, **vrih vroeg**, **vèt vet**, enz.

AANM. 11. **d t l n + t s j** brengen voorafgaande $\bar{o} > \bar{a}$, $\bar{o} > \bar{ö}$ tot **ö** in plaats van **o**, $\bar{o}$ en $\bar{u}$ te tot **u** in plaats van **u**. Dit verschijnsel is te vergelijken met dat der mouilleering in het Aalstersch dialect; zie COLINET, *op. cit.* 22.

Zekere overblijfsels van mouilleering die onder *het Consonantisme* en in het *Aanhangsel* ter sprake zullen komen, laten ons toe te veronderstellen, dat de hier aangehaalde consonantengroepen, evenals in het Aalstersch taaleigen, mouilleering teweeg brachten. De mouilleering van de medeklinkers zal op de voorafgaande klinkers overgegaan zijn en hare eigenaardige kleur aan **ö** en **u** hebben gegeven : ze is daarna in de meeste gevallen te loor gegaan. De gang van 't verschijnsel was dus b. v. **Wāls Waalsch** < **wōls** < **wols** (cf. COLINET, *op. cit.*, blz. 42) < **wōls**, cf. **petōzen** < **petōs** < **petōs**, Aanm. 8.

(31)

31. SAMENTREKKING. — Bij het wegvallen van **d g w** of **j i** tusschen twee vocalen grijpt er samentrekking plaats.

1° Door syncope van **d** :

a) $\bar{a} + e = \bar{a}^e$ of $\bar{a}$: $z\bar{a}^en$ $z\bar{a}n$ *zēiden*, ook *zouden*, $k\bar{a}^e$ $k\bar{a}$ *koude*.

b) $\acute{e} + e = \acute{e}$ *ej(e)*; e^e $\grave{e}$; e : $m\acute{e}$ *mede*, $sn\acute{e}$ *sne*, pl. *snejen sneden*, partic. *gesnejen gesneden*, ook *gesnèen gesnèn* en *gesneę*; cf. die vocalen.

c) $\bar{i} + e$, $ie + e$ worden *ie* : *bien bieden*, *lier leder*, ook *ladder*, enz.; soms = $\bar{i}$: *līken liedje*.

d) $\bar{o} + e = o$ *oje* : *boj bode*, *dojer doder dooier*, enz.

e) $oe + e = oe$: *loen lijden* en *leiden*, enz.

f) $\bar{u} + e = ue$: *buen baden*, enz.; soms = $\bar{u}$ waar de uitgang zijn gewicht heeft verloren : *blūren bladeren*, *tegūr tegader*, *nūr nader*, *ūr ader*, *vūr vader*.

g) $ue + e = ue$: *uevèter huidvetter*, enz.

h) $\bar{u} + e = u$ *uje* : *uje(n)s hoeden*, *pujer poeder*, enz.

i) $ue + e = ue$: *duen dooden*, enz.

AANM. **j** staat dus nog alleen voor **d** in $\acute{e}$, $\bar{o}$ en $\bar{u} + e$; ze kan bestaan hebben in $ue + e$ en $\bar{u} + e$ zooals het geval was in *zuen zaaien*, *duen dooien*, enz.

In plaats van *vūr vader*, *mujer moeder*, zegt men minder plat *vūder mūder*.

Naast *brī(r) broeder* heeft men *brūder* met de bepaalde beteekenis van *monnik*; in *Minebrīrestrūt Minderbroedersstraat* heeft *brī(r)* nochtans ook die laatste beteekenis.

2° Door syncope van **g** wordt vroegere $\acute{e} + e$ tot $\acute{e}^e$ $\grave{e}$: $z\acute{e}^en$ $z\acute{e}n$ *zēggen*, $l\acute{e}^en$ $l\acute{e}n$ *lēggen*, en $oe + e$ tot oe : *zoe zijge*.

Syncope van **g** had vroeger bijzonderlijk plaats in de woorden op $\acute{e}$ e of i met **-el**, **-en**-suffix, waarbij **g** tot **j** < **i** overging; daaruit Lv. *oe* of $\bar{a}$: $t\bar{a}l$ *teil* > *tegel*, $z\bar{a}l$, *zoel zeil* > *zēgel*, $bl\bar{a}n$ *blein* > *blegene*, enz.

(31) 3° Door syncope van **w** wordt $\bar{a} + e$ tot $\bar{a}^e \bar{a}$: (e)nen **blān** of **blā·n rok** *eenen blauwen rok*.

4° Syncope van **i j** grijpt plaats in de wkw. die in 't Nl. op *-aaien* of *-ooien* uitgaan. Cf. 1° Aanm.

(32) 32. WIJZIGINGEN VAN KORTE KLINKERS VÓOR **r**. — Evenals in 't Aalst. dialect, zoo blijven ook in 't Lv. de lange klinkers en tweeklanken vóor **r** onveranderd, behalve in zekere gevallen onder *de Verkorting* aangeteekend. De korte klinkers worden gewijzigd.

- a) **a** gevolgd door **r + d, t, s**, wordt α) $\bar{e}$: **éd hard**.
 β) $\bar{e}$: **kès kaars**.
 γ) **jè** : **pjèd paard**.
- b) **ë** » » » α) blijft : **èt hart**.
 β) wordt $\bar{e}$: **dwès dwars**.
va(n)vès van verre
of **jè** : **sjét staart**.
- c) **i** » » » wordt α) $\bar{e}$: **kèsdah Kerstdag**.
 $\bar{e}$: **kérek kerk**.
- d) **a** » » +conson., behalve **d, t, s**, of +**r** wordt $\bar{e}$:
kèr kar.
- e) **ë** » » +conson., behalve **d, t, s**, of +**r** wordt $\bar{e}$:
bèreh berg.
- f) **i** » » +conson., behalve **d, t, s**, of +**r** wordt $\bar{e}$:
sèremen schermen.
- g) **o** » » wordt α) $\bar{o}$: **wōd woord, tōren toren**.
 β) $\bar{e}$: **két kort, déren doorn**.

De wijzigingen β) van *a*) en *b*) mag men als uitzonderingen op **ë** beschouwen; α) en β) van *g*) behooren klaarblijkelijk tot twee verschillende fonetische tijdvakken. De overgang van korte tot lange **o** vóor **r** is, zooals in 't Nl., bijzonderlijk in de aan 't Rom. ontleende woorden op te merken; de overgang vóor **r** van **a** tot $\bar{a} < \bar{o} < \bar{u}$ komt alleen in zulke woorden voor : **pōt poort, sōt soort**;

kūt kaart, pūt paart. Het Fr. heeft in dit geval ook (32)
de vocaal verlengd, wanneer geene e volgde : *port sort
tard court* enz. naast *porte sorte tarte courte*.

De voornaamste gevallen bewijzen dat r eene neiging
heeft tot het vormen vóór zich van eene bepaalde è of
é-articulatie.

33. De SVARABHAKTI. — De svarabhakti was reeds in (33)
't Mnl. zeer gewoon en vele svarabhaktivormen zijn uit
het Mnl. in onze huidige schrijftaal overgebleven : *gerief,
toren, doren*, enz. *liefelijk*, enz. *gelijkenis*, enz. cf. FRANCK,
Mnl. Gr., § 55 en VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*, § 82.

In den auslaut der betoonde lettgr. verschijnt de sv. regel-
matig tusschen l of r en volgende consonant, behalve de
dentalen d, t, s : **kéref korf** Ohd. *chorb*, **bèreh berg** Ohd.
bërg, **vérek vork** Lat. *furca*, **kèrel kerel** Ohd. *charlo*,
wèrem warm Ohd. *id.*, **gèren gaarne** Ohd. *gërno*, **wéren**
werpen Ohd. *wërfan*, **tèref tarwe** Mnl. *id.*; **alef half**
Ohd. *halb*, **volegen volgen** Ohd. *folgén*, **balek balk** Ohd.
balco, **zalem zalm** Ohd. *salmo*, **élepen helpen** Ohd. *hëlfan*,
zèlef zelf Ohd. *sëlb*, enz.

Over 't algemeen kan men zeggen dat de sv. niet plaats
grijpt, wanneer de betoonde lettgr. door twee toonlooze
lettgr. is gevolgd; men zegt **kalef kalf** Ohd. *chalb* en
kalveren niet **kaleveren**, en zelfs bespeurt men in de
composita eene neiging de opelkaarvolging van twee toon-
looze lettgr. te vermijden : **bérgemister burgemeester**,
zilversméd zilversmid, enz.

Tusschen l m n r en het suffix **-ken** van het dimi-
nutief heeft zich, zooals dit meest in 't Nl. ook het geval
is, eene sv. **-e** ontwikkeld : **holeken bolleken**, **kumeken**
kommeken, **mèneken manneken**, **voreken vaarken**, enz.
Cf. bl. 20, *nota*.

Nog verschijnt de sv. vóór het suffix **-loik -lijk** :
difeloik dieflijk, **vrieseloik vreeselijk** Ohd. *vreislih*.

(33)

Het voortbestaan der stemlooze spiranten in den stam-
auslaut dezer woorden, alsmede het feit dat de svarabhakti-e
de consonantenverbinding en de verschijnsels, welke die
verbinding vergezellen, niet belet, zijn beide van dezelfde
natuur.

De svarabhakti heeft ook nu en dan plaats in den an-
lout der betoonde lettgr. tusschen **g** en **l** of **r**, **k** en **l**.
Na **g** is de sv.-vocaal **e**, na **k** luidt ze **a**.

B. v. in **gelaſ glas**, **gelèteh glad**, **gelujeh gloeiend**,
gerif gerief; doch **kalir klier**, **kalüveren klaveren**.

AANM. **kalöken vuurklapper** is af te leiden van
klootje, *busklootje*; cf. PLANTIYN, *Schat d. [Nederl.*
Spr.

Kalufur is misschien in verband met *kluppel*
waarmede het in beteekenis overeenstemt.

Eene sv.-**a** ontstond ook tusschen **p** en **r** in :
parét van *pret* met den zin van *part* (dat men
te Leuven hoort als **pét**), en misschien in **pariel**
priëel.

DERDE HOOFDSTUK.

Medeklinkers in hoofd- en bijtonige lettergrepen.

De Lv. consonanten zijn op weinige bijzonderheden na dezelfde als de Nederlandsche. Buiten de palatalisatie, de mouilleering van l en n die niet meer zoo geregeld voorkomt als in 't Aalstersch dialect, en eenige andere verschijnselen, b. v. het wegvallen van d en r, het overgaan van w tot v, enz., zullen de consonanten dus alleen in hunne afwijkingen van de beschaafde taal behandeld worden.

34. De PALATALISATIE wijzigt in zekere omstandigheden de consonanten **k g g^h h**.

(34)

1° **k** wordt palataal : a) vóór of na palatale vocaal : **kies kaas, kès kaars, dik dik, plèk vlek, léken lekken, spik speek, oik eik, buik buik**, enz.;

b) na palatale voc. in verbinding met **n** : **blink blink**, enz.;

c) in het diminutiefsuffix **-ken -tje** : **muken moedertje**, enz.

2° **g** wordt palataal : a) vóór palatale voc.; zij kan daar bijna altijd als j worden uitgesproken : **gès en jès gras, gisteren en jisteren gisteren, gèren en jèren gaarne**; doch b. v. **ging^h ging** niet **jing^h**;

b) na palatale voc. : **ligen liegen, zwoigen zwijgen, buigen buigen**, enz.

AANM. Door volgende niet palatale vocaal of consonant wordt de palatale kleur van **k** en **g** verzwakt. De **k** en **g** staan ook niet vast voor **è** en **ê**, **é** en **ê**, waar ze min of meer **k** en **g** kunnen luiden. Toch werden zij in de laatste gevallen altijd als palatalen geschreven : de **g** omdat zij volgens mij

(34)

zeer wel de weifeling aanduidt tusschen de meer gebruikte **g** en **j**; de **k** omdat die meer in mijne omgeving uitgesproken wordt.

3° **g**³, alleenstaande of in verbinding met **n**, ondergaat hetzelfde lot als **k** na palatale voc. : **ig**³ *ben ik ben*, **ring**³ *ring*, enz.;

4° **h** wordt **h** : a) vóór palatale vocaal in de verbinding **sh** : **shinken** *schenken*. Zooals in 2 is gezegd geworden, gaat die **h** dikwijls in **j** over : **sjinken** en **sj** wordt in mijne omgeving bijna altijd **s** uitgesproken. Daarom schreef ik overal **s**.

Ook vóór palat. voc. in den sandhi : **ed ging**³ *het ging*, spr. et **hink**.

b) na palatale vocaal : **mih** *vermoeid*, **lih** *ledig laag*, **noih** adv. *nijdig = *hevig*, **ruih** *ruig*, enz.

AANM. Volgende **s** schijnt de palatalisatie van **k** en **h(g)** tegen te werken, volgende **t** die van **k** behalve soms na **ö** en **ä** : **öks** *heks*, **niks** *niets*, **rèhs** *rechts*, enz.; **prékt** *preekt*, **sprékt** *spreekt*, enz.

Bij volgende **t(d)** hoort men palatale en niet palatale **h** : **rèht** en **rèht** *recht*, **slèht** en **slèht** *slecht*, enz.

In de wkw. op **-nen** wordt bij volgende **d** de palatalisatie verloren : **ving**³**d** *vindt* van **vinen** *vin-den*, **zing**³**d** *zingt* van **zinen** *zingen*, enz.

(35)

35. 1° MOUILLEERING van **l** komt voor wanneer ze gevolgd is door het diminutiefsuffix **-ken**.

B. v. **pälken** *peiltje*, **stölken** *staaltje*, enz.

AANM. Het is waarschijnlijk dat ze vroeger ook voorkwam wanneer **j** of **i** volgde, zooals dit in het Aalstersch dialect nog het geval is : **fole** *falie*, **shole** *schalie*, enz.; cf. COLINET, *op. cit.*, 25, B. De palatale kleur zal in het Lv. op de voorgaande vocaal overgegaan zijn : **fölen**, **shöl**, enz.

- 2° Mouilleering van **n** geschiedt in de gevallen van : (35)
- a) palatale voc. + **ng^a**, waar de gutturaal voor vroegere of nog bestaande **e** wegvalt, en anders tot **k** overgaat, cf. 39, 2°; palatale voc. + **nk** :
- ring^a** spr. **riṅk** *ring* plur. **riṅen**, **zēgeniṅ** *zegening* ;
inḱ *inkt*, **klinḱen** *klinken*, enz.;
- b) palatale voc. + **nd** vroeger of nu nog gevolgd van **e** :
- blinen** *blinde*, **grinēl** *grendel*, **ēṅ** *eend*, **iṅ** *inde*, **viṅen** *vinden*, **wēner** *wender*, enz.

AANM. De regel wordt niet toegepast op het mv. der woorden waarvan 't enkelv. niet onder *b*) valt : **kinderen**, **vrinden**, **winden**, enz.

Andere uitzonderingen maken uit : **lineblūren** *lindeblaren*, **ṣinen** *schenden*, **zinen** *zenden*.

Het verschijnsel der mouilleering zal breedvoeriger in het *Aanhangsel* besproken worden.

- c) Onafhankelijk van de voorgaande vocaal vóór het diminutief-suffix **-ken** : **ḱnḱen** *handje*, **ṅnḱen** *hondje*, enz.;
- d) Onafhankelijk van de voorgaande vocaal vóór **d t + j** of **i** : **mōnen** *mond*, **kānen** *kant*, **kastōn** *kastanie*, **Spōnen** *Spanje*, enz.

36. 1° a) **ṣ** komt voort van **z** na het wegvallen van ***en** in den uitgang **-ōzen** Fr. *-asion* of *-age*, b. v. **petōs** n. **petōzen** *potage*, **sōs** n. **sōzen** met weggevallen **r** van een Rom. *sarge* Nl. *sargie*, minder gewone vormen dan **petōs** en **sōs**. (36)

Ook nog in **kriḱmuṣ** *kriekmoes*, **lakmuṣ** *lakmoes* en **tamuṣ** n. **tāmus** *tijm*, wellicht uit een *tijmmoos*, door eene zeer natuurlijke verwarring.

b) **ṣ** in den auslaut verschijnt als de vervanger van **sh**, **sj** : **shilder** < **sjilder** < **ṣilder**. De drie vormen worden gebezigd; cf. *d*).

(36) c) **ş** is ook, in den anlaut, ontwikkeling van **s + j** van **jè** in **şèt** n. **şjèt**, of door de analogie van de vorige anlaut-**ş** > **sh** : **şhèt**.

Vóór niet palatale vocalen hoort men **ş** of **sj** niet **sh** in pl. v. **sh** in woorden van vreemden oorsprong : **maşufel dik kind**, cf. SCHUERMANS *machochel*, **şachelen schacheren**, **şabrak schabrak**, **şāl sjaal**, enz.

In duistere woorden als : **şufelen gaan**, **şunk schonk**, **şūzel** Vl. *şjoezel* (1), **şop top**, **şopen aftoppen**.

AANM. Anlaut-**s** in verbinding met eenen consonant luidt soms **ş**; dit gebeurt wanneer men aan het woord meer kracht wil geven, b. v. in de gram-schap; de lippen zijn met geweld vooruitgestoken en de sisklank wordt natuurlijk **ş** : **şluker!** *slokker*, enz.

2° **z** komt voor in den uitgang **-özen** Fr. *-asion* of *-age* : **oközen** Fr. *occasion*, **korözen** *courage*, enz.

z verschijnt zelden in den anlaut en dan meestal in vreemde of duistere woorden : **Sinzözèl** *Sint Jozeif*, **zèzes** *Jesus*, **ewéhzèren** *zich uit de voet maken*, **zò!** *uitroep bij het struifspel*, cf. KIL. *jouw?*

(37) 37. De SONOORKLANKEN : A. r en l.

1° a) r valt weg vóór d t s(z).

B. v. **béd berd**, **èt hart**, **kès kers**; **būd baard**, **pöt poort**, **kès kaars**, enz.

AANM. In het Mnl. tijdvak is dit verschijnsel niet onbekend; cf. VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*, § 129, f. en g. Uitzonderingen op den regel zijn : **dërde derde**, **virde vierde**, **burs boersch**, **èrt hert**, **è(r)der herder**, **bord**, **short** en eenige vreemde woorden.

---

(1) Bij SCHUERMANS, *Alg. Vl. Idiot.*, vertaald door *pancreas*, *alvleeschklief*, *buikspeekselklief*, *maagklief*.

dérde en virde naast dèteh dertig en fieteh veertig zijn moeilijk te verklaren; burs onderging zeer waarschijnlijk den invloed van den grondvorm būr. De overige uitzonderingen zijn misschien wel daaraan toe te schrijven, dat ze niet tot de echte Lv. taal behooren. Voor è(r)der zegt men zeer gewoonlijk sleper scheper en voor short véshuet voorschoot. In twee wkw. heeft de analogie de r behouden : vergürd vergaart vergadert, lürd loert.

b) r valt nog weg in betoonden auslaut na lange vocaal of diphthong, daar waar de vroegere vorm niet eindigde op -e of waar de geflecteerde vormen weinig gebruikt werden.

bī(r) bier, dé(r) deur, dé door, dū daar, ī hier, kie(r) keer, kotī(r) kwartier, mie in ne mie niet meer, mū maar, nū naar, ook niet waar?, papī(r) papier, vé voor, wū(r) waar adv., zī in ninzī niet een zier d. i. niets (1).

AANM. De vormen gūr in te gūr te gader, lier leder ladder, ūr ader, vier veder, vūr vader, wier weder hebben r van de vroegere onbetoonde eind-lettergreep; veelgebruikte vormen hebben nochtans in hetzelfde geval de r verloren : brī(r) broeder, n. Minebrīrestrūt Minderbroedersstraat, alegū altegaar, né neder, wé weder.

De vroegere aanwezigheid van e na r beschutte deze laatste, b. v. in den 1 p. s. ind. praes. der wkw. : ik lier leer, enz.; in de adjectieven, waar de geflecteerde vorm gewoner was dan in de substantieven : dīr duur, zīr zuur, zwūr zwaar, de adjectivale uitgang -būr -baar, enz.; de naamwoorden

---

(1) De r wordt tusschen haakjes geplaatst in de vormen waar ze in het grondwoord wegvalt, doch in de flexie terug verschijnt, b. v. bīre(n) bieren, enz.

(37)

bier beer, būr baar, ier eer en heer, de uitgang **-ier -aar**, enz. enz.; de uit 't Rom. ontleende woorden : **īr uur, ivuer ivoor, kontuer comptoir, pūr paar**, het suffix **-īr -ier**, enz. enz.; de compar. **mier meer n. ne mie niet meer** behield zijne **r** wellicht door het menigvuldig gebruik van spreekwijzen als : **mier as meer als (dan)**, enz ; **vīr vier** door vormen als **vīr en twinteh**, enz.

c) Metathesis der **r** is in de oudste Germ. talen bekend en in 't Lv. heeft ze in menig woord gewerkt : **gēs** van 'gērs *gras*, **kēstenbrīf** van 'kērsten... *Christen...*, **vēs** van 'vērs *frisch*, **wēt** van 'wērt *wrat*.

d) In **partēs pachteres** greep verwarring plaats tusschen de articulaties van **h** en **r**.

2° a) **l** valt weg in : **as als, zoken zulke**; zie onder de *Proclitica*.

b) Prothesis en aphaeresis van **l** onder den invloed van analogie of volksetymologie vertoonen : **lavuer lavoore** cf. *KIL. avoor*, **lumer lommer**, **olepot lollepot**, **aberdun laberdaan**.

3° Opeenvolgende **r** en **l** doen dissimilatie ontstaan :

a) **r-r** en **l-l** schijnen in trochaische woorden regelmatig **l-r** te worden : **kēleper karper, mēleber marmer, pileper purper, rebēleber rhubarbarum, kliper kluper, léper lepel, slēter sleutel**.

b) in iambische woorden is er geen regel te bespeuren : **bariel**, cf. *Fr. barrière*, **kornēl n. kolonēl kolonel, barbīr barbier, lavelīr lauwerier**.

c) **r-r** wordt **r-l** in **rūl raar**.

d) **r-l** wordt in trochaische woorden **l-r** : **dēleper dopel, sileker zurkel**.

(38)

38. m, n, n (n onder 33) :

1° a) Apocope van **m** greep plaats in **nē neem** in den zin van 't *Fr. tiens, voilà*; cf. *Aalst. nēm*.

b) Eene **m** is ontstaan uit **p** of **b** in **tèrmentoen terpentijn**; uit **n** vóór **b** in **ambegof handbooghof** (een plaatsnaam te Lv.), vóór **b p** in het voorvoegsel **on-** : **ombekind onbekend, ompas onpas** in **van ompas**, soms in **omboet ontbijt**; soms vóór **w** : **omwier onweer**. Het menigvuldig gebruik van **om-** in plaats van **on-** deed verwarring ontstaan tusschen dit voorvoegsel en het voorzetsel **om** Lv. **um**, hetgeen verklaart dat **on-** in den mond van vele menschen als **um-** luidt. Ik ook spreek b. v. **umpūr onpaar** uit. Zie voor de meeste dezer woorden den *Sandhi*.

2° a) Eene **n** is ontstaan uit **m** in **ontrint omtrent, dènter** Lat. *dormitorium*, cf. 9, 5°, Aanm. 1.

b) **n** is weggevallen in : **begost begon, kost kon, dāzen deinzen, lāvūd lijnwaad, pāzen peinzen, groezen greinzen** in den zin van *weenen, loezemiel lijnzaadmeel, loezōlen lijnzaadolie, is eens, dèstah dijnslag, nie neen, anie* Mnl. *alaaneen*.

c) Parasietisch is de **n** in **nūgelen hagelen** door volksetymologische werking : **nūgel** is *nagel*; de **n** in **éning^a honig**.

3° De **n** ontstaat in de gevallen :

a) Van gutturale vocaal **+ng** : **ran rang, tun tong, zūnen (wij, zij) zongen**, enz.

b) Van gutturale vocaal **+nd** in het part. praet. der wkw. op **-inden** Lv. **-inen** : **gebonen gebonden, gevonden gevonden, gewonen gewonden**, enz.

c) Voor den overgang van **n** tot **nk**, zie 37, A, a).

39. DE EXPLOSIEVEN : A. *De gutturale explosieven en g.* (39)

1° a) Eene **k** ontstond uit **g** in **blūsbaiek blaasbalg**, in **mèrek merg** onder den invloed van het samengestelde **mèrekpoep 'mergpip (-been)**; uit **ch** in **biskop bisschop**, waar wellicht volksetymologie in het spel is, en **ambak**

(39)

in de uitdrukking : **stumen ambak stomme ambacht** (een kinderspel); uit **f** in **komak komaf**.

b) **k** wordt gesyncopeerd in **Sinsen Sinksen**.

2° a) **g² g³** van **ng³** en **ng³** zijn, zooals in 't Aalstersch dialect, de gedeeltelijk voortbestaande explosieve **g g**. Ziehier hoe **ng³** en **ng³** in 't Lv. behandeld worden :

1) **ng³** wordt tot **nk** en **ng³** tot **nk** : a) in den auslaut van 't enkelv. der mann. en onz. substantieven of adjectieven, in de adverbia, in het praet. sing. 1 en 3 pp. der sterke wkw., d. w. z. in zulke woorden welke de **e** van hunnen uitgang reeds vroeg verloren of nooit **e** hebben gehad :

B. v. **zang³** spr. **zank** *zang*, **ring³** spr. **rink** *ring*, **lang³** spr. **lank** *long*, **zung³** spr. **zunk** (*ik, hij*) *zong*, **vong³** spr. **vonk** (*ik, hij*) *vond*;

β) vóór den uitgang **-d** van de wkw. : **zing³d** spr. **zinkt** (*hij, gij*) *zingt*, **zung³d** spr. **zunkt** (*gij*) *zongt*, **vong³d** spr. **vonkt** (*gij*) *vondt*;

AANM. a) en β) behooren eigenlijk tot den Sandhi.

γ) door analogie in het mv. van het praet. der sterke wkw. : **zunken zongen** n. **zunen** uit **zung³en**, **vonken vonden** n. **vonnen** uit **vong³en**.

2) **g² g³** vallen weg : a) in den auslaut van 't enkelv. der vrouwel. substant., van den ind. praes. 1 p. s., d. w. z. in zulke woorden welke eertijds op **e** uitgingen :

B. v. **an** (*ik*) *hang* n. **ank** *hang* subst., beide uit **'ang³**, **drin** (*ik*) *dring* uit **'dring³**; **bévin** *beving* uit **'béving³**, **jun** *jongen* uit **'jung³** n. **junk** *jong* adj., **slan** *slang* uit **'slang³**, **striñ** *streng* uit **'string³**, **tan** *tang* uit **'tang³**, **tun** *tong* uit **'tung³**.

AANM. Deze subst. vindt men bij KIL. nog altijd met **e** : *bevinghe, slanghe, stringhe* en *strenghe, tanghe, tonghe*.

β) In de woorden waar zij door eene vocaal gevolgd worden : **anen hangen** uit **'ang'en**, **drinen dringen** uit **'dring'en**, **zanen zangen** pl. van **zang** uit **'zang'en**, **rinen ringen** pl. van **ring**, uit **'ring'en**, enz.

b) **g** valt weg tusschen twee vocalen in :

lèn lèn liggen leggen, **zèn zèn zeggen** en hunne part. praet. **gellied gezied**; **dūs daags (dages)**, **sondūs 's zondags**, **flés fluks** cf. KIL. **vloes vleus** uit een **'vloges**, **sèwōdeh tegenwoordig**, **tèn tegen**.

c) Eene **g** uit **v** in **nūgelenbuik** is het gevolg der volksetymologie.

d) Soms in plaats van het gewone **oe ied ed hij heeft het**, hoort men **oe iig ed**, in pl. v. **oe dūd ed hij doet het** **oe dūg ed**, in pl. v. **ūs gūd ed hoe gaat het** **ūs gūg ed**, in pl. v. **ge zīd ed ge ziet het** **ge zīg ed**, enz.

In den *Sandhi* zal men zien, dat de wkw. die op een spirant uitgaan, in soortgelijke verbindingen soms de eind-d verliezen : **ge mēg ed** v. **ge mēgd ed** **gij moogt het**, **oe woēz ed** v. **oe woēzd ed** **hij wijst het**, enz.; **iig ed** komt wellicht uit een **'iev ed > 'ievd ed**. Wij zouden hier dus eenvoudig met den overgang van **v** in **g** te doen hebben. De andere voorbeelden zouden analogisch zijn; cf. COLINET, *op. cit.*, 27, d) en 58, waar die stelling ook verdedigd wordt.

e) Eene **g** ontstond uit **w** in **gunstah woensdag**.

B. De dentale explosieven :

1° a) Epenthetische **t** verschijnt :

1) tusschen **s** en **r** in **kastrol**, Fr. *casserole*;

2) tusschen de onbetoonde **n** en de **l** van het suffix **-loik -lijk** : **oigentloik eigenlijk**, **wézentloik wezenlijk**, enz.;

3) in **ménehte menigte** waar de **t** zich laat verklaren door eene verwarring met het subst. **ménehte menigte**;

(39) in *ienehte* n. *ienege eenige* waar de analogie met het voor-
gaande zou kunnen gewerkt hebben; in *liefteh levendig*: de
talrijke adj. op *-teh -tig* deden wellicht aan een *-teh*-suffix
denken, waarna verwarring ontstond tusschen zulk suffix
en den uitgang *-deh* van het vroegere *'lievendeh*; dit-
zelfde suffix *-teh* vindt men terug in *ieftteh eeuwige* n.
ievegoed eeuwigheid.

b) Paragogisch is de *t*, buiten de gevallen van het Nl.
sedert Lv. *sédert* of *sétert*, *mijnent* Lv. *moenent*, enz. in:

begoenoft begijnhof, *bekānst* n. *bekān* en *bekāns*
bijkans = *bijna*, *èst hars*, *īveranst* n. *īverans iever-*
hands = *ergens*, *kamfort kamfer*, *langst langs*, *mèregend*
morgen, *ōrloht oorlog*, *terwoelent 'terwijlten terwijl*.

c) Eene *t* uit *d* is ontstaan a) door de analogie van
den niet geflecteerden vorm, in de adj. *blont blond*, *èt*
hard; in *stonten (wij, zij) stonden* onder den invloed
van den 1sten pers. sing.; in *luete looden* uit de sandhi-*t*
van *lued* spr. *luet lood*; in *gelèteh glad* wellicht uit
het reeds hooger aangehaalde suffix *-teh*; β) in *ternū*
daarna, wellicht door de analogie van *tervérent te voren*;
in *tèren durven*; γ) in *gunstah woensdag*, enz. Zie *Sandhi*.

2° a) Aphaeresis van *d* greep plaats in *rumedūres*
onbesuisde, wilde jongen of meid van *dromedaris*, wellicht
eene volksetymologische wijziging, naar *rumedum omverre*.

b) Syncope van *d*:

1) tusschen vocalen kwam ze reeds in 't Mnl. sporadisch
voor en het Nl. heeft een aantal gesyncopeerde vormen
overgenomen. Het dialect van Leuven ging nog verder
op den ingeslagen weg. Overal waar *d* vroeger tusschen
eene lange vocaal of eene diphthong en eenen toonloo-
zen klinker verscheen, viel ze weg. In het meervoud
der substantieven en in de comparatieven, waar analogie
respect. van het niet gesyncopeerd enkelvoud en den po-
satieven vorm had gewerkt, bleef de *d* meestal bestaan;

in het praet. der zwakke wkw. werd de **d** door hare functie zelf behouden, en dan ook in het part. praet. : **luen laden, roen rijden, noih nijdig** = *hevig*, **uevèter huidvetter, tier teder, brie breede** adj., **mé mede, gāve gouden, kā koude, wiemujuh weemoedig, gebojen geboden, vlim** Mnl. *vliem* uit *'vliedeme, graat*, cf. KIL. *vlieme (spina piscis)*, enz.; **gruden groeide**, enz.

Doch : **kamerūden kameraden, grūden graden, Jōden Joden, Gōden Goden, brieder breeder, rueder rooder, vrieder wreeder**, enz.

AANM. Een aantal gevallen blijven afzonderlijk te bespreken : **vūder vader** en **mūder moeder** zijn deftige vormen naast **vūr** en **mujer, brūder broeder** worden bepaald in den zin van *monnik* gebruikt, **brī(r) broeder** is de bloedverwant.

bad bad heeft een meerv. **būden** (**buen** is het wkw.), doch de meestgebruikte vorm is **baden**, naar analogie van het enkelv.

De meervoudsvorm van **rad rad** is **rues**, van **brued brood brues**. **Zueden zuiden** is een geleerde vorm, alsook **gebōden geboden** subst., **rēden reden** en **zēden zeden**; maar hoe **nuedeh noodig** uitgelegd n. **nue noode** en **nuelues noodeloos**?

bruedegum bruidegom onderging den invloed van **brued**.

biedelen bedelen, biedelier bedelaar, ider ieder zijn misschien te verklaren door eene vroegere uitspraak **'biedlen, 'biedlier, 'īdrien**, vgl. Aalst. **bédlen, bédleir, idrin**. **Knudel knoedel** is misschien in hetzelfde geval. Voor **miedeken maagdeken** (11, 2°), geldt de regel niet, dewijl **d** hier door eene consonant was voorafgegaan.

De analogie van de andere ordinalen behield de **d** in **twide tweede**.

(39)

2) Tusschen **n** en de vroeger of nu nog bestaande **e** van den uitgang : **anen handen, banen banden, branen branden, kineken kindeken, manen manden, onen handen, ranen randen, ronde ronde** adj., **shan schande, tanen tanden; şinen geshonen schenden geschonden, zinen gezonen şenden gezonden; bliņe blinde** adj., **ēn eend, grinel grendel, in einde, Linen Linden** (een dorp); **binen gebonen binden gebonden, viņen gevonen vinden gevonden, wiņen gewonen winden gewonden**, enz.

AANM. Ik hoorde **lanen landen**, subst. naast het meest gebruikte **landen**; het wkw. luidt altijd **lanen**.

De invloed van het enkelv. liet zich ook gelden in : **ingewanden, kinderen, standen, vrinden vrienden, wanden, wonden**.

Uitzonderingen op den regel zijn : **amandel, andel handel, ginder, kandelier kandelaar, onder, wonder, zonder**, enz. in de meeste gevallen wellicht door een **dr- dl-** uitspraak. in de andere door analogie.

3) In : **mōnen** van **mond**, **ōnen** van **ond** (16).

4) Tusschen lange vocaal of diphthong **+r** en toonlooze vocaal : **jēr aarde, kōr koord, pjēren paarden, vermueren vermoorden**.

In andere gevallen is **r** weggevallen en **d** gebleven : **ūdeh aardig** Fr. *drôle*, **wēden waarde, wēdeh waardig**.

5) Tusschen geklemtoonde vocaal **+l** en toonlooze vocaal : **bēleken beeldeken, verbēlen verbeelden, mēlen melden, nōl naald, spēl speld; īlen** (*wij, zij*) **hielden** en daaruit **īl** (*ik*) **hield**, enz.; **zēle şult ge**, Belgisch Fransch *savez-vous* van **zēld e, zēle** wordt als één woord aangezien.

6) In **smis smids**.

c) Epenthesis der **d** grijpt regelmatig plaats :

1) Tusschen **l n r +er**, of beter **+ vroegere 're** :

alder *aller* in Alderoelegē *Allerheiligen* naast *Aler-*, ook met een superlatief, *kulder koeler*, *rölder raarder*, *völder*, *vuiler*, *vilder viller* subst.; *dinder dunner*, *fänder fijner*, *kländer kleiner*, *shunder schooner*, *ieder eerder*, *zwüder zwaarder*, enz.

2) In *fröder fraaier*, *löder luier*. Het veelvuldig gebruik eener *d* vóór den 're- uitgang van de comparatieven deed hier ook misschien aan een 'dre- suffix denken.

3) Wellicht in *bedorvendans bedorven kind* en *diren-dans die zijne waren duur doet betalen*, van 'bedorven *ans* (*Hans*) en 'diren *ans* *duren Hans*.

C. De labiale explosieven :

1° a) Eene paragogische *p* verschijnt in *kwamp kwam*, *namp nam*, *zwump zwom* en in het mv. *kwampen* n. *kwūmen*, *nampen* n. *nūmen*, *zwumpen* n. *zwūmen*.

Die vormen zijn ontstaan uit den 2 p. sing. en pl. waar zich *p* tusschen *m* en *t* ontwikkelde : *kwampt* (*gij kwaamt*).

b) Eene *p* naast *Nl.* of *VI.* *b* vertoonen : *pikelen bikkelen* d. i. met *bikkels* (*marmeren balletjes*) *spelen*, *plafetir vensterluik* *KIL. blaffetuere*, *potros leurster uit het Waalsche land* uit *Wa. botteresse*, *petéter* in de spreekwijze : *in petéter zoen beteuterd zijn*.

2° a) Aphaeresis der *b* vertoont *wali wat belijft* n. *wad blivd* spr. *wa blift*. *Wali* wordt als één woord aangezien; ook *ét* (*gij hebt*).

b) Eene *b* uit *p* vertoonen : *būrebasup boer pas op!* (een jongensspel); *b < p* misschien onder invloed van de anlaut-*b*; de etymologie van het woord is overigens in de spraakmakende gemeente reeds vóór lang onbekend geraakt.

*boding*³ *podding*.

DE SPIRANTEN.

A. De gutturale spiranten : (voor *h* en *g*, cf. 34; voor *g*, cf. 39).

(39)

a) h uit f komt voor in : *oh of* n. *ofte* en *of*.

b) h van *sh sch* wordt slechts uitgesproken in het begin van het woord, vóór niet palatale vocaal : *shūp schaa*p; doch : *bos bosch*, *misen musschen*.

rōsen ruischen, *kōsen kuischen* en *tōsen tuischen* bewijzen dat de verkorting dagteekent van een tijdstip toen *sh* nog uitgesproken werd.

B. De palatale spiranten : j en j.

1° a) Aphaeresis van j greep plaats in *ifrā ufrā juf-frouw* en in *ikēn jeuken*.

b) Eene j viel nog weg in *ue* en *ue* van *ooi + e*, *aai + e* : *duen dooien*, enz., in *druen draaien*, enz.

2° a) Epenthesis der j greep plaats 1) na syncope van d tusschen *ē* en *e*, *ō* en *e*, *ū* en *e*. De j bleef voortbestaan zelfs na het wegvallen van de e.

gesnejen gesneden, *mej* n. *mé mede*, *gebojen geboden*, *boj bode*, *uje(n)s hoeden*, *uj hoede*, enz. cf. 31.

b) Eene j ontstond uit i van de diphthongen **ai*, **oi* in : *vajand vijand*, *vrajōzen vrijage* enz., *kojeren kuieren*, cf. 26 en 28.

C. De dentale spiranten : s; voor s̄ z, zie 36.

1° a) Paragogisch is de s in *zwōs zwoord*; wellicht is hier de s gebleven uit den genitief van het veelgebruikte *e(n) stik zwōs een stuk zwoords*. *Zwōs* is nu vr. en beteekent *afgeschrabde huid van 't varken* en ook *kwaad wijf*.

b) *Sēgewōdeh* naast *sēwōdeh tegenwoordig* adv. heeft eene s uit t; voor *ūsem adem* en *vēsemen vademēn (eēnen draad in de naald rijgen)*, cf. VAN HELTEN, *Tijdsch. v. Nl. T. en Lett.*, xv, 1, 79.

c) De s van *astrien achtereen* kan vergeleken worden met die van Nl. *laster*, cf. VAN HELTEN, *Taal- en Letterbode*, 7de jaarg., 107.

D. De labiale spiranten : f v w.

1° a) Syncope van f grijpt plaats in : ued *hoofd*, ied *heeft* van *hebben*, stèsel *stijfsel*.

b) f naast Nl. v vinden wij in *flés fluks*, *frue fraai*, *fletch veertig* en *fasteh vijftig*, ook in : *fas vas*, *ferkét vork*, *fernoen venijn*, *fits vits*, *flak vlak*, *flir violier*, *fliremues vledermuis*, *floms n. vloms Vlaamsch (de taal)*, *frèten vreten*; *shūfelink schaveling*.

Voor Rom. anlaut-v hoort men dikwijls f.

AANM. De f van *floms* is in den sandhi ontstaan van de spreekwijzen : *ed floms het Vlaamsch*, *ik sprék floms ik spreek Vlaamsch*, enz.; *ferkét* is uit toenadering met het Fr. *fourchette*.

c) f ontstond uit v > w in den auslout : *brāv spr. brāf (ik) brouw*, *schriev spr. schrief (ik) schreeuw* van *shrieven*, *nīf nieuw*, *wéf weduwe*. In de wkw. komt de f overal voor, waar geene e volgt : *shrievd spr. shrieft (hij, gij) schreeuwd*, *geshrievd spr. geshrieft geschreeuwd*. — Ook in *milefer memel*, cf. *meluw* en KILIAEN *meluwe*, *miluwe*.

d) f ontstond uit p in *fléres pleuritis* : de Mlat. vorm was *pleuresis*; *flesoen flerecijn* uit het Fr. *pleurésie*, cf. VERDAM, *Tijdsch. v. Nl. Taal en Lett.*, IV, 242.

2° a) v naast Nl. of Vl. f in *vies faas n. vézel vezel*, *valsūres KIL. falsaris n. vals valsch*, *Vrankroik Frankrijk n. Frankroik*.

b) Behalve in 1° c), in de groepen dentaal + w, kw, en in den anlaut der betoonde lettergr., wordt w door v vervangen; wr-anlaut wordt zooals in 't Nl. *vr* : *brāven vrouwen*, *gieven geeuwen*, *wévenier weduwenaar*, *nīve nieuwe*, *lavelir lauwerier*, enz.; doch : *twie twee*, *kwoet kwijt*, *wéten weten*, enz.; *vréken wreken*, enz.

3° a) w valt weg in den auslaut van al de naamwoorden op Lv. *ie* : *ie eeuw*, *lie leeuw*, *shrie schreeuw*.

- (39) **snie sneeuw**; van de subst. adj. en adv. op Lv. **ā** :
dā dauw, **trā trouw**, **huwelijk**, **blā blauwe**, **lā lauw**,
flā flauw, **gā gauw**, enz.

AANM. De **w** valt dikwijls weg in de geflec-
teerde vormen van de adj. : (e)nen **rān** of **rā'n apel**
eenen rouwen appel, enz.

- b) in **ët erwt**, **dikels dikwijls**, **kūd kwaad**.
c) **w** ontstond uit **o** in **ūrewé aloë**.

OVERZICHT VAN TIJDSCHRIFTEN.

I. NEDERLANDSCHE PHILOLOGIE.

VERSLAGEN EN MEDEDEELINGEN DER KON. VLAAMSCH E ACADEMIE, 1896.

Een groot deel der « Verslagen en Mededeelingen » (bl. 1-337), wordt ingenomen door het *Verslag* van de zending, door de heeren K. de Flou en E. Gailliard op last van het Belgisch Staatsbestuur en op aanzoek van de Academie in 1895 ondernomen. Die zending had voor doel het opsporen en onderzoeken van Nederlandsche handschriften in de bibliotheek van het British Museum. Een zeventig hss. worden uitvoerig beschreven, en van verschillende worden uittreksels medegedeeld (Cf. Leuv. Bijdr., I, bl. 75).

In zijn bijdrage *Iets over het woord « Gadoot »*, bl. 342-363, bespreekt E. Gailliard een aantal plaatsen (o. a. uit den *Spiegel Historiae*, het *Boec der wraken*, enz.), om tot de gevolgtrekking te komen, « dat de uitlegging van gadoot door *Schielijken dood*, en bepaaldelijk door *Beroerte*, vaste en zeker onvoldoende is ». Het woord moet bovendien beteekenen *grootte sterfte*, « en wel inzonderheid « *Epidémie* », d. i. ons verouderde « *Landsuchte* » of Landziekte, of eene van buiten aangekomen ziekte, die voor een zekeren tijd in een land heerscht en tal van slachtoffers maakt ». De geheele bijdrage moet volgens den Schr. beschouwd worden voor een aanvulling op het woord *gadoot* in het Mnl. Wdb.

P. Génard wijst, in een paar blijdzijden *Over de vorming van eenige vlaamsche eigennamen*, bl. 364-367, op eenige eigenaardigheden der eigennamen in het Mnl., eigenaardigheden die tot nog toe weinig werden opgemerkt. Namen als *de Waghmakere* of *Wagheman* zijn identisch, want men veranderde dikwijls den vorm *maker*, waarop een eigennaam uitging, in dien van *man* [sic!]. Evenzoo is *Verlinden* = *van der Linden*, want de vorm « van de », in den vierden naamval, werd veeltijds veranderd in « ver ». Sommige namen zijn weleens op een zonderlinge wijze verkort; zoo wordt *Scuermoke* verklaard als « verkorting » van *Scuermoeck* (doch dit kan wellicht een geni-

tief zijn, merkt Schr. op, en in dit «grondwoord» *maecx, moecx*, meent hij den stam van het nieuwe woord *moker*, d. i. *grootte hamer te vinden*) [sic].

Op bl. 437-443 geeft N. de Pauw de *herstelling en uitleg van een middelnederlandsch grafscript*. Dit opschrift staat op een der middeleeuwsche grafzerken, voor eenige jaren in het metselwerk van een der Gentsche sluizen, nl. de *Braemgaten*, ontdekt. Bon Béthune had gelezen (*Messenger sciences histor.*, 1891, bl. 268) † *arme vallen, die mi anemen*, wat geen goeden zin oplevert, en op een onnauwkeurige lezing berust. Schr. toont aan dat men lezen moet : *arme u allen, die mi anexien*, waarin *arme* een uitroeping kan wezen; maar het komt waarschijnlijker voor dat hetgeen, vóor het woord *arme*, als de voet van een kruis door Béthune werd uitgelegd, het overblijfsel der letter F is; de hoek van den steen is derwijze afgebroken, dat er drie of vier andere letters kunnen verdwenen zijn. Men vulle dus aan : (*ontf*)*arme u allen*, enz., wat een « doodeenvoudige » uitroeping is.

F. van der Haeghen deelt een *Pleidooi ten voordeele van het Vlaamsch in de 16^e Eeuw* mede, bl. 444-451. Het is een latijnsche brief van Boudewijn Roussaeus (Rousse) aan Georgius Cassander (42^e brief van 's mans *Miscellanea seu epistolae medicinales*, Leiden, 1590), waarin met warme bewoordingen het te zijnen tijde minacht Nederlandsch tegen het Latijn verdedigd wordt. Wetenschappelijke waarde heeft het stuk niet; het is veeleer een historisch document, dat ons aantoonst hoe hoog, of hoe laag, de Nederlandsche taalgeleerdheid in 't midden der 16^e eeuw stond bij de weinigen, die zich om hunne moedertaal bekommerden.

Charybdis en Scylla. Verfransching of verduitsching? door Mr. A. Prayon van Zuylen, bl. 661-680, werd geschreven naar aanleiding van R. Harold Graevell's *Vlaamsche Beweging uit Al-Dietsch standpunt*; het is een pleidooi tegen de verhoogduitsching van het Nederlandsch.

Eenzoo is J. Muyltermans *Taalverarming, taalverrijking*, bl. 693-725, een pleidooi, nl. ten gunste van het « onvervreembare recht » van Zuidnederland in zake van geschreven en gesproken taal. Schr. verdedigt de dialecten en de belgische volkstaal; die zijn de mijn, waaruit het tegenwoordig Nederlandsch moet putten om niet tot armoede te vervallen; de studie der dialecten moet niet gebeuren met een zuiver wetenschappelijk doel, maar wel om de schrijftaal te « beschaven »; zij moet « practisch nut » opleveren, enz.

Wat de gesproken taal betreft, aan het onderscheid tusschen de zoogenaamde scherplange en zachtlange *e* en *o* wordt vastgehouden : « het ligt in den aard der taal; het teloor gaan ervan zou de taal verarmen », enz., enz. Het besluit is : Wij, Belgen, hebben genoeg toegegeven; het zou den Schr. « tegensteken », moesten wij aldus voortgaan met aan de verarming der moedertaal mede te werken, enz., enz.

G. Segers, die reeds herhaalde malen bijdragen tot de kennis van Vondel schreef, handelt nu weer, bl. 396-423, over *Het nationalismus van Vondel*. In Vondels werken, wil Schr. betoogen, straalt het gemeenschappelijk volkskarakter van Zuid- en Noordnederland door; Vondel is een Vlaamsche persoonlijkheid; maar Vondel was, wellicht ondanks zich zelve, een nationale dichter, want hij heeft er naar gestreefd den geest der Ouden in een Nederlandsch gewaad te steken. Deze stelling tracht Schr. aannemelijk te maken door het nader onderzoek van eenige van Vondels werken, o. a. van den *Gysbrecht*, dat alles behalve een klassiek treurspel is, maar een uiting van Vondels Vlaamsche persoonlijkheid; verder van de *Leeuwendalers*, het treffendste bewijs van zijn rechtzinnige liefde voor Noord en Zuid, enz. Zijn diepen zin voor nationalismus bewijst Vondel vooral door zijne taal; hij bestudeerde de volkstaal van geheel Nederland, vooral die van het Zuiden.

F. vander Haeghen meldt, bl. 451-452, dat onlangs te Gent een hs. gevonden werd, behelzende een soort van treurspel, *Marbaron* getiteld (naar de hoofdpersonage, den heidenschen koning Marbaron, wiens dochter Christen was). Het is een stuk van een plattenlandsche « Kamer van Rhetorijke »; en juist omdat dergelijke overblijfselen zoo zeldzaam zijn, wordt er de aandacht op gevestigd. Schr. kan niet mededeelen of het stuk oorspronkelijk is of een navolging van het Fransch.

Ten slotte vermeld ik nog een paar bijdragen van P. Génard : *Hoffmann von Fallersleben en H. Conscience*, bl. 681-688 (persoonlijke herinneringen van den Schrijver : hij stelde nl. beide schrijvers met malkaar in betrekking), en *De Patriot J. A. F. Pauwels als gelegenheidsdichter herdacht*, bl. 557-584, met herdruk van een aantal godsdienstige liederen van den *poet-patriot* (1747-1823), allen dagteekende uit de jaren 1815-1817. Die gedichten blijven beneden het middelmatige; doch vurige vaderlandsliefde en diepen godsdienstzin spreken er uit.

VERHANDELINGEN DER KON. AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN
(*Amsterdam*); AFDEELING LETTERKUNDE; N. R.; D. I, 1896.

Nr 5. W. L. van Helten, *Zur Lexicologie des altwestfrieschen*. Die verhandeling is eene bespreking, naar alphabetische volgorde, van een reeks woorden uit het Oudfriesch. Voor een ontleding is dergelijke arbeid uit zijn aard niet vatbaar; ik zou niet anders doen kunnen, dan de verschillende woorden opsommen, die behandeld worden. Derhalve moet ik het bij deze eenvoudige aanduiding laten.

TIJDSCHRIFT VOOR NEDERLANDSCHE TAAL- EN LETTERKUNDE,
1896.

W. L. de Vreese deelt wederom eenige *Nieuwe middelnederlandsche fragmenten* mede, bl. 73-78, 277-307, nl. 1°) een fragment van een berijmde romeinsche geschiedenis, van Snellaert afkomstig, (zeven andere, door Mone vermeld, zijn zoek geraakt); 2°) een fragment van eene uitgaaf van een volksboek van Floris ende Blancefloer, uit het begin der 16^e eeuw (met het drukkersmerk van Jan van Doesborch, en gedrukt tusschen 1508 en $\pm$ 1530; het is niet alleen een aanwinst voor onze letterkunde, maar ook voor de geschiedenis van de nederlandsche boekdrukkunst); 3°) twee Malegijsfragmenten (op stukken perkament uit hss. der 14^e eeuw; tezamen ongeveer 120 verzen, die ongeschonden bleven).

P. Leendertz Jr. gaat voort met de beschrijving van het *Zutfensche-Groningsche Handschrift*, en het mededeelen van sommige stukken daaruit, bl. 81-99; 270-276 (*Cfr.* Leuv. Bijdr., I, 79-80). Eerst komt een stuk van 518 verzen: « dit is onzen vrouwen claghe » (waarvan vs. 381-516 nieuw zijn en een vertaling bevatten van den *Dialogus de Passione Domini* van Anselmus van Canterbury; vs. 1-380 komen overeen met vs. 3267-3802 van « *Vanden Levene Ons Heren* »), verder een « Beschrijving van Afrika en de eilanden in de Middellandsche Zee » (in proza, getrokken uit de *Imago Mundi*); ten slotte een gebed van « vijftien paternosters », met proloog en besluit (de bekende « orationes » van Brigitta).

P. Tack geeft, bl. 137-144, de uitkomsten van de nieuwe col-latie, door hem gedaan, van 1°) het *hs. der Wachtendonksche psalmen*, 2°) dat der *Lipsiaansche glossen* (belangwekkende mededeeling aangaande het watermerk).

J. W. Muller, *Ham en Boterham*, bl. 1-33. Het gewone woord *ham* (*hamme, hama*, Ogerm. vrouw. *hammó*) beteekent eigenlijk

«knieboog»; verder «dij, achterschenkel»; ook «voorschoft, bovenarm»; later werd de beteekenis beperkt tot de thans gebruikelijke, «achterknieboog van een varken». Een ander woord is het sterke *ham* (in het Mnl. nog enkele malen voorkomende; Ogerm. manl. *hamma*), dat zeker stuk land beteekende, oorspronkelijk waarschijnlijk «hoek, hoek lands aan een rivier», later «weiland», enz. (*Cfr.* inham, uit-ham », enz.). Die twee woorden zijn nauw verwant. *Boterham* zal wel met het laatste «ham»; d. i. hoek, zijn samengesteld.

J. H. Gallée wijst, bl. 33, op enkele plaatsen (uit de Vaticaansche fragmenten) waar *Os. men* als meerv. van *man* en als onbep. voornaamw. voorkomt.

J. Franck verklaart *Heden*, bl. 52-66, uit Germ. *hidumum, Ohd. *hitumum*, adverbiaal gebruikte instr. plur. (*vgl.* Mnl. *dicken*, Ndl. *wijlen*, enz.) van een superlatief uit den pronominalen stam *hi-* gevormd. *Hidumum* beantwoordt aan Lat. *citumus*, superl. van *citer*; de grondbeteekenis was «eerst, naast», die later gewijzigd werd.

A. E. H. Swaen haalt plaatsen aan, bl. 67 en 72, uit het «Dagverhaal» van J. van Riebeeck, waarin *bolkvanger* en *gastvrij* voorkomen in niet in het *Ndl. Wdb.* vermelde beteekenissen.

J. Verdam behandelt, in het vervolg zijner *Dietsche Verscheidenheden*, bl. 129-136, «bedleding» (afgeleid van *bedleger*, tautologische uitdrukking, met de beteekenis «ziekbed»), en het Mnl. «eenkennig» (gevormd als andere met *een* samengestelde adj. *eenpassich*, *eenradich*, *eenwillich*, enz., alle zinverwante woorden met de beteekenis «eigenzinnig»; dus *een-* staat hier in beteekenis gelijk met *eigen-* in *eigenwijs*, enz.).

In zijn studie over het woord *kussen*, bl. 239-242, beschouwt S. J. Warren de Indische woorden die het begrip «kussen» uitdrukken (*cumbati*, *jighrati*), en oorspronkelijk «aanraken» beteekenen; wellicht heeft het Germaansch woord dezelfde oorspronkelijke beteekenis.

R. Fruin onderzoekt, bl. 308-315, het ontstaan en de geschiedenis van het woord *Haagpreek*, d. i. «preek van een haagpredikant». De beruchte Broeder Cornelis van Dordrecht heeft het, ofwel gemaakt, ofwel aan de volkstaal ontleend en in zijn «Sermoenen» in de schrijftaal overgebracht. In *haagpreek* beteekent *haag*: «struik, kreupelbosch»; strikt genomen zou de samenstelling willen zeggen: «protestantsche godsdienstoefening, in zulk een bosch gehouden». Doch *haag* had, door samenkoppeling met andere aanverwante woorden, een nieuwen zin gekregen, nl. dien van «zowat overal,

overal ten platte lande » (cfr. *hagedief*, d. i. struikroover, en *haegh-pape* bij Kiliaen : « acephalus sacerdos, qui sub nullius episcopi disciplina gubernatur »). *Haagpredikant* had oorspronkelijk een ongunstige beteekenis; men bedoelde ermede « een prediker die eigenwillig het land al predikend afloopt, een veracht en verachtelijk persoon ».

W. L. van Helten behandelt de volgende punten : 1° *Over een Westfriesche en Nederlandsche A uit E voor een R der volgende syllabe*; bl. 68-72. In het oude Westfriesch vertoont zich naast *e* voor *r* meermalen een wisselvorm met *a* (b. v. *scara* en *schere*, *ware* en *were*, enz.). Deze *a* der wortlettergreep is te beschouwen als het product van een volgend toonloos *-ra(-)*; de vormen met *e* zijn afkomstig uit andere buigingsvormen. Hetzelfde geldt voor het Mnl. (*ontbaren*, *gare*, enz. naast *ontberen*, *gere*). Woorden, die niet aldus kunnen verklaard worden, moeten voor analogieën aangezien worden; b. v. *smare* (*smerwa*, *smeru*, *smero*) naar *smaren* (*smirwian*, *smeran*); *hare* (*here*) naar *dare* (*dara*), evenals later *derwaarts* naast *herwaarts*. — 2° *Over de ss uit þþ in asem, vessemen*, bl. 79-80. Men moet naast **ādām*, enz., waaruit *adem*, een vorm **āþþam*, (ontstaan uit de verbogen vormen **āþmes*, *-e*, voor **āðmes*, *-e*) aannemen, die *aessem*, *asem* moest opleveren. Hetzelfde geldt voor *vadem*, *vessemen*. — 3° *Berooid, bot vieren, den schoot vieren*, bl. 324. Zij zijn van frieschen oorsprong; *berooïd* werd in verband gebracht met het fr. ww. *roia* « berooven »; *vieren*, in de aangeduide uitdrukkingen, behoort bij het fr. bijw. *fir* « ver », vanwaar het denominatief *fire* « zich laten verwijderen ». Van denzelfden schrijver komt ook een uitvoerig opstel voor : *Een en ander over en naar aanleiding van de oudnederlandsche psalmvertaling*, bl. 146-171. Daarin tracht hij de volgende stelling aannemelijk te maken : « De tekst van het Wachtendoncksche hs. berust op een Zuidmiddelfrankische « Vorlage », waarvan het begin (pss. 1-3, v. 5, en hoogstdenkelijk nog het slot van 3, mitsgaders enkele der daarop volgende psalmen) eenvoudig gecopiëerd is, het overige gedeelte onder de hand eens Oostnederfrankisch sprekenden omwerkers in grammatisch (doch niet in lexicologisch) opzicht een doorlopende wijziging naar het taaleigen van dezen heeft ondergaan; die mfrk. « Vorlage » is zelve weder een transscriptie van een alemanisch origineel ». Op de vraag nu, welk gebruik wij mogen maken, voor de vaststelling der oude Oostnederfrankische (of Oostndl.) grammatika, van de pss. 18, 53-73 en de glossen (met uitsluiting der aan pss. 1-9 ontleende), antwoordt hij, dat « voor de gevallen, waarin het ons mogelijk is controle te

oefenen, het ten stelligste blijkt, dat de Oostnfrk. omwerker volkomen consequent is te werk gegaan»; er bestaat geen grond, om de voorkomende vormen te wantrouwen.

P. J. Cosijn, in zijn artikel : *De oudnederfrankische psalmen*, bl. 316-323, wijst deze theorie af. Hij toont eerst aan dat van Helten's stelsel uitsluitend berust op de vormenquestie, de grammatische analyse : daaruit alleen heeft deze opgemaakt dat het oorspronkelijk opperduitsch was; de taal der psalmen zou een fabrikaat van twee omwerkers zijn. Maar de woorden zijn gebleven. Cosijn onderzoekt dan de woorden, en betoogt dat men woorden aantreft die *niet* alemanisch zijn, en andere die echt nederlandsch en saksisch zijn (van Helten heeft slechts twee echt alemanische-vormen kunnen aanwijzen); hij meent nog altijd zich niet vergist te hebben, toen hij aannam dat het vaderland der psalmen eene grensstreek was ten Westen van Saksenland, ten Zuiden palende aan Middelranken. — Over het ontstaan der psalmvertaling is het laatste woord nog niet gezegd; intusschen houdt hij nog aan zijn vroegere beschouwingen vast, maar zoekt nochtans ook het taalgebied meer in het Oosten.

In de studie : *Bijdragen tot de kennis der uit het Fransch overgenomen woorden in het Nederlandsch*, bl. 172-219, wil J. J. Salverda de Grave trachten te bepalen « wanneer en (voor zoover zij reeds in het Mnl. voorkomen) uit welk gebied de fransche overgenomen woorden in onze taal zijn gekomen, en tevens beproeven hun vorm te verklaren, hetzij door fransche, hetzij door middel-nederlandsche klankregels ». Na de bronnen opgegeven te hebben (oorkonden, patois, letterkundige werken), spreekt hij over *de Fransche e in het Nederlandsch*, en behandelt afzonderlijk de « open fransche e » (*ê* aan het einde van het woord; *ê* vóór consonanten, en wel : a) vóór één lat. conson.; b) vóór een verkorte lange lat. conson.; c) vóór twee of meer consonanten), en de « gesloten fransche e » (*e* aan het eind van het woord, *e* voor vocalen en consonanten). Hij vat aldus de uitkomsten van het onderzoek der twee gedeelten van zijn bijdrage samen. « Wij zien dat onze woorden zijn overgenomen uit een dialect dat zoowel lange *ê* of *ie* = lat. *ě*, als *ei* = lat. *a* kende, dat dus ongeveer in het midden van het noordfr. gebied moet liggen, daar *ie* naar het Oosten en *ei* (van Lotharingen uit) naar het Westen toe afneemt. De veronderstelling dat Henegouwen ons de fr. woorden heeft verstrekt, wordt dus door deze feiten gesteund. Meer zekerheid echter zullen alleen ver-

vere onderzoekingen, op andere punten van het gebied der klankleer, ons kunnen geven ».

F. A. Stoett verklaart de uitdrukking *Om zeep gaan*, bl. 122-128. Hij verwerpt de algemeen aangenomen uitlegging, eerst door Tuinman gegeven, als zou men die zegswijze moeten in verband brengen met « de bedevaarden naar Jerusalem, van waar de geachtste zeep gebragt word. » Zij beteekent eenvoudig « uitgaan om zeep », eerst gebruikt als voorwendsel om eens even uit te gaan; dan verder, « voor eenigen tijd weggaan », waaruit zich gemakkelijk die kon ontwikkelen van « voor altijd weggaan, verdwijnen ». Het is aldus een euphemisme geworden voor « sterven ».

Dezelfde schrijver deelt, bl. 323, een paar plaatsen mede, waar *schrand* de oorspronkelijke beteekenis heeft van « scherp, bijtend, bits ». K. Poll wijst op andere, bl. 51, waar *kauw jij ze* gebruikt schijnt met bijgedachte aan « saucysen » (ter aanvulling van een vroeger verschenen artikel over die uitdrukking). Evenzoo geeft A. Beets enkele plaatsen op, bl. 128, ter aanvulling van zijn stuk over *Het haar van den hond*.

De volgende studiën handelen over vraagstukken uit de geschiedenis van de letterkunde.

G. Kalf, *Vondeliana; Vondels zelfcritiek*, bl. 34-51; 108-121. Schrijver toont aan, door de vergelijking van de verschillende uitgaven van Vondels werken, hoe de dichter sommige zijner herdrukken wijzigde, zoowel ten opzichte van den inhoud als van den vorm. Die veranderingen moeten in verband gebracht worden met de veranderde tijdsomstandigheden; met de levenservaring van den dichter, met zijn gewijzigde opvatting van godsdienst, leven en kunst; met de hoogere eischen die Vondel zich zelf als kunstenaar stelde: zijn gevoel werd kiescher, zijn smaak meer fijn, enz. Zoo bevat o. a. de *Palamedes* van 1652 duidelijker toespelingen dan die van 1625; zoo brengt Vondel talrijke veranderingen in zijne verzen, wat metrum en klemtoon betreft; hij streeft naar welluidendheid, vervangt woorden, die hem onkiesch, plat, heftig schenen door meer gepaste, enz. Niet altijd nochtans zijn die veranderingen werkelijk verbeteringen, ten minste niet naar *onzen* smaak.

F. van Veerdeghe, *Een en ander over den roman van Jason*, bl. 100-107. In het « British Museum » berust in hs. een nederlandsche prozavertaling van Raoul Lefèvre's *roman de Jason et Médée*. Die vertaling werd vermoedelijk door een West-Vlaming, kort na de vervaardiging van het fransche werk (omtrent 1461?) gemaakt.

Schr. geeft de beschrijving van het hs., waarin hij bewaard wordt te Londen; van de nederlandsche vertaling verscheen reeds in 1485 te Haarlem een uitgaaf.

H. Boerma, *De liederen van Hertog Jan van Brabant*, bl. 220-238. Een nauwkeurig onderzoek van de liederen, aan Hertog Jan toegeschreven, brengt den Schr. tot den uitslag, dat die liederen in twee duidelijk van elkaar verscheiden groepen te verdeelen zijn; nl. van den eenen kant, de liederen II, IV, V, VI, VII, die oorspronkelijk mhd. zijn; van den anderen, de liederen I, III, VIII, IX, die oorspronkelijk mnl. zijn. Is werkelijk, zooals de overlevering wil, Jan van Brabant de dichter dezer liederen, dan zou men moeten aannemen, dat hij zoowel in het Mhd. als in het Mnl. heeft geschreven.... eene niet onbedenklijke gevolgtrekking. Schr. geeft, als bijlage, de reconstructie der liederen op grond van het door hem geleverde betoog.

Volgens W. L. van Helten, *Her Danielken*, bl. 219, zou de naam van den held in het mnl. lied een verbastering van *Danhüser* (Tannhäuser) zijn.

NOORD EN ZUID, 1896.

Dr F. A. Stoett geeft de verklaring van een aantal uitdrukkingen en spreekwoorden, bl. 23-34; 62-65; 155-169; 206-211; 419-425. *Bekend als de bonte hond* is de oorspronkelijke uitdrukking van dit spreekwoord; aldus luidt het in de oudste plaats (1550) waar het voorkomt; Hooft en Brederoo hebben er gekscherender wijze « met den blauwen staart » aan toegevoegd. — In *Het liedje van verlangen zingen* is verlangen = «verlengen, uitstellen», beteekenis die het woord van de middeleeuwen tot nog toe heeft gehad (Aanhaling van vele plaatsen om dit gezegde te staven). — *De bokkepruik op hebben* beteekent «de pruik van een *bok*, d. i. van een *onbeschoft, norsch* mensch op hebben». *Pruik* staat hier met zijn gewone beteekenis; de spreekwijze is ontstaan in de laatste helft der vorige eeuw, in den *pruikentijd*. — Bij *Door de bank*, d. i. «door elkander, gemiddeld», denke men aan een *vleesch-* of *vischbank*, waarop het vleesch of de visch werd uitgesteld; dit, door elkander genomen, was zoo, als de bepaling aanduidde. Vgl. daarmede de zinverwante uitdrukkingen: *door den band* en *door den bot*; zij steunen die verklaring (zie *Ndl. Wdb.* II, 956; III, 675). — *In de bus blazen* is: «het geld uit de geldbus doen verdwijnen»; *bus* staat dan voor «geldbus» en *blazen*

in de vroeger gebruikelijke beteekenis van « doen verdwijnen ». — *Bij het hek zijn* beteekent « vlug klaar zijn »; *hek* is een getralied hekje voor de huisdeur; iemand die spoedig bij het hekje is, wanneer hij geroepen wordt, is dadelijk gereed. — *De mijl op zeven gaan* is een elliptische uitdrukking voor : « de mijl op zeven mijlen gerekend »; zooals wij nog zeggen : « een kaart op de schaal van b. v. « een op honderd » teekenen ». De spitsvondige en gezochte verklaring « Van Meyel op Sevenum gaan » (twee onaanzienlijke dorpen in Limburg), wordt door geen enkele plaats gesteund. — In *Muizennesten in het hoofd hebben* heeft men ten onrechte een volksetymologie van « muizenissen » gezien. Reeds in de eerste helft der 16^e eeuw bestond die uitdrukking in het Ndl. en in het Duitsch. In deze laatste taal spreekt men ook van « hommels, vliegen, duiven, krekels » in het hoofd hebben; de Franschen zeggen « avoir des rats en tête »; wij kennen nog in onze taal, « spinnewebben » en « hommels in het hoofd hebben »; is het zoo vreemd, bij vergelijking, ook aan door elkander warrelende muizen te denken? Wij behoeven dus niet aan verbastering te denken. Daarenboven haalt Schr. plaats en aan die voor deze meening pleiten. — Aan *Een uiltje knappen*, evenals aan andere uitdrukkingen voor « op den middag slapen », ligt het denkbeeld ten grondslag, dat men niet wil hebben, dat anderen dit weten; men schaamt zich eenigszins, en geeft voor, dat men voor eenige oogenblikken afwezig is. *Uiltje* beteekent hier eigenlijk « vlinder », en *knappen* is « vangen » (zooals in de 17^e eeuw). — *In 't ootje nemen*; daarin is *ootje* : « kring of cirkel », waarin iemand genomen wordt, om hem vervolgens tot mikpunt te nemen van spot of scherts. — *Fiasco maken* (of *lijden*) wordt verstaanbaar, wanneer men weet (zooals Schr. aantoot), dat ital. *fiasco*, naast de beteekenis van « flesch », ook die van « lasterschrift, pasquil » heeft gehad; daarna kreeg het ook die van « afkeuring, bespotting » (doch hoe het woord in het Ital. die beteekenis heeft gekregen : daarop kan Schr. geen alleszins bevredigend antwoord geven). Met die beteekenis nu hebben wij het in de bekende uitdrukking; *fiasco maken* of *lijden* wil dan eigenl. zeggen : « afkeuring veroorzaken » of « ondergaan », dus « niet de goedkeuring wegdragen, zich aan bespotting blootstellen, niet slagen in zijn pogingen ». — Naar aanleiding van die uitdrukking, worden er nog een paar andere behandeld, waar de flesch een rol in speelt; nl. het woord *flesschen-trekker* (dit vindt zijn oorsprong in de zegswijze « iemand op flesschen trekken », d. i. bedriegen. Daarin beantwoordt *trekken* aan fr. *tirer*,

nl. «tappen», en het werd in het Vlaamsch gebruikt evenals «tappen» in *uien, moppen, een hatelijkheid tappen*, enz.; «fiasco» werd woordelijk vertaald, en aldus bekwam men «op flesschen trekken», en «flesschentrekker», welke samenstelling dus eigenlijk beteekent: «iemand die bespottingen verkoopt, anderen *fiasco's* doet lijden»), en *Op de flesch zijn* (elliptisch gezeid voor «op de flesch getrokken zijn»). — Eindelijk, in het opstel *Het hazepad kiezen* herhaalt Schr. de reeds gegeven verklaringen van Dr G. J. Boekenoogen en Dr G. A. Nauta, en voegt er nog een en ander ter aanvulling aan toe.

Ook nog andere medewerkers geven verklaringen van min of meer raadselachtige woorden of spreekwijzen. Zoo handelt H. Beckering Vinckers over *De kroon spannen*, bl. 211-215, en toont aan dat dit een middeleeuwsche uitdrukking is (*crone spannen*, waarnaast, met gelijke beteekenis. *crone draegen*), die beteekende = boven anderen uitmunten; *crone* is hier «krans» (vgl. eikenkroon, eerekroon, enz.), als hoofdsieraad (oorspronkelijk zinnebeeld der overwinning), en *spannen* is «binden, vasthechten». — A. de Cock verklaart *Krokodillen-tranen*, bl. 215-218, (in het oude volksgeloof gold de krokodil als een valsch, huichelachtig dier; de sage, die aan de besproken spreekwijze ten grondslag ligt, zou ten tijde der kruistochten herwaarts zijn overgebracht). — *Een appeltje met iemand te schillen hebben*, bl. 219-220, is, volgens C. J. Vierhout, een zeer sterk, en daarvoor ironisch, euphemisme: men bedoelt een ernstige handeling, en spreekt van een uiterst onschuldige bezigheid. Het is onverschillig, *welke* onschuldige bezigheid men noemt; aldus laat het zich verklaren, dat de uitdrukking bij de verschillende volken in zooveel verschillende vormen voorkomt. Vgl. daarmede: een *appeltje* voor den dorst, een *aardig duitje* verdienen, enz. — C. Bake eindelijk bespreekt eene plaats uit Hooft's *Geeraerd van Velzen* (V, 3 «en 't rypen van 't vernuft ontcleedt Het vlytighe ghelaet van slechtheyt vlack tot schroomen»). Men vatte niet op: *vlack tot schroomen* = «schroomvallig», zooals Leendertz verklaart, maar verbindt «vlack» met «slechtheyt», en *vlacke slechtheyt* beteekent = kinderlijke eenvoudigheid of argeloosheid).

J. te Winkel, *Geschiedenis der Nderlandsche taal*, bl. 517-540 (Cfr. Leuv. Bijdr., I, 87). In dit § handelt de Schr. uitvoerig over «klankverandering». Hij wijst eerst op de factoren der klankveranderingen. De klankwijzigingen ontstaan bij het ontstaan der taal zelve; oorspronkelijk moet het getal klanken zeer groot zijn geweest,

en een soort van chaotischen toestand in de spraakmakende gemeente veroorzaakt hebben; door uitverkiezing en kenmerking (differentiëring) is daar hetgeen Schr. « typeering van klanken » noemt uit voortgekomen. Door *uitverkiezing* werd de eene klank boven den anderen verkozen; vele redenen, bewuste of onbewuste, kunnen daaraan hebben medegewerkt; aldus worden verklaard o. a. het ontstaan van de dubbelwortels, de quantitative ablaat; veel is te wijten aan den invloed van de schrijftaal op de gesproken taal: dit alles heeft oorspronkelijk de onbepaaldheid van naast elkaar in dezelfde woorden voorkomende klanken voor eenheid van klank doen plaats maken, en is voortdurend, tot op onze dagen toe, aan het werk. Niet altijd week de eene klank voor den anderen; soms werden zij naast elkaar behouden en dan bestond de typeering in het toekennen van een verschillende beteekenis of functie in den zin; dit is *kenmerking*. Daaruit is te verklaren de kwalitatieve ablaat, de doubletten. — *Klankverandering* is niet 'één' verschijnsel, maar de samenvattende naam voor een groot aantal verschijnselen, in aanleiding, oorsprong en werking van elkaar zeer verschillend. Eerst worden die verschijnselen besproken, die wij zurver physiologische mogen noemen. Dit brengt Schr. tot het nader uiteenzetten van wat men « klankwetten » heet.

J. H. Gaarenstroom zet insgelijks zijne verhandeling over den *klemtoon* voort, bl. 137-150; 228-244; 322-329; 406-417 (Cr. Leuv. Bijdr., I, 88). Hij handelt beurtelings over den klemtoon in a) bijvoeglijke naamwoorden; b) voornaamwoorden; c) werkwoorden; d) vreemde woorden. Algemeene bemerkingsen gaan telkens vooraf; dan wordt de klemtoon besproken in de samengestelde of afgeleide woordsoorten.

J. C. Alberdingk Thijm geeft een *Nalezing* op de nieuwe uitgaaf van Van Dale's « Woordenboek », bl. 487-501. Die « nalezingen » betreffen de woorden, in de letters A tot K voorkomende, die betrekking hebben op de leer, de gebruiken, de geschiedenis der R. K. Kerk. Vaak wordt de juiste beteekenis daarvan in het *Woordenboek* niet goed opgegeven; de bijdrage is een lijst aanvullingen of verbeteringen.

Andere bijdragen tot de Nederlandsche spraakleer zijn die van J. Geluk over ontkennde zinnen (bl. 220-223), E. M. Van Soest's *Verdeeling der werkwoorden* (bl. 426-429), enz. C. J. Vierhout zet zijne *Stylistische overwegingen* voort (bl. 193-201; 315-321); Taco H. de Beer eindelijk zet zijn bezwaren uiteen tegen het art. *Groot-*

heidswaan van Dr A. Beets in het *Ndl. Wdb.*, bezwaren die door Beets in een naschrift worden weerlegd, bl. 151-156.

Dr. J. A. Worp, *Arlekijn's en Krispijn's op ons tooneel*, bl. 35-43. Het geboorteland van Arlekijn (Arlechino) is Italië; Arlechino is een persoon van de « Commedia dell' arte », d. i. een soort van blijspel, waarvan slechts de loop en de verdeeling in tooneelen was aangewezen; de tooneelisten spraken en speelden volgens de ingeving van het oogenblik. Arlekijn verschijnt daar als slimme, vlugge en spotzieke knecht, in een bijzondere kleederdracht, die mettertijd veranderde. Op het laatste der 17^e eeuw maakt Arlekijn, langs Frankrijk, de reis naar Nederland; doch op ons tooneel ondergaat zijne rol een heele wijziging: hij verdwijnt allengskens uit blijspel en klucht, en komt in de pantomime en het ballet; daarin speelde hij nog een groote rol in het midden van deze eeuw. — De Krispijn's zijn van Franschen oorsprong; de Nederlandsche blijspelen, waarin Krispijn als hoofdpersonage optreedt, zijn voor een deel uit het Fransch vertaald. In die stukken is Krispijn de slimme knecht van een verliefden jongen meester; een enkele maal is hij een deugniet voor eigen rekening.

Cr. A. Geerligts, *Jan van Beers*, bl. 502-515. Een karakteriseering van den dichter, en een waardeering van zijn gedichten. Schr. wijst er op, hoe van Beers' liefde tot de moedertaal uit al zijne verzen spreekt; zijne poëzie draagt een eigenaardigen stempel: « het is de uitwerking van fijn gevoel eener fijn besnaarde menschenziel, die zich voornamelijk richt naar de schaduwzijden des levens, naar droefheid en smart ». Doch naast veel overeenkomst van onderwerpen, en naast den stroom van teedere gevoelens, openbaart zich ook een reeks van stukken die in scherpe tegenstelling met de eerste staan, en daarin een bruischende vloed van stoute, mannelijke gedachten.

M. A. P. C. Poelhekke geeft het slot zijner studie over *J. A. Alberdingk Thijm*. bl. 1-22 (*Cfr.* Leuv. Bijdr., I, 89). Schr. gaat voort met de bespreking der gedichten en prozawerken uit Thijm's eerste periode. Hij volgt hem in den strijd, die hij tegen zoovele tegenstanders tegelijk te voeren had, en komt als van zelfs tot de betrekkingen van Thijm met Potgieter, Da Costa, ten Kate; bespreekt ook Thijm's waardeering van Bilderdijk (hij beoordeelde hem met een te ver gedreven optimisme). « Het is, besluit hij, een heerlijk schouwspel zulk een leven, gewijd aan één doel, geleid door éene gedachte, bestaande uit één streven.... Thijm's muze was rein;

nooit liet hij zich in met het lage.... En dat is mee de schoonste glorie van den dichter, dat de mensch niet lager stond dan de kunstenaar.»

P. Visser, in zijn opstel *Vondel's Lucifer*, bl. 223-227, wil tot het lezen van Vondels kunstwerk opwekken, door te pogen een kijk op den schoonen inhoud te geven.

W. K. beschouwt, in zijn studie over *Schaepman's « De Paus »*, bl. 454-471, Schaepman als kunstenaar. Naar aanleiding van 's mans eerste gedicht, wijst Schr. de plaats aan, die hem onder de Nederlandsche letterkundigen toekomt (hij rangschikt hem tusschen die dichters, die de kunst verstaan alledaagsche gedachten en aandoeeningen in eene reeks bevallige verzen te vertolken; zijne poëzie doet telkens denken aan het concert van een vol bezet orkest, waar bazuinen en pauken doorlopend den boventoon voeren). Hij toont verder aan, dat, naar zijne meening, Schaepman de beloften, in dit werk zijner jeugd vervat, niet heeft vervuld; aan de hooge verwachtingen, door hem opgewekt, is noch met *Napoleon*, noch met *Aya Sofia* beantwoord geworden.

In de *Aren-lexing* (XVI) van Dr S. A. Kok, bl. 330-347 (*Cfr.* Leuv. Bijdr., I, 90) wordt ditmaal gehandeld *Over Echo-gedichten, met enkele opmerkingen, betreffende Dr Bakhuijzen van den Brink's studie over Vondels hekeldichten* (betoog, dat Bakhuijzen v. d. Brink minder juist het Echo-gedicht van Vondel als een navolging van een vorm der Rederijkers beschouwt, enz.).

Vermelden wij nog een paar opstellen, die voor doel hebben het verstaan van sommige stukken te vergemakkelijken. Zoo P. Visser's *Poots « Mei »*, bl. 430-434 (ontleding van den inhoud, met een woord over Poots dichttrant), en J. C. Groothuis' *Potgieter's « Lief en leed in het Gooi »*, bl. 261-270; 348-353; 435-454 (losse aantekeningen en woordverklaringen). W. Toose eindelijk, in zijn *In Starings studeercel*, bl. 44-61, vergelijkt de verschillende uitgaven van drie gedichten van Staring, om te doen uitkomen hoe de dichter voortdurend zijn werk verbeterde.

TAAL EN LETTEREN, 1896.

Dr. F. A. Stoett verklaart, bl. 227-235, eenige zegswijzen : 1° *slip vangen*. Dit *slip* is op te vatten als een verbaal substantief (bij *slippen*), in de beteekenis van *ontslipping*, *verwijdering*. De uitdrukking « slip halen, krijgen » (die in de zeventiende eeuw opkomt)

beteekent dan oorspronkelijk « eene *ontslipping* halen, krijgen, d. i. « ten antwoord ontvangen, dat iemand of iets *geslipt, weg* is (vgl. de tegenwoordige uitdrukkingen *belet krijgen, bot vangen*), vanwaar : « niet in zijn pogingen slagen, eene weigering krijgen ». Naast *slip halen, krijgen*, zeide men voorheen ook *slip geven* (d. i. een weigering geven), *slip zijn* (dat staat voor *te slip zijn*, d. i. « op het slippen zijn », dus « weg zijn) en *slip raken* (d. i. insgelijks « weg raken », *cfr.* zoek raken, schrap raken, enz.). Later, toen men het woord niet meer begreep, en het ww. *vangen*, d. i. « ontvangen », verkeerd werd opgevat, nl. in den zin van « grijpen », veranderde men *slip* in *slib*, en men verklaarde : « in plaats van visch, slib of modder ophalen of vangen ». Die verandering geschiedde in de vorige eeuw. — 2° *Van wanten weten*, d. i. « de zaak verstaan », waarin Schr. *wanten* opvat als meerv. van het als substantief gebruikte voegwoord *want*. Iemand, die de « want », de reden of oorzaak van alles kan opgeven, die weet van wanten. Die verklaring werd reeds door Harrebomée gegeven; Schr. verdedigt ze tegen die van Lennep, van Dale en Terwey. — 3° *Buiten westen zijn*, voorheen, in de 17e en 18e eeuw, « buiten west (of weste) zijn », met de beteekenis « het bewustzijn verliezen » (thans ook : dronken zijn). *Westen* moet in verband gebracht worden met *weten*. Er bestond vroeger een adj. *wustig*; men mag aannemen dat een subst. *wust* heeft bestaan, bijvorm van een znw. *west* of *wist* (men weet, dat onder den invloed der *w*, de *e* of *i* in *u* kan overgaan; *cfr.* wulp voor welp; bewust voor bewist). Dit *wist* overigens komt in de verwante talen voor (in het mhd., mnd.), en zelfs in het mnl. Doch de uitdrukking dagteekent eerst uit het begin der 16^e eeuw.

Dr. G. A. NAUTA geeft insgelijks de verklaring van eenige woorden en uitdrukkingen. Eerst heeft hij het over *Marcolphus*, bl. 235-237, dat in Bredero's *Spaanschen Brabander*, v. 1473, en elders per autonomasiam gebruikt wordt, en niet « aartsstommerik », maar « zwetser, babbelaar » beteekent. Vervolgens vraagt hij, bl. 238, of wij, in de uitdrukking voor *de(n) mast zitten*, niet eene door volksetymologie ontstane verandering kunnen zien van het uit de 17^e eeuw zoo bekende *vermast* = « overladen, vol », in plaats van *mast* = « voeder » uit te leggen. Verder, bl. 239, verklaart hij het zonderlinge *poppen-oliphanten* (bij De Brune en Huygens), dat aanleiding heeft gegeven tot veel besprekingen, als niets anders dan een uitdrukking voor « dwergen ». Elders, bl. 345-347, bespreekt hij v. 2020 van den « *Spaanschen Brabander* ». Hij acht het hoogst waarschijn-

lijk dat de oorspronkelijke lezing *met de vlack* is; die lezing laat zich verklaren (vlack = vlag; de herberg, waarvan spraak, had op het uithangbord eene vlag, of = de vlag hing er uit; wat de vorm *vlack* betreft, die is goed mogelijk; Bredero heeft ook *bruck* naast *brugh*); bijgevolg is er geen voldoende reden om die lezing der oudste drukken te vervangen door de variant van een jongeren tekst. In *straks-terstond*, bl. 348-349, betoogt hij dat het verschil van betekenis dat wij thans tusschen die twee woorden maken, in zinnen als: « hij komt straks » en « hij komt terstond », oorspronkelijk niet bestond; tot in de 18^e eeuw is *straks* (waarvan het oudste voorbeeld in een tekst der 16^e eeuw voorkomt) volkomen synoniem met *terstond* gebleven. — *Het spits afbijten* eindelijk, bl. 350-351 wordt door hem verklaard als « het gevaar afwenden » (*afbijten* met de mnl. betekenis van « afsnijden, van zich afhouden », en *spits* = « het spitse », d. i. « het gevaarlijke, het gevaar », eigenl. een adjectief « gevaarlijk », als znw. gebruikt).

K. Poll verklaart *Portegaal*, dat voortkomt o. a. in Vondels hekeldicht *Bloedbeuling van Maximilaan Teeling* (ed. Unger, 1648-1651) als « heimelijk gemak », en meent dat het woord schertsend gevormd werd van *poort* = achterste.

J. Koopmans zet zijne studie *Uit den tijd onzer wedergeboorte, Hooff's Renaissance-Klok* voort, bl. 13-27; 167-188 (zie Leuv. Bijdr., I, 95). Thans beschouwt hij de « Granida » en de « Historieën ». In de « Granida » wordt door den dichter van uit een zwart geteekende werkelijke wereld een ideaal-staat gezocht. Zijne heldin ontvlucht met haar herder de booze wereld van Schijn; « de nieuwgeboren menschen zoeken een nieuw Paradijs, in de Gulden Wereld der Herders, aan den boezem der Vrije Natuur ». Daifilo is, tot leering der menschen, der goden levend pleidooi voor de almacht der liefde; in de persoon van Granida dringt individueële kracht den domper omhoog, die de conventie drukt op 't geestesleven der eeuw. De wereld, die beide ontvluchten, is niet alleen zonder *waarheid* en *liefde* (een wereld niet alleen in « schijn »), maar ligt geheel in den Booze: het stuk wordt een klacht over de eeuw van den dichter. Aan de eenheid ervan schaadt bijna het personage van Tisiphernes: deze is een Bato-vorst, een held, die zich zelven verwint. — De « Historieën » zijn zoo maar niet een verhaal van een feitenverloop, in geregelde orde en causalen samenhang; zij zijn een groot dramatisch-epische allegorie. Het dramatische ligt vooral « in den strijd tusschen het Ware en het Vermeende Bato-Staatsprinciep ». Al zijn

de verhaalde feiten historische feiten, het volk van Hooft is niet *het* volk. Hooft stond in geestesrichting af van 't volk; hij maakte 't zoo hij zelf was : hij idealiseerde het; zijn Bato-volk is slechts een abstractie, niets meer.

T. N. van der Stock deelt wederom *letterkundige fragmenten en opmerkingen* uit de nalatenschap van J. A. F. L. Baron van Heeckeren mede, bl. 151-166; 343-345. Zij loopen over *Hooft als minnezanger* (Hoofts liederen zijn geestig, welluidend, schilderachtig, en tevens vol wijsgeerigen zin : iedere regel bevat eene gedachte. Doch gloed hebben zij niet; het vuur van den hartstocht is niet ontstoken in zijn hart; hetgeen hij ons schoons zegt heeft hem eene beschaafde opvoeding geleerd); over den bekenden rei van den *Gijsbrecht : Waar werd oprechter trouw* (Vondel bezingt de huwelijksrouw : in deze opvatting is hij nationaler dan eenig ander dichter; de rei is roerend schoon; alles is juist uitgedrukt; een der schoonste sieraden van het stuk is het gemis aan alle overbodige sieraden; deze eenvoudigheid schijnt tegenwoordig bijna eene onmogelijkheid); over *Barlaeus* (zou hem willen in eer herstellen; hij was niet een « halve heiden »; hij staat veel hooger dan men gewoonlijk beweert); over *Cats* (man van verbazingwekkende kennis, en *Bilderdijk* (lof over B. als mensch en als lierdichter); over de vraag : *waarom Tollens « populair » was* (omdat het volk in hem den tolk vereerde van den eenigen godsdienst die volgens Schr. in onze dagen voegt, nl. godsdienst boven geloofsverdeeldheid).

Het opstel van F. Buitenrust Hetteema, *Uit de spraakleer, C. over spelling*, bl. 103-120 is, zooals men kan verwachten, een pleidooi voor de nieuwe, « verhollandste » spelling (zoo nauwkeurig mogelijk de klanken weergeven, geen « etimologiese », maar « fonetiese » spelling); een tweede pleidooi is Prof. H. Logeman's *Over etymologiese spelling*, bl. 189-196. — In zijn *Beknopte spraakleer 't beschaafde Nederlands*, bl. 121-137, past eerstgenoemde Schr., in 68 paragrafen, de door hem ontwikkelde grondslagen voor de nieuwe zoogezeide « vereenvoudigde » spelling toe; wij leeren er o. a. dat wij voortaan zullen schrijven *latten*, maar *moniken*; *Gorkumer* naast *Haarlemmer*; *oppasster* naast *notarisen*; verder *portefuie*, *mielieteren*, *vis* (d. i. visch), noch (d. i. nog), enz., terwijl we weer de oude spelling van nieuw, eeuw, thuis, enz. mogen behouden. En dat om het schrijven der moedertaal aan de jongens op school « gemakkelijker » te doen aanleeren! *O ma tête!*

Van gansch andere strekking is het opstel van Prof. C. C. Uhlen-Dialect 7

beck *Over etymologische wetenschap*, bl. 221-226 (geschreven naar aanleiding van J. Franck's en F. Kluge's bekende woordenboeken; Sehr. wijst op het eigenaardige der twee werken).

Ten slotte vermeld ik eenige studiën over gedichten of proza-tukken van verschillende schrijvers. Dr J. B. Schepers handelt over *Poot's « Akkerleven »*, bl. 1-7, (hij wijst op het weinig hollandsche dat er in die verzen zit; de dichter vond het boerenleven niet schilderachtig genoeg, en laschte er daarom die aan een Arkadië herinnerende partijen in; het stuk zelf is eene vrije bewerking van Horatius' *Epode II*, naar Vondels vertaling). — J. H. van den Bosch bespreekt *Potgieter's « Jan, Jannetje en hun jongste kind »*, bl. 30-51; 87-102, (beschouwing van Potgieter en de Nederlanden van 1841 en vorige jaren; Potgieter's proza in het algemeen; daarna overzicht van het stuk en waardeering, bespreking en opgaaf van den inhoud); J. Koopmans verklaart *Cornput's profeteetij* van denzelfden schrijver, bl. 65-86 (hoe Potgieter de legende gebruikte; inhoud van het gedicht, met woordverklaringen), alsmede zijn *Emma*, bl. 353-372 (dezelfde behandeling), en *Vondel's « Maeghdebrugh's Lyckoffer »*, bl. 273-309; Joh. A. Leopold eindelijk heeft het over een lyrisch vers van Staring, bl. 209-219.

oud holland, 1895, 1896.

Ik vermeld de volgende opstellen uit den jaargang 1895 (D. XIII):

G. Kalff, *Bijdrage tot de geschiedenis van het Amsterdamsche tooneel in de 17e eeuw*, bl. 1-37. Schr. wijst er eerst op dat de geschiedenis van ons tooneel nog vele en aanzienlijke gapingen vertoont. Zoo is, b. v. onze kennis der *mise en scène* tijdens de 17e eeuw zeer gering; omtrent de wijze van opvoering, de costumes der spelers, den ganschen tooneeltoestel en zooveel dingen meer, hebben wij slechts gebrekkige voorstellingen. Er valt nog veel te doen! Vervolgens deelt hij een aantal bijzonderheden mede, door hem opgeteekend bij het lezen van Amsterdamsche tooneelstukken uit de 17e eeuw: een bron, waaruit nog niet genoeg is geput. Worden opeenvolgens besproken: 1° de inrichting van het tooneel; 2° de tooneeltoestel (daardoor worden verstaan de costumes, zoowel als afzonderlijke voorwerpen en losse *décor*-stukken); 3° de opvoering zelve (tijd van handeling, optreden der personages, aantal spelers, figuranten; hun wijze van zich plaatsen en groepeeren op het tooneel, naar aanleiding waarvan door Schr. terloops op het feit gewezen wordt dat,

ook bij de vertoning van klassieke stukken, het in dien tijd niet zoozeer aan levendigheid en afwisseling ontbrak als men wel eens geneigd is aan te nemen; verder de gevechten op het tooneel, enz.); 4° de vertooningen, of « toogen », zooals men ze vroeger noemde, die het plastiek element hielpen versterken en een gewichtig deel der opvoering uitmaakten; zij waren, niet geschilderde tafereelen, gelijk Jonckbloet wil, maar « tableaux vivants »; muziek en dans gingen er dikwijls mede gepaard; doch deze beide, evenals de zang, komen ook op zich zelf voor.

Dr J. A. Worp, *Dirk Rodenburg*, bl. 65-90; 143-173; 209-237. Schr. begint met een overzicht van de werken die over Rodenburg handelen; « in weerwil van die nasporingen, zegt hij, bezitten wij nog geen levensbeschrijving van Rodenburg. Ik wil trachten haar te geven. Daartoe moet in de eerste plaats alles bijeengevoegd worden, wat vroeger over hem is geschreven, met weglating van datgene, wat gebleken is onjuist te zijn. De werken van Rodenburg moeten verder besproken en met hunne bronnen vergeleken, voor zoover dat nog niet geschied is. Daarna moet het onderzoek gernieuwd worden naar de plaats, die Rodenburg in de letterkunde van zijn tijd heeft ingenomen, terwijl het weinige, dat wij van zijn leven weten, moet worden aangevuld. Vooral het laatste was een zeer moeilijke taak. » Worp heeft zeer stipt dit plan gevolgd. Enkele tijdperken van Rodenburgs leven blijven nog een weinig in het duister gehuld, maar Schr. is erin geslaagd menig nieuw feit te ontdekken, zoodat zijn mededeelingen veel bijdragen tot de betere kennis van Rodenburgs persoon en lotgevallen. Wij blijven bij het biographisch gedeelte van het opstel niet langer stil; volgen wij den Schr. veeleer in zijn beschouwingen over Rodenburgs letterkundigen arbeid. — Rodenburg heeft niet min dan zeventien tooneelspelen vervaardigd (of zelfs zesentwintig, al naar gelang men sommige stukken, die uit méer dan één deel bestaan, als zooveel afzonderlijke stukken rekent). Vier daarvan zijn naar het Spaansch bewerkt; zes naar verschillende bronnen (chronieken, volksboeken, novellen, enz.); van vijf andere is de bron onbekend gebleven. Buiten die tooneelspelen, heeft men nog eenige gedichten van Rodenburg (uitvoerig gedicht van 1623 : *Amstels-eglentier*; dichtbundel van 1638, enz.), doch die geen nader bespreking behoeven. — Wat de tooneelstukken betreft, bijna in alle is de invloed der Spaansche « comedia de capa y espada » zeer duidelijk zichtbaar : ingewikkelde liefdes-intrigues, tweegevechten, balconscènes, verklee-

dingen, verwarringen, enz. Tevens werd ook veel gebruik gemaakt van Fransche herderspelen. De taal is slecht; Rodenburg schrijft er maar los op; hij geeft zich weinig moeite zijn gedachten behoorlijk in te kleeden, naar gepaste uitdrukkingen te zoeken, en op de maat te letten. Hij streeft daarenboven naar kernachtigheid, en smeedt allerlei ingewikkelde woordkoppelingen. Niettemin behaagden die spelen: zij gaven veel te zien en brachten iets nieuws op het tooneel. Rodenburg vertegenwoordigt de *romantische* richting. Zijn (eenige) verdienste ligt daarin, zijn landgenooten bekend gemaakt te hebben met die wondervolle romantiek, die in de schouwburgen van Madrid en Londen den scepter zwaaide, en daardoor hun blik verruimd te hebben. Doch hij was te weinig oorspronkelijk en te weinig meester van de taal, om aan het Nederl. tooneel een andere richting te geven. Hij heeft dan ook een zeer geringen invloed geoeffend. Toen, vele jaren later, zijne bewerkingen naar Spaansche dramas door anderen werden gevolgd, drukte men Rodenburgs voetstappen niet; de navolging bepaalde zich tot kleinigheden.

In den laatsten jaargang (1896, D. XIV) komen o. a. de volgende opstellen voor:

J. G. Frederiks, *De zeeusche Nachtegaal* (1623), bl. 19-35; 76-91. De « zeeusche Nachtegaal » is de bekende bundel gedichten, door dichters (indien men hun dien naam mag geven) uit Zeeland samengesteld, en herhaaldelijk in de zeventiende eeuw herdrukt. In dit opstel — een welkome bijdrage tot de letterkundige geschiedenis der 17^e eeuw — brengt ons Schr. in kennis met een aantal personen, die aan het samenstellen van den bundel hebben medegewerkt (Mr. Apollonius Scotte, uit Middelburg, Mr. Simon van Beaumont, uit Dordt, en Jacob Cats vormen het drietal, dat als de kern van het poëtisch gezelschap mag aangezien worden; daarbij voegen zich de dichteres Johanna Coomans; Jacob Scotte, burgemeester van Middelburg, broeder van den daareven genoemden Apollonius; de zedendichter Adriaan Hoffer; Adriaan van der Mijle; de notaris en schepen Valerius; de welbegaafde Adriaan van de Venne; Dr. L. Peutermans, en meer anderen); vervolgens leeren wij wat ieder bijdroeg tot het gedenkschrift van hun gemeenschappelijk bestaan; en ten slotte wordt aangewezen hoe het kwam dat die kring slechts geringe duurzaamheid heeft gehad: kort na de uitgaaf van den dichtbundel werden de leden ervan links en rechts verspreid. Men weet dat de *Nachtegael* uit « dryderley gesang » bestond, nl. « Minnesang » (bl. 1-86), « Sedensang » (60 bl.) en « Hemel-

sang » (63 bl.). Van verschillende stukken kan Schr. den dichter niet aanduiden; het was een vriendenkring, die dit album samenbracht : vandaar vele naamlooze bijdragen, of met een pseudoniem onderteekende. Schr. wou, met deze studie, de aandacht vestigen op « dit korte, maar niet onbeteekenende hoofdstuk der geschiedenis van onze letteren en van onze kunst », dat niet met genoegzaam belangstelling is nagegaan.

Zooals men kon verwachten, werd aan Huygens een gansch nummer van *Oud-Holland* gewijd. Prof. Dr J. van den Vliet handelt over *De promotie van C. Huygens*, bl. 129-146; hij betoogt dat Huygens, hoogst waarschijnlijk op 15 Juli 1617 (in alle geval niet vóór 10 juli) promoveerde. Doch Huygens schreef geen proefschrift; hij verdedigde enkel stellingen, en bekwam dan ook den doktorstitel niet; hij « disputeerde », zonder dat er van het verkrijgen van een graad is spraak geweest. Zijne promotie is dus op te vatten, niet zooals die wij thans kennen, enkel « als een vrucht van het verlangen om in het openbaar een bewijs te geven dat zijne studiën niet zonder vrucht waren geweest ». Schr. haalt zijn bewijsgronden uit de mededeelingen van Huygens zelf (*Serm. I, 337 sqq.*; brieven, dagboek, enz.).

In zijn opstel *C. Huygens en J. L. Guez de Balzac*, bl. 147-165, handelt Dr J. A. Worp over de betrekkingen tusschen Huygens en Balzac. Die brieven, tusschen de twee letterkundigen gewisseld, vond Schr. in een bundel papieren van Huygens in het Rijksarchief. Zij werpen licht over den letterkundigen strijd tusschen Balzac en den beroemden Leidschen professor Heinsius; zij handelen, voor een groot deel, over den *Herodes infanticida* van laatstgenoemde.

H. J. Eymael's *Huygens en de schilderkunst*, bl. 185-198, is een pleidooi voor de eer van Huygens als kunstenaar. Eymael bestrijdt de meening van Dr S. A. Kok, die Huygens geringschatting van de schilders en hunne kunst ten laste legt (*Noord en Zuid*, « Arenlezigen », n° 43; *cfr.* Leuv. Bijdr., I, 90). Dat Huygens dit verwijt niet verdient bewijst hij uit verschillende plaatsen (*Vita propria, Oogentroost, Sneldichten*); hij toetst de argumenten door Kok aangehaald, en toont aan dat ze geen steek houden.

Eindelijk deelt J. H. W. Unger het *Dagverhaal eener reis naar Engeland door C. Huygens* mede, bl. 199-202. Het is een dagboek, dat bewaard is gebleven onder de hss. der Universiteitsbibliotheek te Leiden.

ARCHIEF VOOR NEDERLANDSCHE KERKGESCHIEDENIS, D. VI,
1896.

In een zeer belangrijk artikel, *De vijf in den toren te Boskoop gevonden boekjes*, bl. 77-128, beschrijft de onlangs ontslagen Hoogleeraar Acquoy die vijf boekjes, in het vermelde dorp gevonden bij het afbreken van den dorpstoren. Uit een kleine ruimte, aan de buiten- en binnenzijde van den muur onzichtbaar, twaalf meters boven den grond, kwamen zij te voorschijn. Zij lagen daar zonder eemig nader omhulsel. — Die vondst is belangrijk, en zelfs, wat één boekje betreft, iets zeer belangrijks. Na eenige woorden over de merkwaardige gebeurtenis, gaat Schr. over tot de beschrijving van elk dier boekjes, en deelt gedeeltelijk de inhoud ervan mede. 1° Een boekje van geloof, hoop en liefde en van de bruid van Christus (d. i. de ziel des menschen). Het werd waarschijnlijk gedrukt te Leiden, omstreeks 1540. — 2° Een exemplaar der Nederlandsche geloofsbelijdenis, met het jaartal 1566, een duplicaat van de « bekentnisse of belijdenisse des gheloofs », waarvan reeds een exemplaar van 1562 — tot dusver een unicum — te Brussel berust. — 3° Een Heidelbergschen Catechismus van 1566, met gemengden tekst. Tot dusverre kende men van dien catechismus acht uitgaven (waaronder zeven afzonderlijk gedrukt), vertegenwoordigd elk door één exemplaar, allen te Utrecht berustende. Nu voegt zich geheel onverwachts een negende uitgaaf (en een achtste druk) bij de tot nu ontdekte, en wederom een unicum. — 4° Een geestelijk liedboekje van 1554 in het Nederrhijnsch. Het boekje is sterk beschadigd door een knagend insect; het telde 248 bl., en bevat twee deelen. Het schijnt zóo zeldzaam, dat Wackernagel het niet heeft gekend. Doch daar is niets nieuws in te vinden; het kan alleen voor het nederrhijnsch dialect van dien tijd waarde hebben. Een lied wordt medegedeeld, alsmede het register. — 5° Een psalm- en gezangboekje ten gebruike bij de geuzenpreek van 1566. Dit is het merkwaardigste boekje der vijf : niemand kende, noch vermoedde zelfs het bestaan van een dergelijk werkje. Het telt 24 bladjes, zonder paginatuur, met gotische letter gedrukt, en bevat zeven psalmen (Ps. 1, 2, 79, 115, 128, 130, 143), en zeven gezangen, (nl. A) een cort Ghebedt voor die Predicatie; B) dat Ghebedt ons Heeren Iesu Christi, Math. VI; C) die tien Gheboden des Heeren Exod. XX; D) den Lofsang Zacharie Luce I; E) den Lofsang der Ioncfrouwen Marie Luce I; F) den Lofsang van Symeon Luce II; F) Simbolum

Apostolorum, dat is een corte bekenenisse des waren Christen geloofs). — Schr. onderzoekt in welk verband dit boekje staat met een ander, meer uitgebreid, van dezelfde soort, en waarvan nog, anderhalf eeuw geleden, een exemplaar bestond, doch sedert zoek is geraakt. (Het bevatte, volgens Lelong, die het aanhaalt, 38 pp. en 19 liederen). Hij komt tot het besluit, dat het boekje van Boskoop de eerste uitgaaf, en dat van Lelong een tweede was; eerstgenoemd moet van Juni of Juli 1566 dagteekenen. De psalmen zijn die van Jan Utenhove; wat de gezangen betreft, één is van Utenhove; twee zijn van een onbekende; de anderen van Datheen. Voor de kennis van de geuzenpreek is dit kleine boekje van het hoogste gewicht.

DIETSCHER WARANDE, 1896.

G. Segers, *Vondels karakters*. I. *Lucifer*, bl. 446-454; 535-544. Schr. komt op tegen de vrij algemeen verspreide meening, dat karakterteekening Vondels zaak niet was. Hij geeft toe, dat Vondels helden, wat hun karakterteekening betreft, ons niet onvoorwaardelijk voldoen; maar toch kan het niet geloofchend, « dat eene eigenschap hen kenmerkt. Zij zijn belangrijk, eigenaardig, en leveren een kostelijke bron ter studie van Vondels personaliteit ». In dit opstel heeft hij het over den *Lucifer*, welk « meesterstuk, als karakter-schildering, een genie verraadt, dat tot nog toe niet genoegzaam werd opgemerkt ». *Lucifer* onderscheidt zich door zijn buitengewone geestesgaven, zijn onmetelijke hoogmoed, zijn onafgebroken veinerij, zijn helder doorzicht en scherpe oordeelskracht; door den gloed zijner hartstochten; hierdoor rijst hij, als het ware, boven het gewone peil der menschheid. « Van den anderen kant echter is hij door en door menschelijk; de ergste ondeugden.... kenschetsen hem, wellicht in hoogerem graad dan een van ons allen. Juist om die reden, doch tevens omdat zij verre van een onwaarschijnlijk wezen te vormen, samenwerken om een wel afgeteekende, eigenaardige persoonlijkheid in het leven te roepen, treffen zij ons op ongeëvenaarde wijze. » Die stelling wordt nader toegelicht door het onderzoek der verschillende tooneelen van den *Lucifer* en den *Adam in ballingschap*, waar wij *Lucifer* zien in optreden.

E. van Even, in zijn opstel *Hadewijch en Bloemardinne*, bl. 49-57, komt op tegen Prof. P. Fredericq's meening, die, evenals K. Ruelens en later M. Jöris (*cfr.* Leuv. Bijdr., I, 92), *Hadewijch* en de bekende Brusselsche ketterin *Bloemardinne* (14^e eeuw), voor dezelfde persoon houdt. Fredericq bracht zijn bewijsgronden uit de

gewrochten van Hadewijch bijeen. Schr. onderzoekt die, en wijst o. a. op het volgende : 1° dat Bloemardinne met haar voornaam Heilwige heette; de schrijfster daarentegen Hadewich (Hadewijch); 2° In het Roode Klooster, waar hss. van Hadewijch voorhanden waren, stonden die op den naam van Hadewijch geboekt; waarom zouden de monniken die op een anderen naam aangeschreven hebben, daar bij hen Bloemardinne's naam onbekend was? 3° waarom overigens zou Bloemardinne op hare schriften een anderen voornaam dan den hare gesteld hebben? 4° Hadewich's gedichten worden ten onrechte door Fredericq voor « kettersche geschriften » verklaard. Uit dit alles, meent Schr., moet men opmaken dat Hadewich en Bloemardinne twee verschillende vrouwen waren; de eerste leefde in de laatste helft der 13e; de tweede in de eerste helft der 14e eeuw. — Op bl. 529 geeft Prof. E. Martin insgelijks zijn meening te kennen, en schaaft zich aan van Even's zijde.

P. Génard deelt, bl. 21-23, een *Nieuwe bescheede mede, rakende de ouders van Joost van den Vondel te Antwerpen*; J. F. Kieckens een *Smeekschrift* uit het einde der 14e eeuw, bl. 25-32, en J. Broeckaert eenige *Oudvlaamsche gebeden* uit een hs. der 16e eeuw, bl. 123-128; 262-263.

HET BELFORT, 1896. Eerste halfjaar.

W. de Vreese zet zijne *Bijdragen tot de kennis van het leven en de werken van Jan van Ruusbroec* voort, bl. 57-67; 95-101; 188-196. Hij deelt ons eerst den oorspronkelijken tekst mede van twee brieven van Ruusbroec (nl. de drie vierden van den vierden brief en den zevenden in zijn geheel van de *Epistolae septem utilissimae*), met de latijnsche vertaling van Surius er bij; vervolgens bespreekt hij de vraag naar de echtheid van « dat boec vanden twaelf Dogheden », en bewijst dat Ruusbroec er wel degelijk de schrijver van is, en Böhringer's beweringen geen steek houden. A. A. Van Otterloo had reeds niet zonder geluk Böhringer's meening bestreden; W. de Vreese kan nieuwe getuigenissen aanbrengen, o. a. die van vier hss. van gemeld werk, waarin Ruusbroec uitdrukkelijk als de schrijver genoemd wordt. In een aanhangsel deelt Schr. fragmenten van nog andere brieven van Ruusbroec mede.

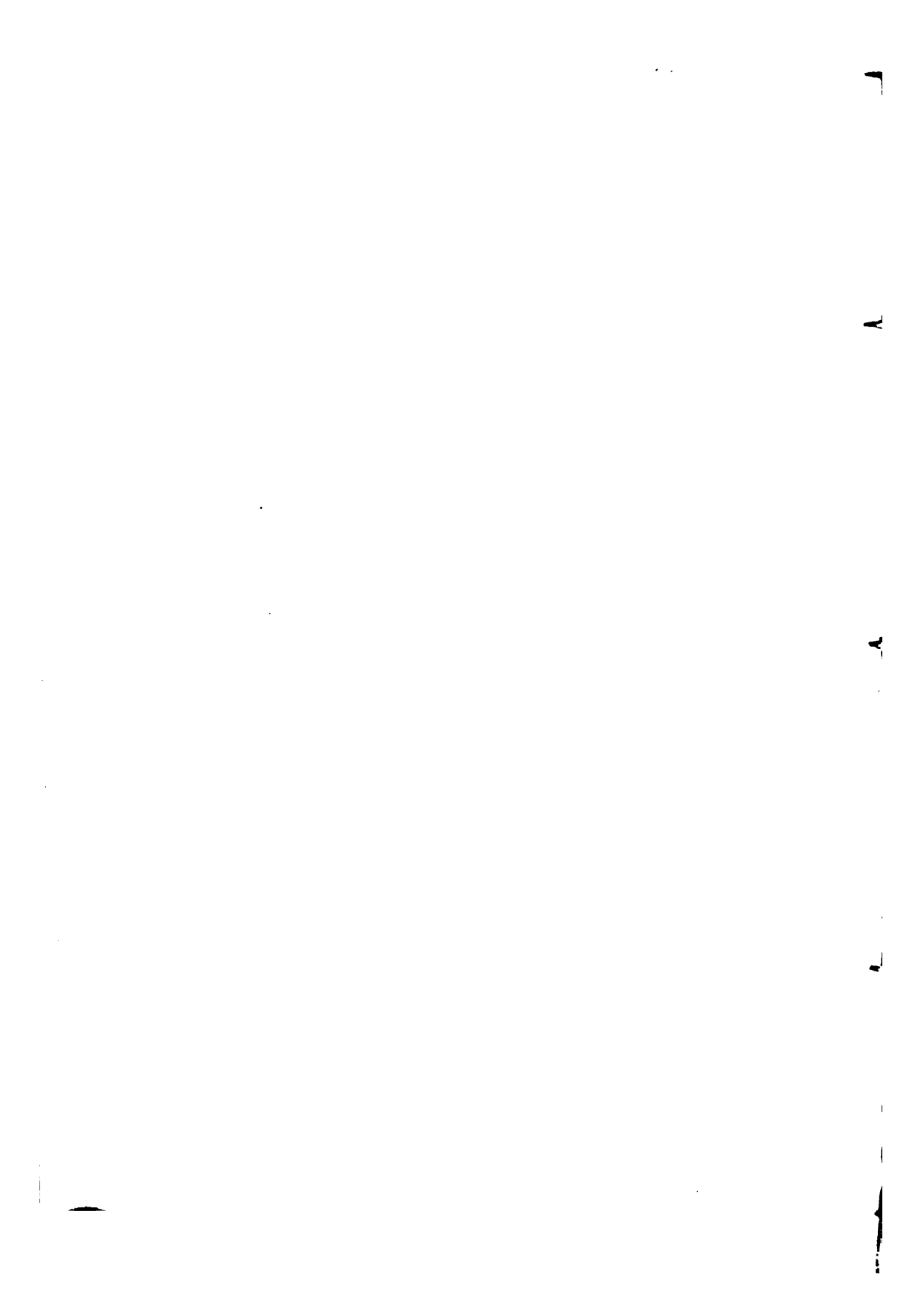
Onder den titel « *Uit de pathologie der taal* » gaat H. Meert voort, bl. 137-141 allerlei « taalphantasmen » te behandelen (o. a. berek, gruwelheid, sceptieker, van de hand schudden, enz.); H.

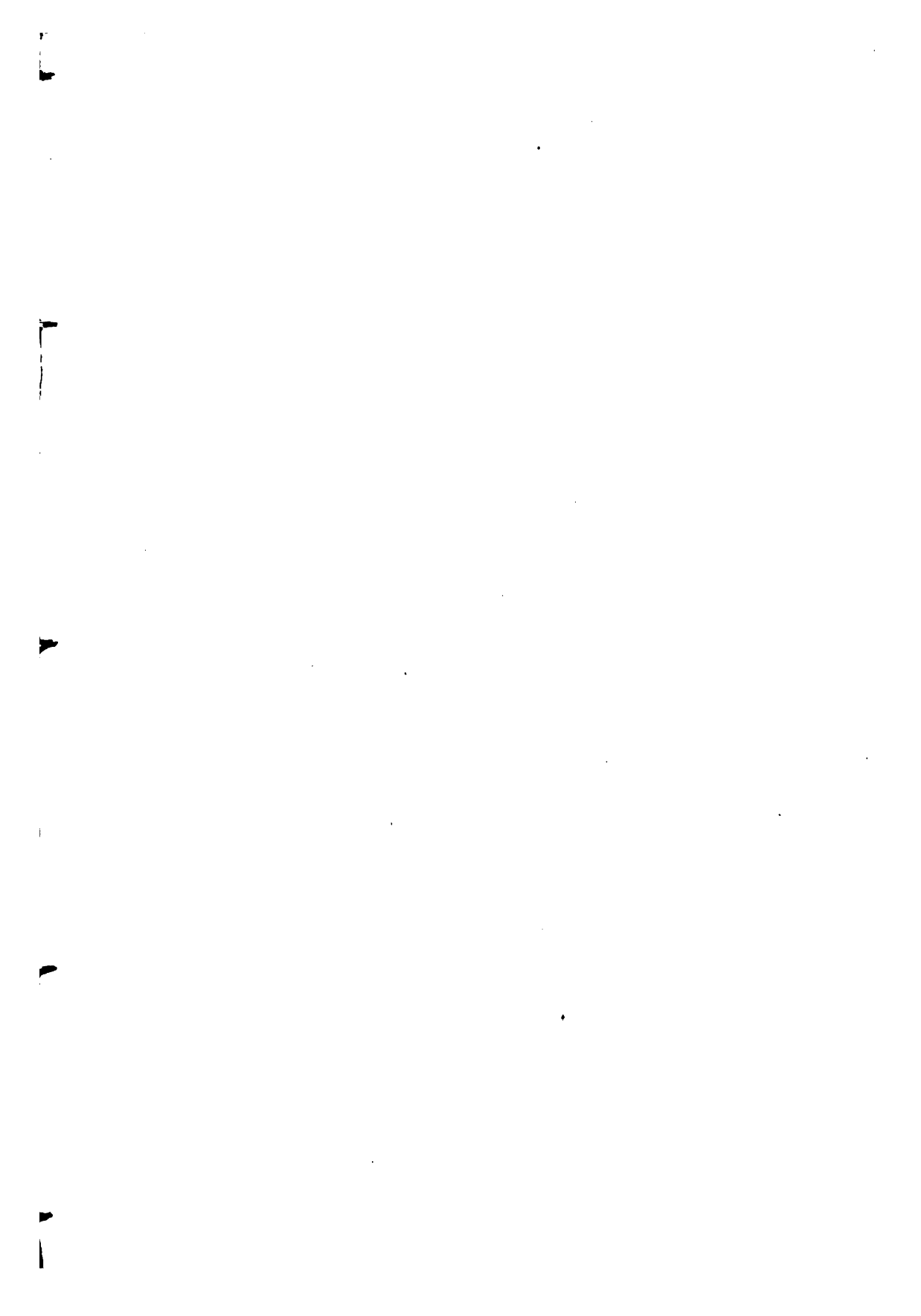
Balieus pleit voor *de zuivere uitspraak van 't Nederlandsch*, bl. 244-250 (aanwakking om een algemeene, beschaafde taal te spreken, zooals in Noordnederland); naar aanleiding van Verdam's nieuwe uitgaaf van G. Van der Schueren's *Teuthonista* bespreekt W. de Vreese, bl. 395-402 het hooge belang van dit werk voor de Nederlandsche taalkunde; L. Scharpé eindelijk heeft het over *Taalzuivering*, bl. 203-207, naar aanleiding van J. Muyldermans « Bijdragen tot taal- en stijlzuivering ».

In het bijblad *Philologische bijdragen* verschenen verschillende opstellen van A. Dassonville. In de *Westvlaamsche verscheidenheden*, bl. 1-11, spreekt hij over de vervoeging der sterke ww. in het Westvl. Verder handelt hij over *boezeroen*, bl. 17-24 (Schr. bespreekt de Westvl. vormen van Ndl. *boezeroen*, Fr. « bourgeron »). Ten slotte worden in *Nieuwe oplossingen van oude raadsels*, bl. 33-37, enkele resultaten van de vergelijkende grammatica der Germaansche talen uit Duitsche tijdschriften medegedeeld.

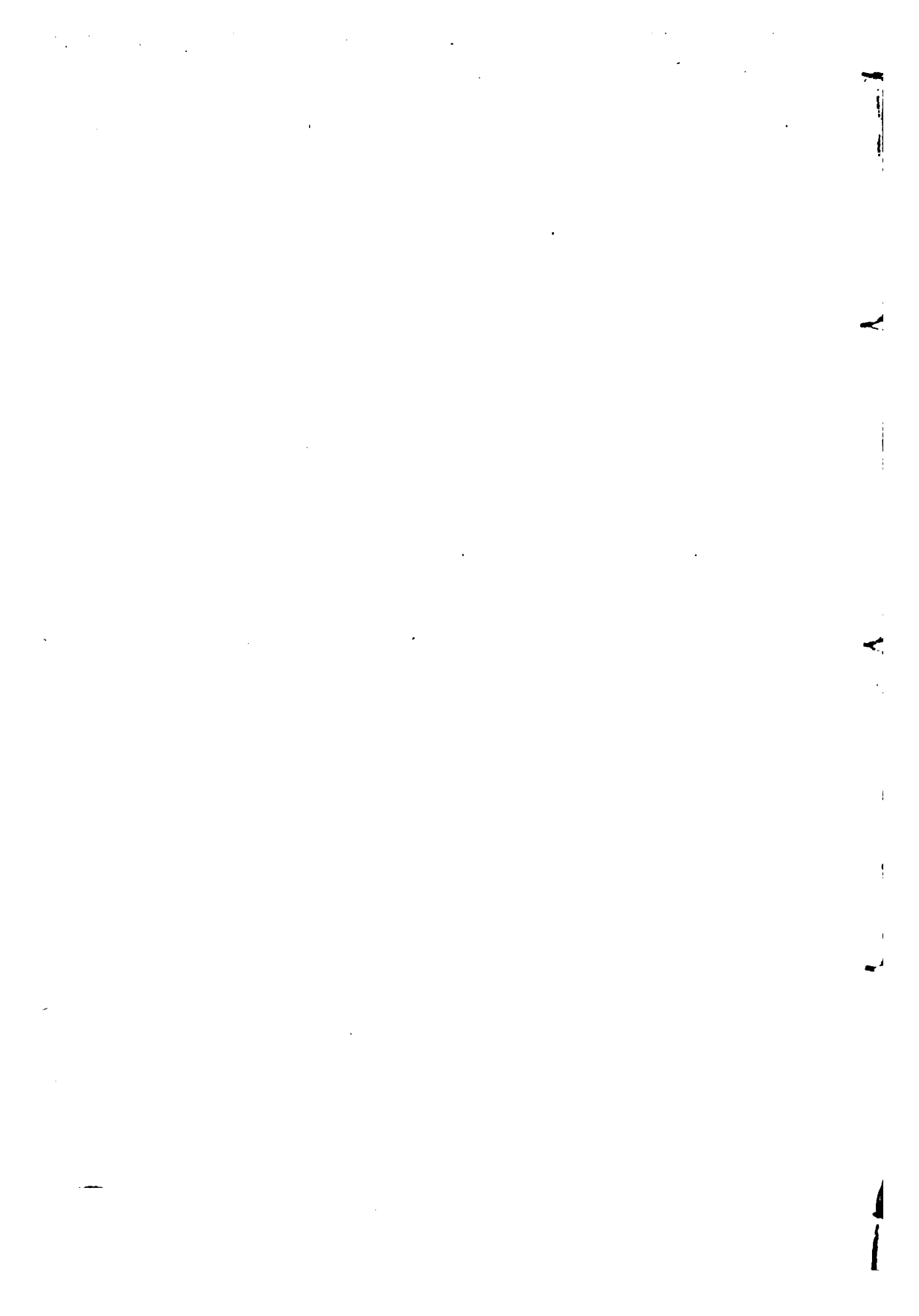
J. Claerhout stelt een verklaring voor der plaatsnamen Dentergem (bl. 25-29) en Zwalm (in Munkzwalm), bl. 12-13 [met naschrift van L. Willems, bl. 38-39]; A. de Paepe bespreekt nl. *haakpuid*, met zijn nevenvorm *rekpuid*, bl. 40-42 (*haak-* en *rek-* zijn voorvoegsels, en 'tzelfde woord, « in twee verschillende gedaanten »).

C. LECOUTERE.

Otto Brend
13.10.98.

Leuvensche Bijdragen

OP HET GEBIED VAN DE
GERMAANSCHЕ PHILOLOGIE
EN IN 'T BIJZONDER VAN DE
NEDERLANDSCHE DIALECTKUNDE

ONDER REDACTIE VAN
PH. COLINET, C. LECOUTERE, W. BANG, HOOGLEERAARS
AAN DE UNIVERSITEIT, EN L. GOEMANS, LEERAAR
AAN HET KONINKLIJKE ATHENÆUM,
TE LEUVEN.

2de JAARGANG. — 2de AFLEVERING.

1898.

ANTWERPEN LEIPZIG
DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL. OTTO HARRASSOWITZ.
UITGEVERS.

JOSEPH VAN IN & Cie, DRUKKERS, TE LIER.

INHOUD.

	BLADZ.
1. L. GOEMANS : Het dialect van Leuven, eene phonetisch-historische studie (<i>Vervolg</i>)	104
2. C. LECOUTERE : Overzicht van Tijdschriften. I. Nederlandsche Philologie	187
3. PH. COLINET : Bericht	219

De « *Leuvensche Bijdragen* » verschijnen op onbepaalde tijden; 15 tot 20 vel druks vormen eenen jaargang, verdeeld over een onbepaald getal afleveringen. De jaargang kost 10 fr. (5,50 gulden, 9 mark.)

Brieven, boeken ter bespreking (twee exemplaren) en alle andere stukken voor de « *Bijdragen* » in te zenden bij den Secretaris der Redactie, L. GOEMANS, 68, Justus Lipsiusstraat, te Leuven.

VIERDE HOOFDSTUK.

De klanken der toonlooze en bijtonige lettergrepen.

40. DE BETONING. — Over de betoning van het Leuvensch taaleigen kan hetzelfde gezegd worden als over die van het Aalstersch, cf. COLINET, *op. cit.*, 37. De beweging van ons dialect is ook klimmend en streeft naar het jambisch rythmus. Een bewijs daarvan leveren de talrijke woorden die proclitisch gebruikt worden en andere verschijnselen die onder 41 zullen besproken worden. De enclitica zijn veel geringer in getal.

(40)

AANM. De betoning van de samengestelde woorden komt, bij uitzondering, met den algemeenen regel niet overeen in de volgende gevallen :

Subst. + subst. : **ambegof** *handbooghof*, **Asgunstah**, spr. **Ashunstah** *Aschwoensdag*, **büredérep** *boerendorp*, **Kémelskam** naam van eene oude herberg te Leuven, van **kémel** *kameel* en **kam** = *brouwerij* cf. KILIARN, **Pusdah** *Paschdag*, **stadues**, spr. **statues** *stadhuis*, **Vastenūvenddéstah** *Vastenavonddinsdag*.

Adj. + subst. : **āmèt** *Oudemarkt*, **Belōkepūsen** *Beloken Paschen*, **grīnkuel**, **ruekuel** *groene-, roode kool*, **Gujevroedah** *Goede Vrijdag*, **Witendonderdah** *Witte Donderdag*.

41. PROCLITICA EN VOORTONIGE LETTERGREPEN.

(41)

A. Men heet *a) eigenlijke proclitica* de woorden die in den zin nooit den hoofd- of bijtoon dragen, het zijn : 1° de lidwoorden, 2° het negatieve **én(e)**, cf. de *Morphologie*.

- (41) *b) oneigenlijke proclitica* de bijtonige vormen der woorden welke nu eens met den hoofdtoon, dan weer met den bijtoon, doch nooit toonloos kunnen uitgesproken worden; het zijn : 1° de voornaamwoorden, 2° de meeste partikels, 3° de hulpwerkwoorden, 4° de 2de en 3de pp. s. indic. praes. van **gon gaan** en **ston staan**. Cf. voor 1°, 2° en 3° de *Morphologie*.

In deze gevallen worden de lange vocalen en twee-klanken volgens de gewone regels verkort, cf. 30.

Soms wordt de verkorting nog verder gedreven en de klank tot *ə* gereduceerd. Het gebeurt ook wel dat er van den klank niets hoorbaars meer overblijft. De korte vocalen blijven onveranderd of ondergaan hetzelfde lot als de lange en de diphthongen. Wat de consonanten betreft, alleen *l*, *n* en *r* vallen soms weg in de toonlooze of bijtonige lettergrepen.

Voorbeelden van **A a)** en **b)** zijn :

a : *dad*(1) *land dat land, wad minsen? welke menschen?*

ā : *na komd em nu komt hij*, nevens : *oe komd nā*
hij komt nu, niet morgen b. v.

è : *tè moe tegen mij* n. *tè moe* of *tégen moe*.

é : *med ā, méd ā* en *mé ā* *met u* n. *mej ā*; *mé woen met wijn* n. *mé woen*.

ver, vér en *vér ā* *voor u* n. *vej ā*. *Vóor* wordt uitsluitend *vej* uitgesproken.

der, dér en *dé ā* *door u* n. *dej ā*. *Dóor* wordt uitsluitend *dej* uitgesproken, uitgezonderd in *dérendé door en door*.

em n. *ém heb*, *ben* n. *bén ben*, enz.

(1) Nogmaals wordt de lezer aandachtig gemaakt op de spelling die wij in de voorbeelden volgen. De wijzigingen onder den invloed van den Sandhi door de woorden in de samenstelling of den zin ondergaan, worden niet aanteekend.

- i** : en donderdag aanstaanden of verleden donderdag, e(n)gunstah, — woensdag, e(n) voor in; en ienen kie(r) in eenen keer = eenklaps n. in ienen kie(r) in één maal; ne(d) wū? zelfs nū? niet waar? ne(d) mie niet meer, van nid niet.
- ī** : men hoort dikwijls di voor dī die, i voor ī hier in de proclisis : doe di gon die die (welke) gaan, inōst hiernaast; soms ook -tin voor -tīn tien in de compos. b. v. : dētīn man dertien man, enz.
- ū** : du(r) daar voor dū(r) : duvé daarvoor, ook der en (d)er; mu(r) maar voor mū(r); nu na voor nū, nu dūtem na datum in den zin van daarna; nu(r) naar voor nū(r), ook ner : ner ues naar huis; gud on, ged on gaat aan (weg), ged on wordt uitluitend in den zin van het Fr. allons! gebruikt; stud staat voor stūd : stud up, sta op, staat op.
- ū** : u n. ū hoe, us n. ūs hoe; e voor ū in bedank e zier bedank u zeer, een subst. met den zin van dankzegging : (e)nen bedankezier.
- ie** : oe ed ales n. oe ied ales hij heeft alles, oe ed moe gezied hij heeft mij gezegd n. oe ied me gezied hij heeft me gezegd; en een n. ien één; aphæresis van ie in nen eenen n. ienen éenen; ook verdwenen in ninziken niet een ziertje = niets.
- oe** : go n. goe gij, o n. oe hij, zo n. zoe zij (3de p. vr.) en de proclitische vormen ge, ze (3de p. vr. en pl.).
- bo** moe bij mij n. duboe daarbij, bekāns bijkans = bijna.
- t d** : cf. Sandhi, 44, B, b) en C, Aanm. 1.
- l** : makanderen malkander.
- n** : van cf. Sandhi, 44, C, 5°, e) en 45, 1°, b) last ī n. lanst en langst langs hier.

(42)

AANM. Eenige woorden kunnen hoofd-en bijtonig voorkomen; doch hun menigvuldig gebruik in den voortoon heeft die in eenen verkorten vorm gevestigd :

lot laat : **lot valen laat vallen.**

gon gaan : **gon kuepen gaan koopen.**

ston staan : **ston zīn staan zien.**

on aan : **on moe aan mij.**

genuh genoeg : **genuh gēld genoeg geld (1).**

vrih vroeg : **vrih up vroeg op.**

nid niet : **nid gēven niet geven.**

B. *Voortoonige lettergrepen* zijn : *a*) de - der woorden met den klemtoon - ; *b*) de middenvocaal der 3-lettergrepige woorden, waarvan de eerste den bijtoon en de laatste den hoofdtoon draagt; hetzelfde grijpt plaats in meer lettergrepige woorden die op zulke 3 lettergrepen eindigen. In het geval van *a*) bevinden zich bijzonderlijk de tweelettergrepige woorden met Rom. uitgang, als : **-éren -eeren, -ēs -eres, īr -ier, -ist, -oe -ij -ei, -ōzen ōs age** en veel bastaardwoorden. Hier gelden dezelfde regels als in **A**, met dit verschil, dat **e** soms onder de gedaante van **a** of **o** voorkomt.

Voorbeelden zijn :

a = a : **ajuen ajuin, alum (al)om in wēh alum omweg,**

kasoe kassei, lawoet lawei, mašin misschien;

= e : **begōzen kleederen, fezant fažant, fetsūn fatsoen, geriel gareel;**

= o : **bogōzen kleederen, bolans balans, boloen balein, rodoes radijs;**

weggevallen in : **prohen parochie.**

ā = a : **kramik** : KIL. *kraemmicke (hemiartium in tabernaculis venale)* van *kraam*; **kanōlembēreh** *kwade holle berg*, de naam eener hevig hellende

(1) Ik meen hier inderdaad de verkorting van **ū** aan de proclisis te mogen toeschrijven; cf. **20**, 3°, Aanm.

steeg te Leuven; **avast houvast, flawiel of fra-
wiel fluweel, flawoen fluwijn = kussensloop,
trawiel truweel** uit vormen op $\bar{a} > au$, enz.

è = é : **wèrdoe waardij**;

é = e : **kerdīt krediet, persīs precies** Fr. *précis, pré-
cisément, plezant vreugdig*, Fr. *plaisant, rezon
rede* Fr. *raison, sezūn seizoen*;

= a : **afékt** (1) Fr. *effet, akut gēven gehoor geven*,
van Fr. *écoute, parik pruik* Fr. *perruque*;
weggefallen in : **sarp** Fr. *écharpe*.

é = e : **verum weerom, dergōns doorgaans, veraf
vooraf, verhoe voorbij, vernīt voor niet, verup
voorop, veruet vooruit, verzihteh voorzichtig,
verzīn voorzien**.

= é : **dérgōns doorgaans, dérnift 'doornuft = slim,
véaf n. vejaf vooraf**.

e = o : **holāks 'gelijks** in : **me(n)s, ze(n)s** enz. **holāks
mijns, zijns gelijke**.

weggefallen in : **baleven behalve, grist gerust,
grīf gerief**.

i = i : **misdūn misdoen**;

= e : **beshuet beschuit, belét biljet, pelier pilaar,
prezon** Fr. *prison, sevīl* Fr. *civil* in *sevīlen*
proes billige prijs, setrūn citroen;

= a : **Mahīl Michiel, sarōp stroop** Fr. *sirop*.

weggefallen in : **grofelsnūgel kruidnagel**, van
Fr. *girofle*.

ī = i : **divin dievegge**.

o = o : **bokét** KIL. *boncket, onuezel onnoozel, onvèr
omver;*

e : **ferkét vork** cf. Fr. *fourchette, semoelen som-
wijlen*.

a : **arlozen horlogie, katūn katoen, saldūt soldaat**.

(1) In de platte uitspraak.

(41)

ō>ā = o: **Wolin** *Walın, Waalsche vrouw.*

ō<ā = o: in **borin boerin.**

ū = e: **furet** Fr. *furet* Nl. *fret*, **manik muziek, gewiel juweel.**

a: **manik** i *muziek.*

o: **kurjés** n. *kurjés* Fr. *curieux.*

u = o: **botir** Fr. *bouture*, **korŕen** Fr. *courage*, **kalér kleur.**

a: **sadéren** Fr. *souder*, **sadir** Fr. *soudure*; ook soms in 't plat: **karŕen** en **kalér kleur.**

e: **pertap** Fr. *pourtant.*

ū = u: **uvjédeh** *hoovaardig.*

ie = i: **mistés** *meesteres.*

l is weggewallen in: **agā algauw**, **anie** *alaaneen*, in den zin van het Fr. *en train de.*

Voorbeelden van het verlies van meer dan eenen klank zijn: **fūr violier**, **swoelens terwijn!** in den zin van *middeleerwijn.*

b: a = e: **kamerūd** *kameraad*, **karekol** Fr. *caracole* *slakkenhuis*, **kazemat** Spaansch *casamata*, **magemoen** *magazijn*, **paredoes** *paradijs*, **sakrament** *sakrament*

é = e: **apetoet** Fr. *apetit*, **benediksen** Fr. *bénédiction*, **bénéfisen** Fr. *bénéfice.*

weggevallen in: **antrŕsen** Fr. *altération*, **katekizemis** Fr. *catéchisme*, n. *katekizemis.*

e is weggewallen in: **astrien** *achtereen* = *straks*, **flesoen** *flecijn*, **katrés** *kateres*, **katrol.**

è = è: **èrebergir** *herbergier*, **ūverdoe** *hoovaardij*, *hoogmoed* n. *uvjédeh.*

i = e: **kamenŕl** Fr. *cardinal*, **kardenŕl** *kardinaal*, **kénegin** *koningin*, **komesŕres** *kommissaris*, **krimenél** adv. Fr. *criminel*, **krueseŕks** Fr. *crucifixe*

.1) In de platte uitspraak.

cifix, *mizekant muzikant*, *pèstenūk pastinak*,
pozetif adv. Fr. *positif*, *puşenèl polichinel*,
profetèren Fr. *profiter*.

weggevallen in : *labrènt* Fr. *labyrinthe* in :
oe es in ed *labrènt* *hij is in de verlegenheid* ;
soms : *postif* voor *pozetif*.

o = o : *şokolat* *chocolade*.

e : *apselit* adv. Lat. *absolutum*, *aperpō* Fr. à
propos, *apetéker apoteker*, *avekūt advokaat*,
koperūl korporaal, *kūlekwint kolokwint*,
pènşenūt Fr. *pensionnat*, *pietersel peterselie*,
rézelit Lat. *resolutum*, in den zin van *vrijgevig* ;
weggevallen in : *Sint Aplōna Apolina*, *favries*
Fr. *favoris* = *bakkebaard*, *Karlīn* Fr. *Caroline*.

.ü = e : *amenis amunitie(brood)*, *korpelènt* Fr. *corpulent*,
sérezoen chirurgien, *şapelīr şchapulier*.

Samenstellingen verkorten ook soms - van - ; - en de
middenvocaal tusschen - en - :

ambegof handbooghof, *Drokéninen Driekoningendag*,
nīvjurdah nieuwjaarsdag, *Pusdah Paaschdag*, *sondu-*
sūvens 's *zondaagsavonds*.

AANM. Eenige woorden van vreemden oorsprong
vertoonen eene epenthetische r na de onbetoonde
e der proclisis : *fernoen venijn*, *ferzoe* van Fr. *fusée*
cf. KILIAEN *fuseye*, in *lofferzoe* (*lof* = *vreugde*),
sèldersū Fr. *sel de soude* als een compositum op-
gevat; dit woord kan ook wellicht door volksetymologie
naar *sèlder* worden verklaard.

Men hoort ook soms *kernoen kornoen konijn*.
Hetzelfde verschijnsel komt in 't Mnl. en 't Nl. voor :
kersouwe Ofr. *cassoude*, *sorcoers* Fr. *secours*,
karpoeets Lat. *caputium*, *kersofel kazuifel*, *ker-*
staenghe castaenge kastanje (cf. DE VRIES, *Taal-*
en Letterb. I, 265-271 en VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*,

- (41) § 135 f.). Bij KIL vind ik nog *ferneele (tegula deliciaris)* uit Ofr. *venelle*. Kan de vorm **sinter-** ook niet aldus verklaard worden in **Sinter Klūs -Klaas**, **Sinter Mēten - Marten**, **Sinter Gūlen - Goedele**? Dat er van **sinter** uit *Heer* zou afkomstig zijn (cf. FRANCK, *Etym. Wdb*) maakt de verklaring van het laatste voorbeeld moeilijk. Vreemd genoeg, naast de vormen op **-er** zijn er meer zonder **r**: **Sinte Kwinte(n)s Quintinus**, **Sinte Mahīl Michiel**, **Sinte Pieter Pieter**, **Sin(t) Jūkob**, **Jōzēf**, **Gitruē** of **Jitruē**.

Hetzelfde verschijnsel heeft nog plaats in **ofterwél** of **te wel** en **nahtergūl** **nachtegaal**.

(42) 42. ENCLITICA EN NATONIGE LETTERGREPEN.

A. De meeste oneigenlijke proclitica kunnen ook enclitisch voorkomen. Worden uitsluitend als enclitica gebruikt de volgende vormen der persoonl. vnv. : **ek ik**, **me mij**, **em hij hem**, **e gij**, **en hen hun** (cf. *Morphologie*); de partikels **der er** en **de da dan** : **jāde jēde** Fr. *ouida!* (cf. de *Partikels*). Hierbij mogen wij **se zie** voegen, waarvan men den verkorten vorm aan de enclisis kan toeschrijven : **dū se daar zie**; doch dat ook alleen gebruikt wordt : **se ... se ...**, waarvan het Fr. *là ... là ...* de beteekenis nagenoeg weergeeft (1).

B. Evenals in 't Aalstersch blijft ook hier het 2de element der tweelettergropige samengestelde woorden meestendeels onveranderd : **andshūn handschoen**, **bihvūder biechtvader**, **ues(·)āven huishouden**; doch **stadues** spr. **statues** (proclisis), **vispon vischspaan** en **Būmes Baafmis**. Hetzelfde schijnt minder regelmatig toegepast te worden in de 3-lettergropige samenstellingen : **buksering² 'boksharing** = **bokking** (het Lv. staaft hier de meening van FRANCKE, *Etym. Wdb.*,

(1) **én(e)** komt als **e** voor in **ielegans heel en gansch**, dat **ielegans** en **ielegans** kan luiden.

bokking), loezemi¹el lijnzaadmeel, loezölen¹ lijnzaadolie, (42)
ziemermin¹ of ziemarmin¹ zeemeermin.

C. Onbetoonde korte vocaal verdwijnt soms in de formule - - - : bötram¹ boterham, denter¹ Lat. *dormitorium*, spirtes¹ spiritus.

D. Onbetoonde eindlettergrepen worden bijna altijd tot e verzwakt : grātes¹ gratis, Kristes¹ Christus, zēzes¹ Jesus, spirtes¹ spiritus, enz. — dikels¹ dikwijls.

E. Van de suffixen wordt er maar één regelmatig vervormd : -ig = eh; -lijk wordt -lek¹ in twee gevallen : kulek¹ kwalijk in kulek¹ valen in bezwijming vallen, enz., lilek¹ leelijk; elders blijft -loik¹ : shilok¹ schielijk, enz.; -zaam komt soms verkort voor -zum, meestendeels nochtans -zūm : grōdzum¹ of -zūm¹ geraadzaam, guerzum¹ gehoorzaam n. -zūm.

aar = ler, -aard = -ūd, -baar = -būr.

F. Voor de behandeling van de eind-e der adjectieven, van de toonlooze eind-n, van de n in den uitgang e(n)s cf. *Sandhi*, 45.

De eind-e der subst. en verba (1 p. s. ind.) is weggelaten, zooals in 't Nl., doch laat nog duidelijke sporen van haar bestaan, b. v. in 39, 2°, 2) en *passim* in de vervoeging; cf. 44, B, a) b).

Eind-en staat nog vast in de zelfstandige nw. op -ten -den -te -de, -ūsen -atie en ook nog in die op -ōzen -agie waar nochtans de uitgang zonder -en veel gebruikt wordt : gebumten¹ geboomte, nūsen¹ natie, korōzen¹ Fr. *courage*, spinōzen¹ spinagie n. spinōs¹ en spinōs¹, petōzen¹ Fr. *potage* n. de meer gebruikte petōs¹ en petōs¹; de Rom substantivische uitgang -zen -ge behoudt ook meestal zijne en : orlōzen¹ horloge, sōzen¹ sargie Wa. *sarge* n. sōs¹ en sōs¹.

AANM. Waar de uitspraak -s naast die op -s en -zen bestaat, spreekt men in mijne omgeving s uit.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Sandhi of zinphonetiek.

Door Sandhi (cf. COLINET, *op. c.* V^{de} hoofdst.) verstaat men de wijzigingen die vocalen en consonanten in den zin ondergaan, d. w. z. den invloed welken klinkers en medeklinkers van den auslaut eens woords tot den anlaut van het volgende op elkander uitoefenen. Er dient opgemerkt te worden, dat de regels van de zinphonetiek ook voor de samengestelde woorden gelden en dat de begin- en eindklanken van de verschillende elementen der samenstelling dezelfde wijzigingen onderstaan als de an- of auslaut der afgezonderde woorden in den zin.

Wij behandelen in dit hoofdstuk : 1° betoonde auslaut-vocalen en tweeklanken + anlaut-id., 2° betoonde ausl.-consonanten *in pausa*, 3° ausl.-cons. + anl.-vocalen of tweeklanken, 4° betoonde ausl.-cons. + anl.-id.

(43) **43. DE VOCALen.** Korte klinker vóór klinker blijft onveranderd, lange klinker wordt verkort : **u***fra* (1) **és** ... *juffrouw is ...*, **oe** **za** **em** *hij zei hem* voor **zā**, **i** en **dū** *hier en daar* voor **ī**, enz.

De diphthong vóór klinker : *a*) verliest haar 2de bestanddeel wanneer dit **e**, **i** klinkt : **zi** **én(e)** *land* v. **zie** *zee en land*, **o** **én(e)** *zoe* v. **oe** *hij en zij*, **du** **én(e)** *lieftegen* v. **due** *dooden en levenden*, **lu** *of vineh* v. **lue** *lui of vlijtig, werkzaam*, **bu** **én(e)** *wol* v. **bue** *baai en wol*, enz.;

b) blijft wanneer het **j** klinkt : **wūterzōj** **én(e)** ... *water-zooi en ...*, **de** **kuj** **és** ... *de koe is ...*; wanneer **é(è)** door vocaal is gevolgd, ontwikkelt zich een **j** tusschen beide (cf. 2, bladz. 7, nota 1 en 27), **de** **dej** *uet de deur uit*, **gūd** **e** **mej** **af** *gaat gij mee af*, enz.

(1) Deze **a** wordt *in pausa* dan eens kort, dan weer lang gehoord.

44. DE CONSONANTEN IN DEN BETOONDEN AUS- EN ANLAUT.

(44,

A. *Consonanten* in pausa.

Stemlooze explosieven en spiranten blijven onveranderd, stemhebbende worden stemloos, **l m n r** blijven onveranderd, de drie eerste altijd, de laatste in de meeste gevallen :

plèk vlek, kap, bot; doch **ik krab**, spr. **krap**, **béd** spr. **bét**, **miḥ mug**, **ik woez wijs**, spr. **woes**, **ik liev leef**, spr. **lief**; **stal, lam, pan**; **kèr kar**, doch **bī(r)**, enz. cf. 37, 1°, b.

Eind-**h** in woorden op vroegere **sh** wordt nooit gehoord.

B. *Auslaut-conson.* + *anlaut-vocalen of -diphthongen.*

De explosieven gedragen zich zooals in *pausa*, behalve in zekere gevallen **b** en **d** :

a) **b** blijft in de wkw. : **ik krab** **ū u** enz. niet in de nw. : **de kréb és ... de kribbe is ...**, spr. **krép**, **de réb és ... de ribbe is ...**, spr. **rép**, enz.

b) **d** blijft in den stam der wkw. : **ik bid ons** (:)ler *Heer*, **ik wéd** **ōd ik word oud**; in den uitgang der wkw. uitgenomen na **k p t h** (1) waar ze **t** luidt : **oe némd en gelas hij neemt een glas**, **gūd ewéh ga gaat weg**, **ge zīd it gij ziet iets**, enz. n. **oe brékt en gelas breekt**, **lupt ewéh loop loopt weg**, **ge mut it gij moet iets**, **zījt iets verschuldigd**, enz.;

in de woorden **ed het** (lidw.), **did dit**, **dad dat**, **wad wat**, **tod tot**, **nīd niet**, **altoed altijd** : **ed oes het ijs**, **did én(e) dad dit en dat**, **dad és dat is**, **wad és er wat is er**, **tod onder tot onderen**, **nīd net niet uit**, **altoed it altijd iets**, enz. — in **onderd honderd** en **dīzend duizend** : **onderd**, **dīzend uezen** — *huizen*.

(1) Schijnbare uitzonderingen komen voor in verbindingen met **ém em hem er** waarvan de **d(t)** verdwenen is, doch haren invloed in den sandhi nog laat gelden : **gūd em gaat hij**, spr. **gūt**, **ge zūgd er gij zaagt er**, spr. **zūht**. Voor de omstandige verklaring cf. *Morphologie*.

(44) in eenige adjectieven kan de **d** nog soms behouden blijven, ze zijn : **gelled geleerd**, **gūd goed**, **kōd houd**, **kūd kwaad** : en **gūd āvelok een goed huwelijk**, en **kōd and eene koude hand** n. **kōd én(e)...**, spr. **kōt koud en ...**, **kūd oezer kwaad**, **slecht ijzer** n. **kūd én(e) ...**, spr. **kūt kwaad en ...**

AANM. Zooals men ziet, staat het gebruik der **d** zelfs voor deze enkele adjectieven niet vast. De **d**-uitspraak schijnt hier soms op rekening te moeten gezet worden van de vroegere vormen op **-e**, en van den min of meer nauwen samenhang van 't **adject.** met het volgend woord.

In de naamwoorden wordt **d** in auslaut vóór vocalen als **t** uitgesproken.

c) voor **ed** (lidw. en pron.) kan de **wkw.** uitgangs-**d** na consonant wegvallen : **oe némd ed hij neemt het** kan **ném** uitgesproken worden, **shroevd ed schrijft het**, ook : **shroev ed**, **mokt ed maakt het**, ook : **mok ed**, enz.

De stemlooze spiranten worden stemhebbend : **f < v**, **h < g**, **h < ǵ**, **s < z**, **š < ž**.

nīf én(e) ōd	<i>nieuw en oud</i>	wordt	nīv én(e) ...
zalef on	<i>zelf aan</i>	»	zalev on
dah én(e) naht	<i>dag en nacht</i>	»	dag én(e) ...
bèreh af	<i>berg af</i>	»	bèreg af
vrih up	<i>vroeg op</i>	»	vrig up
nés én(e) ueren	<i>neus en ooren</i>	»	néz én(e) ...
als én(e) bien	<i>hals en been</i>	»	alz én(e) ...
petōš én(e) vlies	<i>groenten en vleesch</i>	»	petōž én(e) ...

In de samengestelde woorden hebben dezelfde verschijnselen plaats : **aféten afeten**, spr. **avéten**, **bèrehues berghuis lombard**, spr. **bèregues**, **kalefsueren kalfs-ooren**, spr. **kalevzueren**.

l m n ŋ p r j j blijven onveranderd.

G. *Auslaut-consonanten* + *anlaut-cons.* Twee gelijke consonanten klinken als één. (44)

Ziehier de mogelijke gevallen. (Voor de voorbeelden cf. den Tekst) :

- a) k t p.
- b) g³ d b.
- c) h g, s z, f v.
- d) j w.
- e) j m n ŋ n l r.

1 ^o	a) + a)	wordt	{	'kk < k kt kp tk 'tt < t tp pk pt 'pp < p
	» + b)	»	{	g ³ d g ³ b 'tt < t db bd 'bb < b
	» + c)	»	{	kh ks kf th ts tf ph ps pf
	» + d)	»	{	kj kw tj tw pj pw
	» + e)	»	{	kj km enz. tj tm » pj pm »
2 ^o	b) + a)	»	{	'kk < k kt kp tk 'tt < t tp pk pt 'pp < p
	» + b)	»	{	g ³ d g ³ b 'tt < t(1) db bd 'bb < b

(1) In de wkw. worden stam-d + uitgangs-d tot d:oe wéd
 ōd hij wordt oud, wéd uit wé(r)d + d. Wellicht is hier
 analogie met den sandhi van den 1sten persoon in 't spel? cf. B, b).

(44)

		kh ks kf
b) + c)	wordt	{ th ts tf
		{ ph ps pf
		{ kj kw
» + d)	»	{ tj tw
		{ pj pw
		{ kj km enz.
» + e)	»	{ tj tm »
		{ pj pm »
3° c) + a)	»	{ hk ht hp
		{ sk st sp
		{ fk ft fp
		{ g ¹ d g ¹ b (1).
» + b)	»	{ zd zb
		{ vd vb
		{ *hh < h hs hf
» + c)	»	{ sh *ss < s sf
		{ fh fs *ff < f
		{ hj hw
» + d)	»	{ sj sw
		{ fj fw
		{ hj hm enz.
» + e)	»	{ sj sm »
		{ fj fm »

AANM. 1. Eind-t-d vallen weg vóór consonanten :
 1° in het suffix der wkw., 2° in eenige veel gebruikte
 adjectieven of pronomina op d : **gūd goed**, **kūd**
kwaad, **slēht slecht**, **dad dat**, **wad wat**; in de
 woorden **nid niet** en **tod tot**; de volgende anlaut-
 consonanten ondergaan nochtans den gewonen in-
 vloed van de verdwenen klanken :

oe **gūd gūd hij gaat goed**, spr. oe **gū hūt, ge**
sprékt vél gij spreekt veel, spr. **ge sprék fél**,
 en **gūd kind een goed kind**, spr. **gū**, en **kūd**

(1) g² is nooit initiaal.

vènt een *kwaad mannetje*, spr. *kū fènt*, slèht *gèld slecht geld*, spr. *slèh hèld*, slè *hèld*, *dad wad mänd e dat wat meent ge*, spr. *da, wa*, *nid gon niet gaan*, spr. *ni hon*, *tod mèregen tot morgen*, spr. *to*.

(44)

AANM. 2. Vóór **j**, **j** wordt de verloren articulatie van die **d** als vergoed door eene dubbele articulatie van **j j**, die **h + j**, **j** worden uitgesproken (de wkw. **-d** is alleen in dit geval wanneer ze door geene consonant voorafgegaan is) : oe *gūd jūren lang¹ hij gaat jaren lang*, spr. *gūh jūren*, en *gūd jūr een goed jaar*, spr. *e gūh jūr*, *nid gèren niet gaarne*, spr. *ni^h jèren* of zelfs *ni^hèren*, enz. want **h + j** gaan soms tot **h** over.

AANM. 3. *dèstah dinsdag*, *gunstah*, *uehtah* zijn onregelmatig naast *kèzdah kerstdag*, *kuèbdah koopdag*, *Pūzdah Paaschdag*, *Sinzdah Sinxendag*, *wazdag waschdag*, *wiug¹dah weekdag*, enz., voor *kèsdah*, *kuèpdah*, *Pūsdah*, *Sinsdah*, *wasdah*, *wiukdah*.

Cf. *fiestah feestdag*, *lantah landdag*, *mètah marktdag*, *zitàh zitdag*, die mogelijk bij de spraak makende gemeente de gedachte hebben doen ontstaan, dat het eerste bestanddeel der drie onregelmatige woorden op **t** eindigde.

AANM. 4. Voor de opvolging van palatale en gutturale **k h** is alleen op te merken dat de anlaut-consonanten hunne kleur behouden :

k + k < k, **k + k < k**, **h + g < h**, **h + g < h**, **k + g < kh**,
k + g < kh.

ş z worden : **s + s < s** **sz < s** **ss < s**.

AANM. 5. Vóór het man. lidw. **nen** van (e)**nen** kunnen de stemhebbende explosieven of spiranten blijven en de stemlooze spiranten tot sonoren overgaan, hetgeen zich daar gemakkelijk laat verklaren

(44)

door het lang standhouden der anlaut-(e), die soms nog wel gehoord wordt, b. v. in : 't **éz enen man** 't is een man, **dū waz enen kie(r) daar was eenen keer (eens)**, (e)nen **fran enen kuepman** 'een frank een koopman (in de veilingen), Fr. *un franc marchand*, enz.

Die consonanten worden nochtans gewoonlijk stemloos uitgesproken. Men zegt : **g éd nen ūd gij hebt eenen hoed** en **g ét nen ...**, **zég nen kie(r)** zeg eenen keer (eens) en **zéh nen ...**, enz. Zie *Morphologie*.

AANM. 6. **mak mag ik** naast **mag ek** en **mah k**, **kroi k krijg ik** zijn ontstaan uit **mah k** en **kroih k** regelmatige sandhivormen.

4° d) **j** en **w** komen in den auslaut niet voor. **j** blijft in an- en auslaut; voor haren invloed op voorgaande **d**, zie 3°, Aanm. 1.

5° e) **l** blijft en laat andere klanken onveranderd; **r** valt weg in dezelfde gevallen als *in pausa*; **m** blijft.

Voor **n** is het volgende op te merken :

a) Vóór **k k** en **g g** kan **n** tot **n** of **ŋ** overgaan; vóór **b p m** tot **m**; meestendeels nochtans wordt ze zuiver uitgesproken : **ik kan kōmen ik kan komen** of **kan**, enz.; **dad kan me nid gilen dat kan mij niet schelen** of **ka me ...**, **gon me? gaan wij** of **go me? me zén bueten wij zijn buiten** of **zém bueten**, enz.

In eenige composita staat de **m** voor de **n** vast of is weggevallen : **shūmūker shūmbéstel schoenmaker**, **-borstel n. shūn schoen**, **lambāver landbouwer**, **ambegof handbooghof**, enz. (1).

(1) Het voorvoegsel **on** komt in de platte uitspraak voor als **um** in **umwier onweer**, **umbeliefd onbeleefd**, **umgelikeh ongelukkig** n. **onwier onbeliefd ongelikeh**; analogie van **um om** is hier klaarblijkelijk in 't spel. Omgekeerd zeggen we **ontrint omtrent**, **onvèr omver**, cf. 38, 2°, b).

β) **n** in den auslaut der onzijdige adjectieven valt weg na diphthong en vóór consonant zooals overigens in 't onz. lidwoord : **ien gien moen zoen kind een geen mijn zijn** — spr. **ie gie moe zoe; en foen gezlht een fijn gezicht** spr. **e foe ...**;

(44)

klān is in hetzelfde geval : **en klān masken een klein meisken**, spr. **e klā . .**; **bruen bruin** maakt uitzondering uit.

In **nle neen** is de **n** voorged weggevallen.

AANM. 7. Wat het samenvallen van drie of meer consonanten betreft, de regel is dat **d t**, elders dan in de gevallen van Aanm. 1, tusschen consonanten meestal zwak worden uitgesproken. Ze kunnen zelfs in zekere gevallen gesyncopeerd worden, maar blijven hunnen invloed op de volgende anlaut-consonanten uitoefenen.

De meest mogelijke gevallen zijn :

- a) Auslaut-**vd gd zd bd md nd** + anlaut-**b**.
- b) » **ft ht st lt mt nt kt pt** + anlaut-consonant.
- c) » **nst mst** + anlaut-consonant.

In *a*) wordt **d** soms gesyncopeerd : **geshūvd béd geschaafd berd**, ook : **geshūv béd, landbāver landbouwer**, ook : **lambāver, ambegof handbooghof**, enz.

In *b*) blijft **t** tusschen liquidæ, tusschen liquidæ en semi-vocalen, kan wegvallen tusschen liquidæ en explosieven of spiranten (**s** in 't bijzonder), en verdwijnt gemakkelijker tusschen explosieven of spiranten :

onklieren ontkleeren, gèld muten geld moeten, schuldig zijn, gèld gèven -geven, andshūn hand-schoen, ook en meer : **anshun, vrindshap vriendschap**, ook en meer : **vrinshap (1), aht klieren**

(1) De composita hebben grootere neiging tot syncopeeren der (d)t.

(44)

acht keeren, ook : *ah kieren*, *rèht vé recht voor*,
ook : *rèh fé* (1).

Auslaut-*mp* + anlaut-*b-p* verliest natuurlijk *p* :
mb(p) + b < m'bb < mb, *mp + p < m'pp < mp*.

damp *hoe damp bij*, spr. *dam* *hoe*, *up de lamp*
pasen op de lamp passen, spr. *lam* *pasen*.

De groepen *nts hts* laten doorgaans de *t* weg-
vallen : *kins kindsch*, *lhaken lightsken*, *rèhs rechts*,
's *nahs* 's *nachts*, enz.

In *tst* valt de eerste *t* weg : *bèst best*, *dihst*
dichtst, doch : *ètst hardst* van *èt*.

ksk blijft : *duksken doeksken*.

(45)

45. DE SANDHI DER ONBETOONDE LETTERGREPEN.

1° *De toonlooze uitgangen met e*; 2° *de pronomina*
e (ge) ge me ze; 3° *de praefixen ge- en be-*; de enclitica
em er en es is.

1° Alleen de uitgangen *-e*, *-en*, *-en(e)*, *-ens*, *-end* en
-enen komen hier in aanmerking; de andere gedragen
zich zooals in den hoogtoon. Voor *-el -er* kan ook dis-
similatie plaats grijpen : *léper lepel*, cf. 37, 3°, en de *h*
van *-eh -ig* volgt de gewone sandhiwetten.

a) *-e*

1) De *-e* in 't enkelvoud van het vrouw. bepalend
lidw. en bijvoegl. nw. en in 't meervoud der 3 geslachten
van lidw. en bijv. nw. valt weg vóór anlaut-vocaal van
de woorden die den klemtoon dragen : *de ā vrā de oude*
vrouw, spr. *d ā...*, *gruete leten groote hitte*, spr. *gruet*
..., *de ā minsen de oude menschen*, spr. *d ā...*, *gruete*
uezen groote huizen, spr. *gruet ...*; doch : *de grue-*
ten of de klān kumer de groote of de kleine kamer.

De adj. nemen ook *-n* aan wanneer ze zelfst. gebruikt
zijn.

(1) De weggevallen (*d*)*t* laat natuurlijk haren invloed op de vol-
gende consonanten gelden.

2) De **-e** in 't enkelv. van het vrouw. onbep. lidw. valt weg vóór vocaal en consonant : **en(e) gruetef uef eene groote huij**, spr. **en gruet**, enz.

3) Gedragen zich als **en(e)** : α) de vrouw. adj. die eindigen op eene liquida voorafgegaan van eenen langen klinker of eene diphthong; β) de vrouw. adj. op **-el -em -en -er**; γ) die welke op **ā(vē)** Ndl. *ouwe auwe uwe* uitgaan; δ) **nīv(e) nieuwe** en **guj(e) goede** :

zīr sōs zure saus, dunker plōts donkere plaats, fīā komēden, nīf kērek nieuwe kerk, guj wūr goede waar, enz.; doch : **gruete kumer groote kamer, vole provizen volle provisie**.

b) **-n** van **-en** blijft

1) vóór vocalen in den uitgang van lidw., bijv. nw., vnw., zelfst. nw., werkw., enz. (1).

den, (e)nen ier de, een heer, den āven ied de oude eed (tijd), den āven és de oude, ook de uwe is, de grueten én(e) de roiken de grooten en de rijken, ed shunsten ues het schoonste huis, de gewunten és ... de gewoonte is ..., ze zēlen ém zij zullen hem, genōmen uet genomen uit, al gōnden én(e) ... al gaande en ..., oe mokten ed hij maakte het, on malkanderen āven aan malkander houden, négen iren negen uren, mēregen ūvend morgen avond, néven ém nevens hem.

2) vóór de **b d t r** van het onmiddellijk volgende nw. in 't enkelv. van het man. lidw. en van de man. bijv. nw.; vóór **b** wordt **n** tot **m** geassimileerd :

den, (e)nen būr de, een boer, spr. dem, (e)nem būr, (e)nen kuen tand een slechte tand, spr. ne kuen tand, enz.

Ook in de composita waar **b d t r** het 2de bestand-deel begint **pjèrentōser paardentuischer** d. i. *-koopman*, **petātenbūr petattenboer**, d. i. *koopman in aardappelen*, spr. **petātembūr**, enz.

(1) Zie voor die woorden de *Morphologie*.

(45)

-n van -en verdwijnt *in pausa* en vóór consonant in alle gevallen van 1) en, behalve vóór **b d t r**, in alle gevallen van 2).

c) Eenige woorden die in 't Nl. op -en uitgaan, hebben zelfs *in pausa* en vóór consonanten hunne -n behouden, hetgeen zich alleen laat verklaren als men aanneemt, dat ze vroeger in 't Leuvensch op -e uitgingen, evenals 't vrouw. onbep. lidw. **en(e)** en de 1ste p. s. ind. praes. der wkw. op -enen : **ik riken(e)**, **tiiken(e)**, **wūpen(e)**, **zēgen(e)** (*ik reken, teeken, wapen, zegen*). In die twee gevallen inderdaad is de n door de (e) voor apocope beschut geworden : vgl. **en(e) vrā eene vrouw**, spr. en ... met **en kind een kind**, spr. e ...; en **ik riken(e)**, spr. **riken** met **gēven geven**, spr. **gēve** voor conson. en *in pausa*.

Daarom schrijven wij dan ook die woorden met (e) : **dūgen(e) degen**, **dūken(e) deken**, **lēgen(e) leugen**, **riigen(e) regen**, **tiiken(e) teeken**, **wūpen(e)** (1) *wapen*, **zēgen(e) zegen**.

Hoe nu die (e) verklaard? voor **lēgen(e)** en **zēgen(e)** cf. Mnl. *loghene* en Mhd. *sēgene*. In de andere is misschien de analogie van de geflecteerde vormen in 't spel. Kon b. v. in **dūgen(e)** niet een veelgebruikte datiefvorm (*metten*) *degene* als nominatief opgevat worden? **getuigenen** *getuige* en **shēpenen** *schepen*, die nu tot b) behooren, maakten misschien vroeger deel uit van de besproken woordenreeks?

d) In -ens valt n weg : **gewunte(n)s gewoonten**, spr. **gewuntes**.

e) In -nd blijft n; soms hoort men **ūved avond** voor **ūvend**.

f) Vóór vocalen gaat de 2de e van den uitgang -enen

(1) **wūpen(e)** of ook **wūpen**, hetwelk bij b) behoort.

dikwijls te loor : **régenen é(n)e** ... wordt **régēn ē(n)e** ...; (45)
dat is niet het geval voor **-émen**.

2° e (*ge*) en de e van **ge**, **me**, **ze** verdwijnen vóór vocalen : **gūde uet?** *gaat gij uit?* spr. **gūd uet**, **ge andeld gij handelt**, spr. **g andeld**, **me ze émen wij zij hebben**, spr. **m émen z émen**, enz.

3° De e van **be-** en **ge-** verdwijnt vóór vocalen : **baleven behalve**, **gandeld gehandeld**, **göld gehaald gehuild**, **gūperd geaperd**, cf. *Proclisis*.

4° Soms verdwijnt de e van **em er** in gevallen als : **oe zā m it hij zei hem iets**, **oe wā r vél hij wou er veel**; de e van **es** valt weg in **da s v. dad es dat is**.

TWEEDE DEEL.

VORMLEER.

EERSTE HOOFDSTUK.

De zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden.

46. HET ZELFSTANDIG NAAMWOORD.

(46)

A. *Het geslacht.* — Vele woorden hebben in het dialect van Leuven een ander geslacht dan in het Nl. In dit opzicht, zooals trouwens in heel zijn organisme, komt de Lv. tongval op treffende wijze overeen met onze schrijftaal gelijk ze zich voordoet in de Mnl. periode. Het Mnl. geslacht is dus veeltijds behouden geworden. Wanneer het woord aan 't Rom. is ontleend, dan heeft het ook meestendeels zijn oorspronkelijk geslacht bewaard. Ik zal in het *Aanhangsel* breedvoeriger over het verloop der geslachten in het Lv. taaleigen handelen en me hier bepalen bij het catalogeeren der door mij aangetroffen afwijkingen van het Nl.

1° Hebben het *mannelijk* tegenover

a) het Nl. *vrouwelijk* geslacht :

aluen aluin, andoef andijvie, brék breuk Fr. *hernie*,
bue baai, buet boot (schip), bots, dréf dreef, frak, galeh
galg, gèrenūt garnaal, grūt graat, kafé koffie, kalek
kalk, kamfort kamfer, kant (weefsel); kèh kuch,
kélever kervel, képer keper (balk), kés keus, kies

(46)

kaas, klont, kolek kolk, krup kroep, krop (van eene plant), *lantèrel lantaarn, lāst lijst, liest leest, loem lijm, lumer lommer, mèrel meerle, muel muil (schoen), paroe prei, pèstenūk pastinak, pékel pekel, pieper peper, pietersil peterselie, pis, pladoes pladijs, plant, plavoe plavei, polevī pollevij, punt punt, rést rest, roes rijst, rol, sarōp stroop, sofrūn saffraan, stèsel stijfsel, stront, sūbel sabel, sluf slof, snie sneeuw, sarp sjerp, té thee, téh teug, teref turf, tērebot tarbot, tērmentoen terpen-tijn, trap Fr. escalier, trūn traan(olie), tūbak tabak, tūvliht toevlucht, ūmeldunk ameldonk, utsepot hutsepot, vasten, vést vorst (koude), wést worst, wét weet, wiereld wereld, wol, zèrek zerk, ziever zeever, zih̄t zucht (drift), zōl zool, zūl zaal, zwér zweer (ettergezweel), zwolem zwaluw, zenoevel jenever.*

b) het Nl. onzijdig geslacht :

alèrem alarm, ānker anker, biljār biljart, blok, blōsel blauwsel in den beperkten zin van *waschblauwsel*, *bōd koord, bos bosch, buht bocht, buk boek, dunker donker, dūl doel, èt hert (het dier), flūs floers, gās gas, gèsten gersten (bier), kaniel kaneel, katūn katoen, liem leem, lik luk, luek look, luen loon, mèsing² messing, midel middel, mūr moer (turfground), nēst nest, nīvejūr nieuwjaar, numerō nummer, ōtūr altaar, pèk pek, plōster pleister (gips), potruen patroon (model), ruster roest, sajét sajét, salpéter salpeter, satoen satijn, soefer cijfer, tèr teer, vernis of fernis vernis, véshuet voorschoot, was (van de bijen), was wasch, wierliht weerlicht, zégel zegel, zink zink, zūvel zavel.*

AANM. Het geslacht van de woorden *kést korst, liever lever, sulker suiker* staat niet vast : bij sommigen is *kést* altijd vrouw., bij anderen, waaronder ikzelf, is *kést* man. in den zin van *korst van 't brood*, b. v. (e)nen druegen *kést* eene drooge

korst; *liever* is bij de eenen vrouw. als *eetwaar*, man. als *lichaamsdeel* : *guj liever goede lever*, doch : *oe led ed on zenen liever hij heeft het aan zijne lever, hij heeft eene leverziekte*; de anderen maken het woord altijd vrouw. : *en(e) druege liever émen eene drooge lever hebben (veel kunnen drinken)*; wat *suker* betreft, dat woord is meestendeels man. gebruikt : *bruenen, witen suker bruin, wii suiker*, doch ook *et suker* en bijna altijd *et bruedsuker, et kandoesuker, het brood-, het kandijsuiker.*

Blösel schijnt soms ook *onz.* te zijn.

2° Hebben het *vrouwelijk* tegenover

a) het Nl. *mannel.* geslacht :

brok, dril (werktuig), dripel druppel, dued dood, èhel echel, gënster geinster, kalkūn kalkoen, kētīn ketting, klā klauw, kopel koppel (band), kréft kreeft, kwakel kwakkel, mued moord, pliht plicht, plūh ploeg (landwerktuig), potroes patrijs, shāver schouder, shōtel schotel, sitrūn citroen, splinster splinter, sprie spreeuw, strék streek (list), strop, strōt strot, trūn traan (ge-ween), vink vink, vréden vrede, wies wees, zwūn zwaan, zwik zwik.

b). het Nl. *onzijdig* geslacht :

ār ei, arnas harnas, biest beest, éregel orgel, èst hars, fiest feest, in einde, uiteinde (van een koord, enz.), karpét karpét, kōr koord (vr. en onz in 't Nl.), nēt net, ol hol, rap (roof eener wond), ras (gemeen volk), rék rek (eind wegs), rūm raam (van een venster, enz.), talner teljoor, tapoet tapijt, vinstēr venster, zwōs zwoord.

3° Hebben het *onzijdig* tegenover

a) het Nl. *mannel.* geslacht :

mést mest, régel regel (lineaal).

(46)

b) het Nl. *vrouwel.* geslacht :

and hand, bajonét bajonet, boel bijl, fabriḵ fabriek, gedaht gedacht, jèr aarde (zand), kasuefel kaẏuifel, kolér kleur, krūm kraam, kruem kruim, maḡin machien, mélek melk, meẏḵ muẏiek, pistōl pistool (geweer), salūd salade, shérefṫ schurft, shoef schijf (schietschijf), sop, spien spenen (aambeien).

AANM. **mèt merkt** heeft zijn oorspronkelijk geslacht behouden in : **den ā mèt de oude markt** (naam eener plaats te Leuven); overal elders is het vrouw. : **de gruete mèt de groote** —.

B. De verbuiging. — Behalve in de samenstellingen heeft ons taaleigen, op weinige uitzonderingen na, van de sterke en zwakke verbuiging der zelfst. nw. niets behouden. In zekere vaststaande uitdrukkingen alleen zijn nog eenige sporen ervan zichtbaar.

1. Genitief.

a) in de samengestelde zelfst. nw. :

**hierenvèl berenvel, drikersgast drukkersgast, kēning'skind koningskind, kin(d)sgedielten kindsgedeelte, shūmūkersmès schoenmakersmes, zonenondergang's zons-
ondergang.**

b) in volgende en soortgelijke gevallen als samenstellingen opgevat; b. v. bij de verwantschapsnamen :

gebrī(r)s-, gezisters kinderen gebroeders-, gezusters —, mūders shuet moeders schoot, vūders ues vaders huis, enz.

Gods and — hand, de vīner Gods — vinger —, Sint Anes shaprue Sint Anna's schapraai.

c) in de bijwoordelijke uitdrukkingen :

in de spreekwijze **van — kant** of **wéḡen wege** met een verwantschapsnaam, b. v. : **van mūders kant, — wéḡen, van moeders kant, — wege;**

in samenstellingen met — **gewoes** — *gewijze* : **traps-gewoes**, **lahe(n)s** — *lachens* —, enz. (46)

in andere adverbiale spreekwijzen : **in Guds er nūmen** *in Gods Heeren name*, enz.

d) de meervoudige deelingsgenitief is nog in vollen zwang bij volgende en soortgelijke uitdrukkingen :

(e)nen uep minsen een hoop menschen, **en(e) vliht dueven eene vlucht duiven**, **(e)nen bisel asperzen een bussel asperges**, **(e)nen zak petāten een zak aardappels**, enz. — Die genitief wordt niet meer als dusdanig gevoeld.

e) ook de enkelvoudige deelingsgenitief komt nog voor, b. v. : **en(e) īr gōns een uur gaans**, — **luepens loopens**, **woeneh stufens weinig stoffens (pochens)**, **vél klaps veel** — (*gesnap*), **klaps genuh** — *genoeg*, ook **klaps** alleen in : **oe ied klaps hij heeft** — d. i. *hij kan heel wat praten*, enz.

AANM. Andere partitieven met stofnamen als *veel wijns* enz. hebben in het Leuvensch den 2^{den} naamval verloren : **vél wōen** enz.

f) de bijwoordelijke genitief komt voor in :

bèrevuts barrevoets, **bluetsuefs blootshoofds**; **sondūs 's zondags**, **s mōndūs 's maandags**, enz., **dūs daags**, **s jūrs jaars**, **s mèrege(nd)s 's morgens**, **s nūnens 's noens**, **s ūve(n)ds 's avonds**, **s nah(t)s 's nachts**, enz.

g) in de andere gevallen wordt de genitief omschreven 1) door **van** 2) door de omgezette volgorde met het bezitswoord : **den āven zén(e) poep de oude zijne pijp**.

2. Datief.

a) in vaste uitdrukkingen die van een voorzetsel afhangen : **boe der and bij der hand**, **uet der and uit der hand**, **uet den ues uit den huis**, **in Guds er nūmen in Gods Heeren name**, **van wēgen vanwege**, **nue noode voor**

(46)

te —, te bèregen te berge, te pjer te peerd (1), van dūg vandaag, enz.

b) elders wordt de 3de naamval door **on aan** omschreven.

G. *Het meervoud.* — Het meervoud wordt gevormd op **s**, en en eren (**ren**).

1. op **s**

a) in de woorden die op **-el**, **-em**, **-en** (met nooit gepocopeerde **n**, **45**, **1°**, **c**), **-er**, **-ir ier**, **-ier -aar** uitgaan : **fakels fakkels**, **rieseems reeseems**, **diġens degens**, **bekers bakkers**, **ovenirs hoveniers**, **ofesirs officiers**, **Léveniers Leuvenaars**, enz.

AANM. Zijn uitgezonderd : **èsenen hersens**, **inelen engelen**.

De volgende woorden kunnen **en** of **s** aannemen : **bèsemen** of **bèsems bessems**, **vèsemen** of **vèsems verzenen**, **apostelen** of **apostels**, **nételen** of **nétels netelen**, **vōgelen** of **vōgels vogelen**, **wételen** of **wétels wortels**, **légemen** of **légens leugens**.

Het gebruik van den **-s**-uitgang is zonder uitzondering in het meervoud der woorden op **-r**.

b) in de woorden die op **-en** uitgaan, waarvan de **n** overal behalve vóór klinkers apocope lijdt, ook in het meervoud vóór **s** :

beloftens beloften, **diktens diktens**, **orelozens horloges**, **tindens tienden**, **uehtens hoogtens**, **vrajōzens vrijages**. — Ook in de diminutiefuitgangen **-ken -tje**, **-ken**, **-sken** : **bukens bootjes**, **pjékens peerdjes**, **bumekens boomkens**, **kromekens kraamkens**, **bukskens boekskens**, **rokskens**, spr. **beloftes**, **bukes**, enz.

AANM. Twee woorden : **getugen** of **getugenen** *getuige* en **shépenen** *schepen* hebben in 't meervoud denzelfden vorm als in 't enkelvoud.

(1) Uit ***pjërde** met syncope van **d**.

c) in de woorden, ook de ontleende, die in 't enkelvoud op eenen klinker uitgaan :

(46)

broes van **broe** *'breide* = *stoep*, **dōmenōs** van **dōmenō** *domino*, **kīpedōs** van **kīpedō** *Cupido* (in de stoeten), **lies** van **lie** *leeuw*, **lues** van **lue** *lade*, **momfrés** van **momfré** *zwager* (verouderd), **paraplis** van **paraplī** *regenscherm*, **relikwis** van **relikwī** *reliquie*, **rēzedas** van **rēzeda** *reseda*, enz.

AANM. Maken uitzondering uit op den regel :
bien van **bī** *bij*, **duen** van **due** *doode*, **knien** van **knī** *knie*, **kujen** van **kuj** *coe*.

2. -s en -n kunnen gebruikt worden om het meervoud te vormen van :

boj *bode* : **bojs** of **bojen**, **brue** *kuit*, **KIL.** *braede* : **brues** of **bruen**, **plue** *plooi* : **plues** of **pluen**, **vlue** *vlooi* : **vlues** of **vluen**, **zie** *zee* : **zies** of **zien**.

AANM. De meeste woorden op ā Nl. *auw*, *ouw*, *uw* nemen -s : **dās** van **dā** *duw*, **pās** van **pā** *pauw*, **rās** van **rā** *rouw*, **trās** van **trā** *trouw* = *huwelijk*; eenige nemen -s ofwel -en na de f v van den stam : **kās** en **kāven** van **kā** *verkoudheid*, **vrās** en **vrāven** van **vrā** *vrouw*; andere hebben enkel -en : **māven** vna **mā** *mouwen*, **vāven** van **vā** *vouw*.

3. op -en

Vormen hun meervoud op -en de woorden die in 't enkelv. op eenen medeklinker uitgaan :

kōren *koorden* van **kōr**, **molen** *mollen* van **mol**, **pōepen** *pijpen* van **poep**, **ūren** *haren* van **ūr**, **vūten** *voeten* van **vūt**, enz — Het suffix -ūd *aard* : **foenūden** *fijnaarden*.

AANM. De volgende woorden vormen hun meervoud op -s : **brue(n)s** *brooden* van **brued**; de regel-

(46)

matige meervoudsvorm zou **bruen** zijn, d. i. door Sandhi overal behalve vóór vocaal : **brue**, hetwelk, naast het enkelv. **brued**, niet den indruk maakt een meervoud te zijn, en waarachter men dan ook een tweede meervoudsuffix plaatste.

uje(n)s hoeden van **ūd**; ook hier misschien beantwoordt de **-s** aan eene behoefte het meervoud met meer nadruk te doen gevoelen.

Andere woorden hebben **-en** of **-s -e(n)s** :

balen of **bals bals**, **kozoenen**, of meer **kozāns kozijs**, **zōnen** of **zōns zonen**; het **-s** suffix van **kozāns** en **zōns** is wellicht te wijten aan de analogie van de andere meervoudige verwantschapsnamen : **brī(r)s broeders**, **zisters zusters**, enz.; **zūken** en **zūkens** komen wellicht van eenen dubbelen enkelvoudsvorm **zūk** en **zūken**; dezen laatsten treffen wij aan in de spreekwijze : **és et zūken dad is het zake dat** d. i. *in het geval dat*, **béd bed** heeft drie meervoudsvormen : **béden**, **bédens** en **bédenen**; **im hemd** heeft er twee **imens** en **imenen** : we zijn dus genoodzaakt, naast de enkelvoudsvormen **béd** en **im**, ook **béden** en **imen** aan te nemen; zoo heeft **ding² ding** een tweede enkelvoud : **dinen**; het meervoud is **dinen** of **dinens**. (Cf. VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*, § 253, Opm. 2)

Het verschijnsel staat overigens niet alleen, zooals men reeds heeft kunnen opmerken. Vele Leuvensche woorden gaan in 't enkelv. op **-en** uit; 't zijn meestal die welke in 't Nl. op **-te -de -ge -atie** eindigen. Nu spreekt het vanzelf, dat die uitgang **-en** met de zwakke verbuiging niets te maken heeft, maar dat we hier met analogievormen te doen hebben naar de woorden welke stam op **-en** uitgaat, zooals : **bēken bekken**, **kīken kieken**, **Lēven Leuven**, **Mēten Marten**, **ōven oven**, **wūpen wapen**, enz.

Daar die woorden hunne -n vóór consonanten in *pausa* verliezen, zoo verschillen de nomina op -e in deze gevallen niet met die op -n en heeft men bij de eerste ook licht kunnen denken aan een verlies van de -n in dezelfde omstandigheden. Vóór klinkers, waar de nomina op -n die letter behouden, kregen de woorden op -e dus eene -n aan : **Léven uet Leuven uit** en analogisch **de gemienten uet de gemeente uit**; beide klassen van substantieven waren aldus tot éene versmolten. Ze vormen hun meervoud op dezelfde wijze : **kíkens kiekens, zik-tens ziekten**. Cf. C, 1 b).

4. op -eren -ren -rs.

ären eieren, blüren bladeren, gujeren goederen, kalveren, kinderen, klieren kleederen; rues voor **rüers raders**.

5. **stad** wordt in 't mv. **stéden, ship schip shépen**; het suffix -oed -heid wordt -éden : **würéden waarheden**.

6. De korte klinker blijft ook in 't meervoud behalve in : **būden baden** (1), **bevélen bevelen, blüren bladeren, dūgen dagen, dūken daken, gūten gaten, gebéjen gebeden, gebōden geboden, gebréken gebreken, gelūzen glažen, gōden goden, grūven graven, kōten koten, lōten loten, ōrlōgen oorlogen, ōven hoven, rues raders, shōten schoten, smejen smeden, slūgen slagen, slōten sloten, spēlen spelen, vūten vaten, wégen wegen**, uit **bad, bevél, blad, dah, dak, gat, gebéd, gebod, gebrék, gelas, god, graf, kot, lot, ōrloh, of, rad, shot, sméd, slah, slot, spél, vat, wéh**.

7. Sporen van de sterke verbuiging treffen wij nog aan in de meervoudsvormen : **up de bien op de been, onder de vūt** (2) **onder de voet, zés vūt zes voet, — duem**

(1) Men zegt ook **baden**.

(2) — **vūten**.

(46) *duim*, — *pond*, — *kilō kilo*, — *fran frank*, naast *lĭters*
lĭters, *mĕters meters*, *iren uren* en ook *kilōs*.

D. *Diminutieven*. — De verkleiningsuitgangen zijn
-ken, *-eken*, *-sken* *-ken*, *-tjen*.

1° *-ken* wanneer het woord eindigt op *f s* of onbe-
toonde lettergreep (de verkorting heeft doorgaans plaats,
cf. 30, Aanm. 6) :

rĭfken raafken, *wĕfken weefje*, *ōsken huisje*, *bĕ-
stelken borstelken*, *bĕsemken bezemken*, *vrajōzeken*
vrijageken (1).

AANM. *kĭken* heeft als diminutief *kĭkaken*.

2° *-eken* wanneer het woord uitgaat op *l n* vooraf-
gegaan door korte vocaal, of op *m, p, r* (met verkorting
van den stam (2) : *nōleken naaldeken*, *staleken stalleken*,
maneken manneken, *imeken hemdeken*, *romeken raam-
ken*, *rĕpeken reepken*, *ropeken raapken*, *bloreken bla-
derken*, *oreken haarken*, *pjĕreken peerdeken*, enz.

AANM. *Pjĕreken* n. *pjĕken* zijn te verklaren
door twee vormen **pjĕrdeken* n. **pjĕrdjen*, de
eene, waarin, onder den invloed van eene volgende
e, de *d* weggevallen is, zooals dit in het mv. van
hetzelfde woord gebeurt : *pjĕren* voor **pjĕrden*,
cf. 37, 1°; de andere, waarin de *r* vóór *d* gesyn-
copeerd is geworden, zooals dit in 't enkelv. plaats
grijpt : *pjĕd* voor **pjĕrd*, cf. 39, 4).

3° *-sken* wanneer het woord op eene gutturaal uitgaat
(geene verkorting, cf. 30, Aanm. 6) : *krŭhsken kraagje*,

(1) Soms valt de *e* vóór den diminutiefuitgang weg : *pōsken*
van *pōsen portie*; *gelosken* komt uit een verlengden vorm van
glas : **glāsken*.

(2) Waar, in vocaal + *er*, *er* als suffix gevoeld wordt, grijpt
de verkorting door syncope van *e* niet plaats : *wuerken waaier-
ken* n. *mureken* van *muer moor*.

roksken, ūhsken haagje, uehsken oogje, ang'sken van ang hang, tunsken van tun tong, ring'sken van ring ring, ènsken van èn hen, enz. (46)

4° **-ken -tje** wanneer het woord eindigt op eenen klinker, op **nd nt** of op **l, n, d, t** voorafgegaan door eene lange vocaal of eene diphthong (in dit laatste geval grijpt verkorting plaats) : **rèken reutje, mōnken mondje, mānken mandje, venken ventje, liken liedje, strōlken straaltje, zōnken zoontje, bōken van būdbaar, tōken van tūt taart, enz.**

5° Eenige woorden die eindigen op **d t** voorafgegaan door eenen korten klinker, verlengden dien klinker in den diminutief en namen het achtervoegsel **-ken** aan; later werd meestal de vocaal opnieuw verkort; het zijn, op twee na, alle woorden die, zooals **glas, 46, D, 1° Aanm. en G, 5**, in het meervoud ook hunne vocaal verlengen : **blōken blaadje, gōken gaatje, rōken radje, vōken vaatje, gebēken gebedje, smēken smidje, stēken stadje, kōken kotje, lōken lootje, slōken slootje.**

De twee uitzonderingen zijn **gemēken gemetje en kēken katje** waarvan het meervoud **gemēten en katen** luidt.

De woorden op **d t** die hunne stamvocaal niet verlengen nemen het suffix **-eken** aan : **badeken badje, padeken padje, bēdeken bedje, belēteken beletje, voddeken voddeken, zoteken zotteken, piteken putteken, enz.**

AANM. De diminutieven hebben hier vaak eene ongunstige beteekenis : **t ès en uiken!** 't is een hoedje! (een belachelijke hoed), **t ès en doktōreken** 't is een dokterken (een slecht geneesheer).

E. *Augmentatieven* zijn de woorden in **6, 1° β), 16 1° α)** reeds aangehaald. In tegenstelling met de andere nomina zijn voor de eigennamen de augmentatiefvormen veel gebruikt : **Bēren Albert, Doren Isidore, Fōnen Alfons, Jūnen Adriaan, Kōben Jakob, Lamēn Willem, Milēn Emile, Nēlen Cornelis, Tōnen Antoon, enz.**

(47)

47. HET BIJVOEGLIJK NAAMWOORD.

1. De naamvallen der bijv. nw. zijn, evenals die van de substantieven, verloren geraakt. Doch er zijn nog eenige sporen van de vroegere verbuiging aanwezig :

a) de GENITIEF komt nog voor in de volgende bijwoordelijke uitdrukkingen : **bluetsuefs blootshoofds, lang^s-zūmerand langzamerhand, zūleger gedahtenis zaliger gedachtenis, um bieters wilen om beters wil, alerlifst allerlifst**, enz.

na de onbepaalde of vragende voornaamwoorden : **niks guds niets goeds, imand vrimds iemand vreemds, e wad shuns wat schoons, wī ande(r)s? wie anders?** enz.

in de spreekwijzen **mesholāks zesholāks ūsholāks mijns, xijns, uws gelijke**, welke het volk aanziet als samengesteld uit **me** enz. en **sholāks** (het behandelt dit laatste als een substantief), doch welke inderdaad bestaan uit **me(n)s ze(n)s ūs** en **holāks** met de sandhi-**h** voor **g** en voortonige **o** voor **e**.

b) den DATIEF hebben ook bijwoordelijke zegwijzen behouden :

up ieter dūd op heeter daad, van moenentwēgen van mijnentwege, enz.

2. Geslacht en getal der bijv. nw. worden regelmatig onderscheiden.

Masc. sing.	Plur.
den (1) āven ier <i>de oude heer</i>	de ā ieren
(e)nen " een »	" "
den grueten man <i>de groote man</i>	de gruete manen
(e)nen " een »	gruete "

(1) Cf. voor de verbuiging van het bijv. nw. *Sandhi*, 44, 5 e) β en 45.

Fem. sing.	Plur.
de gruete vrā de groote vrouw	de gruete vrāven
en(e) » eene »	gruete »
Neutr. sing.	Plur.
et gruēt kind	de gruete kinderen
en »	» »

(47)

hetgeen het volgende schema geeft :

Sing. masc.	fem.	neut.	Plur.
— en	— e	—	— e

AANM. 1. 't Fem. sing. en 't plur. (1) der adjunct. in 45, 1°, a, 3) aangeduid, blijven altijd zonder uitgang.

AANM. 2. Het ontbreken van den uitgang in het onzijdig heeft twee schijnbare uitzonderingen: **nivejūr**, **nivejoreken** en **witebrued nieuwjaar**, **nieuwjaarken**, **wittebrood**. De **e** van **nivejūr** komt waarschijnlijk uit den verbogen vorm: **mé den nivenjūr met het nieuwjaar**, spr. **mé de nivejūr**, enz.; en **witebrued** is samengesteld uit een vroeger **wite** dat *tarwe* beteekent; cf. Nl. *weit*.

AANM. 3. De adj. die in 't masc. en fem. op **-āven**, **-ā** Nl. *-oude(n)* uitgaan hebben in 't onzijdig den vorm **-ōd**: **(e)nen āven man eene oude man**, **en(e) ā vrā eene oude vrouw**, doch **en ōd maneken eene oud manneken**.

Die op **-āven**, **-ān**, **-ān**, **ā** Nl. *-auwe(n)*, *-ouwe(n)*, *uwe(n)* hebben **ā** in 't onz.

't adj. goed	maakt m.	gujen	f.	guj	n.	gū
» <i>nieuw</i>	»	nīven	»	nīf	»	nīf
» <i>braaf</i>	»	brāven	»	brā	»	brāf

(1) 45, 1°, a, 3) is in dien zin te volledigen.

(47)

AANM. 4. De adj. *blauw* en *grauw* maken als ze attributief gebruikt zijn :

m. blāven blāⁿ blān f. blā n. blōt

» grāⁿ grān » grā » grōt

Prædicatief hebben ze alleen de vormen *blōt* en *grōt*. Misschien is die eind-t een overblijfsel van de oude -t der onzijdige adj. Goth. *blindata* Ohd. *blintaz* (cf. COLINET, *op. cit.*, 45 in fine) (1).

AANM. 5. Men verbuigt nog sterk eenige adjectieven als ze gevolgd worden door het woord *man* : en *vīs man een vies (vreemd, grillig) man*, en *ūdeh man en aardig (vreemd) man*, enz.

En men zegt nu ook, met het onz. bepalend lidwoord : *et vīs man spēlen het vies — spelen*, enz.

3. Wanneer de adj. zelfstandig gebruikt worden hebben zij de volgende vormen :

masc. den èremen *de arme*

fem. de blīnen *de blinde*

plur. de èremen *de armen*

» de blīnen *de blinden*

De -en van 't vrouw. valt weg in de gevallen aangeduid Sandhi 45.

Het onzijdig adj. wordt buiten bepaalde gevallen zelden zelfstandig gebruikt; men zegt nochtans : *et gūd het goede*, *et slēht het slecht*, *et kūd het kwaad*, *et foen het fijne (van eene zaak)*, enz.

4. De trappen van vergelijking der adjectieven worden op dezelfde wijze gevormd als in 't Nl. Op te merken is, dat de adj. op -l -n -r eene d inlasschen vóór den comparatief-uitgang : *kulder koeler*, *dīnder dunner*, *ieder*

---

(1) In eenige Nederduitsche dialecten eindigt het enkelvoud van de sterke adject. nog op t. (JELLINGHAUS, *Zur Einteilung der Niederdeutschen Mundarten*, §§ 14, 15, 18.)

eerder, *zwüder* *zwaarder*, enz. cf. 39, B, 2º, C 1) en ibid. 2) de comparatieven : *fröder* *fraaier* en *löder* *luier*; alsook 30, Aanm. 7 : *köder* *kwader*, *blöder* *blijer* en *wöder* *wijder*.

(47)

De overtreffende trap, met den uitgang *-st* gevormd, heeft doorgaans eenen korten stamklinker : *grutst* *grootst*, *räkst* *rijkst*, enz. cf. 30.

d en *t* vallen weg vóór den uitgang *-st*, wanneer zij door eenen consonant voorafgegaan zijn : *slèhst* *slechtst*, enz., cf. *Sandhi*.

AANM. De adj. op *-r* vormen hunnen superlatief met den stam van hunnen comparatief : *vèr* *ver* comp. *vèder* sup. *vèdst*, *zier* *zeer* comp. *zieder* sup. *ziedst*, *zwür* *zwaar* comp. *zwüder* sup. *zwüdst*.

De superlatieven hebben in 't onzijd. enkelv. denzelfden uitgang als in 't mannel. d. i. *-en*; in 't vrouw. en 't meerv. *-e* :

den	shunsten	of		<i>de</i>	schoonste	hof
ed	»	ues		<i>het</i>	»	huis
de	shunste	strüt		<i>de</i>	»	straat
»	»	strüten		»	»	straten

De bijwoordelijke superl. met *het* gaat in 't Leuvensch op *-en* uit : *dī zēnen buk et shunsten öd... die zijn boek het schoonste houdt...*

De stellende trap wordt uitsluitend bepaald door *iel heel* : *iel shuen zeer schoon*, enz.

TWEEDE HOOFDSTUK.

De telwoorden, het lidwoord en de voornaamwoorden.

(48) 48. De TELWOORDEN zijn :

Hoofdgetallen.	Ranggetallen.	Hoofdgetallen.	Ranggetallen.
1 ien	ieste	16 zéstin	zéstinde
2 twie	twide	17 zéve(n)tīn	zéve(n)tinde
3 droe	dérde	18 ah(t)tīn	ah(t)tinde
4 vīr	virde	19 nége(n)tīn	nége(n)tinde
5 voef	vafde of vāfde	20 twinteh	twintehste
6 zés	zésde	30 déteh	détehste
7 zéven	zéve(n)ste	40 fletēh	fletēhste
8 aht	ah(t)ste	50 fafteh	faftehste
9 négen	nége(n)ste	60 sésteh	séstehste
10 tīn	tinde	70 séve(n)teh	séve(n)tehste
		of séfteh	of séftehste
11 élef	élefste	80 tahteh	tahtehste
		of tage(n)teh	of tage(n)tehste
12 twélef	twélefste	90 nége(n)teh	nége(n)tehste
		of néhteh	of néhtehste
13 détin	détinde	100 onderd	onderste
14 vietin	vietinde	1000 dīzend	dīzenste
15 vaftin	vaftinde	100000 miljūn	miljunste
	of vāftin of vāftinde		

AANM. De verkorting in **twide** is misschien aan de analogie van **dérde** en **virde** toe te schrijven.

Het is niet zeker of de **e** van **élef** en **twélef** de opvolger is van de vroegere **i**. Ze kan ook door de svarabhakti uitgelegd worden; cf. **alef half**, 33.

In **fletēh fafteh sésteh séve(n)teh** zijn **f** en **s** voor **v** en **z** het gevolg van den Sandhi : de **t** van

't vroegere *ant-at-* is, behalve in **tahteh**, overal weggevallen, doch heeft in die vier getallen haren invloed op de volgende vocaal laten gelden, zooals reeds in 't Mnl. *sestich*, *seventich*.

(48)

tage(n)teh naar 't voorbeeld van **séve(n)teh** en **nége(n)teh**.

De ranggetallen hebben bijwoorden op **-s** gevormd die in 't bijzonder gebezigd worden bij beurtelings spelen : **ieste(n)s** *eerstens*, **twide(n)s** *'tweedens*, **dérde(n)s** *'derdens*, enz., niet te verwarren met de bijwoordelijke uitdrukkingen : **ten iesten** *ten eerste*, **ten twiden**, **ten dèrden**, **ten virden**, **ten vafden**.

AANM. De **n** van **ten** gedraagt zich zooals die van **den** (lidw.), die vóór vocaal en **b**, **d**, **t**, **r** blijft bestaan; vóór **vir**den, enz. is **ten** het gevolg der analogie.

Van het vroegere *ander* zijn er slechts sporen overgebleven in : **onderalef** *anderhalf*, waar de **o** voor **a** volks-etymologie is; **över** *anderen dag alle twee dagen*; **överand** *beurtelings*, waar de uitgang is weggevallen.

beide vertaalt men door **alen twee alle twee**; men zegt ook **alen droe alle drie**, enz.

De herhalingsgetallen zijn : **is eens** of **nekie** voor (e)ne(n) **kie(r)** *een kier*, waarvan de emphatische vorm **iene(n) kie(r)** luidt; voorts : **twee kieren twee keer**, **droe kieren drie** —, enz.

De DISTRIBUTIEVEN worden uitgedrukt door

1° het præfix **ge-** en het suffix **-enen**, **-nen-**, **-en** met of zonder paragogische **d** of **t** van 1 tot 12, zonder paragoge van 13 af :

getwienen	of getwienend	of — t met zijn tweeën
gedroenen	» gedroenend	» drieën
gevirenen	» gevirenend	» vieren

(48)

gevoevenen	of	gevoevenend	met	<i>zijn vijven</i>
gezésenen	»	gezésenend	»	<i>zessen</i>
gezévenen	»	gezévenend	»	<i>zeven</i>
gahtenen	»	gahtenend	»	<i>achten</i>
genégenen	»	genégenend	»	<i>negen</i>
getīnen	»	getīnen(en)d	»	<i>tien</i>
géleven	»	géleven(en)d	»	<i>elf</i>
getwéleven	»	getwéleven(en)d	»	<i>twaalf</i>
gedétīnen			»	<i>dertien, enz.</i>
getwintegen	»	getwinteh	»	<i>twintig</i>
gedètegen	»	gedèteh	»	<i>dertig, enz.</i>

2° de uitdrukking *mé* + het telwoord *+* b. v. *man*, enz. :
ze wūren mé twie (man) ze waren met zijn tweeën, enz.

3° van 4 af, maar in 't bijzonder met hooge getallen,
 bezigt men de spreekwijze : *vler*, enz. *man stèrek vier*
man sterk, d. i. *met vier man*.

Met *onderd honderd* en verder worden de uitdrukkingen
 2° en 3° gebruikt. *Ze waren met velen* vertaalt men door :
ze wūren gevélenend of *gestèrkenend*.

4° ik hoorde nog *ze wūren mé ahtenen met zijn*
achten, in pl. van *mé aht*, waar *ahtenen* wellicht eene
 analogie is van *gahtenen*.

De *BENADERING* wordt uitgedrukt door :

1° *en stik* (*stuk*) of *+* het telwoord van 1 tot 20 :
en stik of twie, — *droe*; men noemt soms in dit geval
 twee achtereenvolgende cijfers : *en stik of droe*, — *droe*
vīr een stuk of drie, — *drie vier*, enz.

2° van 20 tot 80 zegt men meer *boe de bij de* en
 het telwoord : *boe de twinteh*, enz. Van 80 af gebruikt
 men ze uitsluitend met eene andere uitdrukking : *ontrint*
de... omtrent de...

3° 't subst. enkelv. *+* of en het lidwoord : *(e)nen man*
of twie, enz., hier ook noemt men soms twee achter-
 eenvolgende cijfers.

De ONBEPAALENDE TELWOORDEN zijn :
woeneh *weinig* is onveranderlijk : **woeneh minsen**
weilige menschen.

litel liter luttel is zeldzaam.

ienege ienegte eenige.

sunege sunegte, soms **sunegste suneste** *sommige*.

vershoe verscheidene (onveranderlijk).

vershilege verschillige.

méneh ménege menig, -e.

vél veel (onveranderlijk) : **vél minsen** *vele menschen*.

mier meer, **miest meest**; **den miesten nep** spr. de —
de meeste hoop d. i. *de meeste*.

minder minst; **min** in de spreekwijzen **nitemin niette-
 min**, **min of mier — meer**, **min voef — vijf**, enz.; **minst**
 beteekent *klein, gering* in b. v. : **den minsten wèrekman**
de geringsten werkman. — **minstens**.

al, meer **alen** of **aln**, adv.; cf. VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*,
 §§ 374 en volg.

al et volek al het volk, **alen et volek**, **al de minsen**,
menschen of **alen de minsen**. Ook adj. in **ale volek**, dat
 meer van **ale volek** luidt. Subst. is **al** in : **den al**; daar-
 naast **ales alles** en, voor **allen**, **alegū** *Mnl. alle gader*, **alemū**
altemaal : **ze zén alegū** of **alemū dued ze zijn alle(n) dood**.

49. HET LIDWOORD.

1° *Het bepalend lidwoord.*

Enkelv.

	Mannel.	Onzijd.	Vrouwel.
nom. acc.	den	ed, d, et, t	de
gen.	(*ds < ts, s)		(der)
dat.	(den)		(der)

Meerv.

de

AANM. De vormen die tusschen haakjes geplaatst
 zijn, worden alleen nog in zekere vaste spreekwijzen
 gebezigd : **ts ūvens** of **s ūvens 'savonds**, enz. (Wan-

(48)

(49)

(49)

neer het volgende woord met eene **z** begint valt de **s** van 't lidwoord weg, doch hare sandhiwerking blijft bestaan : **sondūs** voor **s zondūs**.) De **s** van **s wīkēloiks** *wekelijks*, **s mōndēloiks** *maandelijks* en **s jūrloiks** *jaarlijks* is het gevolg der analogie. Andere voorbeelden van verbuiging zijn : **boē der and bij der hand**, **nūderand naderhand**, **den ues uet den huiže uit**, **vē den ēten vóor het eten**, **uet den ielen uit den heele**, enz.

Het man. enkelv. **den** wordt **de** vóor andere consonanten dan **b d t r**.

De onzijd. vormen **ed d** worden gebruikt vóor **b-** en vocaal-anlaut : **et**, **t wèrek** *het werk*, **ed**, **d brued** *het brood*, **ed**, **d ues** *het huis*.

AANM. Bij zekere man. en vrouw. woorden met **s**, **z**-anlaut : **shōl** *school*, **shoef** *schijf*, **slūp** *slaap*, **stad**, **zolder**, schijnt het vrouw. lidw. **de** tot **t**, **et** overgegaan te zijn; vóor en na de voorzetsels **in**, **nū naar**, **up op**, doch ook zonder die voorzetsels bij **shōl**, **shoef** en **stad** :

in (e)t **shōl in de school**, **nū** (e)t **shoef naar de schietschijf**, **in t slūp in slaap**, **nū** (e)t **stad naar de stad**, **nū** (e)t **zolder naar den zolder**, of (e)t **stad in de stad in**, (e)t **zolder up den zolder op**; ook (e)t **shōl és uet de school is uit** en (e)t **shoef**, (e)t **stad és vèr de schietschijf, de stad is verre**. Onder den invloed van (e)t **is** **shoef** tot het onzijdig geslacht verlopen. Wat **shōl** betreft, men zegt wel (e)t **shōl és uet**, maar **en(e) guj shōl eene goede school**, **de èrem shōl de arme school** spr. **d èrem ...** We hebben natuurlijk in (e)t niet te doen met het onzijdig lidwoord, en de prothesis van de **e** kan alleen aan de *analogie* met het -lid woord toe te schrijven zijn.

Hoe nu de gevallen **nū t shōl** enz. uitgelegd? Is er eenig bezwaar aan te nemen dat die **t** werkelijk uit **de** met geapocopeerde **e** komt? Zeker is het dat de anlaut-**s** hier eene rol speelt, en dat de verbindingen **de shōl < t shōl** ons toelaten te denken aan het Mnl. proclitisch genitief-artikel *des < ts*, cf. VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*, § 350, *d*, 2°. In fonetisch opzicht zijn de twee wijzigingen van denzelfden aard.

Het verschijnsel komt nagenoeg overeen met hetgeen door Prof. COLINET, *op. cit.*, 47 en 80, breedvoerig is behandeld geworden.

Voor het onzijd. **et**, enz. cf. 50, 2°, Aanm. 4.

In **man**, dat ook soms als onzijd. gebruikt wordt, kwam het geslachtsverloop uit de uitdrukking : **en man**, waar **en** de vroegere sterke vorm van **(e)nen** is, doch als het onbep. neutr. lidw. wordt opgevat : vandaar niet **ed man**, maar spreekwijzen als **ed vis man**, enz.

2° *Het niet bepalend lidwoord :*

Man.	Onz.	Vrouw.
(e)nen	en	en(e)

cf. *Sandhi*.

50. HET PERSOONLIJK VOORNAAMWOORD.

(50)

1° *Subject-casus.*

	Emphatisch.		Enclitisch.		Suppletorisch.
	vóor	na 't wkw.	vóor	na 't wkw.	
Sing. 1 ^{ste} p.	ik	ekik (ekike) (1) k	ek	k of ik ... ekik (ekike)	
2 ^{de} p.	goe	e goe	ge	e	ge » goe ... goe
3 ^{de} p.	} m. oe vr. zoe { onz. ...		o	em(en)	o » oe ... oe
				ze	ze » zoe ... zoe
				et, et, ed, d	.....
Plur. 1 ^{ste} p.	woelen		me	me of woelen ... woelen	
2 ^{de} p.	goelen	e goelen	ge	e	ge » goelen ... goelen
3 ^{de} p.	zoelen		ze		ze » zoelen ... zoelen

(1) **ekike** wordt alleen *in pausa* gebruikt.

(50) *Gebruik der vormen.* De *emphatische* vormen worden in den hoofdtoon gebezigd, de *enclitische* in pro- en enclisis; in de *suppletorische* heeft het wkw. den klemtoon: **ge** of **goe gūd goe** *gij gaat (gij)*. Ze dienen om meer nadruk aan den *zin* te geven. De suppletorische vormen kunnen ook *emphatisch* worden wanneer, door het enclitisch pronomen voorafgegaan, het werkwoord door het be- toonde en volle pronomen gevolgd wordt: **ge gūd goe** *gij gaat (niemand anders)*. Die vormen zijn reeds in 't Mnl. bekend, cf. VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*, § 211. Er dient opgemerkt te worden, dat men nooit zegt: **goe gūd goe**.

AANM. 1. Naast **ik** bestaat ook een **ike** (cf. den Mnl. vorm *icke*) dat, zooals in 't Aalstersch, aan 't Fr. *moi* beantwoordt.

AANM. 2. *e ge* komt van een oud **i > ji**, cf. Mnl. *i* en Holl. *je*; het doet zich ook in den *emphatischen* vorm vóor: **e goe = ge** *gij*, **e goe- len = ge** *gijlieden*: **éd e goelen?** *hebt gijlieden?*

AANM. 3. *Lieden* dat in 't Leuv. **lin** < **li** werd is in de enclisis na het mv. pronomen tot **len** gereduceerd.

AANM. 4. *Ik zelf*, enz. wordt in 't Lv. vertaald door **ik zèlef**, **ik zèleven** of **ik zèlever**.

AANM. 5. Het enclit. **me we** komt uit den vragenden vorm (cf. Mnl. *verstame* uit *verstaen* + *we*, VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*, § 213, *opm.*).

2° *De object-casus.*

	Emphatisch	Enclitisch
Sing. 1 ^{ste} p.	moe	me
2 ^{de} p.	ā	ū u
3 ^{de} p.	{ m. ém	em, en
	{ vr. ér	ze
	{ onz.	et, t, ed, d
Plur. 1 ^{ste} p.	ons	
2 ^{de} p.	ālen	
3 ^{de} p.	élen, én	

AANM. 1. Deze vormen dienen zoowel voor den acc. als voor den dat.. Uitzondering maakt uit 't enclitisch **zø** dat alleen den acc. uitdrukt; **élen** wordt meer in den platten tongval gebruikt.

AANM. 2. **ā** komt uit een vroeger ***au** > ***ou** (cf. Mnl. en Holl. *jouw* en 17); **ū** (**u**) is moeilijk te verklaren : die klank beantwoordt inderdaad in 't Leuvensch aan eene vroegere *oe* > *ô*; **ér** beantwoordt regelmatig aan *heur*, cf. 10, 4°. **ālen**, **élen** zijn samengesteld uit **ā** = *uw*, **é** = *heur* en **len** = *lieden*.

AANM. 3. Het enclitische subject-pronomen werd breedvoerig door Prof. COLINET, *op. cit.*, 60, D, b) behandeld.

Het komt hier voor als **em**, soms **en**, hetgeen ons den oudsten vorm aan de hand doet.

Nagenoeg dezelfde sandhi-werkingen hebben vóór dit pronomen in 't Leuvensch en 't Aalstersch plaats; men zegt b. v. : **és em?** *is hij?* **was em?** *as em komd als hij komt*, **gūt em?** *gaat hij?* **gaf em?** *gaf hij?* waar wij, volgens de gewone regele (43) **ez**, **waz**, **az**, **gūd**, **gav** zouden verwacht hebben; cf. de sandhivormen : **éz oe?** *is hij?* **was oe?** *was hij?* **az ider als ieder**, enz.

Wij moeten met Prof. COLINET aannemen, dat **em en** vroeger van eene dentaal voorafgegaan was, welke nu nog, zooals dit bij het pron. en adv. **er** geschiedt, haren invloed op de voorgaande consonanten uitoefent (**der** n. **er** is een veelgebruikte vorm). Het subject-pronomen maakt *altijd* stemloos den voorafgaanden stemhebbenden auslaut-consonant; de theoretische voorganger van **en** kan dus ook, in die gevallen (1), niet zijn dan ***thèn** of ***ten**;

(1) Andere gevallen zooals **kan em** (*hij*), enz. zijn alleen door een ***den** te verklaren.

(50)

want beide vormen kunnen de aangeduide sandhi-verschijnselen verwekt hebben, en 't is niet onmogelijk dat die verschijnselen zouden ontstaan zijn in een tijdvak toen de dentale spirant nog uitgesproken werd; wat er van zij, ***ten** dient in 't vervolg om den conjecturalen vorm voor te stellen.

Voor het object-pronomen **ém** (emphatisch) **em** (enclitisch) zijn, meen ik, de zaken anders gelegen dan in 't Aalstersch; **ém em** stamt klaarblijkelijk van 't Oudnfr. pron. 3^{den} p. dat. en acc. *imo* af; de sandhi vóór **ém** wijst inderdaad onveranderlijk op een vocaal-anlaut: *oe éz ém vé hij is hém voor (niet een ander), ik gav ém ik gaf hém, oe komd ém ūlen hij komt hém halen, enz.*

Vóór **em** is er eene weifeling in den sandhi:

Men zegt *oe éz em vé, ik gav em, oe komd em ūlen, enz.*; doch ook: *oe és em vé, ik gaf ém.*

In de laatste reeks voorbeelden, met stemloozen auslaut vóór **em**, schijnt **em** niet tot *imo*, maar weer tot eenen vorm met dentaal terug te gaan, zooals in het subject. pronomen.

Doch, indien het waar is dat, in de eerste reeks, *oe éz em vé, ik gav em* ook op eenen vorm ***dem** kunnen wijzen (*éz *dem < éz em, gav *dem < gav em* zijn in overeenkomst met de sandhi-wetten), zoo moet men nochtans opmerken, dat in: *oe komd em ūlen, em* in geen geval tot ***dem** kan teruggaan (*komd *dem* ware altijd *komt em* geworden). Het is dus waarschijnlijk, dat het enclitisch object-pronomen twee vormen had: den eenen met vocaal-anlaut, d. i. eenvoudig een enclisis-vorm van **ém** > *imo*; den anderen met dentaal-anlaut. Welke was nu deze laatste vorm? We hebben gezien dat het subject-pronomen gewoonlijk **em** luidt, waarin de

m ongetwijfeld eene analogie van het *object*-pronomen vertoont.

(50)

Kan de dentaal-anlaut, waarvan we in het object-pronomen het vroegere bestaan hebben vastgesteld, ook niet eene analogie van het *subject*-pronomen zijn?

En om de redeneering te verduidelijken, als we aannemen dat de oorspronkelijke vormen van subj. en obj.-pronomen respect. *'ten* en *em* waren, mogen we dan niet besluiten dat de verwarring, door de enclisis vergemakkelijkt, naast de reeds bestaande, een gemeenschappelijken analogie-vorm in 't leven riep, d. i. *'tem*.

De hypothese :

subj. pron. *'ten*   obj. pron. *em*

(t)em

verklaart al de moeilijkheden.

AANM. 4. Indien men, om de natuur van een anlaut vast te stellen, op de sandhi-werkingen mag voortgaan welke dit anlaut vóór zich doet ontstaan — zooals wij tot hiertoe gedaan hebben, en het is waarschijnlijk, dat die methode betrouwbaar is —, dan kan het Leuvensch pronom. *et t*, *ed d* niet verklaard worden dan door 't oud pron. neut. *it*. Inderdaad het wkw.-suffix *d* en al de auslaut-*d*'s in 44, B, b) aangehaald blijven vóór *et* onveranderd en men zegt : *komd et? komt het? gūd et? gaat het? ... dad et komd (ik zeg) dat het komt*, enz.

Het artikel *ed d*, *et t* verkeert, voor de sandhi-werkingen van zijnen ANLAUT, volkomen in denzelfden toestand als het pronomen. Het gaat waarschijnlijk tot een *'ded*, *'det* terug, zooals door Prof. COLINET, *op. cit.*, 60 is vooruitgezet geworden. Doch nergens vinden we nog 't spoor van eene vroegere anlaut-*d* weer.

(50)

't Eenig onderscheid dat we tusschen pronomen en artikel bespeuren komt in den AUSLAUT voor.

In den *voortoon*, vóór vocaal-anlaut van 't kw., verschijnt 't pronomen bijna uitsluitend als **t**, minder als **et** : (e)t **és niks** 't is niets, (e)d **ied gerlegend** 't heeft geregend, (e)t **ā gedonderd** 't had —, (e)t **ōd up het houdt op**, (e)t **ōld en shrlevd** 't huilt en schreeuwt, (e)t **ued ales af** 't hoort alles af, enz., doch meer : **ed iekt** 't jeukt dan : **t iekt**.

In dezelfde omstandigheden doet zich 't artikel bijna uitsluitend voor als **ed**, **d** : (e)d **āvelok** 't huwelijk, (e)d **éten** 't eten, (e)d **ét** 't hart, (e)d **im** 't hemd, (e)d **ōt** 't hout, (e)d **oes** 't ijs, (e)d **oezer** 't ijzer, (e)d **ue** 't hooi, (e)d **ues** 't huis, (e)d **ūr** 't haar, enz.

In den *natoon* vóór vocalen heeft 't pron. den vorm **ed** zooals 't artikel : **és ed it is het iets?** **ōd ed up houdt het op?** **ued ed ales af hoort het alles af?**

Op te merken is dat de auslaut-dentaal van **et ed** vóór consonanten blijft, hetgeen niet het geval is met **dad**, enz., en wellicht aan den invloed van de alleen staande **t d** toe te schrijven is.

AANM. 5. De vormen sing. m. **duen** f. **dū** n. **dū** pl. **dū**, met gewonen adjectivischen uitgang, worden in de volgende en soortgelijke spreekwijzen gebruikt : **duen klānen dégenit!** *gij kleine deugeniet!* **dū stōte tun!** *gij stoute tong!* **ē (1) dū buht!** *o gij guit!* **dū lufers!** *gij laffe kerels!* Zou hier niet het oude pronomen 2de p. sing. *du* schuilen, dat als vocatief gebruikt, van lieverlede zijne be-

(1) Wellicht het Fr. *hein*; ook met de Fr. beteekenis : **ē?** *hein?*

teekenis verloor en nu als een soort van demonstratief opgevat wordt? Die opvatting van het pronomen als adject. laat zich des te gemakkelijker verklaren, daar het possessieve **uen** **ū** *uw* denzelfden klank vertoont.

(50)

In beide woorden levert die klank dezelfde moeilijkheid op; doch, neemt men aan, dat **uen** **ū** aan *uw* beantwoordt, hetgeen, meen ik, aan geen twijfel onderhevig is, dan mag men ook vrede hebben met de hypothese **duen** > *du*. Welk eene reeks klankwijzigingen **uen** van *uw* en **duen** van *du* ook scheidet, toch is het dus niet te gewaagd de formule **duen** : *du* = **uen** : *uw* aan te nemen.

51. DE REFLEXIEVEN.

(51)

	Betoond			Bijtonig
	1	2	3	
Sing. 1 ^{ste} p.	moe, men +zèleven, +oigen, +oigen zèleven; me			
2 ^{de} p.	ā, ū	»	»	ū, u
3 ^{de} p.	m. ém, em	»	»	em
	v. ér, ér	»	»	ér
	onz.			
Plur. 1 ^{ste} p.	ons, ons	»	»	ons
2 ^{de} p.	ālen, ālen	»	»	ū, ālen
3 ^{de} p.	élen, élen	»	»	én, élen

AANM. De vormen **men zèleven** enz. zijn betrekkelijk zeldzaam; doorgaans wordt **men oigen**, enz. gebruikt. Men bezigt 1, 2 of 3 naar gelang van den nadruk dien men op het pronomen wil zetten.

Het Nl. *elkander* wordt in 't Lv. door **malkander**, **malkanderen** uitgedrukt.

(52) 52. DE POSSESSIEVEN.

		Betoond	Bijtonig
<i>1ste pers.</i>			
α) MIJN.	Sing. m.	moenen, (moen)	menen, (men)
	vr.	moen(e), (moen)	men(e), (men)
	onz.	moen	men
Plur. der drie gesl.		moen(e)	men(e)
β) ONS.	Sing. m.	onzen, ons	
	vr.	ons (1)	
	onz.	ons	
Plur. der drie gesl.		ons	
<i>2de pers.</i>			
α) UW.	Sing. m.	āven, (af)	uēn
	vr.	āf	ū
	onz.	āf	ū
Plur. der drie gesl.		āf	ū
β) UW.	Sing. m.	} ālen	} ū
	vr.		
	onz.		
Plur. der drie gesl.		ālen	ū
<i>3de pers.</i>			
α) ZIJN; HAAR.	Sing. m.	zoenen, (zoen); éren (ér)	zēnen (zēn); éren
	vr.	zoen(e), (zoen); ér	zēn(e) (zēn); ér
	onz.	zoen; ér	zēn; ér
Plur. der drie gesl.		zoen(e) ¹ ; ér	zēn(e); ér
β) HUN.	Sing. m.	énen (én), élen	
	vr.	én(e), »	
	onz.	én, »	
Plur. der drie gesl.		én(en), »	

(1) De e van 't fem. **ons** heeft apocope geleden en oefent geen invloed meer uit. Daarom wordt ze in de spelling weggelaten.

AANM. 1. De tusschen haakjes geplaatste vormen :
moen, men, āf, ons, zoen, ér, én worden alleen
 gebezigd vóór verwantschapsnamen en zijn overblijfsels van de vroegere sterke verbuiging : **moen, men**
vūder spr. **moe, me** — *mijn vader*, enz. naast
moenen, menen ond *mijn hond*, enz.

(52)

AANM. 2. Ik hoorde ook soms voor **uen, ū** :
ūven, ūf.

Als pronomina gebruikt, worden ze :

Sing. m.	den moenen	den āven	den zoenen	den éren
vr.	de moen(e)	de āf	de zoen(e)	de ér(e)
onz. t, et	moen	d, ed āf	t, et zoen	d, ed ér
Plur. m.	den onzen	den ālen	den énen of élen	
vr.	de ons	de āl(e)	de én(e)	» él(e)
onz. d, ed	ons	d, ed ālen	d, ed én	» élen

AANM. De **n** van **den** in 't sing. m. valt weg
 vóór consonanten, zooals de **e** van **de** in 't sing.
 en pl. f. vóór vocalen.

53. DE DEMONSTRATIEVEN.

(53)

	Adject.	Pronomina
1° DEZE.	Sing. m. dézen	den dézen
	vr. dés	de dés
	onz. dés	et dés of tés
	Pl. der 3 gesl. dés	de dés
2° DIE.	Sing. m. doenen	den doenen
	vr. doe	de doe
	onz. dad	dad, date, da (beide laatste <i>in pausa</i>)
	Pl. der 3 gesl. doe	de doe

AANM. Voor de **oe** van **doenen, doe**, cf. **23**,
 Aanm. 1. De uitgang is het gevolg der analogie
 van de andere adjectieven en in 't bijzonder van
 de possessieven, b. v. **moenen, zoenen**.

(53)

Did is niet anders meer gebruikt dan in de spreekwijze **did én(e) dad dit en dat**; men zegt ook soms **diten én(e) date**, cf. Mnl. *ditte, datte*, VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*, § 349. **Da** is eenvoudig de sandhi-vorm waarin de eind-**d** wegvalt (vóór consonanten): **dad gūd** spr. **da**, en waarvan het gebruik zich ook in *pausa* heeft gevestigd. — Van *gene* blijft er niets over dan de vorm **etgén** spr. **ethén**, die meestal **thén** wordt: **thén dad ek ik gezin ém hetgeen** (*dat ik*) *ik gezien heb*; men spreekt meestal uit: **thén da k ik...**, enz. — **Der** en **er** zijn nog als genitief behouden: **dū wūren der** of **er daar waren er**. Het adverbiale **der**, **er** is met het pronomen phonetisch samengesmolten en hunne gemeenschappelijke vorm **er** levert in den sandhi zekere moeilijkheden op welke reeds in 50, 2°, Aanm. 3 ter sprake kwamen en door Prof. COLINET, *op. cit.*, bl. 184 en vv. verklaard werden.

Der wordt nooit in den aanvang van den zin gebruikt; men zegt: **dū** of **du zén daar zijn**; ook **dū** of **du zén der** of **zén er**.

De weifeling in den sandhi van zekere verbindingen, als: **ik shroev er** en **ik schroef er ik schrijf er**, **ik shréf er** en **ik shrév er ik schreef er** dwingt ons ook voor het Lv. twee vormen aan te nemen: **der** en **'ter** of **'ther**, cf. 50, Aanm. 3.

3° DEZELFDE.

Sing. m.	den zèlefsten	zèlevden	zèleven
	vr. de zèlefste	zèlevden	zèleve
	onz. et zèlefsten	zèlevden	zèleven

Plur. der 3 gen. **de zèlefste**, enz.

zèlefsten, enz. worden ook door **dézen** en **doenen** voorafgegaan wanneer men met meer nadruk spreekt.

DE EIGENSTE.

(53)

den oigesten wordt zooals **zēlefsten** verbogen en insgelijks door **den, dézen** of **doenen** voorafgegaan.

Beide worden bijvoeglijk en zelfstandig gebruikt.

4° ZULKE, ZODANIG.

	Adjectief.		Pronomen.
Sing. m.	zuenen	zuenen dūnegen	zuienen
	vr. zuen(e)	zuen(e) dūnege	zuien(e)
	onz. zuen	zuen dūneh	zuien
Plur. der 3 gen.	zoken	zuen dūnege	zoken

AANM. **zuenen** en **zuienen** zijn samengesteld uit **zue** en het niet bepalend lidwoord.

zuenen dūnegen (elk woord afzonderlijk verbogen) beantwoordt aan Nl. *zoodanig*.

dūneh danig als adv. en adj. wordt ook afzonderlijk gebruikt.

zoken komt uit een ***zolken**, cf. de Ohd., Mhd. en Nhd. vormen met **o**.

54. DE RELATIEVEN.

(54)

Sing. m. f.		n.
n. acc. dī (di)		dad
g.	van wīdad wuvandad wudad... van	
d.	on " " " on " " " on	

Voorbeelden : **den man dī... de man die...**, **den man van of on wī dad ek sprék, wu van of on dad ek sprék, wu dad ek van of on sprék van wien ik spreek.**

De laatste vorm **wu dad... van of on waar dat... van of aan** is nagenoeg de meest gebruikte.

Met andere voorzetsels dan **van** en **on** is hij, om zoo te zeggen, regel : **de bank wu dad ek up zat de bank waarop ik zat.**

Men bezigt zoowel **dad** voor den acc. m. en fem. als voor het neut.; doch niet omgekeerd **dī** voor **dad** : **de**

(54) **vrā dad k gezin ém de vrouw die ik gezien heb, (e)nen man dad ek kin spr. dakin een man dien ik ken.**

Soms wordt **dī, dad** als aanwijzend vnv. gebruikt in pleonastische spreekwijzen, als : **de dé di gūd nid tū de deur gaat niet toe spr. de dé di gū ni tū.**

De Nl. relatieven *wie* en *wat* worden in 't Lv. vertaald door : **wī dad** en **wad dad** : **wī dad, wad dad ek gezin ém wie, wat ik gezien heb.**

(55) 55. DE INTERROGATIEVEN.

Adject.	Pronom.
Sing. m. wad enen of wa nen <i>wat een = welke?</i>	— ienen
f. wad en(e)	— ien(e)
n. wad en	— ien
Pl. der 3 g. wad	— ...
Sing. m. wad ver en spr. waferen ' <i>wat voor een = welke?</i>	— ienen spr. waferienen, enz.
f. " " — " wafer	— ien(e)
n. " " — " "	— ien
Pl. der 3 g. " " — " "	— ...
Sing. m. wad vé of ver (e)nen spr. wafer of wafénen <i>wat voor een?</i>	— ienen spr. waféienen, enz.
f. " " " en(e) " " " " en	— ien(e)
n. " " " en " " " " en	— ien
Pl. der 3 g. " " " " " " " "	— ...
m. wī <i>wie?</i>	
f. wī	
n. wad	
Pl. der 3 g. wī	

wadenen, enz. en **waferen, enz.** worden onverschillig gebezigd in den zin van *welke?* Om bepaaldelijk het Nl. *wat voor een* te vertalen, gebruikt men **wad vé** of **ver (e)nen** en dan meestal scheidbaar; **wad vé ienen, enz.** is insgelijks scheidbaar.

wī heeft een gen. dat men onder twee vormen ziet (cf. Mnl. *wies*) voorkomen **wins** en **wies**. Meestal nochtans gebruikt men de omschrijving met **van**.

(55)

Voorbeelden :

**wad enen ring¹, wanen ring¹ of waferen ring²
welke ring? wad vé (e)nen ring¹ was dad wat voor
een ring was dat? of ook wad was dad vé (e)nen
ring¹, enz.**

**wins ūd és dad of van wī és doenen ūd? wiens
hoed is dat?**

AANM. 1. Men gebruikt **dad** en **date** na **wī** (nooit na **wad**) om meer nadruk aan de vraag te geven; **wī dad? wī date?** Fr. *qui celà?*

In de onrechtstreeksche vraag gebruikt men nooit **wī** en **wad** alleen; steeds wordt **dad** erbij gevoegd : **k wét nid van wī dad ek et gekrégen ém 'k weet niet van wie ik het gekregen heb; wad dad er alemū gebéd és... wat er altemaal gebeurde is... enz.**

Dit gebruik is ook nog algemeen in de volgende interjecteerende spreekwijzen, die men tot de onrechtstreeksche rede kan terugbrengen : **wī dad dū és!** Fr. *qui voilà! wad dad ge dū zégd! wat ge daar zegt!*

AANM. 2. Om hetzij welke vraag kracht bij te zetten, gebruikt men het partikel **de** op het einde van den zin. Dat **de** komt van **den** en is een enclisisvorm van **dan** : **wate de? wat dan? wu és em dū de waar is hij daar?**

56. DE INDEFINITA.

(56)

a) de *zelfstandige* :

ze (3e p. sing. pron.) *zij* voor *men* : **ze bēlen men belt.**

In plaats van het gewone **ze** voor *men* kan men ook in

(56)

zekere gevallen (e)nen mins een mensch, de minsen de menschen zeggen.

īmand iemand, nīmand niemand, met hunnen genitief īmands, nīmands.

īt iets, nīks niets; men zegt ook (e)nen nīt een niets, niets.

ewad, īt ēn(e) ewad, īt ēn(e) nīks of ītenīks adverb.

en subst. *ietwat*, *een weinig*, met resp. krachtiger betekenis : oe ēs ewad enz. gruter hij is *ietwat* grooter.

en bēken spr. ebēken *een beetje*, *een weinig*.

malkanderen en makanderen, ook zonder den uitgang

-en : malkander, met zijn genitief malkanders.

īder ieder met zijn genitief īders; enīder eenieder met enīders.

īderien iedereen, met īderiens; enīderien eenieder, met enīderiens.

ēlkendien (ēlek 'ēnde ien) 'elk ende een = elkeen, met ēlkendiens.

īderendien iedereen, met īderendiens; uitīder, 'ēnde en ien. ēlek elk.

enander een ander (man) in up enander elders, enz.;

enandermans alleen in den genitief gebruikt : enandermans kluken passen een anders kleedje passen, van iemand kwaad spreken.

b) de adjectievische :

ander.

ēlek elk.

īder ieder.

gien geen.

iel geheel : ed iel ues heel het huis; gans is niet overgebleven dan in ielegans heel en gansch.

Deze adjectieven worden verbogen volgens 45, 1° a, 3) en 47, 2.

AANM. Ik gebruik noch īderendien noch ēlkendien, en in mijne omgeving hoor ik die vormen zelden of niet. De platte tongval bezigt ze zeer gewoonlijk.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Het werkwoord.

De Lv. vervoeging komt nagenoeg met de Aalstersche overeen. Verschil bestaat er alleen in de bijzaken. Om de vergelijking met het Aalstersch te vergemakkelijken, heb ik dezelfde paradigmata voorbeelden gekozen als Prof. COLINET, *op. cit.*

De subjonctief is overal verdwenen behalve in den 1ste p. sing. praet. van **zoen** *zÿn* : **wÿr** dien ik soms heb gehoord.

Ook is de 2de p. sing. imper. verdwenen behalve in **kom**, **ném** *neem*, **ség** of **sék** *zeg*, **sī** en **se** (1) *zie*, die veel-
eer als interjecties dan als imper. gevoeld worden.

AANM. **ném** komt ook voor als **nè** in den zin van *ziedaar*, en wordt gebezigd wanneer men iemand iets toereikt. De vormen op **s** voor **z** hebben wellicht, onder den invloed van hunne interjectionsele betekenis, de oorspronkelijke stemlooze spirant behouden.

57. HET PRAESENS.

(57)

De suffixen **-d** en **-t** worden gebruikt zooals in 't Nl. Voor de, volgens de sandhiwetten, onregelmatige **t**, cf. de hypothese van Prof. COLINET, *op. cit.*, 55.

De persoonsuitgangen zijn :

	Indicatief	Imperatief	Particip
Sing.			
1.	—		— enden
2.	...		
3.	— d, t		
Plur.			
1.	— en		
2.	— d, t	d, t	
3.	— en		

(1) Of is **se** in verband met Got. *sai*?

Spréken <i>spreken</i>	druen <i>draaien</i>	wuenen <i>wonen</i>	woezen <i>wijzen</i>	éfen <i>heffen</i>
Pr. Ind. Ik sprék	ik drue	ik wuen	ik woez	ik éf
ge sprékt	ge dröd	ge wund	ge woезд	ge éft
oe sprékt	oe dröd	oe wund	oe woезд	oe éft
me spréken	me druén	me wuénen	me woézen	me éfen
ge sprékt	ge dröd	ge wund	ge woезд	ge éft
ze spréken	ze druén	ze wuénen	ze woézen	ze éfen
Imp. Sg. sprékt	dröd	wund	woезд	éft
Pl. lot ons spréken	lot ons druén	lot ons wuénen	lot ons woézen	lot ons éfen
sprékt	dröd	wund	woезд	éft
Part. al sprékenden	al druénden	al wuénenden	al woézenden	al éfenden

Vragende vorm.

Pr. Ind. sprék	ek	drue	k	wuen	ek	woez	ek	éfen	ek
sprékt	e	dröd	e	wund	e	woезд	e	éft	e
sprékt	em	dröd	em	wund	em	woезд	em	éft	em
"	ze	"	ze	"	ze	"	ze	"	ze
"	et	"	et	"	et	"	et	"	et
spréken	me	druén	me	wuénen	me	woézen	me	éfen	me
sprékt	e	dröd	e	wund	e	woезд	e	éft	e
spréken	ze	druén	ze	wuénen	ze	woézen	ze	éfen	ze

AANM. De sandhi-wetten in 44 en 45 opgegeven worden regelmatig toegepast.

-d wordt altijd -t vóór em; -n verdwijnt vóór me en ze : dröt em; spréke me, spréke ze; enz.

-d, -t verdwijnt in den 3^{den} p. sing. fem. en neut. van den vragenden vorm, wanneer de stam van 't wkw. op eene consonant uitgaat : sprék ze sprék et.

	Snoen	slueten	luepen	zīn	(57)
	<i>snijden</i>	<i>sluiten</i>	<i>loopen</i>	<i>zien</i>	
Pr. Ind.	Ik snoe	ik sluet	ik luep	ik zīn	
	ge snād	ge slöt	ge lupt	ge zīd	
	oe snād	oe slöt	oe lupt	oe zīd	
	me snoen	me slueten	me luepen	me zīn	
	ge snād	goe slöt	ge lupt	ge zīd	
	ze snoen	ze slueten	zoe luepen	ze zīd	
Imp. Sg.	snād	slöt	lupt	zīd	
Pl. lot ons snoen	lot ons snoen	lot ons slueten	lot ons luepen	lot ons zīn	
	snād	slöt	lupt	zīd	
Partic. al snoenden	al snoenden	al sluetenden	al luependen	al zīnden	

AANM. Het gebeurt soms dat de 1ste en 3de p. plur. hunne eind-n verliezen in de wkw. met diphthong zooals **snoen**, b.v.; en men zegt: **ze snoe ed af n. ze snoen ed af ze snijden het af**. Men vergelijkte met dit feit het volgende: de woorden die in 't Nl. op *-de* uitgaan nemen, zooals in 46, 3, Aanm. is gezegd geworden, in 't Lv. *-den*, behalve wanneer in het dialect, door syncope van **d** eene diphthong ontstaan is: **wēden**, *waarde*, doch: **lue lade**.

Vragende vorm.

Imp. Sg.	snoe	k	sluet	ek	luep	ek	zīn	ek
	snād	e	slöt	e	lupt	e	zīd	e
	snād	em	slöt	em	lupt	em	zīd	em
	»	ze	»	ze	»	ze	»	ze
	»	et	»	et	»	et	»	et
	snoen	me	slueten	me	luepen	me	zīn	me
	snād	e	slöt	e	lupt	e	zīd	e
	snoen	ze	slueten	ze	luepen	ze	zīn	ze

AANM. De verkorting wordt, zooals men ziet, hier overal regelmatig toegepast, cf. 30.

(57) Ik laat hier de vormen volgen van eenige werkw. welker vervoeging zekere moeilijkheden vertoont:

lèn *leggen* en zèn *zeggen*.

Ind. Pr. Ik lè, zè *ik lig* of *leg*, *zeg*, enz.

ge légd, zégd

oe lied, zied

me lèn of lè, zèn of zè

ge légd, zégd

ze lèn of lè, zèn of zè

Vragende vorm.

lè k, zè k *lig*, *leg ik?* *zeg ik?*

légd e, zégd e

lied em, zied em

lèn me, zèn me

légd e, zégd e

lèn ze, zèn ze

Imp. Sg. légd, zégd ook ség of sék

Plur. lot ons lèn lot ons zèn

légd zégd

Part. lènden zènden

De wkw. op -āven NI. -ouwen -uwen hebben twee vormen voor den 2^{den} p. sing. en plur. en den 3^{den} p. sing. -āvd en -ōd :

Ik bāv *ik bouw*, enz. Ik dāv *ik duw*, enz.

ge bāvd of bōd ge dāvd of dōd

oe bāvd of bōd oe dāvd of dōd

me bāven, enz. me dāven, enz.

Vragende vorm.

Bāv ek *bouw ik?* dāv ek *duw ik?*

bāvd e of bōd e dāvd e of dōd e

bāvd em of bōd em, enz. dāvd em of dōd em, enz.

De wkw. op **-r** verliezen die **r** voor **-d**: (57)

Ik uer <i>ik hoor</i> , enz.	Vragende vorm.	}	uer ek <i>hoor ik</i> , enz.
ge ued			ued e
oe ued, enz.			ued em, enz.

De Nl. wkw. op **-eden** bij dewelke, in het Leuvensch, na syncope van **d**, samentrekking plaats greep, leveren ook eenige bijzonderheden op :

Ik smé of smeij <i>ik smeed</i> , enz.	Vragende vorm.	}	smej ek <i>smeed ik?</i>
ge sméd			sméd e
oe sméd			sméd em
me smejen, enz.			sméjen me

De wkw. **bien** *bieden*, **bedien** *bedieden*, **gien** *scheiden* hebben regelmatig :

Ik bie > 'bide
ge bied > 'bided, enz.

58. HET PRAETERITUM VAN DE ZWAKKE WERKWOORDEN. (58)

De praeterit-suffixen **-den** en **-ten**, alsook de participiale **-d** **-t** worden gebruikt gelijk in 't Nl.

	Mūken	wéden	druen	wūnen
Praet. ind.	Ik mokten	ik wéden	ik drōden	ik wunden
	enz. voor de drie personen van de twee getallen.			
Praet. part.	gemokt	gewéd	gedrōd	gewund

Vragende vorm.

Sing. 1 ^{ste} p.	{	mokte k	.....	drōde k	{	wunde k		
		mokten ek	.....	drōden ek		wunden ek		
2 ^{de} p.		.....	.....	.....		.....		
3 ^{de} p.	{	mokten em	{	wéden em	{	drōden em	{	wunden em
		mokten ze		wéden ze		drōden ze		wunden ze
		mokten et		wéden et		drōden et		wunden et
Plur. 1 ^{ste} p.		mokten me	.....	drōden me		wunden me		
2 ^{de} p.		.....	.....	.....		.....		
3 ^{de} p.		mokten ze	.....	drōden ze		wunden ze		

(58) De 1ste p. **mokte k**, **drōde k**, **wunde k**, enz. komen uit **mokten k**, enz. waarin de **n** weggevallen is.

Den 1sten p. van den vragenden vorm : **wēden ek** heb ik nooit gehoord. **Wēde k** kan verward worden met **wēd ek wed ik** en men zegt dan ook **ēm ek gewēd**. Zoo worden al de vormen van het imperfectum die tot verarring konden leiden, door het perfectum uitgedrukt; dus niet : 2de p. s. en pl. **mokte e** < **mokte**, dat met denzelfden p. praesens overeenkomt, maar **éd e gemokt**; niet **wēde e** < **wēde**, maar **éd e gewēd**, enz.

In 't ind. praet. stemmen **lèn** en **zèn** niet overeen.

lèn liggen leggen, heeft in het praet. de vormen :

Ik lag ik lag, legde	Vragende vorm.	}	lag ek lag, legde ik?
ge lūgd			lūgd e
oe lag			lāg em
me lügen, enz.			lügen me, enz.

zèn zeggen wordt vervoegd als volgt :

Ik zā ik zei, enz.	Vragende vorm.	}	zā k zei ik?
ge zod			zod e
oe zā			zā em
me zān, zā; ook zāne			zān me
ge zod			zod e
ze zān, zā; ook zāne			zā ze

AANM. Cf. voor den vorm **zod** het praet. van **ēmen hebben**.

In 't partic. praet. hebben de twee wkw. denzelfden uitgang : **gelied gelegd** en **gezied gezegd**.

Aan 't Nl. **gelegen** beantwoordt regelmatig **gelégen**.

De wkw. op **-āven** vormen hun praet. op **-ōden** of **āvden**; dit laatste wordt minder gebruikt : **ik bōden** of **bāvden**, enz.

Zijn onregelmatig :

Brīnen brengen	broht	gebroht
dīnken dunken	doht	gedoht
kuepen koopen	koht	gekoht
zīken zoeken	zoht	gezoht .

Eenige infinitieven worden voor praeterita gebruikt en dan altijd met het hulpwerkwoord **émen hebben**; (Cf. COLINET, *op. cit.*, 55). Het zijn : **bloeven blijven, dūn doen, gon gaan, kinen kunnen, kōmen komen, lieren leeren, lūten laten, mégen mogen, muten moeten, ston staan, tēren durven, ūeren hooren, wéten weten, willen willen, ziten zitten, zīn zien**, b. v. : **me zén bloeven ziten wij zijn blijven zitten**, enz.

Andere wkw. worden uitsluitend met **te** en den infinitief gebruikt : **beginen beginnen, mānen meenen, pāzen peinzen** : **ik ém mānen, pāzen te kōmen ik heb het inzicht gehad te komen**.

De reden van dat verschijnsel werd reeds door Prof. COLINET, *op. cit.*, 55 aangeduid. De voortonige **ge-** van het participium kon door analogie gemakkelijk wegvallen in de wkw., waar de infinitief en het participium in vorm overeenkomen : **gon, kōmen, lūten, mégen, muten, ston, wéten, zīn** : het praefix is wel weggevallen in het vaak voorkomende **wézd** voor **gewézd** en in het uitsluitend gebezigde **lèn** voor **gelèn**, waar de analogie van den infinitief geen invloed kon uitoefenen; en men hoort meestal in de kinderspraak, weliswaar, maar ook elders noch het praefix **ge-** als **e** : **edon v. gedon gedaan, ewézd v. gewézd; baken** in **nī-, ābaken brued nieuw-, oudbakken brood** behoort ook hiertoe en staat voor **gebaken**. Dit feit is te vergelijken met de behandeling van het **ge- gi-** praefix der part. praet. pass. in 't Engelsch : in 't Middelen-gsch wordt dat praefix **i-(y-)**, en, zelfs reeds in 't Oudengsch, vertoont de alliteratiepoesie vaak aphaeresis van het heele voorvoegsel (i); hetzelfde fonetisch verschijnsel levert het Friesch op; Cf. VAN HELTEN, *Vondel's Taal*, het zeer belangrijke n° 49.

---

(1) H. PAUL, *Grundriss der Germ. Phil.*, bl. 906.

(58) Participiale vormen *i-* voor *ge-* zijn ook in 't Mnl. niet onbekend : *idaen, idragen, igeven, islagen, iweten*, enz.; cf. EELCO VERWIJS, (*Taalk. Bijdr.*, I, bl. 7), die ze aldaar ten onrechte *Flamandismen* of *West-Flamandismen* noemt. Ook vindt men vaak in 't Mnl. het part. pass. zonder praefix (1).

Men mag dus hier ook zeggen dat de phonetische wijziging de analogie in de hand zal gewerkt hebben.

59. HET PRAETERITUM VAN DE STERKE WERKWOORDEN.

A. *De vervoeging.*

Voor de *d* of *t* van den 2^{den} p. pl. Cf. 57.

	Indicatief	Particip
Sing. 1	—	(ge) — en
2	...	
3	—	
Plur. 1	— en	
2	— <i>d t</i>	
3	— en	

(59)

Voorbeelden :

	Zwoigen <i>zwijgen</i>	slueten <i>sluiten</i>	snoen <i>snijden</i>	luopen <i>loopen</i>
Ind. Ik	zwég	ik slōt	ik sné of snej	ik lip
	ge zwégd	ge slōt	ge snéd	ge lipt
	oe zwég	oe slōt	oe sné of snej	oe lip
	me zwégen	me slōten	me snejen	me lipen
	ge zwégd	ge slōt	ge snéd	ge lipt
	ze zwégen	ze slōten	ze snejen	ze lipen

(1) Cf. onder anderen EM. DE NEEF, *Klank- en Vormleer van het gedicht Van den VII Vroeden van binnen Rome*, bl. 72 : *vonden, comen, leden, bleven*.

Vragende vorm.

(59)

Zwég	ek	slōt	ek	snej	ek	līp	ek
zwégd	e	slōt	e	snéd	e	līpt	e
{ zwég	em	{ slōt	em	{ snej	em	{ līp	em
•	ze	•	ze	•	ze	•	ze
•	et	•	et	•	et	•	et
zwégen	me	slōten	me	snejen	me	līpen	me
zwégd	e	slōt	e	snéd	e	līpt	e
zwégen	ze	slōten	ze	snejen	ze	līpen	ze

AANM. Zwég vóor em en ze, luidt zwéh volgens de gewone sandhi-wetten. Voor ej cf. 2.

60. B. De Ablaut-klassen.

(60)

1° Eerste klasse.

Infinitief	Praeteritum	Part. praet.
Ablaut : é è i	o (u)	o (u)
bedéreven <i>bederven</i>	bedirev en bedorev, ook zw. bedérevden	bedoreven
bèsten <i>bersten</i>	zw. bésten	gebèsten
bīnen <i>binden</i>	bon, bonk	gebonen, gebonen
blīnken <i>blinken</i>	blunk	geblunken
dèsen <i>dorschen</i>	zw. dèsten	zw. gedèst
drīnken <i>drinken</i>	drunk	gedrunken
dwinen <i>dwingen</i>	dwun, dwunck	gedwunen
élepen <i>helpen</i>	olep, ilep, ook zw. élepten	golepen
gèlen <i>gelden</i>	zw. gèlden	gegolen
kèreven <i>kerven</i>	zw. kèrevden	gekèrevd
klimen <i>klimmen</i>	klum, klump of zw. klimden	geklumen
klinken <i>klinken</i>	klunk	geklunken
krimpen <i>krimpen</i>	krump of zw. krimpten	gekrumpen

méleken <i>melken</i>	molek , ook zw. mélekten	gemoleken , zw. gemélekt
réken <i>rekken</i>	zw. rékten , ook st. rok	geroken
rinen <i>rinnen (van demelk)</i>	ron , ook zw. rinden	geronen
shinen <i>shinen schenden</i>	shon	geshonen
shillen <i>shillen verschillen</i>	shol , ook zw. shilden	gesholen , ook zw. geshild
shinken <i>shinken schenken</i>	shank	geshunken
smélten <i>smelten</i>	smolt , ook zw. smélten	gesmolten
spinen <i>spinnen</i>	spon , ook zw. spinden	gesponen , ook zw. gespind
sprinen <i>springen</i>	sprun , sprunk	gesprunen
stéreven <i>sterven</i>	stirev	gestoreven
stinken <i>stinken</i>	stunk	gestunken
tréfen <i>treffen</i>	zw. tréften	getréft
tréken <i>trekken</i>	trok	getrokken
véhten <i>vechten</i>	voht	gevohten
vléhten <i>vlechten</i>	vloht , ook zw. vléhten	gevlohten
vinen <i>vinden</i>	von , vond , meer vonk	gevonon , meer gevonon
vrinen <i>wringen</i>	vrun , meer vrunk	gevrunen
wérepen <i>werpen</i>	worep , ook wirep	geworepen
winen <i>winnen</i>	won , meer wond	gewonen
zinen <i>zenden</i>	zon , zond	gezonen
zinen <i>zingen</i>	zun , zunk	gezunen
zinken <i>zinken</i>	zunk	gezunken
zwélen <i>zwellen</i>	zwol , meer zw. zwélden	gezwolen
zwélegen <i>zwellen</i>	zwélegden	gezwélegd , ook gezwolegen
zwimen <i>zwellen</i>	zwum , meer zwump	gezwumen

In plaats van **déleven** gebruikt men meestal **grúven** *graven*; en ik meen wel **gedoleven** gehoord te hebben, doch nooit **dolef**.

Twee werkw. hebben dus in het praeter. i naast o :

élepen helpen : **ilep** of **olep**, **wérepen werpen** : **wirep** of **worep**. De vormen met **i** zijn de meest gebruikte. Drie andere hebben uitsluitend **i** : **bedéreven bederven** : **bediref**, **stéreven sterven** : **stirev**, **wéden worden** : **wid**; cf. 9, 1°, Aanm. 2; COLINET, *op. cit.*, 57; VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*, § 141.

(60)

De wkw. met **i** + nasaal (cf. 13, 2°) hebben in 't praet. en 't part. praet. **o** of **u** naar gelang van de daarachter volgende medeklinkers. Die welker stam in 't Nl. op **-ng -nk -m -mp** uitgaat, vormen hun praet. met **u**; die op **-in -ind** vormen hun praet. met **o**.

De wkw. **binen binden**, **vinen vinden**, **winen winden** hebben in hunnen consonantischen uitgang den invloed van **dwinen dwingen**, **sprinen springen**, **winen wingen**, en **zinen zingen** ondergaan. Doch de reeks **binen** heeft in 't praet. en 't part. praet. hare **o** behouden, hetgeen ons toelaat te gissen, dat de consonantische wijziging van betrekkelijk jonge dagteekening moet zijn en van na het vaststellen der **o** vóór 'nd. Een wkw. heeft **u** en **o** in praet. en part. praet. : **winen**. Hier greep zeer waarschijnlijk verwarring plaats tusschen **wingen** en **winden**.

şinen schenden en **zinen zenden** zijn door de syncope van **d** na nasaal (39, b) 2)) geassimileerd geworden met de wkw. **rinen**, **spinen**, **winen**. De **d** is regelmatig in **zond** en analogisch in **wond**.

zwump is uit te leggen als **kwamp**; cf. 39, C, 1°, a).

beginen maakt praet. **begost**, part. praet. **begost**.

Voor de zwakke vormen van **bésten**, **bedéreven**, **désen**, **kèreven**, **méleken**, **rinen**, **smélten**, **zwélen** en **zwélegen**, cf. VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*, §§ 148, 150 en 151.

De vorm **élepten** n. **ilep** en **olep** wordt weinig gebruikt.

2° *Tweede klasse.*

Infinitief	Praeteritum	Part. praet.
Ablaut : é ie ō	sg. a, pl. ū; ō	ō
bréken <i>breken</i>	brak <i>brūken</i>	gebrōken
.....	.....	gebōren
kōmen <i>komen</i>	{ kwam <i>kwūmen</i>	gekōmen
	{ kwamp <i>kwampen</i>	
šieren <i>den baard scheren,</i>	shōr <i>shōren</i>	geshōren,
ook <i>bedriegen</i>	ook zw. šieden	zw. gesied
spréken <i>spreken</i>	sprak <i>sprūken</i>	gesprōken
stéken <i>steken</i>	stak <i>stūken</i>	gestōken,
		ook gestéken
stélen <i>stelen</i>	stōl <i>stōlen, zw. stēlden</i>	gestōlen
vréken <i>wreken</i>	.....	gevrōken
wégen <i>wegen</i>	wōg <i>wōgen,</i>	gewōgen
trans. en intrans.	zw. wégden	
zwōren <i>zweren, een eed doen</i>	zwōr <i>zwōren,</i>	gezworen,
en <i>etteren</i>	ook zw. zwéden	of zw. gezwéd

Die wkw. nemen in het praet. sing. de vocaal van het partic. over :

stōl, **shōr** en **zwōr**.

šieren *bedriegen* heeft den invloed van **šieren** *snijden* ondergaan; hetzelfde verloop van het zw. *besceren* = *bespotten* zien we in 't Mnl., cf. VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*, § 157, b. De zw. **šieden**, **gesied**, **stēlden**, **wégden**, **zwéden** **gezwéd** zijn betrekkelijk zeldzaam.

šieden en **gesied** zijn alleen gebruikt in den zin van *den baard scheren*.

wégen is uit de 3de klasse tot de 2de overgegaan.

3° *Derde klasse.*

(80)

Infinitief	Praeteritum	Part. praet.
Ablaut : é è ī ī	sg. a, pl. ū	é
é ten <i>eten</i>	at ūten	g éten
gené zen <i>genezen</i>	zw. gené zden	gené zen
g éven <i>geven</i>	gaf gūven	geg éven
lé zen <i>lezen</i>	zw. lé zden	gelé zen
l èn <i>leggen</i>	lag lūgen	gelé gen
m éten <i>meten</i>	zw. m éten	gemé ten
trèn of <i>trejen treden</i>	zw. tré den	getrèn of getre jen
verg éten <i>vergeten</i>	zw. verg éten	verg éten
w éven <i>weven</i>	zw. w évden	gewé ven
z in <i>zien</i>	zag zūgen	gez in
z iten <i>zitten</i>	zat zūten	gez éten

léken *leken* is zw. De korte é is ontstaan onder den invloed van den 3^{den} p. sing. ind. praes., van het praet. en het part. praet., waar regelmatig verkorting plaats greep.

In pl. van het zw. **bid**en zegt men veel meer **lé**zen; men hoort soms ook wel **gebé**den, waar het onregelmatig behouden der **d** op eenen geleerden vorm wijst; het praet. van **bid**en wordt zelden gebruikt.

Van *plegen* = *gewoon zijn* ken ik alleen het praet. **pl**oht.

Voor het verloop van **gené**zden, **mé**ten, **tré**den, **wé**vden, cf. VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*, § 163. Ze zijn, met **lé**zden en **verg**éten, uit te leggen door den, bij het geringe gebruik van 't praet., overwegenden invloed van den grondvorm des wkw.

4° Vierde klasse.

Infinitief	Praeteritum	Part. praet.
Ablaut : oe (oi)	é (ej)	é (ej)
Boeten <i>bijten</i>	bét	gebéten
benoen <i>benijden</i>	bené of zw. benäden	benèn of beneyen
bloiken <i>blijken</i>	blék	gebléken
bloeven <i>blijven</i>	blév	gebléven
broen <i>breien</i> ,	bré of zw. bräden	gebrèn of gebreyen
ook met <i>boter besmeren</i>		
droeven <i>drijven</i>	drév	gedréven
(ge)loiken <i>gelijken</i>	(ge)lék of zw. (ge)lákten	geléken of zw. gellákt
groepen <i>grijpen</i>	grép	gegrépen
groezen <i>grijnzen</i> = <i>weenen</i>	grés	gegrézen
koeven <i>kijven</i>	kév of zw. koevden	gekéven of zw. gekoevd
kwoiten <i>kwijten</i>	kwét	gekwéten
loen <i>lijden, leiden</i>	lé	gelèn of gelejen
moen <i>mijden</i>	mé of zw. mäden	gemèn of gemeyen
noigen <i>nijgen</i>	nég	genégen
noepen <i>nijpen</i>	nép	genépen
proezen <i>prijzen</i>	prés of zw. proezden	geprésen of zw. geproezd
roen <i>rijden</i>	ré	gerèn of gerejen
roigen <i>rijgen</i>	rég	gerégen
voezen <i>vijzen</i>	véz	gerézen
shoenen <i>schijnen</i>	shén of sèn	geshénen of gesénen
shoeten <i>schijten</i>	shét of sèt	geshéten of geséten
shroeven <i>schrijven</i>	shrév	geshréven
sloepen <i>slijpen</i>	slép of zw. släpten	geslépen of zw. gesläpt
sloeten <i>slijten</i>	slét	gesléten
smoeten <i>smijten</i>	smét	gesméten
snoen <i>snijden</i>	sné	gesnén of gesnejen
spoeten <i>spijten</i>	spét	gespéten
stoigen <i>stijgen</i>	stég	gestégen
stoeven <i>stijven</i>	stév of zw. stoevden	gestéven of zw. gestoevd
stroen <i>strijden</i>	stré, stréd of zw. sträden	gestrén of gestreyen
stroiken <i>strijken</i>	strék of zw. strákten	gestréken of zw. gestrákt

verdwoenen <i>verdwijnen</i>	verdwén	verdwénen
vertoigen <i>vertijgen</i>	vertég, zw. vertoigden	vertégen, zw. vertoigd
vroen <i>vrijen</i>	vré	gevrén of gevrejen
vroeven <i>wrijven</i>	vrêf	gevréven
woeten <i>wijten</i>	wét of zw. wäten	gewéten
woezen <i>wijzen</i>	wés of zw. woezden	gewézen of zw. gewoezd
zoigen <i>zijgen, neerzinken</i>	zég	gezégen
zwoigen <i>zwijgen</i>	zwég	gezwégen
bezwoken <i>bezwijken</i>	bezwék	bezwéken

Voor de zwakke vormen : **benōden, gelākten gelākt, proezden geproezd, woezden gewoezd**, cf. VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*, § 167; zw. vormen van **koeven, stroen** waren ook reeds in 't Mnl. bekend, cf. *ibid.*, § 167.

broen breien is meestal sterk geworden; **broen smeren** komt van een *breiden*.

loen in den zin van *leiden* heeft ook een regelmatig praeter. **lāden**.

noigen neigen heeft ook analogisch n. **noigden en nēg**. **vertoigen** beteekent in 't *kaartspel niet volgen*, cf. SCHUERMANS, *Vl. Idiot*.

Er bestaat te Leuven eene neiging, die ongetwijfeld aan den invloed der school toe te schrijven is, de zwakke vormen van de sterke wkw. zooveel mogelijk te vermijden, en deze opmerking geldt voor al de ablaut-klassen.

5°. *Vijfde klasse.*

Infinitief	Praeteritum	Part. praet.
Ablaut : ue (u) ī (īe)	ō (oj)	ō (oj)
buigen <i>buigen</i>	bōg, ook zw. buigden	gebōgen gebuigd
kruepen <i>kruipen</i>	krōp	gekrōpen
shueven <i>schuiven</i>	shōf	geshōven
slueten <i>sluiten</i>	slōt	geslōten
snueven <i>snuiven</i>	snōv, zw. snuevden	gesnōven, zw. gesnuevd
sprueten <i>spruiten</i>	zw. sprōten	gesprōten, zw. gesprōt
zuigen <i>zuigen</i>	zōg, zw. zuigden	gezōgen, zw. gezuigd

zuepen <i>zuipen</i>	zöp, zw. zöpten	gezöpen
bien <i>bieden</i>	boj, zw. bieden	gebajen, zw. gebied
bedriġen <i>bedriegen</i>	bedrög	bedrögen
geniten <i>genieten</i>	genöt, zw. geniten	genöten
ġiten <i>gieten</i>	göt	gegöten
kizen <i>kiezen</i>	kös	geközen
kliven <i>klieven</i>	klöv, zw. klivden	geklöven, zw. geklivd
ligen <i>liegen</i>	lög	gelögen
verlizen <i>verliezen</i>	verlös of verlör	verlören
riken <i>rieken</i>	rök	geröken
shiten of ġiten <i>schieten</i>	shöt	geschöten
vliġen <i>vliegen</i>	vlög	gevlögen
vrizen <i>vriezen</i>	vrös	gevrözen

Het wkw. *flueten fluiten* heeft soms de analogie van de sterke vervoeging ondergaan, en men hoort *flöt* naast *flöten*, *geföten* n. *geföbt*; *pluezen pluizen*, *shuelen schuilen* zijn regelmatig zwak.

Voor *spruiten* waren reeds in 't Mnl. zwakke vormen bekend : *sprutede*, *spruytte*, *gespruut*, cf. VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*, § 172.

boj van *bien* is onregelmatig en zou moeten *böd* luiden; de analogie van 't praet. plur. en 't partic. is hier in 't spel. Hetzelfde geldt voor *verlör*.

Het wkw. *stiven stuiven* wordt gansch zwak vervoegd. *Bräven brouwen* en *späven spuwen* die vroeger tot deze klasse behoorden, hebben een zwak praet. en partic. De sterke part. *gebräven* en *gespäven* zijn nochtans meer gebruikt dan *gebröd* en *gespöd*. De analogie van deze wkw. en van *även houden* en *väven vouwen*, die tot de 7de klasse behooren, hebben bij andere wkw. op *-även* een sterk part. doen ontstaan; men zegt :

däven <i>duwen</i>	dävden of döden	gedäven
verkäven <i>verkouden</i>	verkävden of verköden	verkäven, doch meer verköd
bäven <i>bouwen</i>	bävden of böden	gebäven of geböd

6° Zesde klasse.

(80)

Infinitief	Praeteritum	Part. praet.
Ablaut : ū	ū	ū
drūgen <i>dragen</i>	drūg	gedrūgen
lahen <i>lachen</i>	zw. lahten	gelahen
grūven <i>graven</i>	zw. grūvden	gegrūven , zw. gegrūvd
jūgen <i>jagen</i>	jūg , zw. jūgden	gejūgd
mūlen <i>malen</i>	zw. mōlden	gemūlen , zw. gemōld
slūgen <i>slaan</i>	slūg	geslūgen
ston <i>staan</i>	stond	geston
vūren <i>onstuimig toeschieten</i> , zw. vūden <i>varen en bevreedden</i>		gevūren of zw. gevūd
vrūgen <i>vragen</i>	vrūg , zw. vrūgden	zw. gevrūgd

jūgden en **vrūgden** worden slechts weinig gebruikt. De vormen **gegrūven** en **gegrūvd** worden onverschillig gebezigd, doch het part. van **begrūven** *begraven* is altijd sterk.

De **g** van **slūgen** is aan de analogie van 't part. toe te schrijven.

vūren *onstuimig toeschieten* is den oorspronkelijken zin van 't woord nabij : **oe vūden nu ém hij schoot op hem toe**; zijn part. schijnt uitsluitend sterk te zijn.

Eenige voorbeelden zullen de andere beteekenissen van **vūren** en 't gebruik van het part. ophelderen : **oe és gūd gevūren hij is goed gevaren**; hier ook schijnt het sterk part. regel, alhoewel men soms **gevūd** hoort.

Integendeel in : **et ied ons gevūd het heeft ons bevreed**, is 't zwakke part. het meest gebezigd.

(80) 7° Zevende klasse (de vijf laatste bij COSIJN, *Nederlandsche Spraakleer*; cf. COLINET, *op. cit.*, 57).

Infinitief	Praeteritum	Part. praet.
āven houden	īl, zw. āvden	gāven
anen hangen	{ ink unk	ganen
baken bakken	zw. baken	gebaken
banen bannen	zw. banden	gebanen
blūzen blažen	zw. blūzden	geblūzen
bruen braden	zw. brōden	gebruen, zw. gebrōd
gon gaan	{ gink gunk	gegon
ieten heeten	zw. ieten	gieten
lūten laten	līt	gelūten
lnepen loopen	līp	geluepen
ruen raden	zw. rōden	geruen
rūpen roepen	rīp	gerūpen
shēpen, šēpen scheppen (maken)	zw. šēpten	geshūpen
shien, šien scheiden	zw. shieden, šieden	geshien, gesien
slūpen slapen	slīp, ook zw. slopten	geslūpen
spanen spannen	zw. spanden	gespanen
stueten stooten	stīt, zw. stuten	gestueten
valen vallen	vīl	gevalen
vanen vangen	vīnk, vunk ookzw. vangden	gevanen
vāven vouwen	zw. vōden of vāvden	gevāven ook zw. gevōd
wasen wasschen, wassen	zw. wasten	gewasen
zōten zouten	zw. zōten	gezōten

De vormen **ink** en **vinĳ** zijn zeldzaam, **gink** minder; (60)
 doch **unk**, **vunk** en **gunk** zijn de meest bezigde.
 De analogie van de vormen op **-unk** der eerste klasse
 heeft ongetwijfeld deze drie praeterita tot stand gebracht.
 Cf. VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*, § 180, *f*.

De zw. **gebrōd** en **slopten** zijn weinig in gebruik.
 Men hōort vaak **stuten** en **vangden**.

Voor **vāven**, cf. 5°, *vijfde klasse*.

In **wassen** zijn de twee oorspronkelijke wkw. des te
 gemakkelijker samengevallen, daar de **-h** in 't Lv. niet
 meer gehoord wordt.

61. Andere werkwoorden. (Cf. COSIJN, *Nl. Spr.*, § 279.) (61)

1° **dūn doen**.

Ind. Pr. Ik dūn	} <i>Vragende vorm.</i>	dūn ek	Praet. ik dé	} <i>Vragende vorm.</i>	dej ek of dēk
ge dūd		dūd e	ge dēd of dēd		dēd e
oe "		" me	oe dé		dej em
ze "		" ze	ze "		dē ze
et "		" et	et "		dej et
me dūn		dūn me	me dejen of dēn		dejen, dēn me
ge dūd		dūd e	ge dēd		dēd e
ze dūn	dūn ze	ze dejen of dēn	dejen, dēn ze		
Part. Pr. al dunden			Praet. gedon		

De wkw. **gon gaan**, **ston staan**, **zīn zien** hebben in
 het praes. dezelfde vervoeging: **ik gon**, **ge gūd**, enz.;
ik ston, **ge stūd**, enz.; **ik zīn**, **ge zīd**, enz.

dunden met u > ū vóór nd; cf. 18, 2°; **gedon** is eene
 analogie van **gegon gegaan** en **geston gestaan**, waar de
 verkorting uit de infinitieven **gon** en **ston** overgenomen
 is. De verkorting van deze infinit. zelf is aan de pro-
 clisis toe te schrijven; cf. 15, 3°, *b*).

(**ik**, **oe**) **dē** komt uit een **dede**; de niet-verkorting van
 (**ge**) **dēd** is op rekening van den 1sten en 3^{den} p. te stellen.

(61) Voor de vormen **dèn**, **dé** en **dejen** cf. 2; è in **dèk** is wellicht door den invloed van **dèn** ontstaan.

Een overblijfsel, van het gebruik van **dūn** als tegen-
sprekend bevestiging- of ontkenningmiddel, (cf. Aalstersch
'k **tūn**, enz.) is m. i. **tūt wel zeker**, Fr. *si*. Van de oude
vervoeging **k dūn**, enz. is de derde pers. neut., wegens zijn
menigvuldig gebruik, alleen overgebleven : **t dūd** < **tūd**,
waarin de auslaut-**d** tot **t** moest overgaan : **tūt** wordt
inderdaad meestal absoluut gebruikt en **d** word *in pausa*
regelmatig **t**.

2° **kinen kunnen**, (*kennen*).

Ind. Pr. ik kan (kin)	kan (kin) ek	Praet. ik kost (kinden)	kost (kinden) ek
ge kind	kind e	ge " "	" e
oe kan (kind)	kan (kind) em	oe " "	" em
ze "	" ze	ze " "	" ze
et "	" et	et " "	" et
me kinen	kinen me	me kosten "	kosten me
ge kind	kind e	ge kost "	kost e
ze kinen	kinen ze	ze kosten "	kosten ze

Part. Praet. **gekost** (**gekind**)

kinen kunnen en **kinen kennen** verschillen alleen in
den 1sten en 3^{den} p. sing. van 't ind. praes. en in 't praet.
Vandaar soms eene natuurlijke verwarring, zelfs in het
praet., waar **kost** ook *kende* beteekent : **kan**, **kost em**
zen lés? kent, *kende hij zijne les?* naast : **kind**, **kinden**
em, enz.

Het gebeurt nochtans dat eene zinschakeering beide
wkw. scheidt : **oe kan dad liken** beteekent *hij kan dat*
liedjen zingen, **oe kind dad liken hij kent dat liedjen**,
hij hoorde het reeds zingen. De bijzondere vormen van
kinen kennen worden in geen geval met de beteekenis
kunnen gebezigd.

3° **mégen** *mogen*.

(61)

Ind. Pr. Ik mag	} <i>Vragende vorm.</i>	mag	ek	Praet. ik moht	} <i>Vragende vorm.</i>	moht	ek
ge mégd		mégd	e	ge "		"	e
oe mag		mag	em	oe "		"	em
ze "		"	ze			"	ze
et "		"	et			"	et
me mégen		mégen	me	me mohten		mohten	me
ge mégd		mégd	e	ge moht		moht	e
ze mégen		mégen	ze	ze mohten		mohten	ze

Part. Praet. **gemoht** of **gemégen**

é beantwoordt hier aan de lange *ö* (cf. 10, 3°). De twee participiale vormen waren reeds in 't Mnl. bekend, cf. VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*, § 231.

mégen heeft, buiten zijne gewone beteekenis, ook die van *gaarne eten of drinken*.

4° **wéten** *weten*.

Ind. Pr. Ik wét	} <i>Vragende vorm.</i>	wét	ek	Praet. Ik wist
ge wét		wét	e	ge "
oe "		"	em	oe " , enz.
ze "		"	ze	Part. Praet. gewéten
et "		"	et	
me wéten		wéten	me	
ge wét		wét	e	
ze wéten		wéten	ze	

Part. Pr. al **wétenden**

Voor **ge wét**, cf. Mnl. *gi wet*; **oe wét** is een analogie-vorm.

5° **tèren** *durven*.

Ind. Pr. Ik tèr	} <i>Vragende vorm.</i>	tèr	ek	Praet. ik tist, enz. zooals wist
ge tèd		tèd	e	Part. Praet. getist en getèd
oe "		"	em	
ze "		"	ze	
et "		"	et	
me tèren		tèren	me	
ge tèd		tèd	e	
ze tèren		tèren	ze	

(61) **tàren** beantwoordt, behalve de **t**, regelmatig aan 't Mnl. *darren*; cf. 8, 3°, en ook den Mnl. vorm *der* voor *dar*. Voor de verklaring van **t**, cf. COLINET, *op. cit.*

tist beantwoordt met hetzelfde voorbehoud aan 't Mnl. *durst*, met **i = ū**, cf. 13, 4°.

Het praesens werd gevormd naar den stam van den infinitief : **târ** —, zooals het praesens van **wéten** naar **wét** —.

tist heeft als bijvormen **tést** en **tèst**, waarvan de laatste minder gebruikt wordt.

De grondvorm van **tést** was een **dorste* met **or** < **é** vóór conson., cf. 9, 5°; **tèst** kan, volgens de gewone regels, niet ontstaan zijn dan uit eenen vorm op **e**, **i** of **a**; cf. 7, 1°, 2°, 3°. Ik tref in VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*, § 230, een vorm op **e** aan : *hi derst*; doch het is niet uit te maken, of de **e** hier niet van **o** vóór **r** + conson. afkomstig is.

6° **muten moeten.**

Ind. Pr. Ik mut	} <i>Vragende vorm.</i>	mut ek, enz.	Praet. ik most , enz.
ge "			zooals kost
oe "			Part. Praet. gemuten
ze "			
et "			
me muten			
ge mut			
ze muten			

De korte **u** is alleen regelmatig in **ge mut**; **mut** in de andere vormen is misschien aan de proclisis toe te schrijven en dan zou **muten** een analogie-vorm zijn. Of is de verkorting op rekening te stellen van een vorm **mutne*?

Men hoort zeer dikwijls **u** in plaats van de regelmatige **u** der verkorting; cf. 18, 2°.

7° *wilen willen.*

(61)

Ind. Pr. Ik wil	} <i>Vragende vorm.</i>	wil ek
ge wild		wild e
oe "		wild em, enz.
ze "		
et "		
me wilen		
ge wild		
ze wilen		

Het suffix-d van den 3^{den} p. sing. is eene analogie van den 2^{den} p.; Cf. Mnl. *hi wilt.*

8° *'zelen zullen.*

Ind. Pr. Ik zal	} <i>Vragende vorm.</i>	zal ek
ge zeld		zeld e
oe zal		zal em, enz.
ze "		
et "		
me zelen		
ge zeld		
ze zelen		

é is voor ð uit o, u; cf. 9, 5°; VAN HELTEN, *Mnl. Spr.*, § 221 en COSIJN, *Nl. Spr.*, bl. 106.

zéle zélde is, zooals in 't Aalstersch, het Belgisch-Fransch *savez-vous.*

9° *zoen zijn.*

Ind. Pr. Ik bèn of zèn	} <i>Vragende vorm.</i>	bèn of zèn ek	Praet. ik was	} <i>Vragende vorm.</i>	was ek
ge zoed		zoed e	ge wūd, wod		wūd, wod e,
oe és		és em	oe was		enz.
zé "		" ze	ze "		
et "		" et	et "		
me zèn		zèn me	me wūren		
ge zoed		zoed e	ge wūd, wod		
ze zèn	zèn ze	ze wūren			

(61) Het analogisch **ik zén** is veel in gebruik, **me, ze bèn** zijn betrekkelijk zeldzaam.

Het spreekt vanzelf dat, in Leuven, zooals dit in Aalst nu nog het geval is, de toonlooze en betoonde vervoegingen van **zoen** eens naast elkaar hebben bestaan en dat men zei : **ge 'zād n. ge zoed, me 'zoen n. me zén**, enz. Van die twee vervoegingen bleef slechts voor iederen pers. de meest gebezigde vorm **leven**, en zoo is het onderscheid van toonloos en betoond verdwenen. Nu is er nochtans eene neiging de vormen **zen, es** als toonlooze en **zén, és** als betoonde te bezigen; doch het gebruik staat niet vast.

wūd waart is regelmatig uit een **wārd** met syncope van **r** vóór **d**. **Wod** is waarschijnlijk eene vroegere enclisis-vorm : **wā(r)d < wō(r)d < wod**. Men gebruikt onverschillig de twee vormen.

In mijne omgeving is **wūd** zeldzamer.

10° **émen hebben.**

Ind. Pr. Ik ém	} <i>Vragende vorm.</i>	ém ek
ge éd		éd e
oe ied		ied em
ze "		" ze
ed "		" ei
me émen		émen me, éme of éme
ge éd		éd e
ze émen	émen ze	

De oorsprong van den infinitief **émen** is wellicht te zoeken in den verbogen vorm **hebne** of in den vragenden 1sten p. pl. **'ébe(n) me < ébme**, cf. COLINET, *op. cit.*, 58, 7°.

De 1ste p. s. **ém** is naar den inf. gevormd; **éd** komt van **'ébed < 'ébd**; in **ied > 'avid** voor **'ievd** hebben we met denzelfden umlaut te doen als in **bieter beter**, en en de syncope van **v** vóór **d** is zooals in **ued hoofd** en in **blid**, van de spreekwijze **wa blid e wat beliest u**.

Bij **émen** is het voor de toonlooze vervoeging hetzelfde gelegen als bij **zoen**. Het onderscheid tusschen toonloos en betoond is niet vast bepaald en de vormen **em**, **ed**, **emen** kunnen in beide gevallen voorkomen; alleen **ed heeft** wordt uitsluitend als de toonlooze vorm van **ied** gebezigd en kan nooit in den hoogtoon verschijnen; **ied** integendeel kan ook als toonlooze vorm gebruikt worden: **oe ied et gepakt hij heeft het genomen** (bevestigend), **oe ed of ied et gepakt hij heeft het genomen** (niet gekregen).

(61)

11° Het praeteritum van **zèn** *zeggen*, **wilen** *willen*, **zélen** *zullen* en **émen** *hebben*.

	zèn	zélen	wilen	émen
Ind.	Iḱ zā		Iḱ wā	Iḱ ā
	ge zod		ge wod	ge od
	oe zā		oe wā	oe ā
	me zā(ne)		me wā(ne)	me ā(ne)
	ge zod		ge wod	ge od
	ze zā(ne)		ze wā(ne)	ze ā(ne)
Part.	gezied <i>gezēgd</i>		gewild	gad

Vragende vorm.

zā	k	wā	k	ā	k
zod	e	wod	e	od	e
zā	em	wā	em	ā	em
»	ze	»	ze	»	ze
»	et	»	et	»	et
»	me	»	me	»	me
zod	e	wod	e	od	e
zā(n)	ze	wā(n)	ze	ā(n)	ze

De **ā** is regelmatig in **zā zā(ne)**, **wā wā(ne)**; ze beantwoordt inderdaad volgens 5, 1° en 2° aan Nl. *ei* (*zeide*) en Nl. *ou* (*zou, wou*); onregelmatig in **ā ā(ne)** *had(den)*, Eene **ā** kon wel is waar uit het primitieve *āvede < *āvde,

(61)

en, met syncope van **v**, zooals in *ied heeft*, < *āde* ontstaan; maar hoe uitgelegd, dat deze *ā* niet met de andere tot *ū* is overgegaan (*vāder < *vūder*), indien we niet aannemen dat de analogie van *zā* en *wā* den phonetischen gang van *ā* heeft kunnen stremmen?

De **o** is regelmatig in *zod zoudt* (1) en ook in *wod woudt* en *waart*, cf. 61, 9°; onregelmatig in *zod zei*, waar de gewone verkorting een *zād had moeten vormen (*lād* *leidt*); onregelmatig is ook *od hadt* dat, in geval van verkorting, volgens den regel *ōd* zou moeten luiden (*lōdt* *laadt*). Hier ook heeft de analogie dus blijkbaar al de heterogene vormen samengesmolten.

Wūd is de regelmatige vertegenwoordiger van *waart* met syncope van **r** vóór **d**.

Wod is ook een regelmatig verkorte vorm, cf. 15, 3°.

De gewone meervoudsvormen van *zā*, *wā*, *ā* zijn *zān*, *wān*, *ān*, waarvan de **n** naar haren oorsprong, behandeld wordt gelijk die der onbetoonde lettergrepen, cf. 45. Zelfs valt ze soms vóór vocalen weg, en in mijne omgeving hoor ik dikwijls: *me zā em wij zeiden* of *zouden hem*, enz. Dit feit kan worden verklaard door de contaminatie van de vragende sandhi-vormen *zā me*, *ze zeiden wij*, *zij*, enz. Omgekeerd hoort men *zāne*, natuurlijk uit *zānen en daarom beter *zāne(n)* geschreven (2) waar de parasietische uitgang *-en* eene analogie is van de andere *wkw*.

Zānen komt, meen ik, nooit voor, hetgeen zich laat verklaren doordat de auslaut-**n** *in pausa* en vóór consonanten, volgens den sandhi-regel, wegvalt en dat men vóór vocalen den vorm *zān* gebruikt.

Wilen heeft ook een zwak praet. *ik wilden*, enz.

(1) De *ō* van *ou* enz. wordt wel is waar niet verkort dan in deze gevallen; doch uit het feit dat de lange van **o** *ō* is, mag men, hoop ik, afleiden dat *ō > ou* in **o** moest worden verkort.

(2) In 58 en hierzelf verschijnen de 1ste en 3de p. pl. praet. van *zān*, *zēlen*, *wilen*, *ēmen* in hunnen sandhi-vorm.

12° Al de wkw., welker stam op eenen consonant uitgaat, kunnen het suffix-d, -t van den 2^{den} en 3^{den} p. ind. praesens en soms praeterit, alsook van den 2^{den} p. imper. vóór het subject- en object-pronomen en, doch minder, naar het schijnt, vóór 't artikel **et** verliezen : **ge wil, win et (gêld) gij wilt, wint het (geld) n. wild, wind; ge won et geld gij wont het geld.**

Kup ed ues koop het huis, n. kupt; mok et klied maakt het kleed, n. mokt; oe, ge woez, shroev et (wōd) hij, gij wijst. schrijft het (woord), n. woезд, shroevd; ge wéz, shrév et ge weest, schreeft het, n. wézd, shrévd; oe, ge kroig et, hij, gij krijgt het, n. krougd; ge krég et ge kreeg het, n. krégd, enz. Men bemerkte dat, in tegenstelling met hetgeen in 't Aalst. gebeurt, de verkorting zelfs na de apocope van 't suffix blijft voortbestaan.

De werkwoordelijke vormen, waarin -g het -d-suffix vóór et vervangt, worden in mijne omgeving niet gebruikt en behooren min of meer tot den platten tongval. Ze komen voor bij **dūn doen, gon gaan, ston staan, zīn zien, émen hebben, ueren hooren** en bij zekere wkw. op vroegere -wen : **āven houden, spāven spuwen, dāven duwen, vāven vouwen, shrieven schreeuwen, snieven sneeuwen.**

Voorbeelden zijn :

oe, ge dūg, dég et hij, gij doet het, deed het, n. dūd, déd; ūs gūg, stūg et hoe gaat, staat het, n. gūd, stūd; oe lig, āg ed ues gekoht hij heeft, had het huis gekocht, n. ied, ā; oe ueg et hij hoort het, enz.

ōg et houdt het? of houd het, n. ōd; spōg et spuw het? of spuw het, n. spōd; oe dōg et hij duwt het, n. dōd; ge vōg et (lūken) ge vouwt het laken, n. vōd; shrig et schreewt het, n. schrievd of shried, snig et sneeuwt het? n. snievd of snied.

Voor de eerste reeks : **dūn, enz.,** kunnen de verkla-

- (61) ringen van Prof. COLINET, *op. cit.*, 54 en 58, 6° en 9° gelden. Voor de wkw. op -āven is er een bezwaar, en hier valt te betwijfelen, dat de **g** uit eene **v** zou zijn ontstaan; inderdaad de vervoeging is :

Ind. Pr. Ik spāv	} <i>Vragende vorm.</i>	spāv	ek
ge spōd, spāvd		spōd	e, spāvd e
oe spōd, spāvd		spōd	em, spāvd em
		spōd	ze, spāvd ze
me spāven		spōd	et, spōg et, spāvd et, spāv et
ge spōd, spāvd		spāven	me
ze spāven		spōd	e, spāvd e
		spāven	ze

In den vorm **spōd** heeft de **u** van de vroegere diphthong **au** zich niet tot **v** ontwikkeld, maar is met de **a** tot **ō** samengesmolten, cf. 17, 3°, Aanm.; de formule **g > v** aannemen is dus hier niet mogelijk. Daarenboven, hoe dan uitgelegd dat **spāv et** geen doublet **spāg et** zou ontwikkeld hebben?

shrieven en **snieven** hebben vier vormen : **shrievd et**, **snievd et**; **shried et**, **snied et**; **shriev et**, **sniev et**; **shriug et**; **snriug et**, en in deze gevallen zou de **g** wel uit de **v** kunnen komen.

- (62) 62. DE SAMENGESTELDE VERVOEGING. Voor al wat die vervoeging betreft, cf. COLINET, *op. cit.*, 59. 't Aalstersch en 't Leuvensch stemmen hier volkomen overeen.

OVERZICHT VAN TIJDSCHRIFTEN.

I. NEDERLANDSCHE PHILOLOGIE.

VERSLAGEN EN MEDEDEELINGEN DER KONINKL. VLAAMSCHER ACADEMIE, 1897.

K. de Flou en E. Gailliard drukken, bl. 373-502, hun « *Derde Verslag* houdende opgave en beschrijving der handschriften en boeken door hen, op last van het Belgisch Staatsbestuur en op verzoek van de Kon. Vlaamsche Academie, in Engeland onderzocht ten jare 1896 ». Evenals de vorige maal (*Cf.* Leuv. Bijdr., II, 77) gingen zij voort met « nasporingen omtrent mnl. en andere hss. van belang voor de geschiedenis onzer letteren », hoofdzakelijk in het *British Museum*, daarnaast in enkele andere bibliotheken, waar zij echter niets belangrijks gevonden hebben. In hun « Verslag » beschrijven zij een dertigtal hss. uit het *British Museum*, en deelen uit verschillende er van uittreksels mede; zij achten dat, na dit derde onderzoek, hun werkzaamheid in genoemd Museum zoogoed als voltrokken is.

E. van Even, *De vlaamsche dichteres Catharina Boudewijns*, bl. 176-201. Schr. hervat en volledigt een opstel, dat reeds van 1852 dagteekent; hij deelt mede wat wij weten aangaande het leven van Cath. Boudewijns (zij leefde van 1575-1603, was een zeer ontwikkelde vrouw, trouwde met Nicolaas de Zoete, Secretaris van den Raad van Brabant), en weidt uit over de door haar uitgegeven gedichten (zij schreef « Spelen van zinne », en liederen die zeer aardig zijn, en waar Schr. enkele van overdrukt).

In een ander opstel, bl. 667-670, handelt dezelfde schrijver over een onbekenden Vlaamschen dichter uit de 15^e eeuw, nl. *Jan Amoers*, monnik van Vlierbeek. Hij leefde in het midden der 15^e eeuw, en schreef voor het tooneel; uit de stadsrekeningen van Leuven vernemen wij dat het schrijven van een tooneelstuk hem meer dan eens door het stedelijk bestuur werd opgedragen. Schr. vraagt, op grond van zekere opgaven uit de stadsrekeningen, of het gewaagd is te ver-

moeden dat Jan Amoers de dichter is der « *Bliscappen* » van Maria, waar er ons twee van bewaard zijn.

L. Willems' opstel, *Nieuwe bijzonderheden over de werken van Jacob van Zevecote*, bl. 737-759, werd geschreven naar aanleiding van het ontdekken, op het stadsarchief te Gent, van een papieren hs. met latijnsche gedichten van Zevecote, voor het grootste gedeelte reeds uitgegeven. Er komt echter ook een onuitgegeven latijnsch treurspel over Conradijn van Zwaben in voor (de dichter heeft er heele brokken van ingelascht in zijne *Esther*); het hs. werpt meer licht op de wijze waarop Zevecote zijne tooneelwerken vervaardigde; het leert ons nog dat hij, in verschillende latijnsche gedichten (*Eleg.* I, 6, 7; *Sylv.*, II) de fransche *Magdeleine* van den capucijner Remi de Beauvais (1617) navolgde, enz.

P. Génard, *De zinnebeeldige taal der oude Rederijkers*, bl. 11-53. Het is een soort van woordenboek, vrij onvolledig, getuigt de Schr., van de voornaamste teekens, welke door de Rederijkers der 15e eeuw als symbolische beeldspraak werden gebruikt. Om aan te toonen hoe de Rederijkers daarmede te werk gingen, legt hij het blazoen uit dat, in 1561, de Antwerpsche *Violieren* samenstelden en totnogtoe onverklaard was gebleven.

H. Claeys, *Het jaar 1840 in het leven van Ledeganck*, bl. 579-605. Het is een uitvoerige bespreking van bijzonderheden uit 's dichters leven; het jaar 1840 merkt voor hem een « gewichtig, werkzaam en bewogen tijdstip »; « onder overlast van arbeid, tusschen velerhande indrukken en aandoeningen, door bange worstelingen voor geest en hart heen » liep het ten einde voor Ledeganck en tot deze slotsom: het knakken van zijn gezondheid. — Bij dit opstel sluit zich een van F. de Potter aan, nl. *Onuitgegeven en weinig bekende gedichten van Ledeganck*, bl. 606-622. Schr. deelt eenige liederen, gelegenheidstukjes, een epigram, albumverzen, enz. mede, allen zonder veel letterkundige waarde, meestal behoorende tot het eerste tijdperk van 's dichters letterkundig leven.

In zijne lezing *Over oude liedekens*, bl. 113-135, wil J. Bols spreken « over zulke oude Vlaamsche liedekens, die tot hertoe nooit gedrukt of geschreven werden, en dus enkel bestaan in het geheugen van sommige meestal bejaarde lieden »; zijn doel is « een levendiger belang voor die liederen op te wekken, en, als practisch gevolg, tot eenen vurigen iever aan te sporen om die zangen en woorden aan te teekenen ». Het opstel bevat twee deelen; in het eerste wijst Schr. er op hoevele liederen nog op de lippen van het volk leven,

welke door geen der vroegere verzamelaars werden opgeschreven (hij zelf heeft er dergelijke aangetroffen); in het tweede spreekt hij over de middelen welke men gebruiken kan tot het verzamelen en opteekenen van zulke liederen en welke vruchten dien arbeid beloonen; o. a. het uitgeven van een « Algemeen Nederduitsch Liederboek »; het uitschrijven van prijsvragen; tot het volk gaan — inz. tot bejaarde lieden van den geringen stand — en van hen trachten te vernemen wat ze weten; vooral letten op de zangwijzen (Schr. zelf heeft drie zangwijzen van de *Drij Koningsdochterkens* gevonden, verschillende van de door de Coussemaker, Lootens en Feys, Erk en Böhme opgeteekende; evenzoo verscheidene varianten van *Naar Oostland zullen wij rijden*).

J. ten Brink, *De oorsprong van den Graal*, bl. 54-80. Schr. begint met er op te wijzen hoe bij Tennyson een neiging bestaat het Christelijk bestanddeel in de Arthursagen zooveel mogelijk op den voorgrond te doen treden; Tennyson spreekt overal van den « heiligen » Graal. Doch wat Tennyson verricht, is reeds lang voor hem begonnen: Robert de Borron, in de 13^e eeuw, heeft aan de Graalgeschiedenis (in zijn « Joseph d'Arimathie » en « Merlin ») eene specifiek Christelijke kleur gegeven. Hij was het die aan Jozef van Arimathea zulke belangrijke rol deed spelen, naar aanleiding van de oude Britsche sage, volgens welke Jozef het Christendom en den Avondmaalsbeker naar Engeland zou gebracht hebben. Die toegebrachte verandering is merkwaardig; oorspronkelijk was de *Graal* eene magische schotel, samenhangende met de tooverketels, waar herhaaldelijk over verteld wordt in Wallische en Iersche legenden; hij is dus van Kymrisch-Ierschen oorsprong. de Borron kende die volksverhalen uit zijne latijnsche bronnen (de « Historia Brittonum » van den zoogen. Nennius, Monmouth's « Historia Regum Britanniae » enz.); hij veranderde dien magischen schotel in den beker, van welken Christus zich zou bediend hebben op het laatste Avondmaal. Dit « verchristelijken » moet veel hebben bijgedragen tot het verspreiden der Graal- en Arthurlegenden. Boven die zonderlinge dooreenmenging van Kymrische en Christelijke bestanddeelen, zooals Robert de Borron ze tot stand bracht, munt verre uit de hoogst dichterlijke voorstelling, door Chrétien de Troyes reeds vroeger (einde 12e eeuw) van de sage gegeven, nl. het zoeken van Percheval naar den Graal. Zij heeft allengs geleid tot een Graalmystiek (Wolfram von Eschenbach. Sir Thomas Malory, Tennyson), waarin van de oorspronkelijke Graalsage bijna alles is verloren gegaan.

De redevoering over *De nederlandsche welsprekendheid*, door wijlen

P. Willems uitgesproken, bl. 693-709, is een vlugge blik op de geschiedenis der welsprekendheid in de Nederlanden, bepaaldelijk sedert de 17^e eeuw.

HANDELINGEN EN MEDEDEELINGEN VAN DE MAATSCHAPPIJ DER
NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE TE LEIDEN, *over de jaren 1895-1896 en 1896-1897.*

In de « Handelingen en mededeelingen » over het jaar 1895-1896 deelt J. Verdam *Een wedergevonden fragment van de tweede bewerking der « Rose »* mede, bl. 192-228 (in de afdeeling « Mededeelingen »). Dit fragment van 1200 verzen was vroeger door Leiser op de Universiteits-bibliotheek te Leipzig ontdekt, doch sedert zoek geraakt. Onlangs, bij het overbrengen der Bibliotheek naar een ander gebouw, werd het teruggevonden. « Het belang der vondst valt in het oog : het fragment overtreft — daar het een aaneengeschakeld geheel vormt — al de tot heden gevondene in uitgebreidheid, en men kan dus nu met zekerheid oordeelen over taal en stijl en over de wijze waarop de dichter in zijne bewerking te werk is gegaan. » Wat het eerste betreft, komt het aan Schr. voor « dat de verzen van de tweede bewerking in gehalte weinig van die van Hein van Aken verschillen »; en wat de wijze van vertalen aangaat, hier vertoont de bewerker een groote mate van vrijheid, die men zelfs willekeur zou mogen noemen.

In het laatst verschenen deel van gezegde « Handelingen » staat een opstel van H. Kern, *Over Bilderdijs Darthula in verband met de oude Iersche sage van Dardriu en de zonen Usnechs*, bl. 3-31 (in de afdeeling « Mededeelingen »). Onder Bilderdijs vertalingen van Macphersons Ossian komt een gedicht voor, « Darthula » getiteld. Dit gedicht is een zwakke nagalm van eene beroemde Iersche sage, die tot den cyclus van Conchobar behoort. Zij werd ons bewaard in verschillende redacties, die van elkander afwijken in omvang en ten opzichte van ettelijke bijzonderheden, maar in hoofdzaak overeenstemmen. Schr. begint met den inhoud van het Iersch verhaal mede te deelen, volgens de redactie door Whitley Stokes in zijn « *Irische Texte* » uitgegeven, en onderzoekt dan wat die oude sage, naar vorm en inhoud, in Macphersons bewerking (en Bilderdijs vertaling) is geworden. Vooreerst blijkt het dat Macpherson de twee Iersche sagenkringen (de hooger gemelde van Conchobar en die van Fingal) met elkander heeft verward : dat bewijst een groote onkunde.

Verder merkt men dat de inhoud van Macpherson's verhaal weinig overeenkomst vertoont met dien van de Iersche sage; dat geheel zijn gedicht verward is; dat er van de nevelachtige gestalten zijner personages niets in de onvervalschte sage te ontdekken is; dat hetgeen hij wil doen doorgaan voor echte, oude Keltische poëzie, niets anders is dan «salonpoëzie» der achttiende eeuw, met een exotisch tintje gekleurd; Macpherson nl. heeft «bij de achttiende-eeuwsche denkbeelden en gevoelens door hem uitgedrukt een zeker mengsel van vreemde ingredienten toegevoegd, genoeg om een prikkelenden bijmaak te verleen». Ten slotte moet er nog op gewezen worden dat in Macphersons verhaal het epische karakter der sage geheel verloren gaat.

C. H. den Hertog, in zijne voordracht *Onvrede in taal- en letterwereld*, bl. 30-60 (in de afdeeling «Handelingen»), doelt op den tegenwoordigen toestand onzer letteren, die zich lucht geeft in allerlei twisten over misverstanden, over van slechts éene zijde beschouwde verschijnselen, over slecht gestelde vraagstukken. Dat merkt men zoo goed op het gebied der taal- als op dat der letterkunde. Schr. bestrijdt het zoogen. «taalindividualisme» en de formule «taal is klank»; hij weidt uit over het antagonisme tusschen de letterkundige kunst en de letterkundige wetenschap ('t is onzinnig: wetenschap en kunst zijn twee verschillende zaken, die wel naast elkaar anders dan in vijandelijke houding kunnen bestaan), enz.

TIJDSCHRIFT VOOR NEDERLANDSCHE TAAL- EN LETTERKUNDE,
1897.

C. Huysmans handelt over *Een onuitgegeven hekelschrift van het einde der 16e eeuw*, bl. 44-70. Dit hs., gevonden te Hasselt, werd geschreven tusschen de jaren 1570 en 1574, en is waarschijnlijk afkomstig van een gereformeerd advocaat, in het Graafschap Loon woonachtig. De bewaarde tekst — vermoedelijk het oorspronkelijke van den schrijver — is niet volledig bewaard. Het is een hekelschrift, zonder veel orde, en dat niet geheel afgewerkt schijnt. De satyrist hekelt zijn eigen confraters; de soldaten, die vuile ziekten oprapen in Spanje, Napels en België; de studenten van Leuven; de priesters en de kloosters; in het algemeen zekere openbare ambtenaars (doch zonder iemand te noemen) en bepaalde instellingen; verder de woekeeraars, en inzonderheid de vrouwen. De schrijver was een ongehoovige spotter met democratisch gevoel; zijn hekelschrift is een zeer realistisch tafereel, maar het gaat mank aan synthesis. Na de be-

spreking van het stuk, wordt de tekst er van afgedrukt en nogal uitvoerig toegelicht.

J. Verdam deelt, bl. 294-305, een *Fragment van een onbekenden ridderroman* mede; ongeveer 380 ten deele geschonden verzen, uit de nalatenschap van wijlen M. de Vries, en die tot nog geen bekenden mnl. roman behooren. Volgens Prof. Kalf hebben wij te doen met een staaltje van mnl. ridderromans van eigen maaksel; de letterkundige waarde er van is gering; maar er komen eenige opmerkelijke woorden in voor, zoodat het stuk in opzicht van taal niet zonder belang is.

Verder drukt dezelfde schrijver eene kleine verzameling *Onbekende rijmspreuken* af, bl. 306-309, naar een hs. te Leiden, alsmede *Ene bevelinghe*, bl. 309-313, welke voorkomt in een Parijsch hs., en waarvan de tekst min of meer overeenkomt met andere reeds bekende gedichten.

P. Leendertz eindigt zijne beschrijving van het *Zutfensch-Groningsche handschrift*, bl. 25-43, 129-141 (zie Leuv. Bijdr., II, 80). Hij deelt een gedicht van 184 vv. mede, *van den zeven ghetiden* (het zou uit het Duitsch vertaald zijn); vervolgens een *Kalender*, door een geleerde monnik vervaardigd, ten deele naar den « *Compactus* » van Joh. Sacroboscanus (opgesteld 1232), ten deele naar andere bronnen (met uitvoerige verklaringen, waarvan Schr. de juistheid prijst); eindelijk een stuk van ongeveer 300 vv., dat hij *van der manen zeden* heet. Een tweede tekst daarvan komt voor in een hs. te Wolfenbüttel; Schr. geeft er de afwijkende lezingen van. Het stuk is belangrijk, zoowel voor onze kennis van de taal, als voor die van het geestelijk leven onzer voorouders.

J. H. Gallée geeft een *Collatie en verbeteringen op Hs. III, 13, Sem. Bibl. Trier*, bl. 142-148. Dit hs. bevat nl. verschillende neder-, middel- en hoogduitsche glossen, welk Schr. in een vorigen jaargang (1894) van het « *Tijdschrift* » heeft afgedrukt en nu opnieuw herziet.

In de *Bijdragen tot de kennis der uit het Fransch overgenomen woorden in het Nederlandsch* (zie Leuv. Bijdr., II, 83), handelt ditmaal J. J. Salverda de Grave over *de uit Latijnsche c ontstane klanken in het Nederlandsch*, bl. 81-104. Hij bespreekt eerst de lat. c in het Centraalfransch (vóór een consonant, vóór u en o blijft deze onveranderd; vóór a, e, i ontwikkelt zij een yod; cj > tj, en verder nog ch, s, ts, its). Daarna wordt de lat. c in de Noordelijke dialecten behandeld (met de daareven gegeven ontwikkeling komt, van de Noordelijke dialecten, het Waalsch, in het O. van Zuid-België, meest overeen, het Picardisch [ten Westen van het Waalsch, tot Binche-

Charleroi] heeft, o. a., *c* voor *a* in plaats in *ch*, ook *ch* in plaats van *ts*, en *is* in plaats van *its*). Eindelijk wordt de lat. *c* in mnl. woorden besproken. Hier komen verschillende gevallen voor; 1° lat. *c* blijft *k*; b. v. : *kaart*, *kapitein*, *caveerne* (merkwaardige uitzondering is *gordijn*; wellicht ontstaan uit een franschen dialectischen vorm); 2° lat. *c* wordt Ofr. *ch* (*tsj*), blijft dialectisch *k*; aldus o. a. *kampioen*, *kameel*, *kastanje*, *kous*, *kasteel*, enz., waarbij *sjerp*, *sjalot*, *roke* naast *rootse*, *toke* naast *toortse*, e. a.; 3° lat. *c* wordt Ofr. *ts*, dialectisch *ch* (*tsj*); aldus b. v. Ndl. *ciment*, *cirkel*, *prins*, *saus*, *fatsoen*, *officier*, enz.; ofwel wordt Ofr. *its*, Picardisch *is*, als in Ndl. *patrijs*. In het « Aanhangsel » worden eenige afzonderlijke groepen van overgenomen woorden besproken (o. a. *plaats*, *muts*, *gratie*, *plantsoen*, *kaatsen*, *schorsen*, enz. waarin lat. *t* voor *e*, *i* in hiatu). — Welke gevolgtrekkingen mag men uit het verhandelde maken? De overgenomen woorden werden ontleend, niet aan het Centraalfransch, maar aan Noordfransche dialecten, bepaaldelijk aan het Picardisch. Wanneer werden ze ontleend? Terminus a quo is de klank *ts* in de Mnl. woorden : in de 13^e eeuw is deze in het Pic. *s* geworden; de ontleening moet dus vóór dien tijd geschied zijn.

J. Verdam, in zijne *Dietsche Verscheidenheden*, bl. 1-20, 163-175 (Cfr. Leuv, Bijdr., II, 81), bespreekt eerst eene reeks nieuwe of minder bekende woorden uit een haagschen bijbel van 1360, (een hs. in folio, in de Koninkl. Bibl. van Den Haag, zeer belangrijk uit een taalkundig oogpunt). De vertaler of afschrijver was waarschijnlijk een Oostvlaming uit de streek van Aalst; zijn werk is van groot gewicht omdat het ons toelaat verschillende onverstaanbare of bedorven plaatsen uit den Delftschen Bijbel van 1477 te verklaren of te verbeteren. Schr. behandelt de merkwaardigste woorden, die wij uit dezen Bijbel leeren kennen, met de noodige toelichtingen. Verder heeft hij het over eenige Mnl. en Ndl. woorden, nl. *bor-delen* (is hetzelfde als « borrelen »: het woord, totnogtoe niet gevonden bij een schrijver, komt in den hooger besproken Bijbel voor); *nijd-nagel* (er zijn twee verschillende woorden « nijdnagel »; het eene van *nagel* = lat. *clavus*, zooveel als *klinknagel*; het andere van *nagel* = lat. *unguis*, en beteekenende « uitwas der nagelwortels ». Die beide beteekenissen zouden tot éene kunnen teruggebracht worden. Het tweede « nijdnagel » zou eigenlijk zijn : een nagel met zijn wortel in het vleesch vasthechtende. Het eerste deel van het woord, *nijd-* behoort tot *nielden*, d. i. « omklinken, vasthechten »; *walm* (het woord is gevormd van den stam van *wallen*, « koken »; het

beteekent dus oorspronkelijk « het koken »; verder « waterwel », « opstijgende damp », verder « stroobus », inz. « brandende stroobos, toorts ». Maar in dien laatsten zin hebben wij met een ander woord te doen, nl. *walm* van *wallen, wellen* in den zin van « rollen ». Plaatsen, waar het woord met die verschillende beteekenissen voorkomt, worden besproken; en ten slotte *do(e)m* (daarmede wordt bedoeld de « naaf van een wiel »; wij hebben het woord nog afzonderlijk en in 't bekende « dommekracht »; *duim* is ermee verwant).

Van denzelfden schrijver komt ook een bijdrage voor: *Over werkwoorden op -ken en -iken (-eken)*, bl. 175-211. In het *Woordenboek der Frequentatieven* van De Jager staan reeds verschillende aldus gevormde ww. opgeteekend; Schr. bespreekt eene reeks andere (o. a. grinniken, hinniken, alsmede vele zonder den toonloozen klinker, b. v. balken, bulken, hurken, lonken, enz.). Zij zijn alle gevormd met een *k*-suffix, oorspronkelijk een verkleiningsuitgang. Het zijn dus eigenlijk diminutieven (te vergelijken b. v. met lat. *cantillare* van *cantare*), later ook frequentativa; doch soms, vooral bij die op *-ken*, is tegenwoordig noch de diminutieve, noch de frequentatieve kracht van het suffix meer voelbaar. Het grootste gedeelte der door den Schr. belandelde ww. behoort tot het gebied der volkstaal (dialecten); daarom is het van groot belang ze systematisch op te teekenen, eer ze verdwijnen of uitsterven.

Verschillende andere opstellen van dezen jaargang van het *Tijdschrift* loopen over verklaringen van woorden of uitdrukkingen. Zoo wijst P. Leendertz op het zeldzame woord *geerde*, bl. 24, dat in A. Bormeesters « Infidelitas ofte Ontrouwe Dienstmaagt (Amsterd. 1644) voorkomt, en « gordel » beteekent, waarvan fig. « maagdom ».

A. Beets deelt, bl. 80, eenige plaatsen mede waar het adj. *aper* met de beteekenis « open, onbeheerd » voorkomt. Met dit woord (naar 't schijnt thans een uitsluitend Utrechtsch bnw.) is het Mnl. « apergoet » samengesteld. — Op bl. 320 geeft hij een recept *Om Slabberaen-beulingen te maken*, uit de 17^e eeuw, ter verklaring van het woord « slabberaen » in Bredero's *Moortje*. — 't *Alleluia is geleid*, bl. 290-293, beteekent, volgens denzelfden Schr., « de vreugd is ten einde ». De uitdrukking is ontleend aan een kerkelijk gebruik, en de vertaling van het lat. « deponere Alleluia »; men weet nl. dat, van Septuagesima tot Paschen, de juichtoon « Alleluia » in de mis wordt weggelaten. — *De mijl op zeven gaan*, verklaart hij, bl. 251, als wellicht staande voor « de mijl op zeven vierel gaan » (dus een elliptische uitdrukking), naar het analogon « den weg op vijf vierel nemen ». De zegswijze

moet dan beteekenen : in plaats van een mijl, zeven vierendeelen van een mijl afleggen, den weg dus door omloopen onnoodig verlängen.

A. Kluyver, *Malloot*, bl. 159-162. Dit woord is geruimen tijd aangezien geworden als possessieve samenstelling van *mal* en *hoot* (Brabantsche vorm van « hoofd »). Franck beschouwde het, in zijn *Etymol. woordenb.*, als « een afleidsel met romaanschen uitgang ». Schr. nu wil bewijzen dat het een Fransch woord is, nl. het znw. *malote*, « wesp, hommelmot », ook overdrachtelijk volgens Jaubert : « jeune fille qui a des allures, des goûts de garçon ». Het heeft dus oorspronkelijk niets met ons adj. *mal* te maken, maar later werd het er in verband mede gebracht. — Het werkwoord *moeskoppen* wordt door denzelfden medewerker, bl. 237-239, verklaard als misschien oorspronkelijk beteekenende « eene geldkist openbreken » (*Moos* is een welbekend woord voor « geld », en *kippe*, *kuppe*, *kuffe* staat bij Avé-Lallemant met den zin van « kist, kast »). — *Schorremorrie*, is, volgens hem, bl. 239-240, geen eigenlijk joodsch woord, en de oorsprong er van moet men niet in den Bijbel zoeken. Het is afkomstig uit het Oosten, en beteekende, in vele Oosteuropeesche talen « alles door elkaar », ook « verward gepraat ».

J. W. Muller, *Brandemoris en eene plaats uit Bredero*, bl. 105-120. « Brandemoris » is een boertige benaming voor « brandewijn », en een vervorming daarvan. Doch hoe ontstaan? Schr. meent uit het verkleinwoord « brandewijntje », met woordspeling op zekeren bekenden vrouwen naam : *brande Wijntje* (men denke aan aardigheden als *dikke ton* voor « dukaton », *ouwe vaar* voor « ooievaar », enz.). Aanleiding daartoe gaven allerlei « brandes » als *brande amours*, *brande ronde*, enz. (waarin « brande, branle » de benaming is van een dans). Men had ook *brande Maurice* (naar Graaf Maurits aldus geheeten, en daarnaast *brande mor(r)is*, welk laatste woord de naam is van een zekeren dans, in Engeland zeer geliefkoosd. Een van die twee woorden deed de woordspeling ontstaan; de weg was daartoe gebaad door het hooger gemelde *brande Wijntje*, opgevat als benaming van eene danswijze, naar analogie van werkelijk bestaande, als *brande Lijksken*, *brande Mayken*, enz. — Naar aanleiding van deze verklaring van *brandemoris*, bespreekt Schr. eene plaats uit Bredero's « Iucelle » (2^e bedrijf, 4^e tooneel), plaats waar op sommige dansen toespelingen gemaakt worden, en die tot dusverre nooit geheel opgehelderd was.

In een ander opstel heeft dezelfde Schr. het over *Brandaris en*

Sint-Brandarius, bl. 274-282. « Brandaris » is bepaaldelijk en uitsluitend vanouds de naam van den vuurtoren op het eiland Terschelling. In de 16^e en 17^e eeuw achtte men den toren en de daarbij gelegen kapel gewijd aan eenen Sint-Brandarius. Doch een dergelijke heilige bestaat niet. Men moet niet aan verwarring denken met Sint-Brandanus; onze pseudo-heilige heeft zijn ontstaan te wijten aan een misverstand. De toren zelf heeft vanouds *brandaris* geheeten (dit woord zal wel op eene of andere wijze met *brand* in verband staan; doch hoe, is vooralsnog niet aan te wijzen); de kapel, die in de nabijheid stond, werd vermoedelijk « brandaris-kapel » genaamd, en het volk zag later hierin den naam van eenen heiligen *Brandaris* of *Brandarius*.

Verder wordt door Schr. nog gesproken over de *Brandewijnsteeg* en *Clarensteeg*, bl. 283-286, twee Leidsche straatnamen. De laatste naam werd, meende men vroeger, aan de straat gegeven naar aanleiding van een kapel der H. Klara, die er oudtijds in stond; later, toen de Leidenaars aan geen H. Klara meer dachten, vatten ze op « Klaresteeg » (klare = jenever). De straat werd verlengd; het volk heette spelenderwijs het verlengstuk « Brandewijnsteeg », in in tegenstelling met de « Klaresteeg ». — Schr. nu toont aan dat de benaming *Clarasteeg* een verbastering is van Sint-Nicolaassteeg of Claessteeg.

De uitdrukking *Vertrekken of weggaan met Farao's bokken*, die bij Langendijk voorkomt, wordt door A. Hendriks verklaard, bl. 149-153. Hij vat « Farao's bokken » op als « geld, buit », en meent dat de zegswijze behoort tot die uitdrukkingen waarvan de in het tweede gedeelte vermelde handeling of toestand een contrast vormt met de woorden van de eerste helft. Die verklaring wordt in een opstel van J. W. Muller, bl. 155-158, verworpen. Deze bekent echter er geen betere in de plaats voor te kunnen geven; hij vraagt of wellicht het bekende *faro*-bier of het kaartspel, in de 17^e en 18^e eeuw onder den naam *Pharao(n)* bekend, niet ten grondslag kunnen liggen aan het spreekwoord?

H. Kern stelt een nieuwe afleiding voor van het woord *Hengst*, bl. 268-271. De oudste beteekenis is die van mannelijk paard in het algemeen, geschikt om als lastdier gebruikt te worden. De oudste vorm is die uit de « Lex Salica », nl. *chengisto*; daarnaast *chanzisto* (de *z* duidt de gemouilleerde, Romaansche uitspraak der *g* vóór *i* aan). Schr. meent er een superlatief in te mogen zien, en wel van een adjectief, dat verwant is met Sks. *çakra*, « machtig »;

in 't Got. hadde het *haiht-s geluid (overeenkomstige vorm in het Sks. ware *çankistha). Got. *hahist-s zou staan naast *hangists*, als *juhists naast *jungist* in andere Germaansche dialecten.

Dezelfde Schr. bespreekt ook het subst. *Limoen* (vruchtnaam), bl. 271-273. Dit w. zou het Ndl. aan het Fransch ontleend hebben; daarin zou het gekomen zijn uit een Zuid-Europeesche taal (Ital., Spaansch of Portug.), De verdere oorsprong is te zoeken in het Maleisch-Polynesisch; vandaar zou het gekomen zijn, over Hindostan in het Perzisch, vervolgens in het Arabisch, en aldus in Europa.

Verevenhouten, dat in Bredero's « Spaanschen Brabander » voorkomt, en tot dusver door de uitgevers niet voldoende werd verklaard, moet, volgens F. A. Stoett, bl. 318-319, beteekenen : met « evenhouten » verspelen, d. i. met een soort een *kegelspel*. Het spel werd « evenhouten » geheeten, blijkens een plaats uit Winschooten's *Seeman*, « om dat men aan neemt een effen getal van Keegels of Houten om ver te werpen ». Tot nadere bevestiging van die verklaring deelt Schr. een paar plaatsen mede, waar van zulke *even houten* spraak is.

Om een voor enkele jaren door Fruin gegeven verklaring te staven van het bekende rijmpje « Op den eersten April verloor Alva zijnen bril » (zie Tijdschr., XI, 25 *sqq.*), dat in de plaats is gekomen van « Alva kreeg een bril op zijn neus », deelt P. Leendertz, bl. 70-71, mede, dat er inderdaad een afbeelding bestaan heeft van Alva met den bril op den neus, naar een plaats uit de « Mémoires » van Aubéry (Parijs, 1680); maar die schilderij schijnt verloren gegaan.

In zijn opstel *Nog een en ander over de Oudoostnederfrankische en de Middelfrankische Psalmen*, bl. 72-79, trekt W. L. van Helten zijne theorie in over het overstaan daarvan (*Cfr.* Leuv. Bijdr., II, 82-83), en erkent het zeer waarschijnlijke van Cosijns stelling. Verder bekent hij eene niet-Nederfrankische « Vorlage » voor onze Nederfrankische redactie aan te nemen; hij twijfelt er aan of dit Ndrfr. noodzakelijk aan het Saksisch gebied moet hebben gegrens, daar wij zoo weinig van het Oostnederfrankisch en Middelfrankisch van de 10^e eeuw weten. Vervolgens stelt hij ook vast dat beiden, hij nl. en Cosijn, in hoofdzaak de theorie van Jostes hebben bestreden. Ten slotte geeft hij tekstverbeteringen als vrucht van een nieuwe collatie van het hs. van Diez.

Van de bijdragen tot de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde noem ik in de eerste plaats L. Willems' *Reinaerdiana*,

bl. 252-267. — I. Meyerus van eene dwaling vrijgepleit. J. te Winkel, in zijn *Maerlant*, zegt dat Meyerus, de bekende Vlaamsche geschiedschrijver, den « Reinaert » aan Maerlant toeschreef. Schr. toont aan dat dit eene vergissing is : in zijne « *Annales Flandriae* », na zijnen dood (1552) voortgezet en in 1561 uitgegeven, staat enkel dat Maerlant den wolf Isengrim noemt. Hij wijst er verder op hoe een ander geschiedschrijver, de Franschman Baluze (gestorven 1718), uit dit gezegde van Meyerus afgeleid heeft dat Maerlant de schrijver is van den « Ysengrinus »; ten gevolge daarvan staat op een ingebonden Ysengrinus in de *Bibl. Nat. te Parijs*: *Rhythmi Jacobi Merlanti*, hetgeen ten slotte weer aanleiding was dat Kervijn de Lettenhove in zijn « *Histoire de Flandre* » (1847) aan Maerlant een tweede Reinaert-roman toegeschreven heeft! — II. Isengrinus en Blauwvoeten. Dit waren de namen van twee politieke partijen in Westvlaanderen, in het begin der 13^e eeuw. Men heeft « blauwvoet » verklaart als een synoniem met « vos »; Grimm deed dat de eerste, op grond van het Zweedsch *Blafot*; maar de tegenwoordige geleerden (Noreen) verwerpen die verklaring. Blauwvoet, meent Schr., kan niets anders wezen dan de roofvogel van dien naam. Met dien uitleg van Blauwvoet valt ook die van *Flaventinos vel Flampedes* uit Du Cange weg; die woorden dienen geschrapt te worden. — III. De vervaardiging van den Reinaert. *Hoe* den Reinaert is hij ontstaan? Aangaande de tweede vraag is Schr. het eens met J. W. Muller om, op grond van de taal, de eerste helft der 13^e eeuw aan te nemen (niets nieuw dus); wat het *hoe* betreft, hij meent dat de moeielijkheid zit in de onduidelijke verzen 5-6 van den *prologhe*. Hij wil ze onveranderd behouden, en vat *onghemaket* op als « onafgemaakt »; dientengevolge neemt hij voor Reinaert I twee bewerkers aan; het eerste gedeelte zou loopen tot v. 1750, en ouder zijn dan hetgene daarop volgt.

J. Bolte bespreekt de *Verdeutschungen van Jacob Cats' Werken*, bl. 241-251. In 1641 reeds vermeldt een Duitscher (Harsdörffer) verschillende werken van Cats; in 1642 haalt Titz, in zijn werk over duitsche dichtkunst, plaatsen aan uit den « *Trouingh* », noemt Cats als voorbeeld voor dichters naast Opitz, Heinsius en Kamphuyzen, en vertaalt twee liefdesverhalen uit den gemelden bundel. Ook andere duitsche dichters vertalen uit den « *Trouingh* », en weldra worden nog andere van 's mans gedichten in het Duitsch overgebracht. Uit dit alles blijkt hoezeer Cats in Duitschland gewild werd. Schr. maakt een lijst op van die vertalingen; uit den « *Trou-*

ringh » werden tien brokstukken vertaald in de 17^e eeuw; door Barthold Feind uit Hamburg werden, in het begin der 18^e eeuw (van 1710 tot 1717) Cats' volledige werken in het Duitsch overgebracht.

G. Kalff, *Ontstaan en groei van Vondels gedichten*, bl. 212-236. Het grootste gedeelte van Vondels werken ontstond natuurlijk uit zuivere aandrif; dat geldt in de eerste plaats voor zijne bijbelsche drama's en die werken welke aan geloofsijver het aanzijn te danken hadden (b. v. *Altaergeheimenissen*, *Maria Stuart*, *Heerlyckheyd der Kercke*, enz.), maar ook voor zijne lyrische stukken. Wat inzonderheid de bijbelsche drama's betreft, blijkt dit duidelijk o. a. uit de opdracht der *Gebroeders*; Vondel had er lust toe om eenige bijbelsche stof te verwerken. — Een ander aanzienlijk deel van 's dichters werken is ontstaan door de inwerking van de wereld en het leven rondom hem op zijn gemoed (b. v. *Palamedes*, de hekeldichten, *Geboortklock*, enz.). Maar er is niet veel verband tusschen Vondels tooneelwerk en zijne uiterlijke levensomstandigheden; wellicht zijn de treurspelen over *David* geschreven onder den indruk van het verdriet over zijnen zoon; misschien ook is de *Gijsbrecht* een naklank van zijn eigen gelukkig huwelijksleven. — Verschillende andere gedichten werden hem opgedragen (b. v. de *Gulden Winckel*, de *Warande der Dieren*, inzonderheid bruilofsdichten). *Joseph in Dothan* en de *Batavische Gebroeders* hebben hun ontstaan te danken aan den invloed der beeldende kunst; aan eerstgenoemd stuk ligt het zien van een plaat tot grondslag. Doch men moet dien invloed van andere personen of van sommige omstandigheden niet te hoog aanslaan; in de meeste gevallen is dat *aanleiding* geweest voor den dichter, doch zelden *oorzaak*. — De groote werken van Vondel, als *Joannes de Boetgezant*, zijn langzamerhand in des dichters geest gegroeid; van sommige kan men dat aantoonen, o. a. van de *Maeghden*, waarvan de kiem reeds ligt in den *Olyfack aan Gustaaf Adolf* en in den *Rynstroom*. Vondel getroostte zich veel moeite om de stof, door hem ter behandeling gekozen, meester te worden; maar of een werk lang gereed was, eer hij het ter perse liet gaan, en of zijn gedichten al spoedig hun definitieven vorm kregen, dat is moeilijk aan te toonen. De dichterlijke gedachten, voorstellingen en vergelijkingen bleven lang in zijn geest hangen; een sprekend voorbeeld is de vergelijking tusschen het graan en het lichaam van den mensch: in het *Pascha* reeds is zij uitgewerkt, en later breeder in de *Altaergeheimenissen*. Dezelfde motieven en toestanden vinden wij in verschillende lyrische gedichten en in zijne tooneelstukken terug;

zoo b. v. den zingenden stroomzwaan in een lyrisch gedicht van 1632 (*Olystack*) en in een van 1656 (*Verlossinge van Valencyn*); in verschillende drama's, de komst van een engel aan het slot van een stuk, enz. Vooral in *Salmeus* vindt men veel herhalingen van vroeger gebruikte motieven.

In zijn opstel *Starters « Menniste vryagie » en « How a man may choose a good wife from a bad »*, bl. 121-128, wijst A. E. H. Swaen op het feit dat een episode van het Engelsch stuk, in 1602 misschien door Joshua Cooke gedicht (te vinden in deel IX van Dodsley's « *Old English Plays* », 1874), zoowel in bijzonderheden als in hoofdzaak overeenkomt met Starters blijspel, zooals blijkt uit de twee teksten, die Schr. tegenover elkaar overdrukt. Die overeenkomst kan niet toevallig wezen. Starter heeft wellicht het Engelsche stuk als knaap zien spelen, of heeft er later van zijne Engelsche vrienden een gedrukt exemplaar van bekomen.

F. C. Wieder, *W. van Harens « Friso »*, bl. 21-24. Mededeelingen betreffende een exemplaar van den tweeden druk van *Friso*, op de Universiteitsbibliotheek te Amsterdam voorhanden, en waarin allerlei tekstveranderingen voorkomen, door den dichter zelf toegebracht: een bewijs, dat van Haren gedacht heeft aan een derde, verbeterde uitgaaf, die echter niet verschenen is.

NOORD EN ZUID, 1897.

K. Poll verklaart *Eenige oude uitdrukkingen*, bl. 140-142, alsmede een paar andere woorden, bl. 442, 451, 557-558, nl. 1°) *Een brief bestellen* = « Een glas in één teug ledigen »; 2°) *Een Rotterdamse fooij* = « Een pak slaag »; 3°) *In de Kreupelstraat gewoond hebben* = « Uitgeslapen, geslepen, slim zijn »; 4°) *De hont sit op de tas* = « Er wordt niets gegeven »; 5°) *Praten uit het manckje* = « Vuile praat uitslaan »; 6°) *Goet ouwers zijn* = « Op jaren zijn »; 7°) *Met een slab loopen* = « Zot zijn »; 8°) *Op 't soutvat spelen of singhen* = « Niets te eten hebben », enz. Bij elke uitdrukking worden plaatsen van oude schrijvers aangehaald waar zij voorkomt. Verder bespreekt hij nog *Beleken* = « Kwaadaardig vrouwpersoon »; *De witte Doelen* = « Het bed »; *Maskie* = « Het kan me niet schelen » (ontleend aan het *pidgin Engelsch*).

Volgens C. Bake beteekent « vierkant » in *Iemaud vierkant de deur uitgooien*, bl. 116, hetzelfde als het Fransche « carrément ».

Taco H. de Beer behandelt de geschiedenis en de beteekenis

van *Meistreeel*, bl. 432-435 (wijst op de verkeerde verklaringen vroeger gegeven, en geeft die van het *Mnl. Wdb.*), en verder het woord *bralbank*, bl. 443-444 (het moet «schitterende baak» beteekenen).

M. K. de Jong toont aan, bl. 524, waarom *Zondagskind* «Gelukskind» beteekent (de Zondag geldt als een geluksdag, omdat op dien dag o. a. merkwaardige gebeurtenissen uit het Nieuw Verbond plaats gehad hebben, zooals de overlevering wil; b. v. Jezus' geboorte, zegetocht in Jerusalem, opstandig, enz.). — Elders wil hij een nieuwe verklaring geven van de bekende uitdrukking *Er loopt iets van Ste Anna onder*, bl. 410-415. Hij wijst de gegeven uitlegging van A. Beets (in «Taal en Letteren», D. IV) af; hij beweert dat het verhaal van de geboorte der H. Maagd, zooals het staat in het Evangelie van Pseudo-Mattheus, een «voordehand liggende verklaring van de zegswijze» geeft, deelt derhalve dit verhaal *in extenso* mede, doch, zooals A. Beets terecht in een *Naschrift* op het artikel, bl. 454, opmerkt, blijkt het volstrekt niet hoe uit het medegeedeelde eene «nieuwe» verklaring kan worden afgeleid. Beets wijst er op, hoe daarentegen zijn eigen opvatting door het opstel van de Jong wordt bevestigd.

Men heeft, tot in den laatsten tijd, nog al eens de beteekenis van de benaming *Sinnespel*, *spel van sinne* besproken. F. van Veerdeghe wil, bl. 445-446, door een voorbeeld uit een Kopenhagsch hs. van het *Gemoraliseerd kaatsspel* aantonen, dat de door Kalf gegeven verklaring juist is; *sin* werd reeds vóór de 16^e eeuw gebruikt als synoniem met *moraliteit*. Dus «*sinnespel*» is hetzelfde als «*moraliteitspel*».

De uitdrukking *Een heilig boontje*, is, naar F. A. Stoett be- toogt, bl. 449, een verbastering van het vroeger gebruikte *heilig bontje*, d. i. «een heilig (schijnheilig) weesje», later meer algemeen «iemand die uiterlijk vroom is» (komt o. a. voor in J. van Effen's *Spectator*).

J. Anspach, *Hoorn drager, bedrogen echtgenoot*, bl. 450. Schr. zoekt den oorsprong van de benaming in de middeleeuwen; het volk zou aldus schertsenderwijze de gehuwde edellieden geheeten hebben, die bij hunne tehuiskomst van een Kruistocht, hun kroost met een nieuwgeborene vermeerderd vonden.

J. Wolthuis handelt, bl. 452-453, over het woord *Snoer*, eigen- lijk «meetwerktuig», vandaar «afgemeten deel, erfelijke bezitting» (Vgl., voor de begripsontwikkeling, «roede»). Hij meent dat men het niet moet in verband brengen met *hengelsnoer*.

Een medewerker, die P. teekent, heeft het over *Brandhelder*, bl. 130-132. *Brand* heeft de twee tegenover elkaarstaande beteekenissen van « licht » en « donker »; als activum was het in het Mnl. « schitterend voorwerp » (inz. « zwaard »); als passivum « bruin, donkerkleurig » (*Cfr.* bij Kiliaen « brandvos, brandslang », enz., d. i. « vos, slang », enz. van donkerbruine kleur). Aldus komt het dat in het Mnl. naast *swart als brande* (d. i. pikzwart) men *clær gelyc enen brande* (ons « brandhelder ») zeggen kon.

Eindelijk worden, in verschillende meestal korte, ongeteekende opstellen, een tamelijk groot getal andere woorden en zegswijzen uitgelegd, omschreven of bewijsplaatsen er voor aangehaald. Zoo o. a. de woorden *hakkebord*, bl. 66, *haverkornetje* (d. i. « pruijke »), bl. 142, *Haagsche hopjes*, bl. 136, *laarzen* (d. i. « de matrozen straffen met slagen op het achterdeel »), bl. 415, *let spelen* (d. i. « *Krijgertje* spelen), bl. 524, enz.; verder uitdrukkingen als *een leventje als God in Frankrijk*, bl. 28 (in Duitschland ontstaan, in Frankrijk geheel onbekend); *de hand in den boezem steken*, bl. 83 (d. i. « aan eigen feilen denken »); *kolen vuur op ismands hoofd hoopen*, bl. 333 (d. i. « kwaad met goed vergelden », ontleend aan eene plaats uit de *Brieven* van den H. Paulus); *naar Kuilenburg gaan*, bl. 351 (d. i. « sterven », met woordspeling op *kuil*); *het is kool*, bl. 409 (d. i. « het is de moeite niet waard », ook nog « vervelend geklets » of « aperij »; ontleend aan Juvenalis, VII, 154); *dat riekt naar de lamp*, bl. 454, enz.

In een uitvoerige bijdrage, *Losse aantekeningen op de « Nederlandsche Letterkunde », de voornaamste schrijvers der vier laatste eeuwen; zevende, gewijzigde druk, bewerkt door L. Leopold*, behandelt F. A. Stoett, bl. 193-252, een aanzienlijk getal plaatsen uit die bekende « bloemlezing »; bij sommige wordt eene naar des Schr. oordeel noodige verklaring gegeven; bij andere wordt die van den bewerker verbeterd of aangevuld. Het doel van dien arbeid — voor nadere ontleding hier niet vatbaar — is, naar Schr. verklaart « het boek van vele fouten te zuiveren, om daardoor de bruikbaarheid er van te verhoogen »; terzelvertijd is het stuk een niet onbelangrijke bijdrage tot betere kennis en verklaring van een menigte taalkundige bijzonderheden.

C. B. Ake bespreekt eene plaats uit Huygens (een wijs Hoveling, 315-316), bl. 137-138; *maer wind en volghtse niet* beteekent niet, zooals Eymael beweerd heeft : « Wat uit de gedachten volgt is geen wind », maar wel : « gedachten gaan veel sneller dan de wind ».

Dezelfde Schr. wijst nog, bl. 138-139, op een zeker getal voorbeelden van *Zinssamentrekking bij Hooft*.

Op bl. 139 deelt K. Poll plaatsen uit kluchtspelen der 17^e en 18^e eeuw mede, ter opheldering van den « Roggestiaert in ou jaers » bij Bredero (Sp. Brab., v. 1873).

D. van Oostveen verklaart, bl. 527-528, *twee moeilijke plaatsen bij Huygens* (in de gedichten « Borstel » en « Aan sommige Predikers »).

J. C. Groothuis vervolgt en eindigt zijn commentaar op *Potgieter's « Lief en leed in het Gooi »*, bl. 29-38, 103-116 (losse aantekeningen en woordverklaringen). (Cfr. Leuv. Bijdr., II, 90). — P. H. van Moerkerken schrijft een opstel over *Staring's « Vampyr »*, bl. 163-172; M. Sabbe een over *Hildebrands « Familie Kegge »*, bl. 402-409; J. Ligthart, in zijn *Lezen en Verklaren* behandelt ditmaal de « Jamben » van Starring, bl. 507-520.

J. te Winkel, *Geschiedenis der Nederlandsche taal*, bl. 1-28. In deze vijfde paragraaf zet de Schr. zijn betoog over de « klankveranderingen » voort (zie Leuv. Bijdr., II, 87). Hij begint met de stelling dat « bij klankovergangen van zuiver physiologischen aard geene uitzonderingen kunnen voorkomen », dat er slechts schijnbare uitzonderingen bestaan, welke te verklaren zijn door invloed eener tegenwerkende kracht. Hij zet dan de zoogen. wet van Grimm uiteen, zooals men er zich tegenwoordig de werking van voorstelt, bespreekt meer in het bijzonder de germaansche klankwetten, om over te gaan tot een overzicht van verschijnselen, met toepassing op de geschiedenis van het Nederlandsch: de invloed der medeklinkers of voorafgaande klinkers (het gevolg er van is veeltijds klinkerverkorting geweest; verder zijn daar nog aan te wijten de palataliseering, deumlaut); de wederzijdsche invloed van onmiddelbaar op elkaar volgende klinkers (monophthongering); de verschillende soorten van assimilatie.

J. C. Alberdingk Thijm geeft wederom eene *Nalezing*, d. i. eene lijst van verbeteringen en aanvullingen op de nieuwe (vierde) uitgaaf van Van Dale's *Woordenboek*, bl. 416-421 (Cfr. Leuv. Bijdr., II, 88). Zij betreft wederom woorden (uit de letter D ditmaal), met betrekking tot de leer, de gebruiken, de geschiedenis der R. K. Kerk.

J. Bergsma begint eene bijdrage over *de voorvoegsels der werkwoorden*, bl. 97-99. In dit eerste artikel handelt hij over het voorvoegsel *be-* (oorsprong, beteekenissen, gebruik). — P. Voerman schrijft

een opstel over *de gebiedende wijs*, bl. 125-129. — J. C. Groot-huis zet de *beteekenis van het voorzetsel « tot »* uiteen, bl. 521-524. — C. J. Vierhout gaat met zijne *Stylistische overwegingen* voort, hl. 253-262; 309-318 (beschouwingen over den zoogenaamden « Nieuwe Gidsstijl »; het vormen van nieuwe woorden door letterlijke vertaling uit vreemde talen; eigenaardigheden van den modernen stijl, als o. a. het gebruik van tegenw. deelw., composita's uit subst. † verl. deelw. bestaande, het gebruik van infinitieven in plaats van verbaalsubstantieven, enz.; verder het misbruik van *zich*; de verwarring van *reden* en *oorzaak*, van *als* en *dan*). Tot de opstellen over de spraakkunst mag ten slotte ook gerekend worden Taco H. de Beer's *Wartaal in de taal*, bl. 143-149 (overwegingen over « wat er met onze taal gebeurt » sedert 1880: opdringen van een hoogst onnatuurlijken stijl, als reclamemiddel; gebruik van allerlei dolheden, vaak kinderen van luiheid en domheid; Schr. haalt veel voorbeelden daarvan aan).

J. A. Worp, *De bronnen van den Trouwingh van Cats*, bl. 39-66. Aan welke schrijvers Cats de verhalen van zijn *Trouwingh* heeft ontleend, geeft hij nu en dan zelf in het werk op; verder vinden wij belangrijke mededeelingen in een Latijnsche briefwisseling tusschen hem en Caspar van Baerle; doch van verscheidene verhalen wordt de bron niet vermeld. Cats' werk is, zooals men weet, in vier afdeelingen verdeeld; in de eerste drie daarvan komen een vijftiental « trou-gevallen » voor; Schr. tracht de bronnen op te sporen die de dichter gebruikte, en gaat daarom tot de bespreking van elk der verhalen over. Op uitvoerige wijze wordt het meest bekende stuk, het zoogenaamd *Spaensch heydinnetje*, besproken en met de bron vergeleken; ook van andere verhalen geeft Schr. een vergelijking met de bron, om den lezer in staat te stellen, zich gemakkelijk een denkbeeld te kunnen vormen van de wijze waarop Cats werkte. Dit onderzoek heeft voor gevolg te doen uitkomen hoe Cats een eigenaardigen tact bezat, om uit allerlei werken uit te kiezen, wat in den smaak zou vallen zoo wel van geletterden als van het groote publiek (zijne bronnen waren de Bijbel; schrijvers der Oudheid, als Herodotus, Diogenes Laërtius, Athenaeus, Aelianus, Plutarchus, Titus Livius, enz.; sommige werken in zijn tijd zeer verspreid, als de *Gesta Romanorum*; verder vreemde schrijvers, als Boccaccio, Ser Giovanni en Italiaansche novellen; voor het « Spaensch Heydinnetje » gebruikte hij een Italiaansche vertaling van Cervantes' novelle *la Gitanilla*; eindelijk van enkele gedichten heeft Schr. de bron niet kunnen ontdekken). Wat aangaat de wijze, waarop Cats

zijne bronnen gebruikte, valt er op te merken dat hij er meer dan eens verschillende opsomt, wanneer hij er nochtans slechts ééne volgt. Elders duidt hij eene bron aan, maar geeft daarvan een geheel vrije bewerking.

Van denzelfden schrijver komt nog een ander interessant opstel voor, nl. *Drama's en kluchten naar den «Decamerone»*, bl. 385-401. Na er op gewezen te hebben dat, met uitzondering der grootste en beroemste klassieke schrijvers, Boccaccio, de vader van de «novelle», de schrijver is die wellicht meest invloed op alle Europeesche litteraturen heeft gehad, vermeldt hij met een enkel woord eenige feiten, waaruit blijkt dat onze middeleeuwsche dichters (*Minnen loep, boerden*) reeds met den *Decamerone* bekend waren. — Wat nu de Nederlandsche drama's betreft, waarvan de stof aan een der honderd novellen der italiaansche verzameling ontleend is, het oudste is de *Vriendts-Spieghel* van Zacharias Heyns (gedrukt in 1602) [achtste novelle van den tienden dag]. Doch Schr. meent dat Heyns niet rechtstreeks Boccaccio's verhaal als bron gebruikte; hij kende wel Coornhert's vertaling van den *Decamerone* en gebruikte die, maar zijn stuk is een bewerking van een Latijnsch drama, ons onbekend gebleven. Het tweede drama is de *Harcilia* van Van Millert (1632) [eerste novelle van den vierden dag]. De dichter heeft waarschijnlijk zijne stof uit het Italiaansch werk gehaald, maar hij was tevens met het Fransche herdersspel bekend, dat dezelfde geschiedenis behandelt. Een derde drama is Jan van Arp's *Chimon* (1639) [eerste novelle van den vijfden dag]. De Nederlandsche dichter volgt nauwkeurig de Italiaansche novelle; de afwijkingen zijn van weinig beteekenis, en er is somtijds eene bijna woordelijke overeenkomst. — Nu bespreekt de Schr. de kluchten aan Boccaccio's werk ontleend. De eerste, volgens tijdsorde, is die van W. D. Hooft, *Andrea de Piere Peerde-kooper* (1628) [vijfde novelle van den tweeden dag]. Hooft volgt zijn voorbeeld van zeer nabij; het eenige bemerkenswaardige is dat hij hier en daar aan zijn stuk een plaatselijk tintje trachtte te geven, wat slechts gedeeltelijk lukte. — Daarop komt chronologisch Bormeester's *Klucht van Doeden* (1643) [vijfde novelle van den zevenden dag]. Bormeester heeft het onderwerp ongeloofelijk ruw en plat behandeld. — Iets minder ruw is de *Hans van Tongen, Razende-Liefdens Eynd* van J. Noseman (1644) [vijfde novelle van den negenden dag]. Wederom volgt de kluchtspeldichter het oorspronkelijk op den voet, doch vertaalt eigenlijk niet; zijn stuk is een vrije bewerking, zonder evenwel afwijkingen van belang. — Uit de 17^e eeuw hebben wij verder nog M. Gramsbergen's *Klucht van de Levendighe Doodt*,

of *Bedroogen kassier* (1649) [achtste novelle van den derden dag], waarvoor de opmerking geldt daareven voor Noseman's stuk gemaakt, en Jan Van Breen's *Bedroogen Jalouzy* (1659) [achtste novelle van den achtsten dag], waar nog al belangrijke afwijkingen van Boccaccio's verhaal in voorkomen. — In de 18^e eeuw ontleende Reynier Dorema de Vries de stof voor een paar kluchten aan den *Decamerone*, nl. *De regter van Florentiae* [vijfde novelle van den achtsten dag], de *Aerdige Reyse van Mr. Simon na Madame Vuylendreta* [negende novelle van den achtsten dag] en *Calandryn of de man in baarens nood* [derde novelle van den negenden dag]; die kluchtjes zijn akelig flauw en staan ver beneden de novelles, die er de stof voor leverden; al de aardige trekjes van deze worden er in gemist. Veel beter geslaagd is *De gehoorende filosoof, door slagen bevredigd* aan C. G. Moering toegeschreven (1738). Het stuk werd bewerkt naar den inhoud van de zevende novelle van den achtsten dag, doch vermoedelijk niet rechtstreeks naar het Italiaansch werk; het schijnt een vertaling of bewerking van een Fransch tooneelstuk (de comédie *Le mari cocu, battu et content* [?] van De Castre de Wieghe [1738]). — Deze opsomming, zegt Schr. aan het slot van zijn opstel, is zonder twijfel niet volledig; maar meer heeft hij tot dusver niet gevonden. Opzettelijk heeft hij geene melding gemaakt van de talrijke kluchten en blijspelen, van welke het bekend is, dat zij slechts zijdelings met den *Decamerone* in verband staan, of die alleen een of ander motief aan eene novelle er van ontleend hebben.

W. K. — *Ledeganck*, bl. 352-360 — Schr. herdenkt Ledeganck in de eerste plaats als strijder voor onze taal en hare rechten; hij wijst er op hoe Ledeganck, in de dagen toen in Vlaanderen het Fransch de moedertaal dreigde te verdringen, voor het behoud dezer laatste al zijne krachten heeft ingespannen. Als dichter heeft Ledeganck nog al gebreken: zijne hartstochtelijkheid vooreerst, die dikwijls tot overdrijving slaat. Dan het hyper-romantische (dat zit vooral, zooals Schr. nader aantoonst, in 's mans eerste verhalen, als *Het Burgslot van Zomergem*, een stuk, waarvan wij ons thans moeielijk kunnen voorstellen, dat het eenmaal met aandoening en bewondering werd gelezen, en waar, in later tijd, Ledeganck zelf met medelijden op nederzag). Het best is de Vlaamsche dichter geslaagd in de elegie: hier komen zijn eigenaardig talent en zijn rijkdom van gevoel ten volle tot hun recht. Zijn beroemdst stuk, de trilogie *De drie Zustersteden*, vertoont insgelijks gebreken, al getuigen zij, door de keurige taal, door de kunstige stropfenbouw, van overwonnen moeielijkheden: de beide

eerste deelen gelijken te veel op elkander; in *aan Antwerpen* zit iets gekunstelds: de innige taal van het gemoed spreekt daar niet meer....

Ten slotte vermeld ik de voortzetting van A. S. Kok's *Arenlezing*, bl. 289-308 (*Cfr.* Leuv. Bijdr., II, 90). Schr. handelt over het « oudste Sonnet in de Nederlandsche letteren », en wil daardoor eene bijdrage leveren tot de geschiedenis van het Sonnet. Die kunstvorm doet bij ons zijne intrede met de Renaissance; weldra werd niet alleen het Italiaansch sonnet, maar ook het zoogenaamd Shakespeare Sonnet bij ons nagevolgd, zooals blijkt uit verschillende voorbeelden daarvan bij Vondel. In de Zuidelijke Nederlanden werd het eerst beoefend (Lucas d'Heere); Carel Van Mander en Coornhert maakten het in Noord-Nederland bekend. Het is dus eene dwaling te beweren dat de klinkdichten van laatstgenoemden humanist de eerste zijn die in het Nederlandsch werden vervaardigd.

TAAL EN LETTEREN, 1897.

Dr. Salverda de Grave, *Over de fransche tweeklanken ai, oi, ui in onze uit het Fransch overgenomen woorden*, bl. 77-109, 129-144. Het doel van den Schr. is « de uitkomsten neer te schrijven van [zijn] onderzoek naar de veranderingen die ten onzent de fransche tweeklanken *ai, oi* en *ui* hebben ondergaan, en te trachten uit te maken welke wijzigingen op rekening van het Fransch, welke op die van het Nederlandsch zijn te stellen. » Het opstel wordt verdeeld in vier hoofdstukken.

I. *ai, oi, ui in het Centraalfransch*. De oorsprong en ontwikkeling er van worden als volgt voorgesteld: 1° *ai* ontstond uit: α) lat. *a* vóór enkele nasaal (b. v. *main*); oorspronkelijk *a+i* uitgesproken, werd die diphthong in de 16e eeuw tot nasale *è*; β) lat. *a*, gecombineerd met *yod* (b. v. *plaire*); dit *ai* ging eerst in *èi* over, later in *è*; γ) in Oostelijke en Noordelijke dialecten is *ai*=*a*. — 2° *oi* is ontstaan uit: α) lat. *au+yod*, b. v. *joie*; die tweeklank was in den beginne *òi*, doch werd in de 13e eeuw *òè*; β) lat. *ō+yod* of *ũ+yod*, b. v. *angoisse*; oorspronkelijk was die tweeklank *ói*, en is later met *òi* samengevallen; γ) lat. *ē, ī*, b. v. *roi*; hier staat *oi* voor ouder *ei*; *oi* was eerst *òi*, en had dezelfde ontwikkeling als de onder α) besproken *oi*; δ) lat. *ö+yod*, doch alleen in sommige dialecten, terwijl het Centraalfransch hier *ui* heeft, b. v. *ennui*. In de 15e-16e eeuw zijn de verschillende *oi*'s tot *wè, wà* geworden. —

3°) de tweeklank *ui* komt uit lat. $\bar{u} + yod$, of, en dit in het Centraalfransch, uit lat. $\bar{o} + yod$. Van deze *ai*, *oi*, *ui* zijn te scheiden die Fransche *ai*, *oi*, *ui* welke later ontstaan zijn uit lat. *a*, *o*, *u* + *yod*, na het tijdstip waarop de woorden, waarin ze voorkomen, in het Nederlandsch werden overgenomen. Zij moeten derhalve afzonderlijk behandeld worden. (Cfr. IV.)

II. *De overgenomen woorden met ai, oi, ui.* Schr. onderscheidt vier gevallen in het lot der tweeklanken naar gelang van hare plaats in het overgenomen woord, nl. 1) de tweeklank ofwel aan het eind van het woord en voor vocaal, b. v. *paaien*, *prooi*; 2) vóór enkele nasaal, b. v. *kastelein*, *plein*; 3) vóór *s*, *t*, *r*, *l*, zooals in *paleis*, *pleit*, enz., 4) vóór consonantenverbindingen, b. v. *pleister*, *oester*, enz. — Schr. gaat van elk dezer woorden de verschillende voorkomende schrijfwijzen na, uit welk dialect en in welken tijd het woord is ontleend, maar komt niet tot eene in alle gevallen bevredigende verklaring.

III. *Vergelijking van de fransche met de mnl. vormen.* In hoe verre beantwoorden die voorkomende schrijfwijzen aan een werkelijk bestaande of bestaan hebbende uitspraak? Welke veranderingen hebben plaats gehad reeds in het Fransch, welke eerst na de ontleening? — De fransche *ai* is in het Mnl. gewoonlijk *aa*, *aai* (in den auslaut en vóór *s* in het Westvl.) en *ei*; de fr. *oi* wordt door *oo*, *ooi* (in den auslaut en vóór *s*), en de fr. *ui* door *uu* vertegenwoordigd. In het Mnl., evenals in Noordelijke fransche dialecten, is het *i*-bestanddeel van die tweeklanken opgegeven; mnl. *a*, *o*, *u* zijn de vertegenwoordigers van *ai*, *oi*, *ui*. De woorden met *ei* (b. v. *paleis*) kunnen eerst zijn overgenomen nadat in het Fransch *ai* tot *ei* was geworden; zij zouden dus jonger zijn. Doch ze behoeven dat niet te wezen; ze kunnen ontleend zijn aan een ander gedeelte van het mnl. taalgebied, nl. het Westmnl., dat uit het Picardisch putte. In het Picardisch bleef *ai* langer als tweeklank, en kon dus in het Westmnl. *a* geven naast meer Oostelijk bestaande *ei* (*palaes* naast *paleis*). Daarna worden andere werkelijke of schijnbare verschillen tusschen de fransche woorden en de daaraan beantwoordende vormen in het Mnl. besproken (*wambas*, *fornoys*, *vernoien* en *verneien*, *basine*, *froit* naast *fruit*, enz.).

IV. *De jongere ai, oi, ui.* In een bepaalde groep van fransche woorden, nl. die welke uitgaan op *-arie*, *-orie*, *-avie*, *-alte*, *-olie*, enz., heeft de lat. *i* in hiatu de voorafgaande consonant gemouilleerd, en deze gemouilleerde consonant dikwijls een *i* ontwikkeld, welke

met den voorafgaanden klinker de tweeklanken *ai*, *oi*, *ui* vormde. In het Mnl. werden sommige van deze woorden overgenomen op een tijd toen de *i* zich nog niet met den voorafgaanden klank had verbonden (*Cfr.* mnl. *contrarie*, *historie*, *malie*, *tronie*, enz.).

Welke algemeene besluiten mag men trekken uit bovenstaande feiten? Ten eerste, wat den datum van het overnemen der behandelde woorden aangaat, geeft Schr. de 12^e en 13^e eeuwen aan; wat den oorsprong betreft, de verschillende vormen van deze woorden wijzen op een dubbele herkomst : zij zijn voor den deel aan een meer Westelijk, voor een deel aan een meer Oostelijk dialect ontleend.

In een met veel gezonden zin geschreven opstel : *Vreemde woorden*, bl. 201-208, begint R. A. Kollewijn met de opmerking dat dit onderwerp behoort tot diegene, welke altijd nieuw blijven, ofschoon er al eeuwen en eeuwen wordt over getwist. Men meent vrij algemeen dat « vreemde » woorden gemakkelijk van inheemsche te onderscheiden zijn. Nochtans is ' het gemakkelijk aan te toonen dat het Nederlandsch vroeger tal van vreemde woorden heeft opgenomen (b. v. *aap*, *appel*, *brief*, *boter*, *beest*, *uur*, *folteren*, enz.), die nu geheel Nederlandsch zijn geworden, en die niemand aarzelt te gebruiken. De afkeer van vreemde woorden spruit dus niet voort uit den vreemden oorsprong er van. Hij kan evenmin voortkomen uit de onduidelijkheid er van; *Schr.* toont aan, dat vele vreemde woorden begrijpelijker zijn dan echt Nederlandsche; eenieder verstaat gemakkelijker de vreemdelingen *telegram*, *horloge*, *publiek*, enz. dan de goed Nederl. woorden *bakstag*, *darink*, *gaal*, *hot*, enz. De duidelijkheid toch heeft met den oorsprong van een woord niets te maken; zij is eenvoudig een gevolg van meer of minder gebruik. De reden van dien afkeer zal wel liggen in het onnederlandsch voorkomen er van, inzonderheid in de spelling; *kleur* heeft niets ongewoon, maar *couleur* is hinderlijk. De gevolgtrekking ligt voor de hand : de vreemde woorden, die wij noodig hebben, moet men op z'n « nederlans » spellen, en dan niet angstvallig te werk gaan. — Zoo dan, de deur wagenwijd opengezet voor alle vreemde woorden? Dat is de bedoeling niet. Men weze voorzichtig in het afkeuren van vreemde woorden; er zijn er die beter zijn dan de daaraan beantwoordende Nederlandsche (zoo verdienen o. o. *genie*, *ideaal*, *provincie* den voorkeur boven de er van voorgestelde vertalingen); andere staan niet overbodig naast de Nederlandsche (b. v. *koket* en *behaagziek*); maar men schrome niet een vreemd woord te gebruiken

als men het *noodig* heeft, d. i. wanneer er geen gelijkbeteekenend in het Nederlandsch bestaat.

J. H. van den Bosch, *Over de « neiging tot differentiëring » en noch iets*, bl. 211-217. Het opstel is geschreven naar aanleiding van een artikel van Prof. J. te Winkel over het bekende taalverschijnsel dat men « differentiëring » heet. Schr. toont door eenige voorbeelden aan wat dat is. *Cfr.* b. v. *buur* naast *boer*, *gouden* en *gulden*; het zijn dubbelvormen uit verschillende tijd en van verschillende herkomst, die in de algemeene taal naast malkander blijven gebruikt worden. Maar hij ontkent dat er een opzettelijke neiging tot dergelijke differentiëring bij de spraakmakende gemeente bestaat, zooals Prof. te Winkel had beweerd; hij wil niet toegeven dat b. v. opzettelijk *vers* als *vaers* (*ae* = gerekte open *e*) zou uitgesproken worden om verwarring met *versch* te voorkomen.

J. G. Talen zet zijne *Beknopte spraakleer van 't beschaafde Nederlands* voort, bl. 341-351 (*Cfr.* Leuv. Bijdr., I, bl. 96), en handelt ditmaal over de verbuiging en het gebruik van het adjectief. Van denzelfden schrijver komt nog een ander opstel over de spraak-kunst voor, nl. *De comparatie*, bl. 27-42; 77-96.

Uit de nalatenschap van J. A. F. L. Baron van Heeckeren (*Cfr.* Leuv. Bijdr., I, 94; II, 93) wordt een studie medegedeeld *Vondels zang op Oldenbarneveld*, bl. 271-284. De dood van Oldenbarneveld heeft een diepen indruk op Vondel teweeggebracht, ja, een keerpunt in zijn leven. « Van dat oogenblik is hij waarlijk Vondel en onze grootste en meest Nederlandsche dichter geworden ». Vóór dien tijd werden zijne vrije bewegingen belemmerd door de romeinsche wapenrusting, die hij aan Vergilius en Ovidius ontleende. Zoolang hij leefde heeft hij gewezen op den moord van Oldenbarneveld, en dien met de krachtigste woorden gelaakt. Van al de gedichten, waarin hij den grijzen staatsman bezongen heeft, is het *Jaargetijde* het schoonste. Door een doorlopende beschouwing van dit stuk wordt dit nader uiteengezet.

In *Een en ander over den Warenar van P. C. Hooft en S. Coster*, bl. 175-198, verdedigt F. A. Stoett tegenover P. Leendertz de stelling dat Hooft alleen de schrijver van het bekende blijspel is; terzelfvertijd bespreekt hij een aantal plaatselijke, naar aanleiding van Leendertz's onlangs verschenen uitgaaf. — P. Leendertz, *Nog eens de Warenar*, bl. 356-371, erkent de juistheid van sommige verklaringen door Stoett gegeven, maar handhaaft zijne meening, nl. dat de Warenar aan de samenwerking der twee schrijvers zijn ontstaan heeft te wijten.

J. Koopmann, *Maerlant-studiën*. — I. *De Rijmbijbel*, bl. 219-254. De Schr. bespreekt uitvoerig het werk van Comestor, Maerlant's bron, en de wijze waarop de vlaamsche dichter hetzelfde navolgt. Hij toont aan dat de *Rijmbijbel* een vrije, populaire bewerking is van de *Historia Scolastica*; dat dit boek noch de Vulgaat, noch de protestantsche Bijbel is, maar òf geschiedenis, òf geïnterpreteerde geschiedenis. Desaangaande treedt hij in nadere beschouwingen, wijst er verder o. a. op hoe de feiten van de ongewijde historie aan het slot van elk hoofdstuk der *Historia* synchronistisch worden medegedeeld als ahangsel; hoe de inhoud van het Oude Verbond in verband met Christus' leven en leer wordt gebracht, en door het Nieuwe verklaard; hoe ook in christelijken zin de heidensche geschiedenis en literatuur uitgelegd worden, enz.; op welke wijze Maerlant de feiten uit het Nieuwe Verbond voorstelt: het is een synoptisch verhaal van de vier Evangelien. Dit alles wordt zeer breedvoerig aangewezen, maar merkwaardige bijzonderheden vernemen wij niet.

Van denzelfden schrijver komt ook een opstel voor *Over de geschiedenis van onze middeneeuwse Kruissage*, bl. 321-337, naar aanleiding van Dr. F. Kampers, in 1897 verschenen werk. De legende van het Kruishout is in het Mnl. bekend uit Maerlants *Rijmbijbel* en het gedicht *Dboec van den Houte*. Dit laatste werk bevat de legende in een veel verder stadium van ontwikkeling. Na den inhoud van het mnl. gedicht medegedeeld te hebben, wijst hij op het feit dat de sage uit heterogene bestanddeelen is samengegroeid, dat ze niet bestond vóór de 12^e eeuw. In de *Legenda aurea* hebben we nog geen aaneengesloten verhaal, maar een samenvoeging van eenige, soms tegenstrijdende, berichten. Allengs zijn die verschillende bestanddeelen met malkaar in verband gebracht; er ontstond een latijnsche prozabewerking, die door geheel Europa verspreid werd, en overal nagevolgd. Onze mnl. bewerking was het die, van de zooveel en zoovele nationale vertalingen en navolgingen, zich door eenheid van opvatting en poëtische gedachte, het meest in de liefde der Westersche volken mocht verheugen.

Dr. Swart Abrahamsz., *Multatuli als Indo-Europeaan*, bl. 43-61; 65-76. In korte trekken wil de Schr. aantoonen, dat Multatuli niet een democraat, een radicaal was; dat hij geen strijd voerde tegen toestanden in de Europeesche samenleving, maar tegen de Europeesche menschheid zelve, die hij niet kon uitstaan. Dat is bij hem het gevolg geweest van zijn verblijf in den Oost, van het eigenaardige proces van psysische vervorming, dat de Europeaan

in Indië, ondanks zich zelve, ondergaat. De kennis van de Europeesche samenleving in Indië is derhalve eene eerste vereischte om de persoonlijkheid van Multatuli te leeren begrijpen. — Breedvoerig wordt dan uiteengezet hoe de Europeaan verandert in de binnenlanden van Java en de buitenbezittingen; hoe hij andere denkbeelden krijgt van maatschappelijke en politieke toestanden, andere inzichten in godsdienst en zedelijkheid, uit een ander oog standverschillen beschouwt, enz. Ook het gemoedsleven van den Europeaan verandert in Indië, bij den eenen meer, bij den anderen minder; bij Multatuli is het zeer veel veranderd. Multatuli was op ende op een Indo-Europeaan geworden, zonder het zelf te weten of er zich reenschap van te geven. Dit verklaart hoe hij, in Europa teruggekeerd, geen vrede meer kon hebben met Europeesche zeden, gewoonten en beschaving. « Multatuli is een van die schapen geweest, die op den overgang van de eene naar de andere kudde is gestoord geworden, en de Nederlandsche kudde heeft verbaasd, betooverd of geërgerd met een vreemdsoortig geblaas ».

J. Postmus, *Een « nieu Christelick Liedt »* in 1569, bl. 285-308. Onverholen afkeer en tegenzin van de Roomsche Kerk is schering en inslag van de geuzenliederen; daar zijn er echter die getuigen van geloof en vertrouwen. Zulk een is het *Wilhelmus*, in 1569 uit Frankrijk door de Nederlanden verspreid: het is een geloofslied, een gebed, geen loflied op den Prins. Na den inhoud er van ontleed beschouwd te hebben, onderzoekt de Schr. de vraag naar den dichter er van. Zekerheid hebben wij niet. De overlevering noemt verschillende personen als de vervaardigers van 't *Wilhelmus*: Marnix, Coornhert. Maar wij weten stellig dat zij het niet vervaardigd hebben. Schr. meent dat waarschijnlijk een soldaat de dichter was, wellicht een van de manschappen uit het leger van den Prins; van uit dit leger vond het lied zijn weg door het land. In de 16^e eeuw was het slechts de hymne der kleine Calvinistische lieden; in de 17^e wordt het gemeenzaam onder den ambachtsstand; na 1700 nemen ook de hoogere standen het over.

Potjebeuling, dat in Langendijk's « *Wederzijds Huwelijks-Bedrog* » voorkomt, wordt door De Boer verklaard, bl. 340, als zijnde « meel en melk, vermengd en gekookt »; Dr. Stoett, in een « *Naschrift* » daarop, meent dat het, in de 18^e eeuw, een *gortspijs* moet geweest zijn; Langendijk heeft er dus dit mede bedoeld.

J. H. van den Bosch verklaart de « *bleekheyt des ghedaents* » in v. 1332 van Hooft's *Granida*, bl. 209, als: « bleekheid van gelaat door hartstochtelijke liefde voor Daifilo ».

G. A. Nauta, bl. 256-257, legt *Pots longeren*, een bastaardvloek in vele kluchten voorkomende, uit als « Gods longen », zooals hij reeds door J. te Winkel was opgevat geworden, op eene plaats bij Bredero's *Klucht van de koe*.

W. van der Heide verklaart historisch en taalkundig Starings gedicht *Hertogs Willems Bedevaart*, bl. 107-122; 155-160. Hij geeft de bronnen aan van het gedicht, bespreekt er den inhoud van, en eindigt met de tekstverklaring.

J. Koopmans bespreekt *Een paar bruiloftzangen van Vondel*, bl. 161-174, nl. een van 1604 en een van 1636. In het eerste treedt het didactisch bestanddeel sterk op den voorgrond; de vorm er van is nog het tyrannieke kleed van de « refereinen » der Rederijkers. Het tweede getuigt van meer classiciteit. Bij alle twee dient gewezen te worden op het verband tusschen die zangen en de symbolische beteekenis, die men nog vrij algemeen in de 17^e eeuw aan het huwelijk hechtte. — Na die algemeene beschouwingen wordt de inhoud der twee gedichten besproken en toegelicht.

Dr. C. C. Uhlenbeck, in zijn opstel, *De voorgeschiedenis der Indogermaansche volken*, bl. 1-25, behandelt de volgende punten : 1° *vroegere woonplaatsen* (in de dagen van Herodotus woonden de Kelten meest Westelijk; de Germanen tusschen Weichsel en Rijn, in Denemarken en Scandinavië; de Italiërs en Grieken in Zuid-Europa; de Illyriërs in het Noordwesten van het Balkanschiereiland, terwijl in het Oosten daarvan de Thraciërs gevestigd waren; ten Noorden van de Karpathen en ten Westen van den Weichsel woonden de Slaven, tot den Don; in Azië de Armeniërs, Iraniërs en Indo-Ariërs); — 2° *het stamland* (taalkundige gegevens, o. a. de woorden *meer, brak, eik, berk, wilg, den, beer, wolf, otter, bever, haas, muis*, enz., in overeenstemming met historische waarschijnlijkheid, wijzen op woonplaatsen in de gematigde luchtstreek, maar zij laten ons niet toe die nader te bepalen); — 3° *de opeenvolging der cultuurstadiën* (de mensch is oorspronkelijk vegetariër, wordt weldra jager en temt den hond. Uit de jacht ontwikkelt zich de veeteelt, uit het zoeken naar vruchten en wortels de landbouw. De taal heeft herinneringen bewaard aan den verren voortijd, toen de hond het eenige huisdier was, nl. het woord *vee* zelf. Veeteelt en landbouw bestonden reeds in het steentijdperk. Toen kende men reeds den *wagen*, den *wagenmaker* en den *timmerman*; toen ook reeds kende men het *weven*, *spinnen* en *naaien*). — 4° *de veeteelt* (deze heeft zich zeer vroeg onder de Idg. volken verspreid; op de oudheid daarvan

wijzen vooral eenige technische uitdrukkingen: *vee, rund, schaap, geit, paard, wijn?* — 5°) *de landbouw* (etymologische vergelijkingen, die voor een eventueelen landbouw in den Indogermaanschen voortijd zouden kunnen pleiten, zijn schaars; ja, eigenlijk is er niet ééne, met werkelijke bewijskracht. *Gerst* en *graan* zijn zeer verspreid; Idgm. zijn *akker, arare* en *aratum, eg, zaaien* en *zaad, maaien, sikkel, malen*, wellicht ook *wijn*). — 6°) *de kennis der metalen* (de Indogermanen kenden het goud, het zilver en het koper). — De beschaving is vooruitgegaan, besluit de Schr.; maar het geluk van den mensch niet....

OUD HOLLAND, 1897.

C. W. Bruinvis, *Alkmaarsche Rederijkers*, bl. 124-128. In 1527 wordt voor het eerst melding gemaakt van Alkmaarsche Rederijkers; in dit jaar stellen zij, bij de processie van het H. Bloed van Mirakel, tafereelen uit het Oude Testament voor. Later komen zij, na de dagen van drukken strijd, wederom te voorschijn (in 1587 met een *Spel van sinnen* ter gelegenheid van Leycester's vertoef binnen hunne stad). In 1641 nam de Alkmaarsche Kamer 't *Lauwenier* « In jeught groeyende » deel aan een prijskamp door de Rederijkerskamer *De blaue Acoleye* te Vlissingen uitgeschreven, en wel met vijf stukken, als antwoord op drie vragen; zij verwierf den hoogsten prijs met die op de tweede vraag (deze stukken zagen het licht in « Vlissing's Redens-Lust-Hof, 1642). Deze medewerking te Vlissingen is het eenige wat van het bestaan der kamer tot onze kennis is gekomen.

H. C. Rogge beschrijft, bl. 159-192, 199-210, het *Album van Emanuel Van Meteren*, het eenige dat bewaard schijnt van al de schatten, door den geschiedschrijver nagelaten. Het berust thans in de Bodleian Library te Oxford, en werd daaraan vermaakt door Francis Douce, die het door aankoop had verkregen. Dit « album » is het tweede welk door Van Meteren werd aangelegd; een ander exemplaar uit vroeger jaren, dat zeer veel belangrijke aantekeningen bevatte, is verloren gegaan. Het bewaarde is een boekdeel in folio met den titel « *Album amicorum* »; er komen lofdichten, wapenen, enz. in voor « van hun, van alle de geleerdste mannen ende verscheyde potentaten ende groote personagies van syn tyt ». Door Schr. worden talrijke uittreksels medegedeeld en besproken.

ARCHIEF VOOR NEDERLANDSCHE KERKGESCHIEDENIS, D. VI, 1897.

G. H. van Borssum Waalkes deelt, bl. 274-291, *Een tractaat, misschien door H. Mande opgesteld* mede. Het stuk is ontleend

aan een hs. op papier, dat thans op de Universiteitsbibliotheek te Amsterdam berust (306 bladen), en twaalf stukken van geestelijken inhoud in proza bevat. Het zevende daarvan « van den gheestelijken opganc der sielen ende van hoere vuericheit » (bl. 216-233) wordt medegedeeld. Wellicht behoort het tot de geschriften van Hendrik Mande, die tot hertoe nog niet te voorschijn kwamen. Schr. meent dit op grond van den inhoud te mogen onderstellen; wij vinden inderdaad in dit werk een en ander terug, dat ons onwillekeurig aan Mande denken doet; zoo o. a. komen daarin voor dezelfde godsdienstige geest en vroomheid, dezelfde blijken van uitgebreide bijbelkennis; verder treft men overeenkomst van sommige bijzonderheden aan, als het beeld van het kruid van myrre; het geven van vreemde verklaringen van eighennamen (berch Galaad, Carmelis); de zonderlinge beeldspraak (b. v. de haren van de bruyt), enz. Doch schijnt dit alles aan Schr. niet voldoende om de gestelde vraag bevestigend te beantwoorden; hij blijft bij een onderstelling.

J. C. Breen, *Stichtelijke liederen van Laurens Jacobszoon Reael*, bl. 355-382. Als aanvulling op een vroeger verschenen bijdrage van denzelfden Schr. worden hier, naar een Gentsch hs., een reeks onuitgegeven liederen van Reael medegedeeld. Die liederen zijn ontstaan tusschen de jaren 1581 en 1591, toen de dichter uit het ballingschap was teruggekeerd; zij « dragen den stempel van de onder het kruis geboren liederen », hoewel ze niet uit den eersten tijd der Hervorming dagteekenen. Zij werden waarschijnlijk voorgedragen in de samenkomsten der oude Amsterdamsche Kamer « in Liefde bloeiende », waar Reael lid van was. Men merkt dan ook in die liederen een streven naar taalzuivering (het weren van bastaardwoorden¹, evenals allerlei « halsbrekende toeren ». Schr. weet niet of Reael's gedichten eenigen invloed gehad, doch twijfelt er aan. De hier medegedeelde liederen zijn: een vijftal Kerst- en Nieuwjaarlíederen, één Paasch-, één Pinkster- en één Meilied; één morgen- en één avondzang, benevens drie liederen uit het Duitsch vertaald (naar Luther).

Eindelijk meld ik nog dat, op bl. 217-273, een herdruk voorkomt van *Kerstliederen en leisen*, door wijlen J. G. R. Acquoy. Dit opstel was reeds in 1887 verschenen (Verslagen en mededeelingen der Konink. Akademie van Wetenschappen te Amsterdam). « Het was, zegt Rogge in een aantekening vooraan het stuk, sedert lang [het] voornemen [van Acquoy, het werk] te laten herdrukken in het « Archief », als één geheel uitmakende met zijn studie over het Geestelijk Lied in de Middeleeuwen,... aangevuld met hetgeen hij sedert over dit onder-

werp aanteekende ». Rogge gebruikt voor dezen herdruk het door Acquoy voor dit doel bestemde exemplaar, benevens een aantal bijlagen, onder de papieren van Acquoy gevonden.

DE GIDS, 1897.

In D. I, bl. 138-162, komt een belangrijk opstel voor van D. C. Heselting over *Het Hollandsch in Zuid-Afrika*. De taal, welke thans in Zuid-Afrika gesproken wordt, is ontstaan uit der Hollandsch der eerste kolonisten. Zij vertoont tal van eigenaardigheden; wat haar inzonderheid kenmerkt, is haar hyperanalytisch karakter, dat moet verklaard worden door der invloed van andere talen. Men heeft beweerd (nl. J. te Winkel en Stoffel) dat het Fransch een grooten invloed gehad heeft, zoowel op de klankleer, flexie en syntaxis als op den woordvoorraad, en dat onder dien invloed het tegenwoordig karakter der Zuid-Afrikaansche taal ontstaan is. Schr. meent dat de invloed van het Maleisch-Portugeesch (nl. door het terugkeeren uit Indië van matrozen en soldaten) veel sterker heeft gewerkt: daaruit kunnen vele eigenaardigheden worden verklaard; zoo, b. v., constructies als « ek is honger; ek heb ver kom gezien », woorden als tronk, paai, maai, nooy, enz. Het hyperanalytisch karakter zal wel te wijten zijn aan de Hottentotten en de slaven, aan wie de kolonisten hunne kinderen toevertrouwd. In deze eeuw heeft bovendien het Engelsch een machtigen invloed verkregen. Er is een beweging ontstaan om haar van dag tot dag veldwinnende macht te keer te gaan door het zoogen. « Hoog Hollandsch », d. i. ons Nederlandsch; doch dat is een vruchteloos streven. Ons Nederlandsch is bijna een vreemde taal geworden voor de Zuid-Afrikaners; de toekomst is aan de levende, gesproken taal van het volk zelf: daarin alleen kan zich een nationale litteratuur ontwikkelen. Het is verkeerd te meenen dat er redding kan komen door het kunstmatig invoeren van een geschreven taal, die niet uit de gesproken is ontstaan; hoe toch zou deze kunnen leven in het hart der natie? Het redmiddel is dus aangewezen: het schrijven der volkstaal.

DIETSCHER WARANDE, 1897.

G. Segers zet zijne reeks studiën voort over *Vondels karakters*, d. i. de karakters van Vondel's werken (*Cfr.* Leuv. Bijdr., II, 99). Hij handelt ditmaal over *Attila*, bl. 116-128; 227-242, dien Vondel in zijne « Maeghden » doet optreden. Hij begint met te zeggen hoe

dit gansche treurspel een van Vondels eigenschappen doet uitkomen, nl. « zijne ongeëvenaarde belezenheid, zijne nauwkeurige zorg, om, alvorens een dichtwerk aan te vangen, de minste bijzonderheden te bestudeeren, welke daar betrekking op hebben ». Nadere bewijzen worden daar echter niet van gegeven. Met eene juistheid en eene aanschouwelijkheid, die wij niet genoeg kunnen bewonderen, beweert Schr. verder, stelt Vondel ons de Hunnen voor. Attila, hun aanvoerder, is in de eerste plaats krijgsman van top tot teen. Bij zijn verschijnen leeren wij hem dadelijk kennen: hij is hardvochtig en wreed, maar tevens zeer gevoelig, wat « stellig het dramatisch belang van [Vondel's] held verhoogt ». Hij heeft een licht ontvlambaar gevoel; spoedig bemint hij Ursula met een hartstochtelijke liefde; vandaar een hevige tweestrijd in zijn gemoed. Maar de « gehechtheid aan zijn nationaal geloof » wint het ten slotte. Wel geeft Schr. toe, dat « de inmenging der Romeinsche godenleer, en enkele uitweidingen, welke al te veel praatgraagte verraden, het karakter van Attila ontzenuwen », maar niettemin houdt hij het stuk, waarin de Hun optreedt, voor een van Vondels prachtigste scheppingen; « [het] slaat mij met verrassing, zegt hij, omdat de groote Joost aan Attila waarlijk dichterlijke gevoelens toekent », en dat juist is « een geniale greep ». Een onderzoek naar de bronnen, die Vondel gebruikte, wordt door Schr. niet gemaakt; hij zegt enkel dat de « Maeghden » een stuk van « romantischen aard » is, waar Vondel de bouwstof voor vond in de kronijk van Siegbert van Gembloers. Het doel van Schr. is « te doen zien, op welke wijze de dichter Attila opvat »; doch hoe zal hij dat bereiken, wanneer hij niet vooraf weet welke Attila aan Vondel door de overlevering bekend was?

H. Roes, *Een liederenhandschrift*, bl. 261-288; 381-393; 446-461. Het is een beschrijving van een bundel met liederen, dagteekenend uit het laatst der zestiende eeuw. Het hs. telde oorspronkelijk 326 bladzijden, maar de eerste 34 er van zijn verloren gegaan; het bevat nog 66 geestelijke liederen in het Ndl., en eenige in het Fransch. Het grootste getal van die liederen zijn van de zestiende eeuw; enkele dagteekenen uit de vijftiende; vele er van werden door rederijkers vervaardigd. Schr. geeft een volledige inhoudsopgave van het hs.; de eerste twee regelen, het getal strophen, en, in het voorkomend geval, de wijze, worden medegedeeld; enkele aantekeningen over de liederen zelf en de zangwijzen worden er bij gevoegd, waar o. a. uit blijkt dat verschillende dezer liederen reeds gekend zijn. Van de overige worden er een twintigtal afgedrukt, « diplomatisch

getrouw », d. i., zonder dat Schr. zich dorst « wagen » aan eene « verbetering van oorspronkelijke schrijffouten », maar evenwel met weglating van sommige gedeelten, zooals hij zelf bekent, aangaande welke weglatingen nochtans geen nadere verklaring wordt gegeven.

In een lang artikel *J. van Lennep's uitgave, « herzien en bijgevoegd »* door *J. W. Unger*, waarvan de eerste helft voorkomt in de « *Dietsche Warande* » van 1896, bl. 629-635, en de laatste in den hier besproken jaargang, bl. 603-642, behandelt L. W. de Vreese op uitvoerige wijze en met groote nauwlettendheid gemelde uitgaaf. Hoewel eigenlijk een boekbeschuwing, mag het artikel hier niet onvermeld blijven, omdat het terzelvertijd een bijdrage is tot het beter vaststellen en (in meer dan een geval) tot het verbeteren en verklaren van Vondels tekst. Het besluit, waartoe Schr. noodzakelijker wijze komt door een ernstig onderzoek van Unger's uitgaaf, is dat deze als geheel mislukt te beschouwen is; het schijnt niet overbodig dit hier te herhalen.

C. LECOUTERE.

BERICHT. — In de *Indogermanische Forschungen*, IX Band, *Anzeiger*, 1tes und 2tes Heft, bl. 63 sqq., schrijft Prof. J. Franck eene recensie over de « *Leuven-sche Bijdragen* », 1896, 1^e Aflev., en in het bijzonder bespreekt hij COLINET, *Het dialect van Aalst*.

Prof. J. Franck is ten eenen male ontevreden over de in dit werk gevolgde methode en over andere zaken meer. Hoewel de geleerde schrijver van de *Mittelniederländische Grammatik* met onze tegenwoordig gesproken dialecten niet persoonlijk bekend blijkt te wezen, en dientengevolge weinig bevoegd schijnt een beslissend oordeel over Nederlandsche dialectkunde te vellen, zullen wij nochtans, naar aanleiding van zijn artikel, in de eerstvolgende aflevering der *Leuvcnsche Bijdragen* onze methode uitvoeriger uiteenzetten, zonder daarbij gemelde recensie te vergeten.

De objectieve reden, welke ons aanzet van de daartoe geboden gelegenheid gebruik te maken, is het feit, dat de korte, doch zeer wel bepaalde verklaringen, welke aangaande die methode in gezegde aflevering, bl. 2, gegeven worden, misschien te beknopt zijn. Dat is ten minste het geval geweest voor J. Franck, die, waarschijnlijk, uit hoofde der « Kopfschmerzen » welke hij zich « thatsächlich » gehad heeft, ze niet heeft begrepen. Bovendien, de monographiën van dialecten, die op « *het dialect van Aalst* » zullen volgen, worden naar dezelfde vastgestelde en overlegde methode bewerkt, onder voorbehoud dat redenen van bijzonderen aard het afwijken er van in enkele gevallen kunnen wettigen. Het schijnt dus van belang opnieuw de aandacht der lezers te vestigen op die methode en op het « waarom » er van, daar juist een artikel als dat van J. Franck van aard is op dit alles een valsch licht te werpen en het aldus scheef te doen beoordeelen en miskennen.

PH. COLINET.

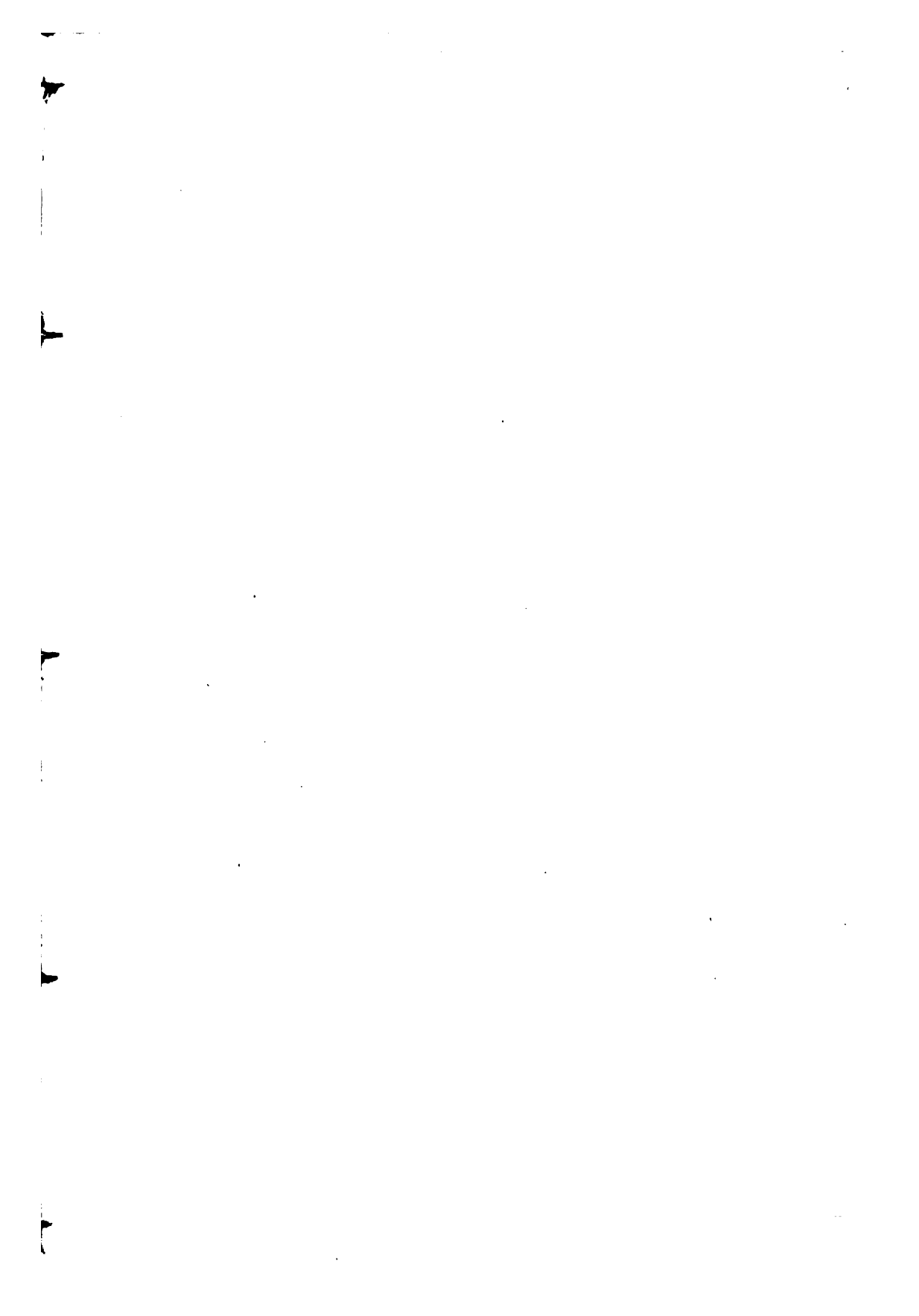
1

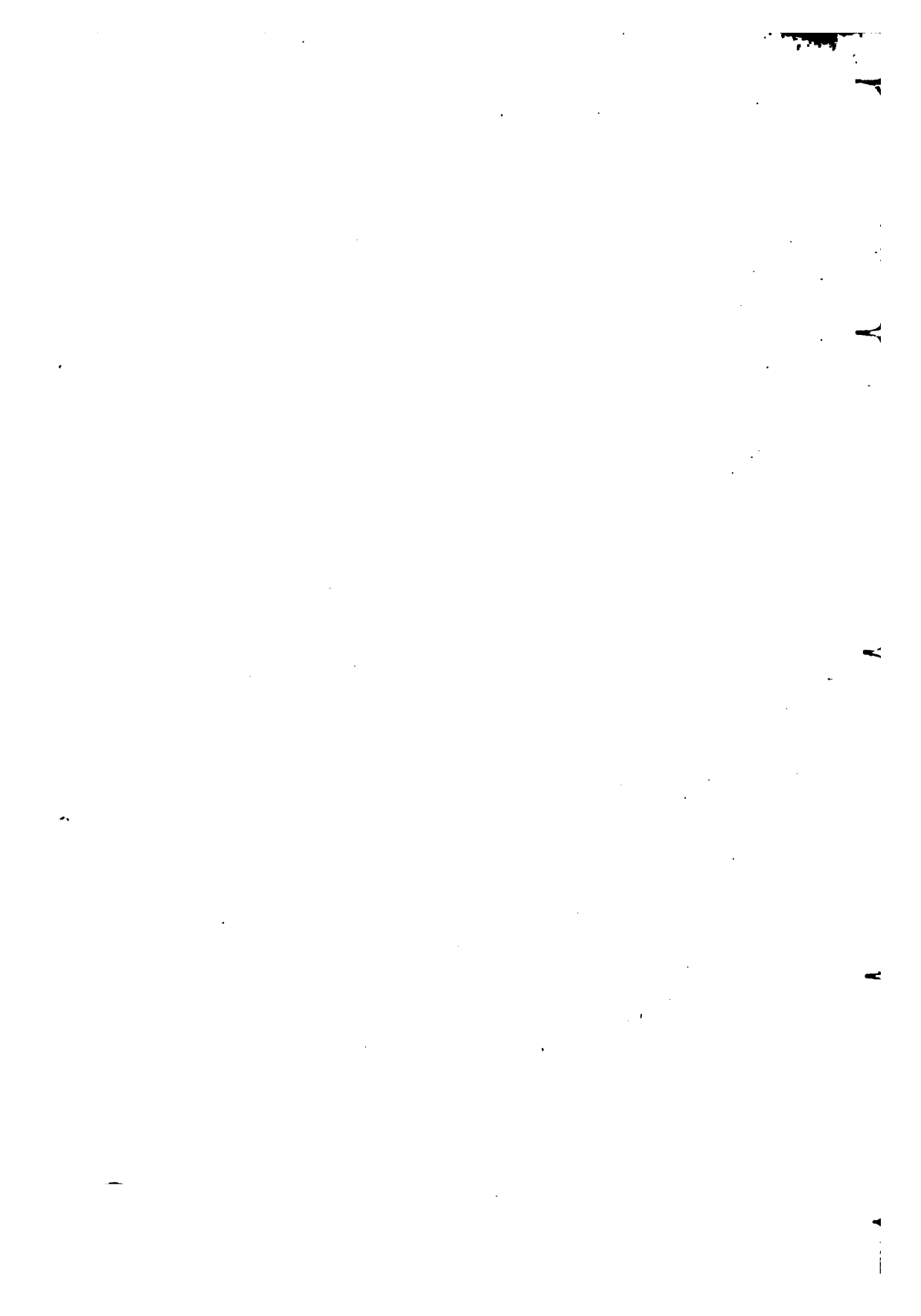
1

1

1

1

*Otto Bremer
sept. 99.*

Leuvensche Bijdragen

OP HET GEBIED VAN DE
GERMAANSCH E PH ILOLOGIE
EN IN 'T BIJZONDER VAN DE
NEDERLANDSCHE DIALECTKUNDE

ONDER REDACTIE VAN
PH. COLINET, C. LECO UTERE, W. BANG, HOOGLEERAARS
AAN DE UNIVERSITEIT, EN L. GOEMANS, LEERAAR
AAN HET KONINKLIJK ATHENÆUM,
TE LEUVEN.

2de JAARGANG. — 3de AFLEVERING.

1899.

ANTWERPEN
DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL.
UITGEVERS.

LEIPZIG
OTTO HARRASSOWITZ:

JOSEPH VAN IN & Cie, DRUKKERS, TE LIER.

INHOUD.

	BLADZ.
1. L. GOEMANS : Het dialect van Leuven, eene phonetisch-historische studie (<i>Vervolg</i>)	219
» Tekst : <i>Het Spook</i>	233
» Aanhangsel I. <i>Romaansche elementen in het Lv. dialect.</i> (Cf. <i>Voorwoord.</i>)	255
» » II. (Cf. 1.)	264
» » III. (Cf. 9, 5, Aanm. I en 13, 2, Aanm.)	265
» » IV. (Cf. 35, 2 ^o , b), Aanm. en 30, Aanm. II.)	266
» » V. (Cf. 46, A.)	268
» » VI. (Cf. 50, 2 ^o , Aanm. 3 en Tekst.)	268
» Woordenlijst	271
» Errata et Addenda	323
2. PH. COLINET : Mijn antwoord aan Dr J. FRANCK. — Over doel en methode onzer dialectstudiën	325
3. » <i>Étude comparée des langues vivantes d'origine germanique, par JULIEN MELON</i>	339

De « *Leuvense Bijdragen* » verschijnen op onbepaalde tijden; 15 tot 20 vel druks vormen eenen jaargang, verdeeld over een onbepaald getal afleveringen. De jaargang kost 10 fr. (5,50 gulden, 9 mark.)

Brieven, boeken ter bespreking (twee exemplaren) en alle andere stukken voor de « *Bijdragen* » in te zenden bij den Secretaris der Redactie, L. GOEMANS, 68, Justus Lipsiusstraat, te Leuven.

VIERDE HOOFDSTUK.

De Partikels.

63. HET BIJWOORD. —

(63)

A. In de vorming van het bijwoord bestaat er slechts weinig verschil tusschen ons dialect en het Nederlandsch.

Al de bijvoeglijke naamwoorden kunnen in hunnen onverbogen vorm als bijwoorden voorkomen; zoo ook hunne comparatieven. De superlatieven hebben zooals in 't Nl. het onzijdig bepalend lidwoord vóór zich en gaan meestal op **en** uit (e vóór consonanten en *in pausa*): **et vèdste gon het verst gaan**, **ed ètste luepen het hardst loopen**, **ed bésten éten het best eten**, enz.

De **en** is hier wellicht eene analogie van de adjectieven (1).

Het Nl. *om het* gevolgd door een superlatief, komt in 't Lv. vóór als **um ter**: **um ter miesten om het meest**, enz.

Eenige superlatieven kunnen **ten** vóór zich nemen: **ten uehsten ten hoogste**, enz. Voor 't overige, cf. wat over zekere adjectievische superlatieven **47, 4** gezegd is geworden.

Bijwoordelijke uitdrukkingen hebben wij reeds aange troffen onder de naamwoorden (**46, B** en **47, 1**):

alever ien, — **twie half een** — **twee (uren)**, **bèrevuts barrevoets**, enz. De adverbiale **-s** komt dikwijls vóór, (ook daar waar het Nl. ze niet kent), b.v.: in **andes anders**, **dikels dikwijls**, **is eens**, **links** of **slinks**, **onlang's onlangs**, **rèhs rechts**, **shöns schuins**, **tuns toen**, **vuts voort**, **voorts**, **lestes eerstens**, **twides tweedens**, enz.; in het

(1) De **n** verschijnt niet vóór **b, d, t, r**.

(63)

achtervoegsel **-lāks -lijks** der bijwoorden van tijd; in den verkleiningsuitgang **-eke(n)s -ekens**; in bijwoordelijke uitdrukkingen als: in **lanes sedert lang, va vès van verre, va wāds van wijd (verre), van véres te voren, vroeger, van jung's of klāns af van jongs, kleins af**; in **flēs fluks** cf. KILIAEN *vleughs (volando), vleus, vlus (mox), wile(nd)s én(e) wéte(nd)s willens en wetens*; wellicht ook in **ūs én(e) woēs** spr. **ūzénwoēs hoe, op welke wijs** uit **ū hoe** en een vroeger **wle** dat door monophthongering door **wī** tot **woe** zal overgegaan zijn.

Bijwoorden worden nog gevormd door **-gewoēs -gewijze**: **lahe(n)s gewoēs lachensgewijze**.

Bijwoorden van graad zijn: **iel zeer, noih 'nijdig = zeer, zue zoo, te**, emphatisch **té, vé te veel te, bekāns(t) bijna**, enz.

B) Bijwoorden van tijd, plaats en voorstellingswijze:

1) *Bijwoorden van tijd.*

Bij de namen der dagen voegt men **en (r)**: **en donderdah, en mōndah** (spr. **e**) *verleden of toekomstenden donderdag, maandag*; men zegt ook **verlèn donderdah**, enz.

tūkōmenden donderdah of **en donderdah dī komd** enz.

's *zondaags* enz. wordt vertaald in 't Lv. door **t zondūs** of **s zondūs** spr. **sondūs**; **ts mōndūs** of **s mōndūs**, **t dèstūs** spr. **tèstūs**, **t gunstūs** of **s gunstūs**, **t donderdūs** spr. **tonderdūs**, **t vroedūs**, **t zūterdūs** of **s zūterdūs** spr. **sūterdūs**.

De **t** is niet zelden door eene **e** voorafgegaan: **et zondūs**, enz., waardoor blijkt dat men in die vormen met het lidwoord **ed, et** meent te doen te hebben. Dat echter **ts, t** en **s** uit den genitiefvorm van ditzelfde lidwoord **tes** afkomstig zijn, lijdt geen twijfel; cf. COLINET, *op. cit.*, 60, B.

(1) De **n** van **en** wordt behandeld zooals de onbetoonde **n** der adjectieven, cf.

daags voor *des daags* is in 't Lv. **tūhs** d. i. **dz d...** < **ts d...** < **tt...** < **t**, **te naht** is *verleden* of *toekomenden nacht*; men zegt ook **verlèn**, **tūkōmenden naht**.

ts nahs en **s nahs**, ook wel et **s...** zooals hooger, is 't Nl. 's *nachts*. Zoo is het ook het geval bij **mèregend**, **nūn**, **ahtenūn**, **ūvend**; **te mèregend**, **te nūnend**, **t ahtenūn**, **t ūvend**, en **ts mèrengend(d)s**, enz.

Men kent slechts twee jaargetijden **winter** en **zōmer**: **in, mé den winter...** *in, met den winter...*; voor de *lente* zegt men **ed uetkōmen van t sezūn**.

Men zegt: **te nōste wijk**, **mōnd**, **jūr toekomend jaar**, enz. **wekelijks**, **maandelijks**, **jaarlijks** worden vertaald door **wikeloiks** of **s wikeloiks**, enz., in welk laatste geval de **s** eene analogie van de elders regelmatige genitief-**s** zal zijn.

van den vóór een naamwoord van tijd en beteekenend: *in den loop van* wordt doorgaans door 't adj. **iel** gevolgd: **van den ielen dah**, **naht**, **winter**, **zōmer**; **van de iel wijk**, **mōnd**, **van d iel jūr**, *van den heelen dag*, *nacht*, *winter*, *zomer*, *van de heele week*, enz.

Eén bijwoord is met **van** alleen gebruikt: **vandūh vandaag**.

De uren worden aangeduid door **um om** en ook **ten**: **um ien ir**, **um twie** enz. **iren**; **ten twie** enz. **iren** en analogisch **ten ien ir**.

De halve uur wordt aangeduid door **alever**: **alever ien half een**, enz.

Kotī(r) *kwartier*, **menīten** *minuten* en **segonden** *seconden*. Men zegt b.v.: **kotī nū** of **vé den ienen**, **twie kvaart na** of **vóór een**, **twie uren**.

Zooals in 't Aalstersch, komen ook in 't Leuvensch **tēwōdeh** *tegenwoordig* en **terwoelent** *onderwijl* met de voorafgaande genitief-**s** vóór en worden: **sēwōdeh**, **ségewōdeh** en **swoele(n)s**, **serwoele(n)s** of zelfs **selwoene(n)s** uit: 'des **woele(n)s** en wellicht 'des **gégén** (1) cf. COLINET, 60, B.

(1) Men verbeterde in dien zin 39, C, 10, b.

(63)

Andere bijwoorden van tijd die nog eenig belang opleveren laat ik hier in alphabetische orde volgen :

reeds wordt overal door **al** vervangen : **al lang^r reeds lang**, enz.

alöst *alhaast* heeft den zin van *weldra*.

anie *alineen* (*aaneen* is Lv. **onien**) verschijnt dikwijls vóór **bézeh** *on bezig aan* of eenvoudig **on**; waar het Nl. zegt : *hij is bezig met schrijven* zal het in 't Lv. luiden : **oe és anie (bézeh) on t shroeven**. (Cf. VERDAM, *Mnl. Wdb.*, v^o *een*, *k.*)

astrien *'achtereen* beteekent *straks* (voor 't verleden en de toekomst); cf. *laster* en *lachter*.

boe *toed, sumtemèts, sumtèds, semoelen, sumtemoelen, bij tijd, somtemets, somtijds, somwijlen*.

voor *eensklaps* zegt men **en** of **in iene(n) kie(r) in eenen keer**.

ielgisteren *eergisteren* vertoont l/r-dissimilatie.

mèregen *morgen*.

nunt gewoonlijk **nunt nid nooit** waarvan het eerste **nunt** eene verkorting van *nooit niet* is; in het tweede wordt, door de bijvoeging van een nieuw ontkenningwoord, het afgesleten **nunt** versterkt.

In **nunt ne mie nooit meer** is **ne** de toonlooze vorm van **nid**.

voor *opnieuw* zegt men **up e nif** en in 't plat **up e vès**.

övermèregen *overmorgen* is de eenige Lv. spreekwijs waar **över** de toekomst aanduidt; overal elders wordt daardoor het verleden uitgedrukt : **över twie mōnd vóor twee maanden**, enz.

rès *reis, even*, wordt meer in de platte taal gebruikt, doet zich dan ook vóór als **és** en **rèskes èskes eventjes**; **és** kan in eene vroegere verbinding '**mūr rès maar even** ontstaan zijn (cf. COLINET, *op. cit.*, 60, F), alhoewel men nu nog alleen **mū és** hoort. Ik gebruik **mū lest maar**

even in den zin van *slechts vóór weinigen tijd*; *dū iest* en *dū vès* vertalen *daar even* (*vès* is *versch, frisch*).

(63)

zelden wordt vertaald door *rūl raar*.

sédert luidt ook *sétert*.

ternū daarna en *tervérent te voren*. De inlassching van de *r* is hier uit te leggen zooals in *offerwél ofte wel*, enz.; cf. 41, B, Aanm. De *t* van *ter* uit *der* is zeer waarschijnlijk aan de analogie van *tervérent* toe te schrijven.

voor *daarna* gebruikt men nog *nudūtem* letterl. *nadatum*.

tiseboe tusschenbeiden, van tijd tot tijd, ook *van toed tod toed*.

in tšds of *tšds* beteekent *op tijd*.

het is hoog tijd wordt in 't Lv. *t és uegen toed*.

voor *intusschen(tijds)* zegt men *tisemidellentwie* dat bestaat uit *tusschen midden* en *twee*?

wanie wanneer is alleen vragend; *wanie dad* is conjunctie.

2) *Bijwoorden van plaats*.

wū waar? ī hier, dū daar, ginder ginder, īverans ergens *'ieverhands, nīverans nergens, īverans andes elders, benèn of benę beneden, bōven, bueten, binen, ahter, vé vóor, buetensues buiten huis, eweh weg, vuts voort, shōnsōver, nīsōver spr. shōnz... nīz... schuins over* (voor *nīs* cf. KILIAEN *nuesch, noesch = obliquus*), *néven, néfe(n)s nevens, rèht şenōver recht tegenover* uit *rechtsgegen* — met *sg < sh < s*.

wuénen waarheen? duénen daarheen, nu ī naar hier, ner ues naar huis, enz.

lang's wū langs waar? rèhs rechts, (s)links, rèht dé recht door, rèhs af, enz.

van wū van waar? van ī, van dū, van onzent-wégen, enz.

bèregup bergop, strumup stroomop, enz.

né neder, ook *néne* : *zit néne zit neder = zet u*, enz.

(63) 3) *Bijwoorden van voorstellingswijze* (cf. COSIJN, *Nl. Spr.*, § 299) :

a) Het bevestigend *ja* heeft in 't Leuv. zooals in 't Aalstersch verschillende vormen, die met de klankwetten van 't dialect niet overeenstemmen; hetgeen zeer verklaarbaar is, daar dit woord iets van de natuur van het tusschenwerpsel heeft. Het is onmogelijk al de schakeeringen der gedachten of gemoedsbewegingen op te sommen die door de verschillende vormen kunnen uitgedrukt worden; ik zal me hier bij eenige algemeene trekken bepalen :

jā of **ja** is goedkeurend, ook betwijfelend en schertsend; **jā?** drukt de verwondering en den twijfel uit; **jā de ja dan** de verwondering en het misnoegen; **jè, jè de** zijn afkeurend en geven den tegenzin weer; **jū** is de regelmatige vorm, hij keurt goed of betwijfelt, b.v. in : **jū, dad kind e pāzen! ja, dat kunt ge denken! jū?** drukt verwondering of twijfel uit; **jū mū ja maar** betwist. Men hoort ook dikwijls **jā ja, ja ja** die bevestigen of ironisch zijn.

zēker, zēkers zijn bevestigend.

tūt > t dūd met den zin van *zeker* werd reeds onder 61, 1° besproken.

gèren of **jèren gaarne; liver liever.**

b) Het ontkennend *neen* heeft zooals *ja* verschillende vormen in 't Lv. : **nie** is de eenvoudige ontkenning of weigering; zoo ook **nie nie** en **neje; nè nè** of **ne nè** weigert. De platte vorm van **nie** en **neje** is **naje**. Zeer opmerkelijk is hier de overgang van **i** tot **ej** en **aj**, die eenigszins mag vergeleken worden met den overgang der Mnl. **i** tot Nl. **ij** (**ai**).

Het ontkennend **en(e)** wordt niet algemeen gebruikt; men zegt : **ik ém et nid**, zeldzamer **ik en(e) ém.... ik heb het niet.**

c) *Vragende bijwoorden zijn :*

(63)

de *dan* eindigt meestal de vragende zinnen : **wū gūd** e **éne** de? spr. **wū gūd éne** de? *waar gaat ge naartoe, zeg?* Men voegt ook soms **sék** *zeg* bij de.

zue, zue zue *zoo? zoo zoo?* **zue de** *zoo (dan)? ne wū* of **nū** *niet waar?* émes ook **umes** *immers*. Dad of date versterkt zekere vragende bijwoorden : **ūs dad, date hoe dat?** **wū dad, date waar dat?** **wanie date wanneer dat?** Soms voegt men er nog **de (dan)** bij : **ūs date de?**

d) *Twijfelende bijwoorden zijn :*

masin *misschien* met vroegere **a**, **sumtèds**, **semoelen**, **sumtemoelen** *somtjids, somwijlen, mégelouk, zéker, zékers*.

e) *Onder de bijwoorden van verschillenden aard zijn nog op te merken :*

gelak, lak *gelijk* in de spreekwijzen : **ge zoed gelak** of **lak** *genézen het schijnt dat gij genezen zijt*, enz.

rumedum ook rond **rumedum rondom** uit *rondom ende om*; **ōveréndwé heen en weer** uit *ōver 'ende en wé*; **sūmen samen**; **wejal, wèl weeral**; **zis en zue, — of — zus en zoo, — of —**.

64. HET VOORZETSEL. —

(64)

Ziehier de voornaamste voorzetsels :

ahter achter; drukt meestal eene plaatselijke betrekking uit; de betrekking van tijd komt alleen vóór in **astrien** *'achtereen* dat **straks** beteekent, **ahtenūn** *achternoen*, **ahterōvermèregen** *achterovermorgen* en wellicht nog twee of drie andere vaste spreekwijzen. **baleven** *behalve*.

boe bij; in vaste spreekwijzen met den datief : **boe der and** *bij de hand, handig*; wordt **be** in **bekāns** *'bijkans = bijna*; **boe** beteekent *door* in **boe manir van spréken** *letterl. bij manier van spreken*.

- (64) **dé** *door*; **déréndedé** *'door ende door.*
- in**; in vaste uitdrukkingen **in tãds** of **in tẽds** *op tijd*; met den toonloozen vorm in : **en iene(n) kie(r) eensklaps.**
- jége(n)s** *jegens.*
- lang's** of **lang'st**, **lans** of **lanst** *langs.*
- mé**, **méd** *met*; in vaste uitdrukkingen met den datief, **méd der ūst** *met der haast*; de vorm **méd** is betrekkelijk zeldzaam, hij word **med** in : **med vréden** spr. **me fréden** *met vrede* b. v. **lot em mefréden** *laat hem....*
- néven**, **néfen** *nevens*; men hoort ook de vormen met **-s** en die met **-st** : **néve(n)s** **néve(n)st**, enz.
- nū** *na*; drukt de betrekking van plaats uit; in vaste uitdrukkingen met den datief : **nū den éten** *na het eten*, ook **nū** ed....
- nū**, **ner** *naar*; drukt de beweging uit : **nū Paroes** *naar Parijs*; **ner** komt vóór in **nerues** *naar huis.*
- nūvenant** *naar verhouding*, uit *na avenant.*
- on** *aan* met vaste **n.**
- onder**
- ongōnden** *aangaande.*
- ontrint** *omtrent* met de beteekenis van tijd en plaats.
- ōver** *over*; als vz. van plaats komt zijne beteekenis in 't Lv. en in 't Nl. overeen, wat niet het geval is wanneer het den tijd uitdrukt. Alleen in **ōver-mèregen** *overmorgen* duidt **ōver** de toekomst aan; elders altijd het verleden : **ōver twie dūgen** *vóor twee dagen*, enz.
- rond** wordt ook gebruikt om den tijd uit te drukken : **rond zéven iren** *omstreeks zeven uren*, men zegt zelfs : **rond de kanten van zéven iren** in dezelfde beteekenis.
- rumedum** *rondom* is soms ook voorzetsel.
- tégen** *tegen*; met locale en temporale beteekenis.

tisen *tusschen*, ook waar *onder* 't Nl. gebruik is.
tod beteekent *te* en *tot* : **tod Léven** *te* en *tot Leuven*; vóor consonanten verliest alleen **tod te** zijne **d**. Vóor vocalen blijft **d** in beide gevallen : **ik bèn to Léven, ik gon tod Léven** *ik ben te Leuven...*, *ga tot...*; *naar* is **nū**.
uet *uit*; in vaste spreekwijzen met den datief : **uet der and uit der hand, uet den ues uit den huiʒe, uet der ziren...**

um *om*.

up *op*.

van, dikwijls **va van**; **vawégen** *vanwege*.

volege(nd)s *volgens*.

vé, **vér** of **ver voor**; **vé** is op verre na de meest gebruikte vorm; **ver** komt altijd vóor in **ver nīt voor niet, ver gūd, -kūd voor ernst, -scherts**; wordt dikwijls gebruikt waar 't Nl. *om* bezigt.

zonder.

65. HET VOEGWOORD. — Cf. COSIJN, *Nl. Spr.*, § 305.

a) *Nevenschikkende voegwoorden* :

1) aaneenschakelende :

én(e) *en*, soms nog **énd, énde** b. v. in : **ōver énd wé over en weer** = *heen en terug, dér énde dé door en door*, enz.

uek ook, zuewel — **as zoowel** — *als*, **nid alien** — **mū niet alleen** — *maar*; **noh** — **noh noch** — *noch*; **dan, vuts voorts, duup daarop; ten lesten ten eerste, ten twiden ten tweede, enz., **dūboe daarbij** = *overigens*, enz.**

2) tegenstellende :

mū maar, intégendiel integendeel minder gebruikt dan **te** of **ter kontrüren** Fr. *au contraire*; **toh toch, nite-min niettemin, pertan** Fr. *pourtant* = *nochtans*; **of** en **oh of**, ook nog als **ofte** in : — **ofte nid** — *of niet, of terwél ofwel* met ingelaschte **r**, **tsoe** — **of, oh hetzij** — *of*; enz.

(64)

(65)

(65)

3) redengevende (causale) : **want, toh toch.**

4) gevolgtrekkende (conclusieve) : **zuedis** *ʒoo dus, boegevoleh bijgevolg, dūvé daarom, enz.*

5) doeleitdrakkend (finaal) : **dūvé daarom.**

b) *Onderschikkende voegwoorden :*

1) redengevende : **umdad omdat, dédad doordat, vermits dad vermits, ongezin dad aangezien, nā dad nu, nūvenant dad volgens.**

2) gevolgtrekkend : **zuedad** *ʒoodat.*

3) doeleitdrakkend : **umdad opdat, dad dat.**

4) tijdbepalende (temporale) : **as** (1) *als, toen, wanneer, gelak of lak dad, gelak of lak as dad ʒoodra, nā dad nu, zue gā as dad ʒoo gauw, ʒoodra, terwoelend dad of swoele(n)s dad terwijl, vé dad vóordat, tod dad spr. totat todat, iedad eerdat, sédert dad sedert, nūdad nadat.*

dad in verbinding met de persoonlijke voornw. wordt : **dad ek of da k, dad ekik of da kik dat ik, dad ge, goe, goelen spr. da h... dat gij, gijlieden, dad ze, zoe spr. da s... dad ed dat het, dad (t)em spr. datem dad hij, dad me, woelen spr. da... dat wij, wijlieden, dad ze, zoelen spr. da s... dat zij, zijlieden.**

5) toegevende (concessieve) : **alwūtent dad, ook, doch veel minder : alūwél dad alhoewel, al és ed dad spr. aléstat al is het dat, nitége(n)stōnde dad niettegenstaande dat.**

6) voorgaandelijke (conditionale) : **as als, indien, tenzoe dad tenzij, beter of ed zā muten zoen dad of het ʒou moeten zijn dat.**

7) vergelijkende (comparatieve) : **zue min as evenmin als, zuas ʒoals, gelak of lak met of zonder as gelijk; as dan met de comparatieven; jist of dad, persis of dad alsof.**

(1) Na **as** luidt de 2de p. s. **ge** niet **e** : **as ge.**

8) verhoudinguitdrukkende (proportionale): **ū — dèste** (65)
of **zuevél te hoe — deste** of **zooveel te; ū — ū hoe — hoe.**

9) beperkende (restrictieve): **vé zuevél as dad voor**
zooveel, baleven dad behalve dat, zonder dad.

66. HET TUSSCHENWERPSEL. — (66)

a) *Gevoelsklanken* zijn voor :

de *vreugde* : **ā!**

de *smart* en *pijn* : **aj! ajajaj! ajajajajaj! uj! ujejuj!**
oh! — ā! ā me! drukken in 't bijzonder de lichame-
lijke pijn uit.

het *beklag* : **ohèreme! och arme!**

de *bewondering* : **ō²!** zooals in 't Aalstersch komt deze
klank niet elders voor; hij zweemt naar de **a.**

de *verwondering* : **ō²! ohō²! jè! jède!**

de *goedkeuring* : **bravō!**

den *afschuw* en de *walging* : **fuj! foei! è! èk!** en in
de kindertaal **èkəfuj! — hō¹!**

den *twijfel* en de *scherts* : **ō²! jā! ɛ goe! oho! alé!**
alejalé! olo of **alo de!** (Fr. *allez, allons*).

b) *Klanknabootsingen* zijn :

voor het *vallen* en *stooten* of *slaan* : **bots! fièts! pardaf!**
up of **epla!**

voor het *schieten* : **pif! paf! poef!**

voor het *luiden der klokken* : **bim** of **bum bam! tam tam!**

voor het *schellen* : **tinenin(enin)!**

voor het *trommelen* : **rubedubdup!**

voor *dierengeluiden* : **mia** of **mią! kwèk kwék! bè!** (1)

c) *Klanken waardoor men iemand iets te verstaan*
geeft of gebiedt :

om *te roepen* : **é! éla!** ook **élaba!** (uit 't Fr. *eh là — bas!*
pst! st!

---

(1) In de kindertaal heet men een lam : **en lémeken bè**

- (86) om *tegen te houden* : **ō!** ook **ōla!** **alt!** **halt!**
om *stijlzwijgen op te leggen* : **st!** **st!** **silas!**
om *te waarschuwen* : **gar!** (Fr. *gare!*) **garewéh!** **ep!**
hep!
als men aan iemand iets geeft : **nè!** **arè!** **tenè!** (Fr. *tenez*)
se! **zie!** **dū se!** **zie daar!**
om *aan te wakkeren* : **alé!** **olo** of **alo!** met of zonder
tū! ook **tū tū!** of **gedon!** (letterl. *gaat aan d. i. weg*),
in den zin van 't Fr. *va!* Voor dit laatste een voor-
beeld : **ged on!** **ge most em nekie rūpen** *gij moest*
hem eens roepen.
kom! — **kom!** **kom!** wordt ook in dien zin gebruikt.
om de *verachting*, de *gramschap* enz. uit te drukken be-
zigt het volk het zeer platte : **furt!** dat aan *voort!*
beantwoordt.
om *uit te sjouwen* : **u,** **u!** **aurt!**
Die reeks is natuurlijk niet volledig; het zal dan ook
genoegzaam zijn de voornaamste tusschenwerpsels te heb-
ben vermeld.

(87) 67. DE WOORDVORMING. —

Daar er geen wezenlijk verschil bestaat tusschen het
dialect en het Nl., hoeven hier slechts enkele bijzonder-
heden besproken te worden. De rechtstreeksche afleiding
van naamwoorden uit werkwoorden is zeer gemeen en
alle dagen hoort men b. v. :

goe komd nid uet as vé den ém én(e) den kroih *gij*
houdt alleen aan hebben en krijgen.

(e)nen **gujen rōs** *eene goede ruisching, wrijving.*

oe **shōt in** (e)nen **groes** letterl. *hij schoot in een gewezen,*
van **groezen** d. i. *grijnzen* = *weenen.*

oe **ied der den ét** of zeer plat **den frēt** *hij eet er voor niet.*

oe **mut zēnen klap, rūs, babel émen** *zonder klappen,*
razen, babbelen kan hij niet leven.

oe zit wé on zénen shroef hij is weer bezig aan 't schrijven.

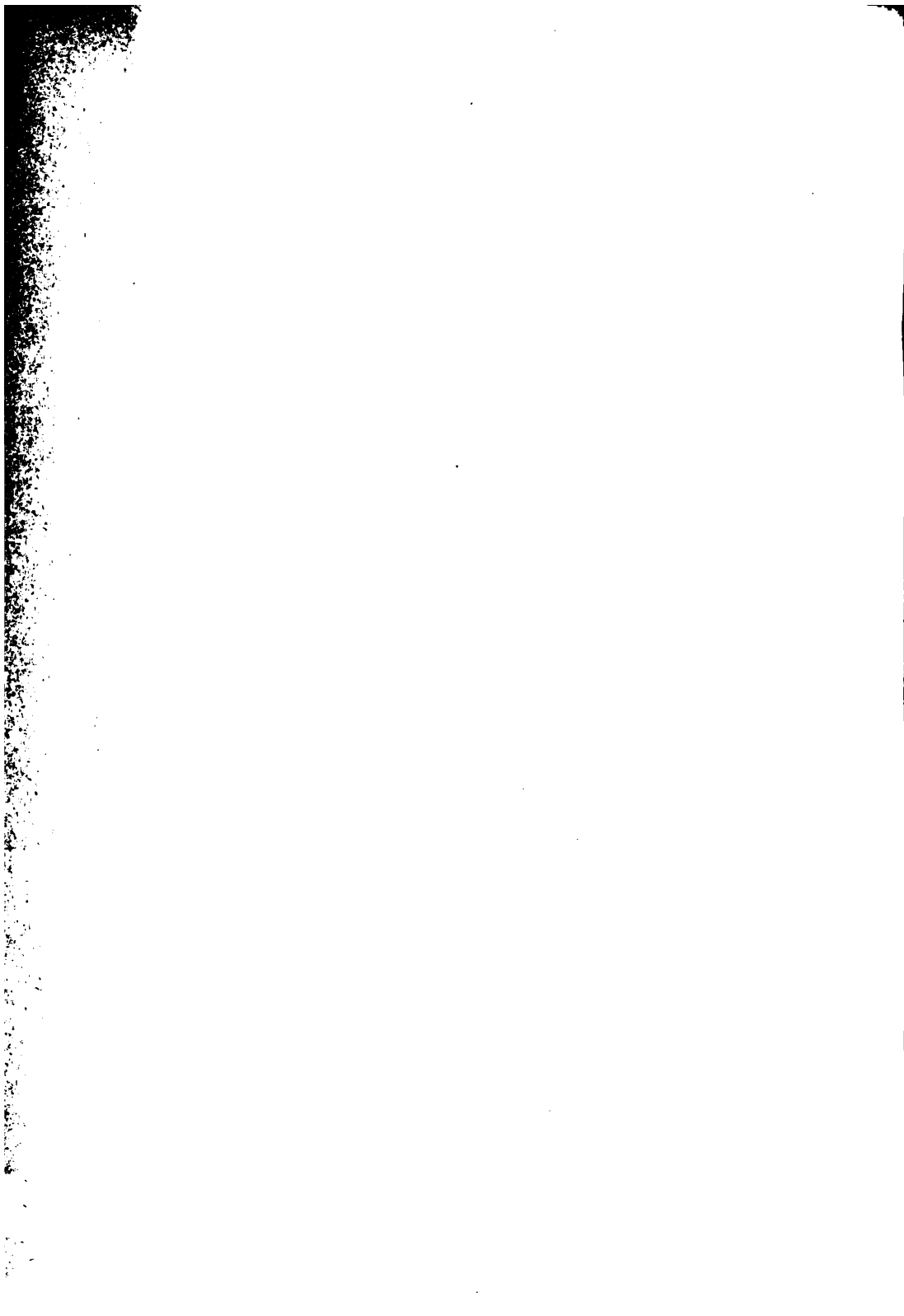
(67)

In de afleiding door de achtervoegsels **-louk** *-lijk* en **-nis** is op te merken dat er altijd eene svarabhakti-**e** vóór het suffix ingelascht wordt : **difelouk** *dieflijk*, **vrieselouk** *vreeselijk*, Ohd. *vreislih*, **èrfenis** *erfenis*, enz.

De eenlettergrepige adjectieven die uitgaan op **-f**, **-k**, **-p**, **-t**, **-l**, **-m**, **-n**, **-r** vormen hun naamwoord niet met het suffix **-oed** *-heid*, maar met **-egoed** *-igheid*; die op **-s** nemen ook **-oed** aan; die op **-h** eindigen nooit op **-egoed**, maar op **-ten** : **duevegoed** *doofheid*, **livegoed** *lievigheid*, **nivegoed** *nieuwigheid*, enz.; **dikegoed** n. **dikten** *dikte*, **frankegoed** *vrankheid* = *stoutheid*, **zwakegoed** *zwakheid*, enz.; **rapegoed** *rapheid* = *snelheid*, **slapegoed** *slappigheid*, enz.; **ètegoed** *hardheid*, **nategoed** *nattigheid*, **stôtegoed** *stoutigheid*, **vètegoed** *vettigheid*, enz.; **smalegoed** *smalligheid*, **vuelegoed** *vuiligheid*, **lamegoed**, **lammigheid**, **stumegoed** *dommigheid*, enz.; **foenegoed** *fijnigheid*, **shuenegoed** *schoonheid*, enz.; **fieregoed** *fierheid*, **zwūregoed** n. **zwūten** *zwarigheid* = *zwaarte*, enz.; **dwūzegoed** *dwaasheid*, **iezegoed** n. **iesoed** *heeschgoed*, **struezegoed** n. **struesoed** *struischheid*, doch **woesoed** *wijsheid*, enz.; **druchten** *droogte*, **liūhten** *laagte*, **mīhten** *vermoeidheid*, **uehten** *hoogte*, enz.

-igheid en **-egoed** zijn natuurlijk eene analogie van de menigvuldige naamw. op *-igheid* uit adjectieven op *-ig*.

Voor de samenstelling, cf. COLINET, *op. cit.*, 64, 2°.

TEKST.

HET SPOOK.

N. B. Deze tekst is, met enkele wijzigingen, overgenomen uit H. CONSCIENCE, *Avondstonden, De Geest*. De Leuvensche vertaling — in het oorspronkelijke gebruikt de schrijver de Antwerpsche platte taal — wordt tweemaal gegeven; de eerste maal staat ieder woord in den *normaalvorm*; in den tegenoverstaanden tekst wordt de werkelijke uitspraak voorgesteld door het fonetisch uitdrukken van al de Sandhi-wijzigingen, die in den eersten tekst niet in aanmerking genomen zijn. De « Sprechtafte » zijn in dit werk niet behandeld, en worden ook door het schrift niet weergegeven; de woorden blijven van elkander gescheiden.

De derde tekst is de vertaling van ieder woord — zooveel dit mogelijk is — in het Nl., of liever de omkleeding van ieder woord in den Nl. vorm; *het Nl. taalgebruik wordt natuurlijk niet in acht genomen*.

Alleen de met vette letters gedrukte woorden beoogen eene fonetische voorstelling van de uitspraak.

(Cf. COLINET, *op. cit.*, bl. 223.)

NORMAALTEKST.

BALTE. Awél, ik zal ālen en vertélinsken vertélen dad (1) gebéd és up de klān(e) mèt, en béken véder as de Konoene(n)poep, in t (2) Frans gezied *la pipe de lapin*.

KOBE. *Lapin?* ge zoed abīs, dad és en(e) kat.

BALTE. ē dū flābesied(3)! *Lapin* és dad en(e) kat! Nie, pūs és en(e) kat in t Frans. Ze rīpen émes altoed tégen doenen āven Fransman uet de Mēneke(n)sstrūt : *voleur de pūs*, katendif! Dad wild tégen moe gon Frans klappen! ē duen kuejun! éd e goe van zen lieven in Brisel gewèrekt (4)? ied ū gruetvūr saldūt gewézd in den toed van de Fransen? Zwoigd nā, zél(d) e, want ik begin up en nif. Awél, dū stont dan in doe strūt en ues mé vīr stözens zonder den zolder, zue gruet en zue shuen as et paloos van den kēning⁵.

B. Eh wel! ik zal ulieden een vertellingsken vertellen dat gebeurd is op de Kleine markt, een beetje verder als de Konijnenpijp, in 't Fransch gezeid *la pipe de lapin*.

K. *Lapin?* Ge zijt abuis (mis), dat is eene kat.

B. O gij flauw bescheid (snul)! *Lapin* is dat eene kat! Neen, poes is eene kat in 't Fransch. Ze riepen immers altijd tegen dien ouden Franschman uit de Mannekenstraat : *voleur de poes*, kattendief! Dat wil tegen mij gaan Fransch klappen! O gij kwājongen! Hebt je gij van zijn (uw) leven in Brussel gewerkt! Heeft uw grootvader soldaat geweest in den tijd van de Franschen? Zwiġg nu, zult je, want ik begin op een nieuw. Eh wel! daar stond dan in die straat een huis met vier *stagies*,

SANDHI-TEKST (5).

Awél, ik sal ālen e vertélineske verté-
le da hebéd (6) éz ub de Klān mèt, e béke
vèder az de Konoenepoep, in t Frans heziet *la*
pipe de lapin.

Lapin? ge zoed abīs, dad éz (7) en (8) kat.

ę dū flābesiet! *Lapin* éz dad en kat!

Nie, pūz' éz en kat in t Frans. Ze rīpen émez
altoe tége doenen āve Fransman ue te Mène-
kestrūt : *voleur de pūs*, katendīf. Da wil té-
ge moe gon Frans klape! ę due kuejun! éd
e goe van ze lieven im Brisel gewèrekt? ied ū
gruetvūr saldūt hewést, in den toet fan de Franse?
Zwoiḥ na zél e, want iğ² begin up e nīf.

Awél, dū ston tan in doe strūt en ues mé vīr (9)
stōze sonder de zolder, zue gruet en zue shuen
az et paloos fan de kénink.

---

zonder den zolder, zoo groot en zoo schoon als het paleis
van den Koning.

---

(1) Ook dī.

(2) Of et.

(3) Flābesied *flaun bescheid*, *geesteloze kerel of vrouw*,
snul.

(4) Ik wijzig den tekst dewijl 't Lv. woorden mist om 't oor-
spronkelijke te vertalen.

(5) Al de woorden tusschen twee *pausen* behoorden aaneen ge-
schreven te worden; doch dit zou het lezen van den tekst uiterst
lastig maken. Daarom laten wij, waar de uitspraak het vereischt,
van twee op elkaar volgende consonanten de auslaut-cons. wegvallen :
altoed tégen = altoe tégen.

(6) Ook hebét.

(7) Of da z. (8) Of en.

(9) Of mé fir van méd vīr.

Mū dū en(e) wā nīmand in dad ues nid wuenen, én(e) ed blév jūren lang² lih ston, want et spukten (d)erin.

SUS. ā! dad zal shuen zoen.

BALTE, *gestoord*. Silās! ōd uen monen⁽¹⁾ tū. Awél : up slah van twèlef īren kwamp er īderen kie(r) en spuek dī ed ues van onder tod bōven ašip, én(e) as dad dan al lang² genuh gedīd ā, dan kwamp et spuek tégen ien īr ahter de pōt van de strūt ston én(e) begost zue dierloik te uelen en te shrieven, dad der īderien kompasen mé krég.

KOBE, *met bange stem*. Zoed e goe dad, Sue, dī dū zihť?

FRANS. Ai! oe ied vervlied; oe bévd, ik wéd et gewūr. Wad (e)nen labekak!

BALTE. As Kōben zenen mond nid tū en(e) ōd dan stamp ek em van de broe af.

Awél, dū tist toh nīmand in dad ues nid ingon, alwūtend dad et spuek nid en(e) dé as rūpen : verlost men(e) zīl! verlost men(e) zīl!

Dū wid dan gezied, én(e) ik geluev ekik wél dad et zue waz, dad et de zīl waz van den lésten

---

Maar daar en wou niemand in dat huis niet wonen, en het bleef jaren lang ledig staan, want het spookte erin.

S. Oh! dat zal schoon zijn.

B. *Silence!* houd uwen mond toe. Eh wel : op slag van twaalf uren kwam er iederen keer een spook die het huis van onder tot boven afiep, en als dat dan al lang genoeg geduurd had, dan kwam het spook tegen één uur achter de poort van de straat staan en begon zoo heerlijk te huilen en te schreeuwen, dat er iedereen compassie mede kreeg.

K. Zijt je gij dat, Soo, die daar zucht?

Mū dū wā nīmand in dad ues ni wuenen, én ed bléf jure lank lih ston, want et spukten erin (2).
ā! da sal shuen zoen.

Silās! ōd ue mone tū. Awél :
up slah fan twelev ire kwamp er idere kie
e spueg³ di ed ues fan onder to bōven ašip,
en az da tan a lank henu hedīt (3) ā, dan kwamp
et spuek tégen ien ir ahter de pōt fan de strūt
ston én begost sue dierloik t uelen én te shrie-
ve, da ter iderien kompase mé kréh.

Zoed e goe da, Sue, dī dū zih^t?

Ai! o ie (4) ferviet; oe béft; k wéd et
hewūr. Wa ne labekak!

As Kōbe zene mont ni tu en ō
tan stamp ek em van de bro af.

Awél, dū tis toh nīmand in dad ues nid ingon,
al wūten tad et spuek nid en dé as rūpe :
verlos men zīl! verlos men zīl!

Dū wi tan (5) gezied, én ik heluev ekig³
dad et sue was, dad e te zīl was fan de lésten

F. Ai! hij heeft vervaard (is bang); hij beeft, ik word
het gewaar. Wat een labbekak!

B. Als Kobe zijnen mond niet toe en houdt, dan
stamp ik hem van de breide (trottoir) af.

Eh well! daar dorst toch niemand in dat huis niet
ingaan, al ware het dat het spook niet en deed als roe-
pen : verlost mijne ziel! verlost mijne ziel!

Daar werd dan gezeid, en ik geloof ik wel dat
het zoo was, dat het de ziel was van den laatsten

---

(1) Ook **mōnen**. (2) Ook **spukte derin**.

(3) Nooit **gedid ā**. (4) Of **o e ferviet**.

(5) Of **tan** zooals in al de soortelijke gevallen.

ier van wī dad ed ues gewézd waz, én(e) dad (t)em uet giregoed (e)nen ielen nep gèld ewéggestōken ā. Ēn(e) ge wét wél, as er īmand stérevd mé ewéggestopt gèld up zén(e) konjēnsen, dad (t)em dan zue lang³ in de él mut bloeven branen, tot dad et gèld wégevonen wéd.

As da nā zue al iel lang³ gedīd ā, dan kwamp er (e)nen kie(r) (e)nen āven saldūt van den ōrloht.

Doenen saldūt ieten stēreken Jan, én(e) doenen ā gezied in en(e) èrebèreh, dad (t)em vé en(e) kèst brued, jā, zèlef vé zen plezir alien, (e)nen naht in dad lih ues zā wilen slūpen, as ze ém onderd gilen up avans wān géven.

Den būs van den ues dī zā tēgen Jan : és dad wū(r)? Tèd e goe in dad ues slūpen?

Jū zéker, zā Jan, want ik vliḡ men(e) boten, zā (t)em, on al de spneken èn(e) on al de dīvels van den ielen wiereld. Ethén dad God bewūd, és wel bewūd.

Awél, zā den būs, gév me dū en(e) and up, zā (t)em; me zén tod akōd. Wad mut ek ū géven?

---

heer, van wie dat het huis geweest was, en dat hij uit gierigheid eenen heelen hoop geld weggestoken had. En ge weet wel, als er iemand sterft met weggestopt geld op zijne conscientie, dat hij dan zoolang in de hel moet blijven branden, tot dat het geld weergevonden wordt.

Als dat nu zoo al heel lang geduurd had, dan kwam er eenen keer (eens) eenen ouden soldaat van den oorlog.

Dien soldaat heette sterken Jan, en dien had gezeid in eene herberg, dat hij voor eene korst brood, ja, zelfs voor zijn plezier alleen, eenen nacht in dat ledig huis zou willen slapen, als ze hem honderd gulden op *avance* wouden geven.

ier van wī dā ded ues hewés was, en dat em uet hiregoet nen ielen nep jèld (1) ewéhestōken ā. Ēn ge wét wél, as er imant stéref mej ewéhestop jèld up sén konsiēse, dat em dan zue lank in d él mud bloeve brane, to ta ta hêld hevone wét.

Az da nā zu al ie lank hedit ā kwamp er ne kie nen āve saldūt van den ōrloht.

Doene saldūt iete stéreke Jan, én o ā geziēt (2) in en èrebèreh, dat em vej en (ver en) kèz bruet, jā, zèle fé ze plezir allen, ne naht in da ling ue sā wile slūpen, a s ém ondert hilen up avans wā jéve.

Dem būs fan den uez dī zā tége Jan : éz da wū? Tèd e go in dad ue slūpe?

Jū zéker, zā Jan, want ik fih mem (3) bote, zā em (4), on al de spueken en on al de dīvels fan den iele wierelt. Ethén da hod bewūd és wél bewūt.

Awél, zā dem būs, jéf me dū en ant up; me zén tod akōt. Wa mut ek ū jéve?

Den baas van het huis dien zei tegen Jan : Is dat waar? Durft je gij in dat huis slapen?

Ja zeker, zei Jan, want ik vaag mijne botten, zei hij, aan al de spookten en aan al de duivels van den heelen wereld. Hetgeen dat God bewaart is wel bewaard.

Eh wel! zei den baas, geef mij daar eene hand op, zei hij; we zijn tot akkoord. Wat moet ik u geven?

---

(1) Om het gebruik der **j** voor **g** of **h** te verklaren, schrijf ik **j** overal waar de uitspraak tusschen beide weifelt; hier **j** of **h**.

(2) **geziēt** is zeldzaam. (3) Ook **men**.

(4) Of **zā m** ofwel **zā tem**; voor **tem**, cf. *Aanhangsel*.

ued, zā Jan, gēv me mū al, vé te beginnen, en(e) guj(e) vraht gekapt ōt, en dozoen flēsen woen, en flēs zenoevel, (e)nen pot vol diih, én(e) en(e) guj(e) pan vé men(e) kuken in te baken.

Dad zéld e émen, zā den būs, én(e) as (t)em em dad gegéven ā, trok Jan tégen den ūvend, mé zen(e) provīzen ed ues binen.

As et nā vīr īren geslūgen waz, drūg (t)em zen ōt én(e) zenen pot mé diih in en(e) kumer up de ieste stōzen, wū(r) dad (d)er noh en(e) tūfel stont mé twie stūlen.

Oe begost dū(r) en vī(r) te mūken gelak vé ed ues in brand te stēken én(e) oe zat zenen pot (d)ernéven vé de diih dūn up te gon.

Terwoelent dad de diih nā on t gon waz, begost Jan de flēsen ien ver ien den nēk te krūken, én(e) oe krég me dé den dir en stik in zenen krūh gelak (e)nen āven Zwitter; — mū oe was toh van zenen sēnter nid, zéld e, én(e) oe wist iel gūd wad dad (t)em dé.

Dad was nā gūd, mū as (t)em nā al lang^s genuh gedrunken ā, begost zenen bier te dansen. Oe zat dan zen(e) pan up et vī(r) én(e) oe laptē dū (e)nen

---

Hoort, zei Jan, geeft mij maar al, voor te beginnen, eene goede vracht gekapt hout, een dozijn flesschen wijn, eene flesch genever, eenen pot vol deeg, en eene goede pan voor mijne koeken in te bakken.

Dat zult je hebben, zei den baas, en als hij hem dat gegeven had, trok Jan tegen den avond, met zijne provisie, het huis binnen.

Als het nu vier uren geslagen was, droeg hij zijn hout en zijnen pot met deeg in eene kamer op de eerste *stagie*, waar dat er nog eene tafel stond met twee stoelen.

Hij begon daar een vuur te maken gelijk voor het

uet, s̄a Jan, j̄ef me mu al vé te bejinen, en guj vraht hekapt ōt, e dozoen fl̄ese woen, en fl̄e senoevel, ne pot fol diŋg én en guj pan vé men kūken in te bake.

Da séld éme, z̄a dem būs, én as em ém da hejéven ā, trok Jan tége den ūvent, mé zen (1) provizen ed uez bine.

Az et n̄a v̄ir ire geslūge was, drūh em zen ōt én zene pot mé diŋg in en kumer ub d ieste st̄ōze, wū da ter nog en tūfel stont mé twie stūle.

Oe begos tū e v̄i te mūke gelak fé ed uez im bran te stēken, en oe zat sene pot ernéve vé de diŋg dūn up te gon.

Terwoelen ta te diŋh na on t hon was, begos Jan de fl̄esen ien ver ien de nek te krūken én oe krēh me dé den d̄ir e stik in zene krū helak nen āve Zwitser; mū oe was toh fan zene s̄enter ni, zél e, en oe wist iel gū wa tat em dé.

Da was n̄a gūt; mū as em n̄a a lank henu hedrunken ā, begost (2) senem bier te danse; oe za tan sen pan up et f̄i én oe lapte dū ne

---

huis in brand te steken en hij zat (zette) zijnen pot daarevens voor de dees̄ doen op te gaan.

Terwijl dat de deeg nu aan het gaan was, begon Jan de flesschen een vóor een den nek te kraken, en hij kreeg me door den duur een stuk in zijnen kraag gelijk eenen ouden Zwitser; — maar hij was toch van zijnen *center* niet, zulle, en hij wist heel goed wat dat hij deed.

Dat was nu goed, maar als hij nu lang genoeg gedronken had, begon zijnen beer te dansen. Hij zat (zette) dan zijne pan op het vuur en hij lapte daar eenen

(1) Ook **zem** zoals in al de soortgelijke gevallen.

(2) Ook **bego**.

gujen poléper dih in. Nā begost den kuk te kēsteren én(e) et rōk er zue foen as s nūnens on de kēlder-
vinstre van en roik ues.

Awél, dad es nā gūd; Jan zénen kuk was lanst den ienen kant shuen bruen gebaken én(e) oe smét em emueh in de shā vé em ūm te druen.

Mū gelak (t)em na wé up et vī(r) stont, vald er me en ienen kie(r) it uet de shā; én(e) pardaf! in zen(e) pan, én(e) den kuk in de asen . . . . .

ideren kie(r) dad Jan (e)nen kūk uet de pan wā paken, vīl (d)er d ien of d ander minse(n)bien in, én(e) dad dīden tot dad (d)er up t lésten (e)nen dudskop in vīl.

Jan dī shōt me in en(e) Franse koléren, én(e) oe wirep den dudskop zue vēr as dad (t)em vliġen wā. Nā begost (t)em grist te baken, én(e) oe ā al en(e) shōtel vol kuken up tūfel gezèt vé gon te étan.

As (t)em nā gūd on tūfel zat, én(e) smūkeloik on t

---

goeden pollepel deeg in. Nu begon den koek te karsteren (kissen) en het rook er zoo fijn als 's noens aan de kelder-
venster van een rijk huis.

Eh wel, dat is nu goed; Jan zijnen koek was langs den eenen kant schoon bruin gebakken en hij smeeet hem omhoog in de schouw voor hem om te draaien.

Maar gelijk hij nu weer op 't vuur stond, valt er mij in eenen keer iets uit de schouw; en pardaf! in zijne pan, en den koek in de asschen . . . . .

. . . . .
. . . . .

guje poléper diig in. Nā begos te kuk te kēsteren en et rōk er zue foen a snūnez on de kēlder-
vinster van e roik ues.

Awél, dad és nā gūt; Jan zéne kuk was lans ten iene kant shuen bruen gebaken, én oe smét em emueg in de shā vej em um te drue.

Mū gelak em na wej up et fī stont, valt er m en iéne ki it ue te shā; én pardav (1)! in zem pan, én de kuk in d ase . . . . .
. . . . .
. . . . .

idere kie dah Ja ne kuk ue te pan wā pake, vil er d ien ov d ander minsebie in, én da tīde to ta ter up t lēste nen dutskop in vil.

Jan dī shōt m in en Franse koléren, én oe wireb den dutskop sue vér az dat em vlige wā. Nā begost em gris te baken én o a al (2) en shōtel vol kuken up tūfel gezét fé gon t éte.

As em nā gūd on tūfel zat, én smūkeloik on t

Iederen keer dat Jan eenen koek uit de pan wou pakken, viel er 't een of 't ander menschenbeen in; en dat duurde totdat er op 't laatst eenen doodskop in viel.

Jan die schoot mij in eene Fransche *colère*; en hij wierp den doodskop zoo ver als dat hij vliegen wou. Nu begon hij gerust te bakken, en hij had al eene schotel vol koeken op tafel gezet voor te gaan eten.

Als hij nu goed aan tafel zat, en smakelijk aan 't

---

(1) Of **pardaf!** indien er *pause* is.

(2) Of **āl**.

knabellen én(e) on t zuigen waz, ued (t)em en ienen kie(r)
(e)nen slah — Jan télden, én(e) et waz twélef iren.

Mū Jan zid emueh én(e) oe zid dū in den uk, wū
dad (t)em de bienen gesmēten ā, en lilek gerēnten
ston . . . . .

Komd e van God, sprékt! Komd e van den divel,
vertrékt! rip Jan. Mū den giest blév ston, én(e) oe
en(e) dé nid as tikēn dūn mé zen(e) vīneren, dad
Jan boe ém most kōmen. Mū Jan gunk vuts mé
ēten, én(e) oe en(e) zag nū et spuek nemie um. . . . .

Nā wid Jan ver gūd kūd; oe wā den giest vast-
paken, én(e) up den grond slūgen, mū dad en(e) gunk
nid; want as (t)em mānden dad (t)em em vast ā,
dan vilden (t)em niksmandalen nemie.

Past up, rīp (t)em, dad dīd nā al lang³ genuh;
ge kind ī mū agā (e)nen kie(r) zè, se, wad dad ge
van moe mut émen. Wuvé komd e goe ī rizen zīken

---

knabbelen en aan 't zuigen was, hoort hij in eenen keer
eenen slag. — Jan telde, en 't was twaalf uren.

Maar Jan ziet omhoog en hij ziet daar in den hoek, waar
dat hij de beenen (beenderen) gesmeten had, een leelijk
geraamte staan . . . . .

Komt je van God, spreekt! Komt je van den duivel,
vertrekt! riep Jan. Maar den geest bleef staan, en hij
deed niets als teeken doen met zijne vingeren, dat Jan
bij hem moest komen. Maar Jan ging voort met eten,
en hij en zag naar 't spook niet meer om. . . . .

knabellen én on t suige was, uet em en iene kie ne slah. — Jan télden én et was twélev ire.

Mū Jan zid emueg én oe zī tū in den uk, wū da tem de biene gesméten ā, e lilek herémte ston . . . . .

Komd e va God, sprékt! Komd e van den divel, vertrék! rīp Jan. Mū de giez bléf ston, én o en dé nid as tilken dūn mé zen vinere, dah Jan bo ém mos kōme. Mū Jan gunk futs mej éten, én oe zah nu et spuek nemi um . . . . .

Nā wit Jan ver gū kūt; oe wā de gies faspaken én ub de gront slūge; mū dad en gunk nit; want as em mānde da tem em vast ā, dan vilden em niksmandale nemie.

Past up, rīp em, da tī na a lank henuh; ge kind ī mu agā ne kie zè, se, wa ta he va moe mut éme. Wuvé komd e go ī rīze zīke

---

. . . . .
. . . . .

Nu werd Jan voor goed kwaad; hij wou den geest vastpakken en op den grond slagen (slaan); maar dat en ging niet; want als hij meende dat hij hem vast had, en voelde hij niemendal niet meer.

Past op, riep hij, dat duurt nu al lang genoeg; ge kunt hier maar algauw eenen keer (eens) zeggen, zie, wat dat ge van mij moet hebben. Waarom komt je gij hier ruzie zoeken,

de? k en(e) ém ekik mé ā of mé ū familen ġien(e) afèren. Lot me dan grist, én(e) gūd on.

Mū den ġiest dé nid as winķen én(e) nū de dé woezen.

Dé den dir pakt Jan zénen kandelier, én(e) oe zied téġen den ġiest : olo, lot is zīn wad dad ge mut émen Gūd vér up, ik zal ū volegen.

Et spuek dé de dé ōpen, én(e) wéz nū benèn; mū Jan waz vél slimer as dad, én(e) oe zā altoed : gūd zèlef vé (vejaf, veraf); want ā oe den iesten gegon, dan ā et spuek ém iel zéķer den nèķ gekrokt.

Ten lanen lésten kwampen ze dan toh benèn, in den gang², en dū lag (e)nen zèrek mé (e)nen oezeren ring², dī der vast in waz. Et spuek wéz on Jan, dad (t)em doenen zèrek most upéfen. Mū Jan dī begost te lahen : jā, zā (t)em, ge āvd zéķer mé moe den zot, briķen! As ge ġien gerīf in ū tès en(e) éd, dan zéld e goe noh al lang² méġen wahten. éft (e)nen kie(r) zèlef den stien up, want ik en(e) kan dad nid. Den ġiest éft den stien up, én(e) duonder waz (t)er

---

dan? 'k en heb ik met u of met uwe familie geene *affaires*. Laat me dan gerust, en gaat aan (d. i. weg).

Maar den geest en deed niets als wenken, en naar de deur wijzen.

Door den duur pakt Jan zijnen kandelaar, en hij zegt tegen den geest : allons! laat eens zien wat dat ge moet hebben. Gaat voorop, ik zal u volgen.

't Spook deed de deur open, en wees naar beneden; maar Jan was veel slimmer als dat, en zei altijd : gaat zelf vóraf; want had hij den eersten gegaan, dan had het spook hem heel zeker den nek gekraakt.

de? k en ém ekik mej ā of mej ū famile jien afère. Lot me dan grist en gūd on.

Mū de gies té nid as winķen é nū de dé woeze.

Dé den dīr pak Jan zéne kandelier én oe zle tége de giest : olo, lot i sīn wa ta he mut éme. Gū fer up, ik sal ū volege.

Et spueg^s dé de dej ōpen én wés nū benè; mū Jan was fél slimer az dad, én oe za altoet : gū sèle fejaſ; want a oe den ieste gegon, dan a et spuek em iel zéker de nèķ hekrokt.

Te lane léste kwampe ze dan tog benèn (1), in de gank, én dū lag ne zèrek mé nen oezeren rink, dī der vast in was. Et spuek wéz on Jan, da tem doene zèrek most upéfe Mū Jan dī begos te lahe : jā, zā m, g āf séker mé moe de zod, briķe! As he jie geriv in ū tēz en ét, dan zéld e goe nog a lank mége wahte. éf ne kie zélev de stien up, want ik en kan da nit. De giest éf te stien up, én duonder was er

---

Ten langen laatste kwamen ze dan toch beneden, in den gang, en daar lag een zerk met eenen ijzeren ring, die er vast in was. 't Spook wees aan Jan, dat hij dien zerk moest opheffen. Maar Jan die begon te lachen : ja, zei hij, ge houdt zeker met mij den zot (ge houdt mij waarschijnlijk voor den zot), broerken ! Als ge geen gerief in uwen zak en hebt, dan zult je gij nog al lang mogen wachten. Heft eenen keer zelf den steen op, want ik en kan dat niet. Den geest heft den steen op, en daaronder was er

---

(1) Of benè.

(e)nen grueten pit, wū dad (t)er droe grueete oezeren poten in stonten vol gāven gēld.

én(e) gelak as dad Jan et gēld gezīn ā, begost et spuek te sprēken. Zīd e dad gēld, vrūg ed on Jan?

Wél, goe vīzen patriot, rīp Jan, ge sprēkt gelak Vloms. Na beginen me malkanderen te verston. Frans kan ek toh uek zēld e, want ik ém voef jūr gedind, en vivat Napoljō! Jā, ik zīn al it blinken dad noih trēkt up stīken van twinteh fran.

Den gīest ōlden de droe poten gēld vé den dah dī (t)em ewéggestōken ā vé dad (t)em dued waz. Dad zén droe poten gēld dī ek ewéggestōken ém vé dad ek dued waz, zā (t)em.

Vé dad ge dued wod! rīp Jan iel verwonderd. Zoed e goe dued? Dad en(e) zod e nid zēn, zēld e; k geluev dad ge me dū it woos makt. — Mū den gīest en(e) lōsterden dū nid énen, én(e) oe zā : k ém in de él zue lang² muten branen, tod dad doe poten gevonen wīden, — én(e) goe éd me nā uet de él verlost.

---

eenen grooten put, waar dat er drie groote ijzeren potten in stonden vol met gouden geld.

En gelijk als Jan het geld gezien had, begon het spook te spreken. Ziet ge dat geld, vroeg het aan Jan?

Wel, gij vieze (in den zin van *grappig*, *aardig*) patriot, riep Jan, ge spreekt gelijk Vlaamsch (d. i. ik hoor dat gij Vl. spr.). Nu beginnen we malkander te verstaan. Fransch kan (d. i. ken) ik toch ook, zulle, want ik heb vijf jaar gediend, en vivat Napoleon! Ja, ik zien al iets blinken, dat nijdig (zeer) trekt op stukken van twintig frank.

ne gruete pit, wū da ter droe gruete oezere
poten in stonte vol gāve jêlt.

En gelak az dah Jan et jêlt hezīn ā, begost et
spuek te sprēke. Zīd e da hêld, vrūg ed on Jan?

Wêl, goe vīze patriot, rīp Jan, ge sprēk helak
Floms. Nā bejine me malkandere te verston. Frans
kan ek tog uek zêl e, want ik ém voefjūr gedint⁽¹⁾,
én vīvat Napoljō! Jā, ik sīn al īd blīnke, da noh
trêkt up stīke van twinteh fran.

De gīest ūlde de droe pote jêlt fé den dag di
em⁽²⁾ ewéhestōken ā vé dat em duet was. Da
sen droe pote jêl ti ek ewéhestōken ém vé da
g² duet wa, sā m.

Vé da he duet wot! rīp Jan iel verwondert.
Zoed e goe duet? Dad en zod e ni sê, zêl e;
k heluev da he me du īt woos makt. — Mū de
gīest en lūsterde dū nid énen en oe zā : k ém
in d él zue lank mute brane, to ta toe poten
gevone wīden, — én go ét me na ue t él verlost.

De geest haalde de drie potten geld voor den dag die
hij weggestoken had, eerdathij dood was.

Dathij drie potten geld, die ik weggestoken heb,
vóordathij dood was, zei hij.

Vóordathij dood waart! riep Jan heel verwonderd.
Zijthij dood? Dat en zoudthij niet zeggen, zulle;
ik geloof dat ge mij daar iets wijs maakt.

Maar de geest en luisterde daar niet henen (naar), en
hij zei: 'k heb in de hel zoolang moeten branden, tot
dat die potten gevonden werden, — en gij hebt mij nu
uit de hel verlost.

---

(1) Of **gedind**. (2) Of **ditem**.

ém ekik ā uet de él verlost! rīp Jan. Dū ém ek nā spoet van, se. Ge zoed noh al (e)nen shuenen jun! Ik zal mū zwoigen, want men blūd begind al te kōken. Nā en(e) bran ek nemie, zā den giest. Arè, dū és men and; tast (d)er is on, t és kōd.

Ge zoed bedankt van ū gūtoed, zā Jan, āvd ū polépers mū stilleke(n)s tues. Zue woeneh komplementen mégeloiķ. Ik ķin ū, vōgel, ge zoed den dīvel te plat, goe.

Se, zā t spuek, van doe droe poten gōd, verzik ek ū van der ienen on den èremen te gēven, ienen on de kérek, vé misen te dun vé men(e) zīl, én(e)...

ōla, rīp Jan, dad zid e van ī. Od e me gisteren gid, ik ā vandūh uen knēht gewézd. Ge mokt dū en(e) shuen(e) riķeniņ; én(e) wad zal ekik dan émen? Nie, mū as (d)er en klān béken drinkgēld ōversit, dan zāl ek et dūn. Ge zoed toh roik genuh, alwūtent dad ge zue slēht geklied lupt, én(e) dad noh al in den winter. Awél, wad zēgd e de? Den dērden pot, zā den gīest, és vé ā.

Vé moe, rīp Jan, zue bloe as it; wél šiemené toh!

Heb ik u uit de hel verlost! riep Jan. Daar heb ik nu spijt van, zie. Ge zijt nogal eenen schoonen jongen! Ik zal maar zwijgen, want mijn bloed begint te koken.

Nu en brand ik niet meer, zei de geest. Daar, daar is mijn hand; tast er eens aan, 't is koud.

Ge zijt bedankt van uwe goedheid, zei Jan, houdt uwe pollepels maar stillekens thuis. Zoo weinig complimenten mogelijk. Ik ken u, vogel, ge zijt den duivel te plat (slim), gij.

Zie, zei 't spook, van die drie potten goud verzoek ik u van er eenen aan den armen te geven, eenen aan

ém ekik a ue t éi verlost! rīp Jan. Du ém ek nā spoet fan, se. Ge zoe nogal ne shuene jun! Ik sal mū zwoige, want me blūd begīnd al te kōke. Na en bran ek nemie, zā de giest. Arè, du és men ant; tas ter iz on; t és kōt.

Ge zoe bedank fan ū gūtoet, sā Jan, āvd ū polépers mū stillekes tues. Zue woeneh komplementen mégelok. I kin ū, vōgel, ge zoe ten dīvel te plat, hoe.

Se, zā t spuek, fan doe droe pote gūt, ferzīk ek ū van er ienen on den èreme te jéven, ienen on de kérék, vé mise te dūn vé men zil, én....

ōla, rīp Jan, da sid e van ī. Od e me jistere gīd, ik ā vandūg ue knè hewést. Ge mok tū en shuen riikenin; én wa sal ekig² dan éme? Nie, mu as er e klā béke drinkjelt oversāt, dan zal ek e tūn. Ge zoe toh rok henuh, alwūten ta he zue slè hekilet lupt, én da nogal in de winter. Awél, wa segd e de? Den dërde pot, sā de giest, és fej ā.

Vé moe, rīp Jan, zue bloe az it; wél siemené toh!

---

de kerk, voor missen te doen voor mijne ziel, en....

Hola, riep Jan, dat ziet je van hier. Hadt je me gisteren gehuurd, ik had vandaag uwen knecht geweest. Ge maakt daar eene schoone rekening; en wat zal ik dan hebben? Neen, maar als er een klein beetje drinkgeld overschiet, dan zal ik het doen. Ge zijt toch rijk genoeg, alware 't dat ge zoo slecht gekleed loopt, en dat nog al in den winter. Eh wel, wat zegt je dan? Den derden pot, zei den geest, is voor u.

Voor mij, riep Jan, zoo blij als iets; wel Jesus Maria toch!

ik wéd der zot van. Komd i, ik zal ū is kisen up
ū poselānen kūken. én(e) Jan sprung¹ up van plezīr;
mū oe struikelde én(e) zen liht waz uet. t Slūg zist
ien ir. — Nā zat Jan in den dunker. Pīken den dued,
rīp (t)em zue èt as dad (t)em mū kost, wū zoed e?

éla, spuksken līf! Komd is i, as ekīk ū uet de él
verlost ém, dan mégd e goe moe uek wél uet dézen
pit verlosen. Mū et spuek was ewéh.

Jan, dī krōp dan mé vél muten uet den pit, én(e)
ropten zen(e) kès up.

Oe gīng² em ebéken verwèremen, én(e) as (t)em dad
noh twie flēsen woen uetgedrunken ā, dan vīl (t)em
in t slūp.

Ts anderendūs dé Jan ethén dad den giest em
gezied ā. Oe gav (e)nen pot on den èremen, (e)nen
pot on de kérek, én(e) oe il (e)nen pot vej ém.

én(e) Jan wunden in en gruet ues, én(e) oe il kuts
én(e) pjèd, én(e) oe slīp up en flūren béd, én(e) oe
drunk woen, én(e) oe gunk alen dūgen nū de èrebèreh,
én(e) dū kwamp en vèreken mé (e)nen lanen snuet,
én(e) men vertélinsken és uet.

---

ik word er zot van. Komt hier, 'k zal u eens kussen
op uwe porceleinen kaken.

En Jan sprong op van plezier; maar hij struikelde,
en zijn licht was uit. 't Sloeg juist een uur. — Nu zat
Jan in den donker. Pietje de dood, riep hij zoo hard als
dat hij maar kon, waar zijt je?

He (Fr. eh là), spooksken lief, komt eens hier, als ik u
uit de hel verlost heb, dan moogt je gij mij ook wel
uit dezen put verlossen. Maar het spook was weg.

Jan, die kroop dan met veel moeite uit den put, en
raapte zijne kaars op.

ik wé ter zot fan. Komd ī, ik sal u is kisen up
ū poselāne kūken. én Jan sprunk up fan plezīr;
mu oe strukelden én ze lih waz uet. t Slūh gīst
ien īr. — Nā zat Jan in den dūnker. Pike de duet,
rīp em zu ét as da tem mū kost, wū zoed e?

éla, spukske lif! Komd iz ī; ém ekīk u ue t él
verlos, tan mégd e goe mo uek wél ue téze
pīt ferlose. Mū et spuek waz ewéh.

Jan, dī krōp dan mé vél muten ue te pīt, én
ropte zen kēz up.

Oe gīnk em ebéke wèremen, én as em da
noh twie flēse woen uethedrunken ā, vīl em
in t slūp.

S anderendūs dé Jan wa ta te gīst em
geziet ā. Oe gav ne pot on den èreme, ne
pot on de kérék, én o īl ne pot vej ém.

En Jan wunden in e gruet uez, en o īl kuts
en pjèt, en oe slīp up e flūre bét, én oe
drunk woen, én oe gunk alen dūge nu d èrebèreh,
én dū kwamp e vèreke mé ne lane snuet,
én me vertélīnsken éz uet.

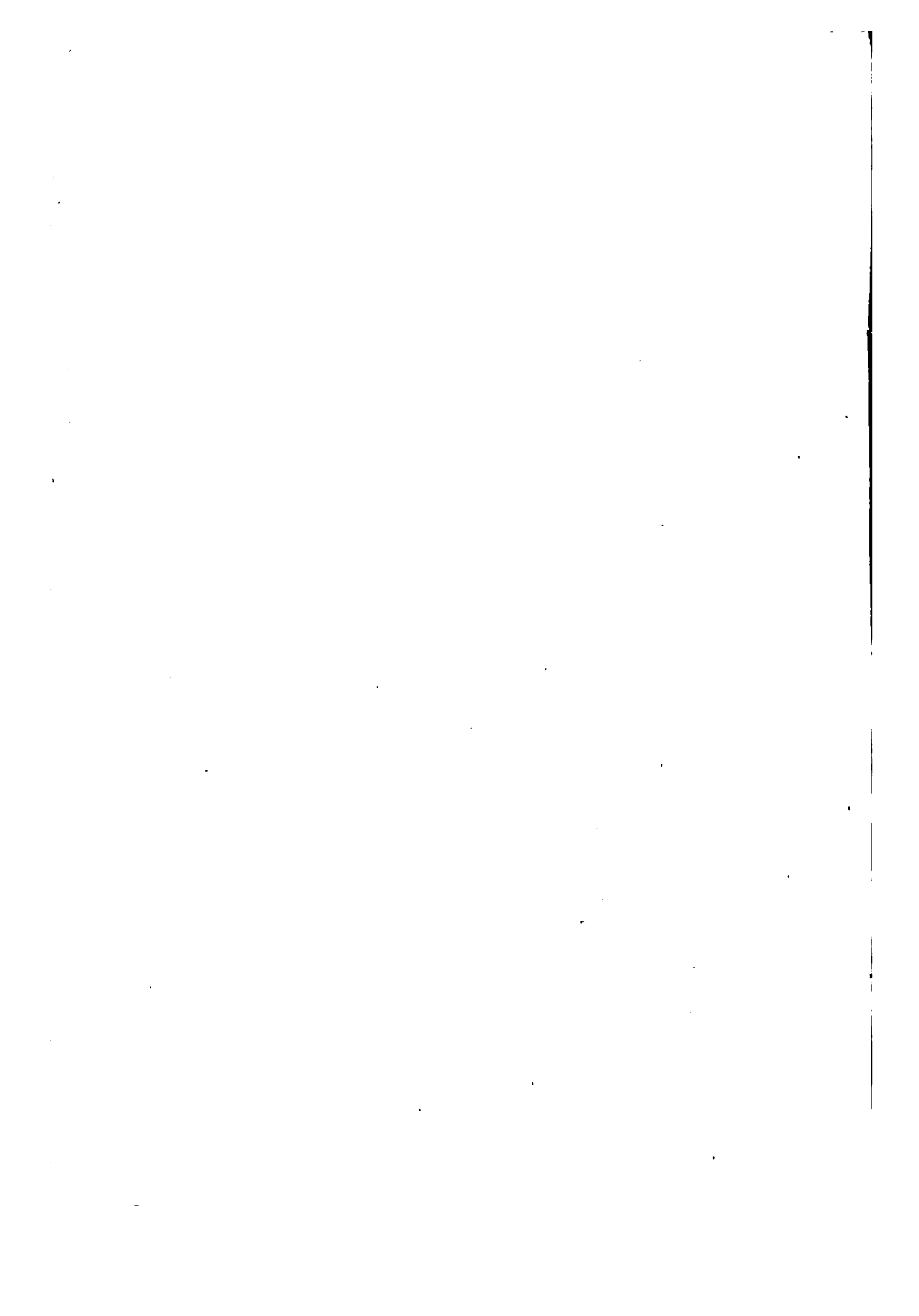

Hij ging hem (d. i. zich) een beetje verwarmen, en als
hij dan nog twee flesschen wijn uitgedronken had, dan
viel hij in slaap.

's Anderdaags deed Jan hetgeen dat den geest hem
gezeid had. Hij gaf eenen pot aan den arme, eenen pot
aan de kerk, en hij hield eenen pot voor hem (zich).

En Jan woonde in een groot huis, en hij hield koets
en paard, en hij sliep op een fluweelen bed, en hij
dronk wijn en hij ging alle dagen naar de herberg; en
daar kwam een varken met eenen langen snuit, en mijn
vertellingsken is uit.

AANHANGSEL.

I.

ROMAANSCH (1) ELEMENTEN IN HET LV. DIALECT. (Cf. *Voorwoord.*)

De Romaansche — d. i. Waalsche, Fransche, soms wel Spaansche en Italiaansche — woorden die het dialect zich heeft eigen gemaakt zijn op verre na niet zoo talrijk als die woorden welke het meer verfranscht gedeelte der spraakmakende gemeente dagelijks aan het Fransch ontleent, om gedachten uit te drukken die de volksspraak niet uitdrukken kan. Op te merken is, dat het Fransch, niet het Nederlandsch den voorraad verstrekt. Geen wonder : het Fransch is tot nu toe de taal van het geletterd publiek geweest; het onderwijs, nu langzamerhand aan 't vervlaamschen, heeft dien toestand in de hand gewerkt, zoodat het Vlaamsch gesprek van geletterden meestal een vreemd mengmoes is, waarin de bastaardwoorden eene groote plaats innemen. Onder die bastaardwoorden zijn er welke reeds lang deel uitmaken van ons dialect. Die alleen wenschte ik hier in 't kort te behandelen.

Het zou eenig belang opleveren de chronologie en de afkomst van iedere ontleening op te zoeken. Doch zulks kan ik hier niet ondernemen en zou wellicht eene lange

---

(1) Soms is 't al zeer moeilijk te beslissen of een woord uit het Latijn, niet uit het Rom., is overgenomen, en onder de aangehaalde woorden zijn er misschien wel enkele die rechtstreeks uit het Latijn afkomstig zijn?

en bezwaarlijke studie vergen. Wel is het mogelijk, wat de chronologie betreft, twee bepaalde tijdvakken te onderscheiden, volgens de mindere of meerdere assimilatie der Rom. woorden tot het dialect : zoo spreekt het vanzelf dat **salūd** Fr. *salade* (1), **antrūsen** *altération* in het dialect van vroegere dagteekening zijn dan **kalvakāden** *cavalcade* en **kāder** *cadre*. Maar het schijnt mij gevaarlijk daarover meer te willen zeggen. De volgende gegevens zullen eens, hoop ik, te stade komen aan iemand die, zoals de H. Salverda de Grave het reeds ten deele heeft beproefd (2), het vraagstuk der Rom. ontleeningen in het Nederlandsch wenscht te onderzoeken.

De Rom. vocalen in geklemtoonde lettergrepen (3).

Rom. a.

Lv. a beantwoordt aan a

in den uitgang : **-ance -ansen** : **distansen** *distance*, **fransen** *eau-de-vie de France*, **kitansen** *quittance*, **vakansen** *vacances*, enz.

-ant -ant : **briljant** *brillant* (*edelgesteente*), **galant** *galant*, **komersant** *commerçant*, **ramplasant** *remplaçant*, enz.

-aque -ak : **barak** *baraque*, **kazak** *casaque*, **lak** *laque*, **patrak** *patraque*, enz.

-assion -asen : **kompasen** *compassion*, **pasen** *passion*, enz.

(1) Gemakshalve wijs ik altijd op het Fransch terug zonder — natuurlijk — daarmee te willen besluiten dat elk woord dóór het Fransch tot ons zou gekomen zijn. — Waar 't Lv. woord niet geklemtoond is gelijk 't Rom., heb ik dit door cijfers aangeduid.

(2) Tijdsch. van Nl. T. en Lett., XV, 172 en XVI, 81.

(3) Voor de toonlooze lettgr., cf. 41, B en 40.

Lv. **ā** beantwoordt aan *a*

in den auslaut : **armōnekā** *harmonica*, **fā** *fa*, **sōfā** *sofa*,
enz.

in : **petāt** *patate*, **rojāl** *royal (vrijgevig)*.

in : **biljār** *billard*, **frās** *phrase*, **vās** *vase*.

Lv. **ū** > **ō** > **ā** beantwoordt aan *a*

in den uitgang : **-able -ūbel** : **komvenūbel** *convenable*,
onorūbel *honorable*, **solvūbel** *sol-*
vable, enz.

-al -ūl : **koperūl** *caporal*, **lokūl** *local*,
zēnerūl *général*. enz.

-aque -ūk : **pēstenūk** *pastinaque*.

-arde -ūd : **mostūd** *moutarde*.

-arte -ūt : **kūt** *carte*, **tūt** *tarte*.

-at -ūt : **avekūt** *avocat*, **délekūt** *délicat*,
saldūt *soldat*, enz.

Lv. **ō** > **ō** > **ā** beantwoordt aan nu nog bestaande of vroegere *a*

in den uitgang : **-age -ōzen** (**ōs**, **ōs**) : **begōzen** *bagage*
(*kleergoed*), **korōzen** *courage*, **menō-**
zen *ménage*, **petōzen**, **petōs** of **petōs**
potage, **stōzen** *étage*, enz.

-arge -ōzen (**ōs**, **ōs**) : **sōzen** enz. **sarge**
(*sargie*).

-asion -ōzen : **okōzen** *occasion*.

-aigne, **-agne -ōn** : **kastōn** *châtaigne*,
Spōnen *Espagne*.

-aille -ōlen, **fōlen** *faillie*, **tōlen** *taille*, enz.

Rom. *e*.

Lv. **é** beantwoordt aan *e*

in den uitgang : **-ette**, **-et -ét** : **alemét** *allumette*, **mansét**
manchette, **servét** *serviette*, **skelét**
squelette, **tablét** *tablette*, **bankét** *ban-*
quet, **pikét** *piquet (kaartspel)*, enz.

in den uitgang : *-éche és : depés dépêche, krés créche.*
-ège ezen : manèzen manège.

Lv. **é** beantwoordt aan *e*

in den auslaut : *-é é : ré ré, paté pâté (pastei), enz.*

in den uitgang : *-ée é : alé allée, korvé corvée, enz.*

-er -éren of é : marséren marcher,
sadéren souder, tuséren toucher,
enz.; diné diner, supé souper, enz.

in : *eu é : afhrés affreux (volksetym. naar*
afgrijselijk), féter feutre, gés gueux,
ké queue, kré creux (Nl. eng), flér
fleur (Nl. fleur), kolér couleur, masér
ma sœur (non of schoonzuster), enz.

in den uitgang : *-et -é, ét : kadé cadet, korsé corset,*
komplét complet, couplet, sakrét
secret (beste kamer).

-el -él : kremenél criminel (adv. schan-
delijk), pèsonél personnel, enz.

-èque -ék : bibeljoték bibliothèque.

-ème ém : sistém système.

-ène -én : sèn scène (tooneelscherm).

-ère -éren : minestéren ministère, mizé-
ren misère, mistéren mystère, péren
père.

-ète -ét : poét of pojét poète, profét
prophète.

-être -éter : méter mètre, salpéter
salpêtre.

Lv. **è** beantwoordt aan *e*

in den uitgang : *-el, -elle -èl : kolonèl of kornèl colonel,*
kramèl caramel, flanèl flanelle, fri-
kadèl fricadelle, zavèl eau de ja-
vèlle, enz.

in den uitgang : -ès, -esse, -ession -ès, -èsen : **apsès**
abcès, **asprès** *adv. exprès*, **kongrès**
congrès; **adrès** *adresse*, **prinsès**
princesse, **très** *tresse*; **konsèsen** *con-*
cession, **prosèsen** *procession*, enz.

-este -èst : **indigèst** *indigeste*, **modèst**
modeste, **pèst** *peste*, enz.

vóor nasaaal+cons. : -em -èm : **ég²zèmpel** *exemple*, **tèmpel**
temple, enz.

-ence -ènsen : **difrènsen** *différence*,
imposjènsen (1) *impatience*, enz.

-ende -ènden : **amènden** *amende*.

-ent, -ente -ènt : **komplèment** *compliment*, **monèment** *monument*, **rèze-**
mènt *régiment*, enz.

-ension, -ention -ènsen : **dimènsen** *di-*
mension, **atènsen** *attention*, **intènsen**
intension, **kontervènsen** *contraven-*
enz.

in den uitgang : -erce -èrsen : **komèrsen** *commerce*.

Lv. è beantwoordt aan 1) e vóor r

in den uitgang : -erme -èrem : **fèrem** *ferme*, **tèrem**
terme.

-erne -èren : **lantèrel** *lanterne*, **sistè-**
ren *citerne*.

-erre -èr : **partèr** *parterre*.

-ert -èr : **desèr** *dessert*, **konsèr** *concert*.

2) ai vóor r.

in den uitgang : -aire -èren, èr : **afèren** *affaire*, **mile-**
tèr *militaire*, **vestjèr** *vestiaire*, **vo-**
lontèr *volontaire*.

---

(1) Of **imposènsen**; cf. *Aanhangsel*, IV, B, sj < s.

Lv. i beantwoordt aan *en*

in : **mint** *menthe*, **rint** *rente*.

Lv. oe beantwoordt aan *-é -ée*

in : **libertoet** *liberté*, enz , **plavoe** *pavé*;
kasoe *chaussée*, (lof) **ferzoe** *fusée*.

Rom. i.

Lv. i beantwoordt aan *i*

in : **imbessl** *imbécile*; **familen** *famille*, **gril**
grille, **pastil** *pastille*, **fałjit** *faillite*,
verniss *vernis*.

Lv. ī beantwoordt aan *i*

in den auslaut : **bōnī** *boni*, **Lēvī** *Lévi*, **trīpolī** *poudre*
de Tripoli, enz.

in den uitgang : *-if -īf* : **aktīf** *actif*, **masīf** *massif*, **poze-**
tīf *positif* (adv.), **vīf** *vif*, enz.

-il -īl : **sevīl** *civil* (billijk, van prijzen).

-is -īs : **advīs** *avis*, **komīs** *commis*,

-it -īt : **abīt** *habit*, **bandīt** *bandit*, **bis-**
kwīt *biscuit*, **kredīt** of **kerdīt** *crédit*,
sebīt *subit* (adv.).

Ook in **kapesīn** *capucin*.

in de meeste open lettgr. : *-ice -īsen* : **ég^zersīsen** *exercice*; noch-
tans : **kaprīs** *caprice* (beminde), **os-**
plīs *hospice*, **polīs** *police*.

-ide -īt : **rapīt** *rapide*, **solīt** *solide*.

-ime -īm : **krīm** *crime*, **santīm** *centime*.

-ique -īk : **katolīk** *catholique*, **mezīk**
musique, **peblīk** *publique*.

-ise -īzen : **kalandīzen** *chalandise*, ook
kalandīsen, **maršandīzen** *marchan-*
dise, enz.

-ite -īt : **kèrmelīt** *carmélite*, **vezīt** *visite*.

in de meeste open lettgr. : **-ision -izen** : devizen *division*, provizen *provision*.

-ition -isen : ambisen *ambition*, edisen *édition*, kompozisen *composition*, kondisen *condition*, enz.

-ie -ī : buzī *bougie*, kompanī *compagnie*.

-ir -iren : poliren *polir* (1).

-ir -ir : plezīr *plaisir*.

-ise -is : prīs *prise* (snuiftabak), valīs

-ive -īf : lokomotif *locomotive*.

Lv. **oe** beantwoordt aan *i*

in den uitgang : **-in -oen** : fernoen *venin*, latoen *latin*,
rozoen *raisin*, satoen *satın*.

-is -oes : anoes *anis*, paradoes *paradis*,
rodoes *radis*, proes *prix*.

-it -oet : apetoet *appétit*, profoet *profit*,
gekonfāt (2) *confit*.

-ie -oe : fērmeroe *infirmerie*, lōteroe
loterie, partoe *partie*; sakerstoen
sacritie, fléresoen *pleurésie*.

-ine -oen : begoen *béguine*, boboen *bo-*
bine, gordoen *courtine*, kareboen
carabine, médesoen *médésine*.

-ise -oes : boes *bise* (regenvlaag).

-ite -oet : èremoet *ermite*.

-ive -oef : andoef *endive*.

Lv. **ëm** beantwoordt aan *-im*

in : tèmber *timbre*.

(1) De meeste werkw. op *-ir* of *-ire* gaan in 't Lv. op **izéren** of **iséren** uit : **floriséren** *fleurir*, **nuriséren** *nourrir*, **prodwizéren** *produire*, **tradwizéren** *traduire*; het zijn betrekkelijk nieuwe ontleeningen die men zelden uit den mond van het volk hoort.

(2) **ā** is verkorting van **ai** < **oe**.

Lv. **èn** beantwoordt aan *-in*

in : **arlekèn** *arlequin*, **basèn** *bassin*.

Rom. o.

Lv. **o** beantwoordt aan *e* in de meeste gesloten lettgr. :

kofe *coffre*, **zenofel** *girofle*, **kol** *col*,
colle, **parasol**, **balon** *ballon*, **batal-**
jon *bataillon*, **kanon** *canon*, **vūge-**
bond *vagabond*, **fort**, **transport**,
komplot *complot*, **kalot** *calotte*, enz.

Lv. **ō** beantwoordt aan *o*

in den auslaut : **kīpedō** *cupidon*, **lotō** *loto*, **paltō** *paletot*,
pirō *pierrot*, **portō** *porto*, **Sīserō**
Cicéron, **zērō** *zéro*.

in de meeste open lettgr. : **nōbel** *noble*, **oktōber** *octobre*, **sōber**
sobre, **mōden** *mode*, **flozōf** *philo-*
sophe, **strōf** *strophe*.

vóor *-rd -rt* : **akōd** *accord*, **pōt** *porte*, **sōt** *sorte*,
pōsen *portion*.

Lv. **u** beantwoordt aan *o*

vóor *m* : **gum** *gomme*, **lumer** *l'ombre*, **number**
nombre, **pump** *pompe*, **trump** *trompe*.

Lv. **ue** beantwoordt aan *o*

in : **persuen** *personne*, **truen** *trône*, **pues**
pose, **rues** *rose*.

Rom. u.

Lv. **i** beantwoordt aan *u*

in : **kadik** *caduque*, **zist** *juste*, enz.

Lv. **ī** beantwoordt aan *u*

a) in den uitgang : **-us -īs** : **abīs** *abus* (adj. Nl. *mis*),
refīs *refus*.

-ut -īt, ī : **bīt** *but*, **salī!** *salut!*

b) in de meeste open lettgr. : **despīt** *dispute*, **menīt** *minute*, enz.

Rom. au.

Lv. ie beantwoordt aan *au > el*

in : **flambie flambeau** (wellicht voor **flambiel**), **pènsiel pinceau**, **zewiel joyau**;
nochtans **shabèl escabeau**.

Rom. ie, ié.

Lv. ī beantwoordt van *ie, iè*

in den uitgang : **-ier, -ière -ir** : **balansīr balancier**,
krejansīr créancier, **éspesīr** (swinkel) **épicier**, **ofesīr officier**, enz.;
manīr manière, **rapīr rapière**, **revīr rivière**, enz.

Nochtans : **fier fier**.

Rom. oi.

Lv. ue beantwoordt aan *oi*

in : **amplue emploi**, **fuer foire**, **ivuer ivoire**,
kofuer chauffoir, **kontuer comptoir**, **rozuer rasoir**, **vues voix**,
enz.

Rom. ou.

Lv. ū beantwoordt aan *ou*

in : **kūr cour**, **tambūr tambour**, **tūr tour**.

AANM. Ziehier eenige woorden die alleen staan :
frèn frange, **pèner panier**; **afékt effet**, **sizékt sujet**;
zenoevel genièvre; **statīt statue**.

De Rom. consonanten.

De stof is hierboven zoodanig behandeld dat ik over dit punt geene verdere verklaringen noodig acht.

II. Cf. 1.

Zooals ik reeds gezegd heb, zijn het over 't algemeen de vrouwen en kinderen der werkende klas die het plat dialect spreken. Hunne uitspraak bestaat, benevens andere minder gewichtige bijzonderheden, in het verzwakken van het expiratorisch accent, het *circumflexeeren* der lange klinkers en het vaster behouden der diphthongen. Het expiratorisch accent wordt verzwakt in dezen zin dat de toonlooze lettergrepen schier zooveel waarde krijgen als de andere; ja, ze worden dikwijls verlengd en men hoort b.v., in plaats van het gewone en zeer krachtig geklemtoond *zèle zulle* een *zélē*. De *e* van 't einde der woorden klinkt soms als *a* of *ā*: *zēla*, *zēlā*, enz. In zekere dorpen der omstreken is zulke uitspraak de regel.

De lange klinkers hoort men *circumflexeeren*:

ā wordt *a*: *flā flauw flā*, *plān plein plān*, enz.

ē wordt altijd *ei* of *ai* (1), *aj*; deze laatste klank staat vast in *naje neen* (cf. 63, b): *gēven geven*, *gēlven, gaiven*, enz.

ī wordt hier, zooals in 2 (2) is aangeduid, wijde *i*—nauwe *i*, ook *ei* en zelfs *ei ai*; die drie klanken verschijnen vooral in den auslaut, *ei* in al de woorden op *-ī*, *ei* en *ai* bij het roepen van namen; men zegt b.v.: *bēi* voor *bī(r) bier* niet *bēi*, dat ik althans nooit heb gehoord. Maar men roept b.v.: *Sofēi! Sofai!* voor *Sofi Sophie*.

ō beantwoordend aan Nl. zachtlange *o* wordt *ou* of *au*: *stōf stoof stouf* of *stauf*, enz.

In *au* uit *ō* van vroegere *au* is de klank, naar men ziet, slechts weinig van de vroegere diphthong afgeweken.

In de zoogezegde diphthongen *ie*, *oe*, *ue*, *ue* laat de platte tongval ook duidelijker de *e* hooren.

(1) Men gelieve, overal waar de spelling der diphthong met *i*, ^u voorkomt, deze door *i*, **u** te vervangen.

III.

(Cf. 9, 5, Aanm. 1 en 13, 2, Aanm. 1.)

e voor nasaal wordt in 't Lv. als è of i. De aan 't Fransch ontleende woorden op *-em*, *-en* werden reeds in dit Aanhangel (I, Rom. e), behandeld. De andere woorden laat ik hier in eene zooveel als volledige lijst volgen :

Bétlejèm	<i>Betlehem</i>	strèmen	<i>stremmen</i>
brèmbés	<i>braambezie</i>	tèmen	<i>temmen</i>
zerizalèm	<i>Jerusalem</i>	drèmpel	<i>drempel</i>
klèm	<i>klem</i>	stèmpel	<i>stempel</i>
stèm	<i>stem</i>	kèmpen	<i>Kempen</i>
dèmpèh	<i>dempig</i>	Kütertèmpelen	<i>Quartertemper</i>
kèmp	<i>kemp</i>	èlènden	<i>ellende</i>
slèmp	<i>slemp</i>	Ostènden	<i>Ostende</i>
pèn	<i>pen</i>	inwèndeh	<i>inwendig</i>
gènt	<i>Gent</i>	verflènsen	<i>verflensen</i>
gewènd	<i>gewend</i>	verwènsen	<i>verwenschen</i>
vènt	<i>vent</i>	slènter	<i>slenter</i>
strèn	<i>streng</i>		
grèns	<i>grens</i>		
lèns	<i>lens</i>		
pèns	<i>pens</i>		
wèns	<i>wensch</i>		

IV.

(Cf. 35, 2°, b), Aanm. en 30, Aanm. 11.)

De mouilleering wordt in 't Aalstersch nog algemeen toegepast, in Brussel leeft ze ook voort; te Leuven schijnt ze vroeger, bijna in dezelfde voorwaarden als te Aalst ten minste, haren invloed te hebben uitgeoefend. Menige sporen zijn ervan overgebleven, en, om ze beter na te gaan, stel ik over elkaar den toestand der mouilleering in Aalst en de feiten die daarmee in mijn dialect overeenkomen en die ik reeds in de hooger aangeduide §§ heb opgesomd.

A. (Aalst) Cf. COLINET, *op. cit.*, 25, A.

l	wordt gemouilleerd in de verbindingen	'lt(d), 'ld, 'ls : nole
		naald
n	»	'nt(d), 'nd, 'nd :
		mond maand,
		mōndah maandag
t	»	'tt(d), 'ts

(Leuven)

l, n, t(d) komen in diezelfde verbindingen niet meer gemouilleerd voor; eene uitzondering maakt nd in zekere gevallen, cf. Aanm. 1; doch lt(d), ls, nt(d), ns, tt(dt), ts brengen voorafgaande

'ō < ū	} tot ō in plaats van o die verschijnt vóór
ō	
ū	} tot u in plaats van u die verschijnt vóór
ue	

b.v. pōlt paalt (pūlen), nōl naald, rōls raars (rūl), pōlt peult (pōlen), enz. (cf. 30, 10°); mōnd maand, mōndah maandag, gōns gaans, enz. (cf. 30, 11°); bōd baadt, plōts plaats, enz. (cf. 30, 8° en 9°).

AANM. 1. Waar *nd* door *e* of *i* voorafgegaan en, zoo 't schijnt, door eene stomme *e* gevolg werd, greep syncope van *d* en *n* plaats, welke mouilleering tot nu toe is blijven bestaan : **en eend**, **in end**, **eind**, **vinen vinden**, **winen winden**, enz. (cf. 39, B, 2°, b), 2.)

AANM. 2. In de verbinding **ts** is de mouilleering waarschijnlijk niet, zooals in 't Aalstersch, van **tš** tot **š** overgegaan, die nu in 't Lv. **š** of **s** zou luiden (**petözen** < **petöš** < **petös**) en 't Lv. heeft wellicht nooit voor **gruts** *grootsch* b.v., een **grus** gekend.

B. (Aalst) cf. COLINET, *op. cit.*, 25, B.

Mouilleering van **t**, **l**, **n**, **s** geschiedt, als deze van **j**, **i** gevolgd zijn : **gožen gaatje**, **fole folie**, **kastone kastanje**, enz. (Leuven)

De gemouilleerde **t** > **tj** is tot **k** overgegaan in den uitgang *-tje* der diminutieven : **göken gaatje**, enz.

Vóór vroegere **lj**, **ll** wordt zooals hooger **ö** gehoord in plaats van **o** en **u** in pl. van **u** : **fölen falie**, **shöi schalie**, **tröi tralie**, enz.

De mouilleering der **n** is nog overgebleven in woorden op **nd**, **nt** vóór **j** : **monen mond**, **onen hond**, (16, 1° a); **kanen kant**, enz. (6, 1°, β).

De **š** komt voor in een bijzonder geval; de Lv. woorden op **sh** + palatale vocaal veranderen meestal hun anlaut in <**sh**><**sj**><**š** : **shilder sjilder** en **šilder schilder** (cf. 34, 4° en 36, 1°, b), c).

sj, **si** verschijnt nog in de ontleende woorden waar ze tot **š** overgaat : **pénšenüt** Fr. *pensionnat*, enz. De **z** wordt in dit laatste geval ook tot **ž** : **oközen** Fr. *occasion*, enz.

Auslaut-**s** + anlaut-**j** worden ook soms **š** in vaste spreekwijzen : **da šie nis** *dat is geen nieuws*, uit **da** (**dad**)**s jien** (**šien**) **nis**.

AANM. Al die feiten laten ons toe aan te nemen, dat de mouilleering eens als organische wet in 't Lv. heeft

geheerscht en dat de vermelde wijziging van **o** in **ö** en **u** in **u** bepaald een overgang der vroegere mouillering op de voorgaande vocaal is, zooals reeds in 30, Aanm. 11 gegist is geworden.

V.

(Cf. 46, A.)

Bij een nader onderzoek over het geslacht der woorden in het Lv. dialect, ben ik tot het besluit gekomen den uit uitslag ervan in een afzonderlijk artikel mede te deelen.

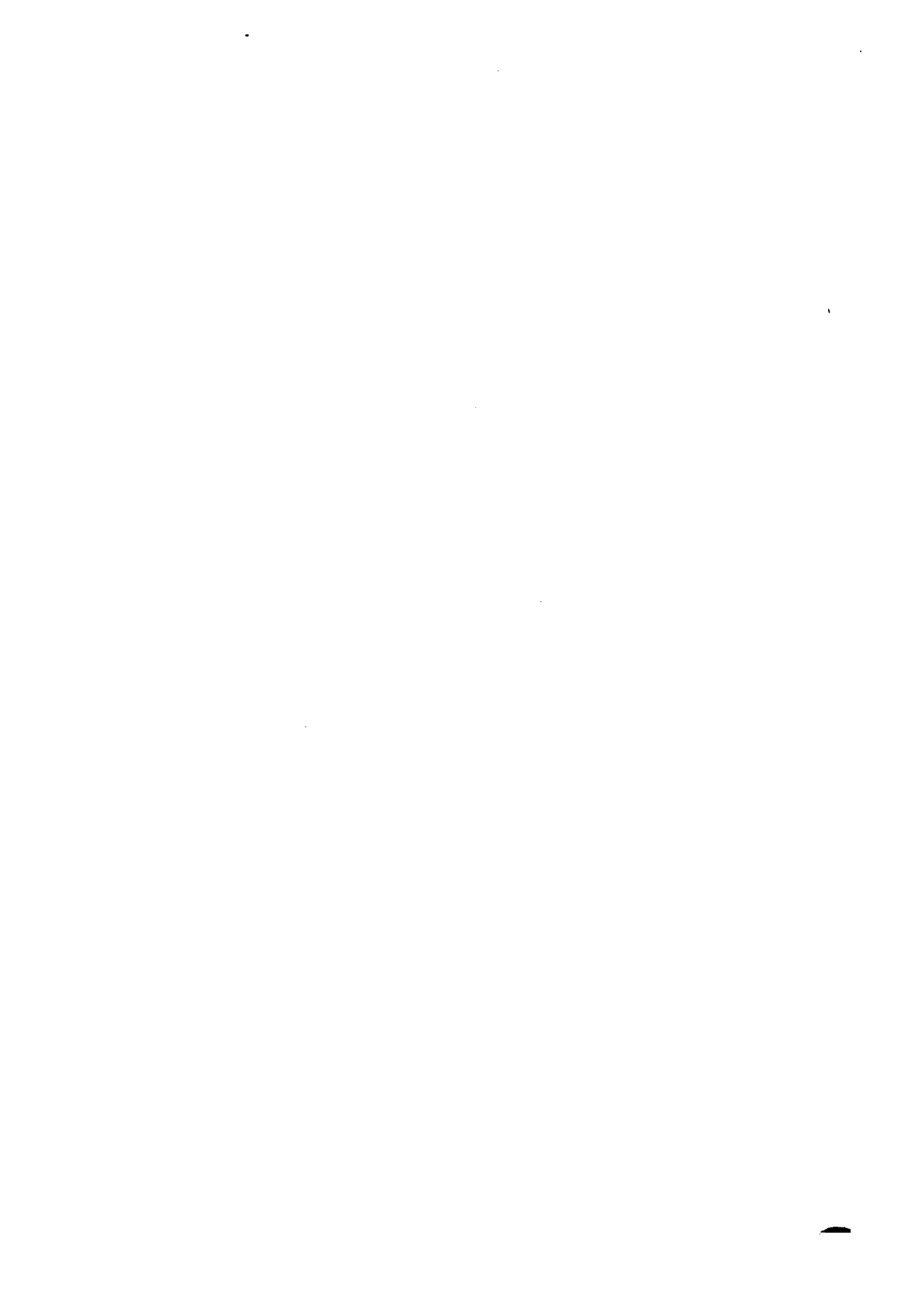
VI.

(Cf. 50, 2°, Aanm. 3 en Tekst.)

In drie gevallen kan men misschien het oude *(t)em nog terugvinden; het zijn : **zātem** *zei hij*, **dītem** *die hij* en **goetem** *gij hem*; b.v. : **jū**, **zātem** *ja*, *zei hij*; **de** **dīnen** **dītem** **gezīn** *led de dingen die hij gezien heeft*, **zikt** **goetem** *zoek gij hem*, enz.

De twee eerste gevallen kunnen ook anders dan door *(t)em verklaard worden : **zātem** *zei hij* zou analogie zijn van **ziet em** *zegt hij* en **dītem** *die hij* van **dad** (t)em spr. **datem** *dat hij*.

Het laatste geval : **goetem** kan ik niet uitleggen dan door *(t)em.

De WOORDENLIJST bevat :

- 1° Al de woorden die in het werk besproken zijn behalve die van het *Aanhangsel*; voor de subst. wordt de sing. ; voor de wkw. de infinitief aangegeven.
- 2° Daarenboven al de woorden die in FRANCK's *Etymologisch Woordenboek* behandeld worden, en die in dit werk niet ter sprake komen.

WOORDENLIJST.

- N. B. 1. Het geslacht wordt slechts aangeduid als het dialect met het Nl. niet overeenstemt.
2. De cijfers wijzen op de bladzijden.
3. Theoretische vormen en woorden, die niet tot de algemeene taal behooren, worden met een sterretje aangeduid.

Aan on, 34, 80, 226.

Aanbeeld **ombéld**.

Aangaande **ongönden**, 226.

Aangezien **ongezin**, 227.

Aanranden **onranen**.

-aar **-ier**, 111, 130.

-aard **-üd**, 111, 131.

Aarde **jër** (n.), 29, 72, 128.

Aardig **üdeh**, 72, 138.

Aarsgat **jësgat**, 29.

-aarster **-ës**, 16.

Abberdaan **aberdün**.

Abrikoos **aperkös**, **apelkös**, 46.

Absoluut **apselit**, 109.

Acht **aht**, 119, 140.

Achter **ahter**, 223, 225.

Achterdocht **ahterdoht**.

Achtereen **astrien**, 74, 108, 222, 225.

Achternoen **ahtenün**, 222, 225.

Achterovermorgen **ahteröver-
mèregen**, 225.

-achtig **-èhteh**, 15.

Achttien **ahtin**, 140.

Adem **üsem**, 74.

Ader **ür**, 57, 65.

Adriaan **Jünen**, 135.

Advokaat **aveküt**, 109.

Afeten **aféten**, 114.

Afgrond **afgrond**.

Afgunst **afginst**.

Afscheid **afshoed**.

Afvijlsel **afvälsel**, 53.

Afweksel **afwäksel**, 50.

-age **-özen**, 55, 63, 64, 106, 111.

Ah! **ā!** 228.

Ai! **ai!** 228.

Ajuin **ajuen**, 53, 106.

Al **al**, 11, 141, 143

Alarm **alèrem** (m.), 126.

Albert **Bèren**, 135

Aleven **alieven**, 26, 28.

*Alever **aliever**, 28.

Alfons **Fons**, **Fönen**, 34, 135.

- Algauw **agā**, 108.
Alhaast **alōst**, 222.
Alhoewel **aluwél**, 228.
Mnl. Alineen **anie**, 67, 108, 222.
Allerheiligen **Aleroelegen**, 73.
Allerliefst **alerlifst**, 136.
Fr. *Allez* **alé**, 229.
Almanak **almenak**.
Almoes **alemus**, 38, 56.
Aloë **ūrewé**, 76.
Alom **alum in wég alum om-
weg**, 106.
Als **as**, 66, 228.
Alsem **alsem**.
Fr. *Altération* **antrūsen vrees**,
108.
Altijd **altoed**, 113.
Aluin **aluen** (m.), 125.
Amandel **amandel**, 72.
Ambacht **ambak in stumen am-
bak stomme ambacht (een kin-
derspel)**, 67.
Ameldonk **ūmeldunk** (m), 126.
Ammelaken **amelūken**.
Amunitiebrood **amenis**, 109.
Anna **Ana**, 128.
Ander **ander**, 136, 141, 158.
Anderhalf **onderalef**, 141.
Anders **andes**, 219.
Andijvie **andoef** (m.), 125.
Anijs **anoes**.
Anker **anker** (m.), 126.
Antoon **Tōnen**, 135.
Antwoord **antwōd**.
Aperen **ūperen**, 123.
Apetijt **apetoet**, 108.
Apolina **Aplōna (Sinte)**, 109.
Apostel **apostel**, 130.
Apoteker **apetéker**, 109.
April **April**.
Fr. *à propos* **aperpō**, 109.
Ark **ērek**, 17.
(de) Arme **den ēremen**, 138.
Arm **ērem**, 17.
Armoede **ēremuj**.
Aspergie **aspērzen**, 129.
Assche **asen**.
-atie **-ūsen**, 111.
Autaar **ōtūr** (m.), 36, 126.
-auwen **-āven**, 162, 186.
Averechts **ieverēht(s)**, 28.
Avond **ūvend**, 121, 122, 129,
143, 221.
Avontuur **aventūr**.
Azijn **azoen**.
Baafmis **Būmes**, 110.
Baai **bue** (m.), 46, 112, 125.
Baakster **būkster**.
Baan **būn**, 39.
-baar **-būr**, 65, 66.
Baar **būr**, 111.
Baard **būd**, 39, 64, 135.
Baars **būs**, 39.
Baas **būs**, 39, 51.
Baat **būt**.
Babbel **babel**, 230.
Babbelen **babelen**.
Bad **bad**, 52, 57, 71, 133, 135.

Baffen **bafen**.
Bagage **bagūzen bogūzen**, 55,
106.
Bajonet **bajonét** (n.), 128.
Bakhuis **bake(n)s**.
Bakken **baken**, 165, 176.
Bakker **bəker**, 15, 130.
Bal **bal**, 132.
Balans **bolans**, 106.
Baldadig **baldūdeh**.
Balein **holoen**, 106.
(blaas) Balg **blūsbaiek**.
Balk **balek**, 59.
Ballast **balast**.
Balsem **balsem**.
Band **band**, 72.
Bank **bank**.
Bannen **banen**, 176.
Barak **barak**.
Barbara **Bəleber** (*Sinte*), 14.
Barbier **barbir**, 66.
Bareel **bariel**, 66.
Barmhartig **bərməteh**.
Baron **baron**.
Barrevoets **bərevuts**, 17, 52,
129, 219.
Bassen **basen**.
Bastaard **bastūd**.
Be- **be-**, 120, 123.
Bed **béd**, 20, 113, 132, 135.
Bedeerd **bediesd**.
Bedelaar **bedelier**, 26, 71.
Bedelaarster **bedelès**, 16.
Bedelen **biedelen**, 27, 71.

Bederven **bedéreven**, 19, 20,
52, 167, 169.
Bedieden **bedien**, 143, 163.
Bedillen **bedilen**.
Bedorven Hans **bedorvendans**—
bedorven kind, 73.
Bedotten **bedoten, bedoden, be-**
dodelen, bedoderen.
Bedriegen **bedrigen**, 174.
Beek **bék**, 25, 26.
Beek **béld**, 22, 52, 72.
Been **bien**, 42, 114, 133.
Beer **bier**, 25, 27, 55, 66,
128
Beer (mannetjesvarken) **bier**, 42,
66.
Beer (drek) **bier**.
Beest **biest** (f.), 31, 55, 127.
Beet **bét**, 26.
Beet **biet**.
Beetje **bəken**, 25.
Beet (plant) **biet**; 28.
Begeeren **begieren**, 27.
Begijn **begoen, bogoen**.
Begijnhof **begoenoft**, 70.
Beginnen **beginen**, 67, 165, 169.
Behalve **baleven**, 107, 123, 225.
Beiaard **bajūd**, 9, 47.
Beitel **batel**, 11.
Beker **bəker**, 25.
Bekken **bəken**, 15, 132.
Bekoren **bekören**.
Bekwaam **bekwūm**.
Bel **bəl**.

- Beleefd **believd**.
Beliefte **beliften**, 51.
Believen **beliven**, 51, 73, 182.
Belofte **beloſten**, 51, 130.
Beloven **belöven**, 36, 51.
Bemoeien **bemujen**, 38.
Bende **benden**.
Beneden adv. **benèn, benę, be-
nejen**, 47, 223.
Benedictie **benedikſen**, 108.
Benefisie **benefiſen**, 108.
Bengel **biner**.
Benijden **benoen**, 172, 173.
Berd **béd**, 14, 64, 119.
Berg **bèreh**, 17, 18, 23, 58, 59,
114, 130.
Bergop **bèregup**, 223.
Berrie **bèren**, 20
Bersten **bèſten**, 167, 169.
Beschamen **beſhūmen**, 34.
Bescheid **beſied**, 42.
Beschuit **beſhuet**, 107.
Besproeien **beſprujen**, 38.
Best **bèst**, 20, 120, 219.
Betamen **betūmen**.
Beter **bieter**, 28, 136, 182.
Beteuterd **petéter** (in), 73.
Beugel **bégel**, 27.
Beuk **biĳ**, 32, 33.
Beul **bél**, 27.
Beurs **bés**, 23.
Bevallen **bevalen**.
Bevel **bevèl**, 133.
Beven **béven**, 26.
Beving **bévin**, 68.
Bezem **bèsem**, 14, 130, 134.
Bezie **bés**, 26; **bās in kraake-
bās kraakbezie**.
Beziens **bezins**, 53.
Bezig **bézeh**, 222.
Bezoeken **beziken**, 32.
Bezwijken **bezwoiken**, 173.
Bibberen **biberen**.
Bidden **biden**, 113, 171.
Biecht **biĳt**, 31, 51, 110.
Bieden **bien**, 43, 55, 57, 71, 74,
163, 174.
Bier **bi(r)**, 32, 65, 113.
Bies **bis**.
Bij **boe**, 105, 129, 142, 144, 225.
Bij subst. **bi**, 131.
Bijbel **Boebel**.
Bijgevolg **boegevoleh**, 227.
Bijkans **bekans, bekāns, be-
kānst**, 70, 220.
Bijl **boel** (n.), 128.
Bijten **boeten**, 6, 13, 44, 172.
*Bijterkens **biſterke(n)s tandjes**
(*kinderwoord*), 32.
Bijtijd **boetoed**, 222.
Bikkelen **piĳelen**, 73.
Bil **bil**.
Biljart **biljār**, 126.
Biljet **belét**, 107, 135.
Bim bam, 229.
Binden **binen**, 30, 33, 67, 72,
167, 169.
Binnen **binen**, 223.

Bisdom **bisdum**.
Bisschop **biskop**, 67.
Bitter **biter**, 30.
*Bittere **biteren** (m), *suikerij*.
Berthem **Bjêtem**, *een dorp*, 29.
Blaar **blūr**.
Blaasbalg **blūs balek**, 67.
Blad **blad**, 39, 57, 133, 134, 135.
KIL. Blaffetuere **plafetir** (f), 73.
Blaker **blūker**, 39.
Blaten **blēten**.
Blauw **blōt**, *enz.*, 36, 58, 76, 126, 138.
Blazen **blūzen**, 39, 176.
Blazoen **blazūn**.
Bleek **blīk**, 42, 43.
*Bleik (bleekerij) **bloik**, 44.
Bleekerij **bloikeroe**, 43.
Blein **blān**, 12, 13, 57.
Bles **blēs**, 16.
Blij **bloe**, 55, 139.
Blijken **bloikēn**, 172.
Blijven **bloeven**, 44, 51, 54, 165, 172.
Blik **blék**.
Bliksem **bliksem**.
Blind **blind**, 63, 72, 138.
Blink **blīnk**, 61.
Blinken **blīnken**, 167.
Bloed **blūd**, 42.
Bloeden **blujen**, 38, 48, 53.
Bloeien **blujen**, 38.
Bloem **blum**, 41, 54.
Blok **blok** (m.), 33, 126.

Blokken **bloken**, 41.
Blond **blont**, 70.
Bloode **blie**, 43.
Bloot **bluet**.
Blootshoofds **bluetsuefs**, 129, 136; *weinig gebruikt; men zegt doorgaans in zenen blueten kop*.
Blusschen **blisen**.
Bluts **buts**, 37.
Bocht **buht**, 41, 126.
Bode **boj**, 48, 57, 74, 131.
Bodem **bojem**, 48.
Boedel **bul**, 37.
Boek **buk** (m), 41, 54, 126, 130.
Boekweit **bukwoe**, 33.
Boekweitkoek, **bukebakuk**, 33.
Boer **būr**, 52, 65, 121.
Boer pas op! **būrebasup** (*een kinderspel*), 73.
Boerin **borin**, 108.
Boersch **burs**, 37, 52, 64, 65.
Boete **būten**, 42.
Boetseeren **butséren**.
Boezem **būzem**.
Bok **buk**, 40.
Bokaal **bokal**.
Boksen **boksen**.
*Boksharing (bokking) **bukse-ring**¹, 110.
Bol **bol**, 59.
Bolsteren **bolsteren**.
Bom **bum**, 39.

- KIL. Boncket **bukét**, **bokét** (f.),
107.
Bond **bond**.
Boodschap **buedshap**, 38; **budshap**, dit laatste in : **Ons Li-
vrā — Onze Lieve Vrouwe —**
Boog **bōh**, 36.
*Boogen **buegen**, 46.
Boom **buem**, 41, 66, 130.
Boon **buen**, 39, 53.
Boor **bōr**, 36.
Boord **bōd** (m.), 36, 126.
Boot **bōt**.
Boot **buet** (m.), 38, 52, 125, 130.
Bord **bord**, 23, 64.
Bordes (plank) **bordès**, 23.
Borg **béreh**.
Bornput **bérepit**, 23.
Borst **bést**, 23.
Borstel **béstel**, 23, 134.
Bosch **bos** (m.), 74, 126.
Bot adj. **bot**, 113.
Boter **bōter**, 36.
Boterham **bōtram**, 111.
Botje (aan een wandelstok, enz.)
boken, 35.
Bots **bots** (m.), 125, 229.
Wa. *Botteresse* **potros**, 73.
Bout **bōt**, 36.
Fr. *Bouture* **botir**, 108.
Bouwen **bāven**, 36, 162, 164,
174.
Boven **bōven**, 223.
Braaf **brāf**, 137.
Braak **brūk**.
(ver)Bradden **verbroden**.
Braden **bruen**, 176, 177.
KIL. Braede **brue** (f.) *kuit*, 131.
Brak **brék**, 16.
Braken **brūken**, 39.
Branden **branen**, 72.
Brasem **brūsem**.
Bravo **bravō**, 229.
Breed **bried**, 42, 55, 71.
Breedte **brieten**, 55.
Breekbaar **brékbūr**, 10.
*Breide **broe** (f.) *stoep*, 131.
Breien **broen**, 172, 173.
Breken **bréken**, 25, 54, 113, 170.
Brem **brém**.
Brenge **brinen**, 30, 33, 51, 164.
Breuk **brék** (m.), 125.
Brief **brif**, 31, 32, 51.
Bril **bril**.
*Brobbelen **brubelen**, 40.
Brodden **broden**.
Broeder **brī**, 31, 32, 33, 57, 65,
71, 132.
Broeien **brujen**, 38, 48.
Broek **bruk**, 41.
Brok **brok** (f.), 127.
Brood **brued**, 71, 131, 132.
Broodsuiker **bruedsuiker**, 127.
Brouwen **brāven**, 75, 174.
Brug **brih**, 31.
Brui **brue**, 45.
Bruid **brued**, 71.
Bruidegom **bruedegum**, 39, 71.

- Bruiloft **brueloft**
 Bruin **bruën**, 45, 53.
 Bucht **buht** z. bocht.
 Buigen **bugen**, 54, 61, 173.
 Buik **buk**, 8, 45, 61.
 Buis **bues**, 45.
 Buit **bit**, **buēt**.
 Buiten **bueten**, 118, 223.
 Bukken **biken**, 31.
 Bult **bult**, 37.
 Bunder **bunder**, 37.
 Burcht **bérent**, 23.
 Burgemeester **bérgemister**, 59.
 Bus **bis**.
 Bussel **bisel**, 31, 129.
 Fr. *Camisole* **kamezöl**, 108.
 Fr. *Caracole* **karekol**, 108.
 Fr. *Caroline* **Karlin**, 109.
 Fr. *Casemate* **kazemat**, 108.
 Fr. *Catéchisme* **katekizemis**,
 108.
 Fr. *Chirurgien* **sererzoen**, 109.
 Chocolate **şokolat** (m.), 109.
 Christen **kristenen**, 66.
 Christus **Kristes**, 111.
 Cijfer **soefer** (m.), 126.
 Citroen **sitrün** (f.), 53, 107, 127.
 Fr. *Civil* **sevıl**, 107.
 Fr. *Comptoir* **kontuer**, 66.
 Cornelis **Nélen**, 135.
 Fr. *Corpulent* **korpelént**, 109.
 Fr. *Courage* **korozen** (f.), 64,
 108, 111.
 Fr. *Criminel* **krimenél**, 108.
 Fr. *Crucifix* **kruesefiks** (n.), 108.
 Fr. *Cupidon* **Kipedō**, 131.
 Fr. *Curieux* **kerjés**, 108.
 -d (-t), 185.
 Daad **dūd**, 136.
 Daar **dū**, 65, 105, 154, 157, 223.
 Daarbij **duboe overigens**, 227.
 Daarheen **duénen**, 223.
 Daarna **ternū**, 70.
 Daarop **duup**, 227.
 Daarvoor **duvé daarom**, 227.
 Dadel **vandad** (volksetym).
 Dag **dah**, 69, 114, 129, 130, 133,
 221.
 Daghuur **dah(:)ir**, 10.
 Dak **dak**, 133.
 -dal (Meer) **-dül (Mier)**.
 Damp **damp**, 39, 120.
 Dan **dan**, 110, 157.
 Danig **dūneh**.
 (be)Danken **bedanken**.
 Dans **dans**.
 Dapper **daper**.
 Darm **dèrem**, 17.
 'Darren **tèren**, 17, 23, 70, 165,
 179, 180.
 Das **das**.
 Dat **dat, dad**, 104, 113, 116, 117,
 123, 154, 155, 156, 157, 224,
 227, 228.
 Dauw **dā**, 11, 76.
 Daveren **dūveren**.
 De (lidw.) **de**, 120, 121, 143.
 Deeg **dih**, 42.

- Deel **diel**, 12, 42.
Deelen **dielen**, **dālen**, 11, 12, 13.
Deerlijk **dierloĳk**.
Deftig **dēfteh**, 15.
Degen **dūgen**, 122, 130.
Deinzen **dāzen**, 12.
Dekken **dēken**, 20.
Deken **diĳken**, 122.
Delven **dēleven**, 19, 168.
*Dempig **dēmpēh**, 15.
Den **dēn**, 26.
-de **-den**, 111.
Denken **dinĳen**, 30, 33, 51, 164.
Derde **dērde**, 14, 64, 65.
*Derdens **dērdes**, 141.
Deren **dieren**.
Dertien **dētīn**, 14, 140.
Dertig **dētēh**, 14, 65, 140.
Des **dēs**, 220.
Deugd **dēgd**, 27.
Deugen **dēgen**, 51, 54.
Deur **dē(r)**, 27, 65, 112.
Deze **dēze**, 153, 154.
Dezelfde **dezēleve**, **dezēlefde**,
dezēlefste, 154.
Dicht **diĳt**, 120.
Dichten **diĳten**.
Die **dī**, 44, 105, 153, 154, 155, 156.
Dief **dif**, 32.
Dieflijk, **dīfelōĳk**, 59, 230.
Diefstal **dīfstal**.
Diefte **dīften**, 51.
Diemit **dēmit**.
Dienen **dīnen**, 53.
Diep **dīp**, 32.
Diepte **dīpten**, 51.
Dievegge **dīvin**, 107.
Dijk **doĳk**.
Dik **dik**, 61.
Dikte **dīkten**, 130, 231.
Dikwijls **dīkels**, 76, 111, 219.
Ding **dīng**², 132.
Dinsdag **dēstah**, 17, 67, 117, 220.
Distel **dīstel**.
Dit **dīd**, 113, 154.
Dochter **dochter**.
Doek **duk**, 41, 54, 120.
Doel **dūl** (m.), 42, 126.
Doen **dūn**, 53, 69, 165, 177,
178, 185.
Doens **duns**, 37, 53.
Dof **duf**, 39.
Dog **doh**, 33.
Dokter **doktōr**, 135.
Dol **dol**.
Dolk **dolek**.
-dom **-dum**, 39.
Dom **stum**, 39.
Fr. *Domino* **dōmenō**, 131.
Dommelĳg **dum**, 39.
Dommĳgheid, 231.
Dompelen **dumpelen**.
Donder **donder**, 41.
Donderdag **donderdah**, 103, 220.
Donker **dunker**, 121, 126.
Dons **dons**.
Dood **dued**, 8, 46, 52, 57, 112,
127, 131.

- Doodskop **dudskop**, 38, 52.
Doofheid, 231.
Dooien **duen**, 38, 47, 54, 57, 74.
Dooier **dojer**, 9, 48, 57.
Doopen **duepen**, 33, 41, 46, 51.
Doopsel **dupsel**, 41, 51.
Door **dé(r)**, 25, 47, 65, 78, 225.
Doordat **dédát**, 227.
Doorgaans **dérgöns**, 107.
Doorn **déren**, 58.
*Doornuft **dérnift**, **dérnift slim**,
107.
Dor **dér**.
Lat. *Dormitorium* **dënter** (m.),
23, 67, 111.
Dorp **dérep**, 23, 103.
Dorpel **déleper**, 23.
Dorschen **désen**, 14, 167, 169.
Dorst **dést**, 23.
Dozijn **dozoen**.
Draaien **druen**, 35, 46, 53, 74,
160, 163.
Draad **drūd**, 164.
Dracht **draht**.
Draf **draf**.
Dragen **drūgen**, 42, 54, 75.
Drang **dran**.
Draven **drūven**, 54.
Dreef **dréf**, 26, 125.
Dreigen **droigen**.
Drek **drék**, 13.
Drentelen **dréntelen**.
Drie **droe**, 44, 140.
Driegen **drigen**, 54.
Driekoningen **droekéninen**, 109.
Drift **drift**.
Drijven **droeven**, 54, 172.
Dril **dril** (f.), 127.
Dringen **drinen**, 68, 69, 167.
Drinken **drinķen**, 167.
Droef **drif**, 32.
Dromedaris **rumedūres**, 70.
Droog **druēh**, 46, 126.
Droogte **druēhten**, 231.
Droom **druem**.
Druif **druēf**.
Drukken **drīken**, 28.
Drukkersgast **drīkersgast**, 128.
Druppel **dripel** (f.), 127.
*Du **dū**, 150, 151.
Dubbel **dobel**, 33.
Dubben **diben**.
Duif **duef**, 45, 51, 129.
(in)Duigen (in)**duigen**.
Duiker **duīker**, 45.
Duim **duem**, 51, 133.
Duister **dōster**.
Duit **duet**.
Duitsch **dōts**, 36.
Duivel **dīvel**, 32.
Duizend **dizend**, 113, 140
Dun **dīn**, 31, 73, 138.
Duur adj. **dīr**, 65.
*Duren Hans **dīrendans**, 73.
Duren **dīren**, 32.
Dus **dis**, 227.
Duw **dā**, 131.
Duwen **dāven**, 11, 162, 174, 185.

- Dwaas **dwūs**.
Dwaasheid **dwūzegoed**, 231.
Dwars **dwès**, 30, 58.
Dwingen **dwīnen**, 167, 169.
-e, 111, 120, 121, 123.
e Fr. *hein?* 229.
è, 229.
Echel **èhel** (f.), 127.
Fr. *Écoute akut*, 107.
Eed **ied in : van den āven — van den ouden** —, 121.
Eed **ied**.
Eegenhoven **Igenōven**, 43.
Eekhoorn **ikétel**, 43.
Een **ien, en**, 105, 118, 119, 121, 122, 140, 145.
Eend **èn**, 15, 63, 72, 135.
Eendracht **iendracht**.
Eenieder **enider**, 158.
Eenige **ienege**, 70, 143.
Eenparig **ienpūreh**.
Eens **i(n)s**, 31, 56, 67, 219.
Eenzaam **ienzūm, ieneh**.
Eer **ier**, 42, 66.
Eerd **iedad**, 228.
Eerder **ieder**, 73, 138.
-eeren **-ieren**, 106.
Eergisteren **ielgisteren**, 222.
Eerst **iest**, 16, 56, 222.
Eerstens **iestes**, 141, 219.
Eeuw **ie**, 43, 75.
Eeuwig **ieftēh**, 70.
Eeuwigheid **ievegoed**, 70.
Effekt **afékt**, 107.
Effen **ēfen**, 14.
Ei **ār** (f.), 11, 12, 127, 133.
-ei **-oe**, 106.
Eigen **oigen**, 43, 151.
Eigenaar **oigener**, 43.
Eigenlijk **oigentlouk**, 69.
Eigenste **oigeste**, 155.
Eik **oik**, 8, 43, 44, 61.
Eikeltje **ikēlken**, 42, 43.
Eiland **oeland**, 44.
Einde **in ānden**, 30, 63, 72, 127.
èk! èkefuj! interj. van *afkeer*, 229.
-eken **-eken**, 134.
-ekens **-eke(n)s**, 220.
El **èl**, 13.
-el **-el**, 120, 121, 130.
éla! Fr. *ehla!*
Elders **ieveransander's**, 158.
Elf **élef**, 25, 140.
Elk **élek**, 25, 158.
Elkeen **élekendien**, 158.
Elleboog **èlebōh**.
Ellende **èlènde**, 15.
-em **-em**, 121, 130.
Emiel **Milen**, 135.
Emmer **iemer**, 42.
En **én(e)**, 20, 24, 103.
*En **en(e)** (negatief), 224, 227.
-en **-en**, 121, 130, 132.
Engel **inēl**, 30, 130.
Engelsch **Inels**, 30.
-ens **-e(n)s**, 111, 122.
Er **er, der**, 110, 123, 147, 154.

-er **-er**, 120, 121, 130.
-eres **-ès**, 106.
Erfdeel **èrefdiel**, 17.
Erfenis **èrfenis**, 230.
Erfgenaam **èrefgenūm**.
Erg **èreh**.
Erwt **èt**, 16, 17, 76.
Esp **ésp**.
Eten **éten**, 25, 171.
Evenaaste **évenōsten**, 25.
Ezel **ézel**, 26.
Faas **vies**, 75.
Fabel **fūbel**.
Fabriek **fabrik** (n.), 128.
Fakkel **fakel**, 130.
Falie **fōlen**, 35, 53, 62.
KIL. Falsaris **valsūres**, 75.
Faro **fārō**.
Fatsoen **fetsūn**, 106.
Fr. *Favoris* **favries bakkebaard**,
109.
Fazant **fezant**, 106.
Feest **flest** (f.), 127.
Feestdag **flestdah**, 117.
Fierheid **fieregoed**, 231.
Fijn **foen**, 13, 73, 119, 138
Fijnigheid **foenegoed**, 231.
Fijt **foet**.
Fikfakken **fikfaken**.
Flambouw **flambie**.
Flansen **flansen**.
Flauw **flā**, 11, 76, 121.
'Flauws **flōs flauwigheid**, 36.
Fleemen **fliemen**.

Fleerbaard **flēbūd**, 18.
Flerecijn **flesoen**, 75, 108.
'Fleren (fleemen) **flēren**, 18.
Flesch **flēs**, 16.
'Flets **flēts** (f.), 16, 229.
'Flik **flik** met den zin van *lust*.
Flink **fink**.
Flodderen **floderen**.
Floers **flūs**, 126.
Fluim **fluem**.
Fluisteren **flōsteren**.
Fluit **fuēt**, 45.
Fluiten **flueten**, 52, 174.
Fluks **flēs**, 27, 69, 75.
Fluweel, **flawiel**, **frawiel**, 107.
Fluwijn **flawoen**.
Foeil **fuj!** 229.
Foelie **fulen**.
Fontein **fontān**, 12, 13.
Fooi **fue**.
Foor **fuer**, 46.
Foppen **fopen**, 41.
Forneis **fernās**, 12.
Fort **fort**, 23.
Fortuin **fortin**, 23.
Fraai **frue**, 46, 73, 75, 139.
Fraas **frūs**.
Frak **frak** (m.), 125.
Framboos **frambues**.
Franje **frēn**, 15.
Frank **fran**, 118, 134.
Frankrijk **Vrankroik**, 75.
Fransch **Frans**.
Fret **ferét**, 108.

- Frisch **vès**, 66.
 (ver)Frommelen **verfrumelen**.
 Frons **frons**.
 Fruit **fruet**, 45.
 Fuik **fuik**.
 Fr. *Fusée ferzoe (lof) vreugde-*
fusee, 109.
 Gaaf **gief**, 28.
 Gaan **gon**, 34, 40, 53, 61, 62, 69,
 104, 105, 106, 113, 116, 117, 118,
 121, 129, 165, 176, 177, 185.
 Gaans **göns**, 35, 53.
 (boom)Gaard **hægüd**.
 Gaarne **gèren**, 17, 30, 59, 61,
 117, 224.
 Gaat aan **gedon** (*interjectie*), 229.
 Gabberen **gaberen**.
 Gader **gür**, 57, 65.
 Gadeslaan **gueslügen**.
 Gaffel **gafel**.
 Gal **gal**.
 Galei **galoe**.
 Galg **galeh** (m.), 125.
 Gang **gang²**.
 Gans **gans**.
 Gansch **gans**, 110, 158.
 Gapen **gūpen**.
 Fr. *Gare! gar! garewéh!* 229.
 Gareel **geriel**, 106.
 Garen **güren**.
 Garnaal **gèrenūt** (m.), 125.
 Gas **gās** (m.), 126.
 Gast **gast**, 11.
 Gat **gat**, 39, 133, 135.
 Gauw **gā**, 11, 76.
 Gauwte **gōten**, 36.
 Ge **ge**, 120, 123.
 Ge- **ge-**, 120, 123, 165, 166.
 Gebed **gebéd**, 13, 25, 133, 135.
 Gebeente **gebienten**, 55.
 Gebied **gebīd**.
 Gebod **gebod**, 71, 133.
 Geboomte **gebumten**, 51, 111.
 Geboorte **geborten**, 52.
 Gebrek **gebrék**, 133.
 Gebroeders **gebrīs**, 128.
 Gebuur **gebir**, 32.
 Gedachte **gedaht** (n.), 128.
 Gedachtenis **gedachtenis**, 136.
 Gedwee **gedwie**, 29.
 Geel **giel**, 27.
 Geen **gien**, 119, 158.
 Geer **gier**, 42.
 Geertrui **gitrue** (*Sinte*), 31, 56.
 Geesel **giesel**, 42.
 Geest **giest**, 42.
 Geeuwen **gieven**, 43, 75.
 Gehoorzaam **guerzūm**, 111.
 Geit **gāt**, 11, 13.
 Geld **gēld**, 13, 117, 119.
 Gelden **gēlen**, 19, 167.
 Geleden **lèn**, 165.
 Geleerd **geliēd**, 114.
 Gelei **zeloe**.
 Gelijk **gelouk, lak**, 11, 136, 225,
 228.
 Gelijken **gelouken**, 172, 173.
 *Gelijks **golāks**, 107.

- Geloof **geluef**.
 Geluk **gelik**.
 Gemak **gemak**.
 Gemeen **gemān**, 11.
 Gemeente **gemānten**, 13, 133.
 Gemet **gemét**, 18, 135.
 Gemunt **gemunt**, 37.
 *Geneeren (zich) **genieren**, 28.
 Genezen **genézen**, 25, 171.
 Genieten **genīten**, 174 .
 Genoeg **genuh**, 41, 56, 80, 129.
 Genoffel **zenofel**.
 Genster **gēnster** (f.), 15, 127.
 Geraadzaam **gerōdzūm**, 111.
 Gereed **geried**.
 Gerief **grif**, 60, 107.
 Geronnen **geronen**.
 Gersten **gēsten** (m.), 14, 126.
 Gerust **grist**, 107.
 Geschopt **geschupt**, 40.
 Gesp **gēsp**.
 Gespuis **gespues**.
 *Gesterken **gestērkenen**(t), 142.
 Gestoelte **gestulten**, 37.
 Getrouw **getrā**, 11.
 Getuigen **getuigen**(en), 122, 130.
 Getweeën **getwienen**(t), 141.
 Geus **gēs**.
 Gevaar **gevūr**.
 Geval **geval**.
 Gevel **glevel**.
 *Gevelen **gevélenen**(t), 142.
 Geven **gēven**, 7, 119, 122; 171.
 Gewaarworden **gewūrweđen**.
 Geweer **gewier**, 25.
 Geweld **gewéld**, 20.
 Gewennen **gewēnen**, 15.
 Gewest **gewést**.
 Geweten **gewéten**.
 Gewicht **gewiht**.
 -gewijze **-gewoos**, 128, 220.
 Gewoon **gewuen**, 46.
 Gewoonte **gewunten**, 121.
 Gezel **gezél**, 20.
 Gezicht **geziht**.
 Gezusters **gezisters**, 128.
 Giegelen **gihelen**.
 Gierig **gīreh**, 31, 56.
 Gieten **gīten**, 31, 174.
 Gift **gift**.
 (ver)Gift **vergif**.
 Gij **goe**, 105, 110, 145, 146.
 *Gijlie **goelen**, 145.
 Gilde **gil**, 30.
 Ginder **ginder**, 72, 223.
 Gisteren **gīsteren**, 61.
 Glad **gelèteh**, 15, 60, 70.
 Glas **gelas**, 60, 133, 134.
 Glibberen **gliberen**.
 Gloeien **glujen**.
 Gloeiend **gelujeh**, 60.
 *Gobbelen **gébelen**, 22.
 Gobvol **gubvol**, 40.
 God **God**, 33, 37, 48, 71, 128,
 129, 133.
 Goed **gūd**, 38, 42, 48, 114,
 116, 121, 133, 136, 137, 138.
 Goeds **guds**, 37.

- Gom **gum**, 39.
Gonzen **gonzen**.
Goot **göt**, 36.
Gordijn **gordoan**.
Goud **göd**, 36.
Gouden **gāven**, 71.
Graad **grūd**, 71.
Graan **grūn**, 53.
Graat (m.) **grūt**.
Grabbelen **grabelen**.
Gracht **grēht**, 15.
Graf **graf**, 133.
Gras **gēs**, 10, 14, 61, 66
Gratis **grātes**, 111.
Gruuw **grā**, **gröt**, 11, 138.
Graven **grūven**, 168, 175.
Grendel **grinēl**, 63, 72.
Griek **Grik**, 32, 50.
Grieksch **griks**, 31, 50.
Grijns subst. **groes ween**, 230.
Grijnzen **groezen**, 67, 172.
Grijpen (be-) **groepen** (be-), 172.
Grijs **groes**.
Groeien **grujen**, 38, 48, 53, 71.
Groen **grīn**, 32, 103.
Groenten **grinten**, 31.
Groep **grup**, 54.
Grof **grōf**.
Grollen **grolen**.
Grommelen **grumelen**.
Groot **gruet**, 120, 121, 125,
136, 139.
Grootsch **gruts**, 38.
Grootte **gruten**, 38.
- Gruis **grues**
Gulden **gilen**, 31.
Gulzig **gilzeh**.
Gunst **gunst**, 37, 40, 41.
Guur **gīr**, 32.
Haag **ūh**, 135.
Haak **ūk**.
Haan **ūn**.
Haar **ūr**, 52, 131, 134
Haar adj. en pron. **ēr**, 146,
152, 153.
Haarlie **ēlen**, 146, 147.
Haas **ūs**.
Haast **ōst**, 8, 35, 51.
Haat **ūt**.
Hagedis **artis, artis**; cf. **partēs**
pachteres.
Hagelen **nūgelen**, 67.
Haken **ūken**, 34.
Hal **al**.
Halen **ūlen**, 35, 123.
Half **alef**, 59, 219, 221.
Hals **als**, 114.
Halt! **alt!**
Ham **am**.
Hamer **ūmel**.
Hand **and** (n.), 13, 63, 72, 114,
128.
Handbooghof **ambegof**, 67, 103,
109, 118, 119.
Handel **andel**, 72.
Handelen **andelen**, 123.
Handschoen **anshūn**, 110, 119.
Hang **ang³**, 68, 135.

- Hangen **anen**, 40, 68, 69, 176, 177.
Hanteeren **antéren**.
Haperen **ūperen**.
Happen **apen**.
Hard **èt**, 14, 58, 64, 70, 120, 219.
Hardheid **ètegoed**, 231.
Haring **lering³**, 28.
Harnas **arnas** (f.), 127.
Harp **arep**.
Hars **èst** (m.), 14, 70, 127.
Hart **èt**, 14, 58.
(af)Haspelen **afaspelen**.
Haten **ūten**.
Haver **ūver**.
*Heb subst. **ém**, 230.
Hebben **émen**, 9, 13, 20, 22, 24, 54, 69, 75, 104, 105, 118, 123, 164, 165, 182, 183, 184, 185.
Hecht adj. **èht**; subst. **and(·)éf** spr. **antéf** van *hand* en **heef*.
Heel **iel**, 8, 139, 158, 220.
Heer **ier**, 10, 25, 52, 55, 66, 121.
Heesch **ies**.
Heeschheid **iezegoed**, 231.
Heet **iet**, 42, 136.
Heeten **ieten**, 42, 176.
Heffen **éfen**, 20, 160.
-heid, -igheid **-oed, -egoed**, 44, 133, 231.
Heidekrekel **ākrékel**, 11.
Heilbot **ālbót**.
Heilig **oeleh**, 44.
Heimelijk **āmelok**, 11.
Fr. *hein*? **e**, 150.
Heinze **ās**, 12.
Hekel **ékel in över den ékel ūlen over den — halen**.
Heks **éks**, 15, 62.
Hekster **ékster**, 15.
Hel subst. **él**, 20.
Hel adj. **él licht**.
Held **éld**.
Helft **éleft**, 20.
Helm **élem**, 18, 19.
Helpen **élepen**, 14, 19, 26, 59, 167, 169.
Hem **ém**, 24, 110, 123, 146, 148.
Hemd **im**, 30, 132, 134.
Hemel **émel**.
Hen **én**, 24, 110.
Henen **énen**.
Hengst **inst**, 30.
*Her (van) **èr**, 18.
Herberg **èrebèreh**, 17.
Herbergier **èrebèregir**, 32, 108.
Herder **èder, èrder**, 14, 64, 65.
Herfst **èrefst**, 17.
Herinneren **èrineren; meer rapeléren**.
Hersenen **ésenen**, 14, 130.
Hert **ért** (m.), 14, 64, 126.
Hertog **étoh**, 14.
Hesp **ésp**.
Het **et, ed**, 113, 114, 144, 146, 149, 150, 185.

- Hetgeen **thén**, 154.
Heup **ōp** (cf. Mnl. *hope*).
Heuvel **émel** volksetymon in :
    den uegen émel Collegium al-
    ticollense.
Hiel **īl**.
Hier **ī(r)**, 65, 105, 112, 223.
Hij **oe**, 105, 110, 112, 145, 147,
    148.
Hinde **in**.
Hinderen **inderen**.
Hinken **inķen**.
(op)Hitsen **upitsen**.
Hitte **ieten**, 120.
Hoe **ūs**, 105, 220.
Hoe — hoe — **ū — ū**, 228.
Hoe — deste — **ū — dēste**, 228.
Hoed **ūd**, 8, 38, 48, 57, 74, 132, 135.
Hoede **uj**, 48, 74.
Hoef(ijzer) **ūfoezer** spr. **ūvoezer**.
Hoek **uk**, 54.
Hoer **ūr**.
Hoes **us**, van Fr. *housse*.
Hoest **ust**, 51.
Hoesten **usten**, 37.
(pacht)Hoeve **pahtof**.
Hof **of**, 133.
Hol **ol** (f.), 127.
Holderdebolder **olderdebolder**
    klanknaboetsing.
Holsblok **olemblok** (m.) volks-
    etym. naar *hol*.
Holte **olten**, **ulten** in **ulten én(e)**
    bulten holtten en builen, 37, 41.
Hond **ond**, 8, 34, 35, 63, 72.
Honderd **onderd**, 113, 140.
Honger **uner**. 40.
Honig **éning²**, 67.
Hoofd **ued**, 75, 182.
Hoogdag **uehtah**, 117.
Hoogte **uehten**, 130, 231.
Hooi **ue**, 47.
Hoop (m.) **uep**, 129, 143.
Hoop (f.) **ōp**.
Hooren **ueren**, 163, 165, 185.
Hoorn **èren**, 23.
Hoovaardig **uevjèdeh**, 108.
Hoovaardij **uverdoo**, 108.
Hop! **uep! epla!** 229.
Hopen **ōpen**, 56.
Horloge **orelozen**, 107, 130.
Houden **āven**, 32, 72, 174, 176,
    185.
Hout **ōt**, 8, 36.
(been)Houwer **bienāver**.
Houvast **avast**, 81.
Hovenier **ovenir**, 32, 130.
Huidvetter **uevèter**, 57, 71.
Huif **uef**, 121.
Huilen **uelen**.
Huis **ues**, 8, 51, 134.
Huishouden **ues(·)āven**, 110.
Huishuur **ues(·)īr**, 10.
Hukken **īķen**, 31.
Hulp **élep**.
Hun **én**, 110, 152, 153.
Huren **iren**, 32.
Hutsepot **utsepot** (m.), 37, 126.

Huwelijk **āvelok**, 114.
Ieder **īder**, 71, 158.
Iedereen **īderien**, 158.
Iemand **īmand**, 136, 158.
-ier **-īr**, 66, 80, 130.
Iets **īt**, 158.
Ietwat **ewat**, 158.
Iever **īver**, 32.
Ieverhands **īverans ergens**, 70,
223.
-ig **-eh**, 111, 120.
-ij **-oe**, 80.
Ijl **oel**.
Ijs **oes**.
Ijver **īver**.
Ijzer **oezer**, 44, 114.
Ik **ik** 30, 110, 118, 145, 146.
Immers **ēmes, tmes**, 225.
In **in**, 105.
Ingewand **ingewand**, 72.
Inkt **ink**, 63.
Integendeel **intēgendiel**, 227.
Intusschentijds **tisemidelentwie**,
223.
Inwendig **inwēndeh**.
Inzet **inzēt**, 39.
Isidore **Doren**, 135.
-ist **-ist**, 106.
Ivoor **ivuer**.
Ja **jū, jā, jē, ja**, 224, 229.
Jaar **jūr**, 117, 129, 221.
Jaarlijks **jūrlouks**, 144.
Jacht **jaht**.
Jagen **jūgen**, 175.

Jakob **Kōben**, 135.
Jaloersch **zalūs**.
Janken **jēnken**, 15.
Jas **jas**.
Jegens **jēge(n)s**, 225.
Jenever **zenoevel** (m.), 126.
Jezus **zēzes, siezes, enz.**, 10,
25, 26, 28, 64, 111.
Jeugd **jēgd**, 27.
Jeuken **ikēn**, 8, 43, 74.
Jeuksel **iksel**, 31.
Jicht **jiht**.
Jocht **juht**, 41.
'Joelen subst **jūlen die jolig is**.
Johanna **Waņen**, 13.
'Jol **zol gemaaktheid**.
Jong **jung²**, 68, 220.
Jongen **jun**, 40, 68.
Jood **jōd, smōs**, 71.
KIL. Jouw **zō**, 64.
Juffrouw **ufrā, ifrā**, 39, 74, 112.
Juist **jist** rechtstr. uit 't Fr. *juste*.
Juweel **zewiel**, 108.
Kaak (wang) **kūk**.
Kaal **kūl**.
(be)Kaamd **bekomd**.
'(be)Kaamsel **bekomsel**.
Kaars **kēs**, 30, 51, 58, 61, 64.
Kaart **kūt**, 59.
Kaas **kies** (m.), 28, 61, 115.
Kabbelen **kabelen** (*van de melk*).
Kabeljauw **kabeljā**.
Kabouter **Kabōter** (*maneken*)
Kachel **kahel**.

- Kader **kāder**.
Kaf **kaf**.
Kakken **kaken**.
Kalbas **kalbas** (*soort van korf*).
Kalf **kalef**, 59, 133.
Kalfsooren **kalefsueren**, 114.
Kalk **kalek** (m.), 125.
Kalkoen **kalkūn** (f.), 127.
Kalm **kalem**.
Kam **kam**, 103.
Kameel **kēmel** cf. Mnl. *kemel*, 103.
Kamenier **kamenīr**.
Kamer **kumer** (m.), 125.
Kameraad **kamerūd**, 71, 108.
Kamfer **kamfort** (m.), 70, 123.
Kamille **kamilleblum**.
Kamizool **kamezōl**.
Kamp (strijd) **kamp**.
Kamp (veld) et **kamp** (*van Be-verloo*).
Kan **kan**.
Kandelaar **kandelīer**, 72.
Kandijsuiker **kandoesuiker**, 127.
Kaneel **kaniel** (m.), 126.
Kanker **kanker**.
Kans **kans**.
Kant **kant**, 13, 21, 63, 125, 128.
Kanteel **kantīel**.
Kantoor **kontuer**, 46.
Kap **kap**, 113.
Kapitein **kapetān**, 12.
Kapoen **kapūn**.
Kapot **kapot**.
Kappen **kapen**.
Kapper **kaper glas** (m.).
Kar **kēr**, 16, 17, 30, 52, 58.
Karaf **karaf**, 87.
Karakter **karaktēr** (m.).
Kardinaal **kardenūl**, 108.
Kareel **kariel**.
Karkas **karkas**.
Karonje **karōn**.
Karot **karot**.
Karper **kēleper**, 14, 66.
Karpēt **karpēt** (f.), 127.
Kartuizers **Katuezers**, 45.
Kas **kas**.
Kassei **kasoe**, 106.
Kastanje **kastōn**, 35, 53, 63.
Kastrol **kastrol**, 69.
Kat **kat**, 6, 13, 15, 21, 135.
Kateres **katrēs**, 108.
Katerol **katrol**, 108.
Katoen **katūn** (m.), 107, 126.
Kazuifel **kasuefel** (n.), 128.
Keel **kiel**, 27.
Keer **kie(r)**, 65, 118, 141.
Keet **kiet**, 42.
Kegel **kēgel**, 26.
Kei **koe**, 44.
Keieren **kajeren keien**, 47.
Keizer **Koezer**, 44.
Kelder **kēlder**, 18, 19, 22.
Kelk **kēlek**, 21.
Kemel **kēmel**, 103.
Kemelskam **kēmelskam**, 103.
Kemp **kēmp**, 15.

-ken **-ken**, 130, 134.
Kennen **kinen**, 30, 67, 178.
Keper **képer** (m.) *balk*, 125.
Kerel **kérel**, 59.
Keren **kieren**.
Kerk **kérek**, 22, 58.
Kermen **kèremen**.
Kermis **kéremis**.
Kern **kèn**, 17, 30.
Kers **kès**, 14, 64.
Kersouwken **kèrsöken** *de naam der Lv. Rederijkkamer*.
Kerstdag **kèzdag**, 14, 58, 117.
Kerstenbrief **kèstenbrif**, 14.
Kerstmis **kèsmis**, **kèsemis**, 14.
Kervel **kélever** (m.), 18, 19, 125.
Kerven **kèreven**, 167, 169.
Ketel **kétel**, 27.
Ketsen **kètsen**, 23.
Ketter **kèter**, 15.
Ketting **kétin** (f.), 27, 127.
Keu **ké**.
Keuken **kéken**, 25, 27.
Keus **kés** (m.), 125.
Keutelen **kételen**.
Keuterhaak **kételük**.
Kieken **kiken**.
Kiezen **kizen**, 174.
Kijken **kiken**.
Kijven **koeven**, 172, 173.
Kilo **kilö**, 134.
Kin **kin**.
Kind **kind**, 30, 63, 72, 116, 133.
Kinderachtig **kinderèhteh**, 15.

Kindsch **kinds**, 120.
Kindsgedeelte **kin(d)sgedielten**, 128.
Kinkhoest **koikust**, 44.
Kinnebak **kinebake(n)s**.
Klaar **klier**.
Klacht **klaht**.
*Klak **klak** *pet*.
Klam **klamp**.
Klandizie **kalandizen**.
Klank **klank**.
Klap **klap**, 230.
Klappen **klapen**.
Klaps **klaps**, 129.
Klater **klüter**.
Klauw **klā** (f.), 11, 127.
Klaveren **kalüveren**, 60.
Kleed **klied**, 42, 52, 133, 158.
Kleedsel **klidsel**, 52.
Klein **klān**, 11, 13, 73, 119.
Klem **klēm**, *in de* —
Klep (eener pet) **klip**.
Klepel **kléper**.
Kleppen **klèpen**, 15.
Klerk **klérek**, 18, 19.
Kletsen **klètsen**, 16.
Kletteren **klèteren**, 16.
Kleur **kolér** (n.), 108, 128.
Kliek (Fr. *clique*) **klik**.
Klier **kalir**, 60.
Klieven **kliven**, 174.
Klimmen **klimen**, 40, 167.
Klink **klink** *deurklink, ook een kinderspel*.

- Klinken **klinken**, 63, 167.
Kloek **kluk**.
Klok **klok**.
Klok(hen) **kluk**, 40
Klomp **klump**, 39
Klont **klont** (m.), 35, 126.
Kloof **klōf**.
Klooster **kluster**
KIL. Klootje **kalōken vuurklap-**
per, 60.
Kloppen **klopen**.
Klotsen **klotsen**.
Klucht **klūht**.
Kluizenaar **kluezenier**.
Kluppel **kliper, kalufer**, 40,
60, 66.
Knaap **knūp**.
Knabbelen **knabelen**, 16.
Knagen **knūgen**.
Knak **knak**.
Knappen **knapen**.
Knapzak **knapzak**.
Knauwen **knāven**.
*Knebbel **knēbel**, 16.
Knecht **knēht**, 13.
Kneukel **knēkel**.
Knevel **mustas** Fr. *moustache*.
(be)Knibbelen **beknibelen**.
Knie **knī**, 131.
Knielen **knīlen**.
Knikken **knīken**.
Knippen **knipen**.
Knobbel **knubel**, 39, 41.
Knoedel **knudel**, 71.
Knoeien **knujen**, 38, 48.
Knoffelen **knufelen**, 39.
Knoop **knuep**.
Knop **knop**.
Knorren **knéren**.
Knots **knots**.
*Kobber **kéber**, 23.
Koddig **kodéh**.
Koe **kuj**, 48, 112, 131.
Koek **kuk**, 41.
Koekeloeren **kukelūren**.
Koel **kil**, 73, 138.
Koelen **kīlen**, 32, 53.
Koest **kuş, kuşū** Fr. *couche,*
couche-toi.
Koesteren **kusteren**.
Koets **kuts**, 37.
Koffer **kofer**, 41.
Koffie **kafé** (m), 125.
Kogel **kōgel**.
Kok **kok**.
Koken **kōken**, 50, 56.
(inkt)Koker **inkkōker** spr. **inkō-**
ker; ook alleē, in den zin van
hoofd.
Kolf **kolef** (m.).
Kolk **kolek** (m.), 126.
Kollebloem **koleblum**.
Kolokwint **kūlekwind**, 109.
Kom **kum**, 39, 59.
Kom! **kom!** interj., 230.
Komaf **komak**, 68.
Komedie **koméden**, 121.

Komen **kōmen**, 36, 51, 73, 159,
165, 169, 170.
Komfoor **kofuer**, 46.
Komkommer **kumkumer**, 39.
Kommissaris **komesūres**, ook
komesèr, 108.
Komst **komst**.
Konijn **konoen**, 109.
Koning **kéning¹**.
Koningin **kéningin**, 108.
Koningskind **kéning's kind**, 128.
Konkel **kunkel**, 40.
Kont **kont**, 34.
Kooi **kuē**, 47.
Kooksel **kōksel**, 50.
Kool (brandstof) **kōl**.
Kool (gewas) **kuēl**, 53, 103
Koop **kuēp**.
Koopdag **kuēpdah**, 117.
Koopeu **kuēpen**, 33, 164.
Koopman **kuēpman**, 118
Koor **kuēr**, 46.
Koord **kōr**, 36, 46, 72, 127, 131.
Koorts **kétsen**.
Kop **kop**.
Koper **kōper**.
Kopij **kopoe**.
Koppel **kopel** (f.) *band*, 127.
Koren **kōren**.
Korf **kéref**, 23, 59.
Kornel **kolonēl**, 66.
Kornis **kornis**.
Korporaal **koperūl**, 109.
Korst **kést** (m.), 126.

Kort **két**, 23.
Korzel **kézel**.
Kost **kost**.
Kosten **kosten**.
Koster **késter**.
Kot **kot**, 35, 133, 135.
Koud **kōd**, 36, 114.
Koude **kā**, 11, 57, 71, 131.
Kous **kōs**.
Kozijn **kozoen**, 53, 132.
Kraag **krūh**, 54, 134.
Kraai (vogel) **krue**.
Kraaien **kruen**, 35, 46, 53.
Kraak **krūk**.
Kraam **krūm** (n.), 51, 128, 130.
KIL. Kraemmicke **kramik**, 80.
Kraan **krūn**.
Krabbe **krap**.
Krabben **kraben**, 113.
Kracht **kraht**, doch meer **maht**.
Kraken **krūken**.
Kram **kram**.
Kramer **kriemer**, 28.
Kramerslatijn **kriemerslatoen**,
28.
Kramp **kramp**.
Krans **krans**.
Kratsen **krétsen**, 16.
Kratser **krétser**, 16.
Krediet **kerdīt**, 107.
Kreeft **kréft** (f.), 21, 51, 127.
Krekel (heide-) **ākrékel**.
Krent **korint**.
Krep **krép**.

- Kreunen **krienen**.
Kreupel **krépel**.
Krevelen **krévelen**.
Kribbe **kréb**, 22, 113.
Kribbelen **kribelen**.
Kriek **krik**.
Krieken **kriken**.
Kriekmoes **krikmuş**, 38, 56, 63
Kriel **krił**.
Krielen **krielen**.
Krijg subst. **kroñh** (van **kroigen**),
230.
Krijgen **kroigen**, 54, 118.
Krijt **kroet** (*stof*).
Krimp **krimp**.
Krimpen **krimpen**, 167.
Kring **kriñ**.
Krinkelen **krinkelen**.
Kroep **krup** (m), 126.
Krok **krök**.
Krol **krol**.
Krollen **krolen**.
Krom **krum**, 39
Kroon **kruen**, 46.
Kroonen **kruenen**, 38.
Krop **krop** (m), 126.
Krot **krot**.
Kruchen **kréhen**.
Kruid **krued**.
Kruik **kruik**.
Kruim **kruem** (n.), 128.
Kruin **kruen**.
Kruipen **kruepen** 36, 51, 173.
Kruis **krues**.
Kruk **krék**, 22, 23.
Krul **krol**, 33.
Kuch **kéh** (m.), 125.
Kuchen **kéhen**.
Kudde **kiden**.
Kuieren **kojeren**, 46, 48, 74.
Kuiken **kiken**, 32, 132, 133, 134.
Kuiltje **kölken**, 36.
Kuip **kuiep**.
Kuischen **kösen**, 36, 54, 74.
Kuihoek **kuetuk**, 45.
Kul **kil**.
Kunnen **kinen**, 67, 118, 165, 178.
Kunst **kunst**, 37.
Kus **kis**, **bès** (Fr *baise*, *baiser*).
Kussen **kisen**.
Kuur **kir**, 32
Kwaad **küd**, 8, 46, 57, 76, 106,
114, 116, 117, 138, 139.
Kwaads **köds**, 35, 52.
Kwabbe **kwab**.
Kwakkel **kwakel** (f.), 127.
Kwaken **kwèken**
Kwakkel **kwakel** (f.).
Kwalijk **külek**, 111.
Kwart **küt**.
Kwartier **koti**, 65, 221.
Kwast **kwast**.
Kweeken **kwiken**.
Kween **kwèn**, 25.
Kwellen **kwélen**, 20
Kwetsen **kwétsen**.
Kwezel **kwézel**.
(ver)Kwijnen **verkwoenen**.

Kwijt **kwoet**, 75.
Kwijten **kwoeten**, 172.
Kwikstaart **kwiksèt**
Kwikzilver **kwikzilver**.
Kwispel **kwispel**.
(ver)Kwisten **verkwisten**
Laag subst **lūh**.
Laag adj. **liḥ**, 28, 62.
Laagte **liḥten**, 231.
Laars **lès**.
Laat **lüt**.
Labbekak **labekak**.
Labberdaan **aberdūn**, 66.
Labberlot **liberlot**
Labyrint **labrènt**, 109.
Lachen **lahen**, 129, 175.
Ladder **lier**, 25, 42, 57, 65.
Lade **lue**, 46, 131, 161.
Laden **luen**, 35, 46, 71, 184.
Laf **laf**.
Lak subst. **lak**.
Laken **lūken**.
Lakmoes **lakmuš**, 63
Lam subst. **lèmen**.
Lam adj. **lam**, 16, 113.
Lammigheid **lamegoed**, 231.
Lamp **lamp**, 120.
Land **land**, 72.
Landbouwer **landbāver**, 118,
119.
Landdag **landdag**, 117.
Lang **lang¹**, 68, 117, 220, 222.
Langs **lang¹s**, **lang¹st**, **lans**,
lanst, 70, 105, 223, 225.

Langwerpig **lang¹wèrepeh**.
Langzaam **lan(g¹)zūm**.
Langzamerhand **lan(g¹)zūmer-**
and, 136.
Lans **lans**.
Lantaarn **lantèrel** (m.), 126.
Lap **lap**.
Lappen **lapen**, 15.
Lapper **léper**, 15.
Last **last**.
Laster **laster**.
Lat **lat**.
Laten **lūten**, 34, 106, 165, 176.
Lauw **lā**, 6, 11, 76.
¹Lauwerier **lavelir**, 66, 75.
Laven **lūven**.
Lavoer **lavuer**, 66.
Lawei **lawoet**, 106.
Leder **lier**, 27, 28, 57, 65.
Ledig **liḥ**, 27, 28, 62.
Leed subst. **lied**.
Leed adj *plur. tant. lie*.
Leek **liḥ**.
Leelijk **lilek**, 31, 56, 111.
Leem **liem** (m.), 126.
Leenen **lienen**, 42.
Leeren **lieren**, 42, 65, 165.
Leest **liest** (m.), 55, 126.
Leeuw **lie**, 43, 75, 131.
Leeuwerik **liewèrek**, 18, 43.
Leggen (liggen) **lèn**, 57, 69, 162,
164, 171.
Leiden **loen**, 44, 57, 172, 173,
184.

- Leken **lêken**, 19, 61, 171.
Lel **lêl**.
Lelie **lêl**, 22.
Lellen **lêlen**.
Lende (f.) **lê**.
Lengte **linden**, 30.
Lente ed uetkōmen van t sezūn, 221.
'Lenzen **lênzen**, 17.
Lepel **léper**, 27, 66, 120.
Les **lés**.
Letten, **létén**, 7, 20.
Letter **léter**.
Leugen **légen**, 27, 122, 130.
Leunen **lênen**, 26
Leuren **léren**.
Leus **lés**.
Leuven **Léven**, 132, 133.
Leuvenaar **Lévenier**, 29, 130.
Leven **lieven**, 27, 113.
Levendig **lieftah**, 70.
Lever **liever** (m), 27, 126, 127.
Leveren **léveren**, 26.
Lezen **lézen**, 25, 54, 171.
Lichaam **lihūm**, 31, 56.
Licht subst. **liht**, 31, 51, 120.
Licht adj. **liht**, 56.
Lichten **lihten** (*licht geven*).
Lichten **lihten** (*opheffen*).
Lid **léd** pl. **lédemūten**, 22, 25.
Lid (van een genootschap) **lid**.
Lieden **li**, 32, 146, 147.
Liedje **liken**, 32, 57, 135.
Lief adj. **lif**.
'Lief subst. **lif** (*beminde*).
Liegen **liġen**, 61, 174.
Lier **liġ**.
Lies **lis**, 56.
Liever **liver**, 224.
Lievigheid **livegoed**, 231.
Liggen **lèn**, 54, 162, 171.
Lijden **loen**, 57, 172.
Lijf **loef**.
Lijk **loik**, 44.
-lijk **-loik**, 69, 111.
Lijken **loiken**.
-lijks **-liks**, **-loiks**, 107, 220.
Lijm **loem** (m.), 126.
Lijmen **loemen**, 51.
Lijn **loen**, 13.
Lijnwaad **lāvūd**, 12, 67.
Lijnzaadmeel **loezemiel**, 67, 111.
Lijnzaadolie **loezōlen**, 67, 111.
'Lijpen **lèpen** (*uitgaan*), 18, 51.
Lijpooġ **lèpueh**, 18.
Lijst **liġst** m. (Fr. *cadre*), **lèst** (f.). (Fr. *liste*), 51, 126.
Lijster **lèster**.
Likken **lêken**, 13.
Lindeblaren **lineblūren**, 63.
Linden **linen**, 72
Link **link**.
Links **links**, 219.
Linnen **linen**, 56.
Lint **liint**.
Lip **lip**.
Liter **liter**, 134.
Litteeken **létuiken**, 25.

*Lobben **lében**, 23.
Lobber **lober**, 41
Lobberen **loberen**
Lodder **loder** in (e)nen **gujen**
loder.
Loeder **lūder**.
Loeren **lūren**, 65.
Loet **lūt**.
Lof m **lof** m (*kerkdienst*), 109.
*Loffer **lufer**, 40.
Lokken **loken**, 41.
Lollepot **olepot**, 66.
Lommer **lumer** (m.), 39, 66, 126
Lomp **lump**, 40.
Lonken **lunken**, 40.
Lood **lued**, 70.
Looden **lueten**, 70.
Loof **luef**.
Look **luék** (m.), 126.
Loon **luen** (m.), 126.
Loonen **luenen**, 38,
Loopen **luepen**, 113, 129, 161.
166, 167, 176.
-loos **-lues**.
Loos subst. **lues** *long*.
Lootje **lōken**, 135.
Loozen **luezen**. 54.
Los adj. **los**.
Lot **lot**, 133.
Louter **lōter**.
Lucht **loht**, 33.
Lui **lue**, 73, 112, 139
Luiden **lued**, 36, 45, 52.
Luis **lues**.

Luisteren **lōsteren**, 36.
Luk **lik** (m.), 126.
Lukken **liken**, 31.
Luns **luns**, 37.
Luttel **litel**, **liter**, 143.
Maag **mūh**.
Maagdeken **miedeken**. 28, 71.
Maaien **muen**, 35, 46, 53,
Maak **mūk**.
Maaksel **moksel**, 34.
Maan **mūn**.
Maand **mōnd**, 53, 221.
Maandag **mōndah**, 35, 129, 220.
Maandelijks **mōndelouks**, 144.
Maar **mū**, 65, 105, 227.
Maart **mèt**.
Maat **mūt**, 35.
KIL. Machachel **mahuhel**, 64.
Machien **masin**, 128.
Macht **maht**.
*Madezoeteken **miezideken** *ma-*
deliefje, 28.
Magazijn **magezoen**, 108.
Mager **mūger**.
Maken **mūken**, 34, 50, 114, 121,
163, 164.
Malen **mūlen**, 52, 175.
Malkander **malkander(en)**, 105,
121, 151, 158.
Malsch **mals**.
Mam **mēm**.
Mammetje **mēmeken**, 16.
Man **man**, 16, 59, 134, 138,
145.

Mand **man**, 72, 135.
Manen subst. **mūnen**.
Manen verb. **mūnen**
Manier **manīr**.
Mank **mank**.
Manken **manken**.
Mantel **mantel**.
Markt **mèt**, 14, 128.
Marktdag **mètdah**, 117.
Marmer **mèleber**, 14, 66.
Marsch **mars**.
Marsepein **masepoen**.
Martelaar **mètelier**, 14.
Marten **Mèten**, 14, 132.
Maskarade **maskrad** *vermomde
persoon*.
Mat subst. **mat**.
Matras **matras**.
Matroos **matrues**
Mazelen **mūzelen** (*kinderziekte*).
Me **me**, 120, 123.
Mede praep. **mej**, **méd**, 47, 57,
71, 74, 104, 112, 142.
Meel **miel**, 27.
Meenen **mānen**, 12, 13, 53, 117,
165.
Meer adv. **mier**, 42, 65, 66,
143.
Meerle **mèrel** (m.), 17, 126.
Meest **mīest**, 55, 143, 219.
Meester **mīster**, 31, 55.
Meesteres **mīstès**, 16, 108.
Meet **mét**.
Mei **moe**, 44.

Meineed **moenied**.
Meisken **masken**, 11.
*Meysen **māsen**, 12.
Melden **mélen**, 19, 72.
Melk **mélek** (n.), 22, 128.
Melken **méleken**, 168, 169.
Memel (meluwe) **milefer**, 75.
Mengelen **miñelen**, 30.
Menie **ménen**, 26.
Menig **méneh**, 27, 143.
Menigte **ménehten**, 69.
*Menonkel **menunkel oom**, 40.
Mensch **mins**, 30, 120, 158.
Merg **mèrek**, 17, 67.
Mergpijp **mèrekpoep**, 67.
Merk **mèrek**, 17.
Merrie **méren**, 20.
Mes **mès**, 15.
Messing **mésing**¹ (m.), 126.
Mest **mést** (n.), 22, 127.
Mesten **mèsten**.
Met **mé**, **méd**, 226.
Met vrede **mefréden**, 226.
Metaal **metūl**.
Meten **méten**, 25, 52, 171.
Meter **méter**.
Metselaar **mètser**.
Metselen **mètser**.
*Metten **méten**, 15.
Meuk **muḳ**.
Michiel **Mahīl**, 107.
Middel **midel** (m.), 126.
Midden **midel**.
Mier **mir**.

- Mij **moē**, 110, 146.
Mijden **moen**, 13, 44, 172.
Mijl **moel**.
Mijmeren **moemeren**.
Mijn **moen**, 119, 136, 152, 153
Mijn subst. **moen**.
Mijnent **moenent**, 70.
Mijntentwege (van) **moenent-
wēgen**, 136.
Mijt subst. **moet**.
Miljoen **miljūn**, 140.
Milter **mēlter**, 22.
Minder **minder**, 30, 143.
Minst **minst**, 143.
Minstens **minste(n)s**, 143.
Minuut **menit**, 221.
Mis adv. **mis**, 31.
Mis (kerkdienst) **mis**.
Misdoen **misdūn**, 107.
Mispel **mispel**.
Misschien **masin**, 31, 56, 80,
225.
Missen **misen**.
Mist **mist**.
Misval **misval**.
*Modder **moder slijk**, 33
Moed **mūd**
Moede **mih**, 32, 33, 62.
Moeder, **mujer, mūder**, 38, 57,
61, 71.
Moeien **mujen**, 53.
Moeite **muten**, 38.
Moer **mūr** (m.) *turfgrond*, 126.
Moer (van eene schroef) **mujer**.
Moerbezie **mūrbēs**.
Moeten **muten**, 34, 37, 52, 113,
119, 165, 180.
Moezen **mūzen pruilen**, 54.
Moffel **mufel**, 39.
Mogelijk **mégelok**, 225.
Mogen **mégen**, 27, 118, 165, 179.
Mol (dier) **mol**, 131.
Molen **mélen**, 27.
(ge)Mollig **gemoleh**
Mom (masker) **mumbake(n)s**
Momboor **mumbūr**.
Mompelen **mumpelen**.
Mond **mond**, 34, 35, 63, 72, 135.
Fr. *Mon frère momfré zwager*,
131.
Monster (gedrocht) **monster**.
Moor **muer** (Fr. *bouilloire*), 46,
52, 134.
Moord **mued** (f.), 46, 127.
Morel **morèl**.
Morgen **mēregen** (adv) **mère-
gend** (subst.), 18, 70, 121, 129
221, 222.
Morzeling **mēzeling²**, 23.
Mostaard **mostūd**.
Motregen **motriġen**.
Mout **mōt**.
Mouw **mā**, 11, 131.
Mug **mih**, 31, 113.
Muil **muel** (m.) *schoen*, 53, 126.
Muil **smūl** (m.) *bek*.
Muis **mues**.
Muizenissen **muezenésten**.

- Munt **munt**, 37.
 Munten (doelen) *in gemunt*.
 Musch **mis**, 74.
 Muts **muts**, 37.
 Muur **mīr**, 31, 32.
 Muziek **mezīk, mazīk** (n.), 108, 128.
 Muzikant **mīzekant**, 109.
 -n, 111, 121, 122.
 -nd, 122.
 Na **nā**, 105, 226.
 Naad **nūd**.
 Naaien **nuen**, 35, 46.
 Naakt **nokt**
 Naald **nōl**, 35, 72, 134.
 Naam **nūm**, 129.
 Naar praep. **nū**, 65, 105, 223, 226.
 Naast **nōst**.
 Nacht **nāht**, 114, 120, 129, 221.
 *Nachtbrak **nah(t)brēk**.
 Nachtegaal **nahtegūl**, 110.
 Nadat conj. **nūdād**, 228.
 *Nadatum adv. **nudūtem**, 223.
 Nader **nūder**, 57.
 Naderhand **nūderand**, 144.
 Nagel **nūgel**, 67.
 Natie **nūsen**, 111.
 Nattigheid **nategoed**, 231.
 Nauw **nā**, 11.
 Navel **nūgelembuik volksetym.**, 69.
 Mnl. Navenant **nūvenant**, 226.
 Neder **nē, nēnen**, 26, 65, 223.
 Neen **nē**, 42, 67, 119.
 Neep subst. **nēp van noepen**.
 Neet (luizenei) *plur. tant. nēten*.
 Negen **nēgen**, 26, 121, 140.
 Negentien **nēge(n)tīn**, 140.
 Negentig **nēge(n)teh**, 140, 141.
 Neigen **noigen**, 173.
 Nek **nēk**, 16.
 Nemen **nēmen**, 25, 66, 73, 113, 114, 121.
 Nest **nēst** (m.), 18, 19, 126.
 Nestel **nēstel**, 20.
 Nestelen **nēstelen**.
 Net **nēt** (f.), 127.
 Netel **nētel**, 27, 130.
 Neus **nēs**, 27, 51, 114.
 Nevel **nīevel**, 27.
 Nevens **nēven**, 18, 19, 25, 121, 223, 226.
 Nicht **nīht**.
 Niemand **nīmand**, 158.
 Niemendal **nīksmandalen**.
 Nier **nīr**.
 Niet **nīt**, 31, 56, 105, 106, 113, 116, 117.
 Niet subst. **nīt** (m.).
 Niet alleen — maar **nīdalien** — **mū**, 227.
 Niets **nīks**, 62, 136, 158.
 Niettegenstaande dat .. **nītégenstōnde dad...**, 228.
 Niettemin **nītemin**, 227.
 Nieuw **nīf**, 32, 75, 114, 121, 137.
 Nieuwigheid **nīvegoed**, 231.

- Nieuwjaar **nīvejūr** (m.), 126, 137.
 Nieuwjaarsdag **nīvejūrsdah**,
 109.
 Nieverhands **nīverans nid**, 223.
 Niezen **nīzen**.
 Nijd **noed**.
 Nijdig **noih hevīg, zēer**, 62, 71,
 220.
 Nijdnagel **noenūgel**.
 Nijgen **noigen**, 172.
 Nijpen **noepen**, 172.
 Nikkel **nikel**.
 Noch **noh**, 227.
 Noemen **nūmen**, 42, 51.
 Noen **nūn**, 129, 221.
 Nog **noh**.
 Non **non**.
 Nood **nued**.
 Noode **nue**, 71, 129.
 Noodeloos **nuelues**, 71.
 Noodig **nuedeh**, 71.
 Nooit **nuet, nunt**, 39, 47, 222.
 Noorden **nōrden**, 36.
 Noot (zangnoot) **nōt**.
 Nootje (vrucht) **nōken**, 35.
 Nu **nā**, 11, 104, 227, 228.
 Nuchter **nihter**.
 Nummer **numerō** (m.), 39, 126.
 ō! interj. van *bewondering*, 229.
 ō! interj. om *tegen te houden*, 229.
 Fr. *Occasion okozen gelegenheid*,
 64.
 Och! interj. **oh!** 229.
 Oefening **ūfenin**.
 Oei! **oj! uj!** 228.
 Oester **uster**.
 Of **oh**, 142, 227.
 Ofteniet **oftenit**, 227.
 Oftewel **oftewél ook oftewél**,
 110, 227.
 Offer **ofer** (m.) (*in de kerk bij
 lijkdiensten*).
 Offeren **oferen**, 41.
 Officier **ofesir**, 130.
 Oker **ōker**.
 Oksaal **toksul**.
 Olie **ōlen**, 46.
 Olifant **ōlefant**.
 Olm **olem**.
 Om **um**, 8, 118, 136 221.
 Omdat **umdad**, 227.
 Om het + *superlatief um ter...*,
 219.
 Omtrent **ontrint, umtrint**, 67,
 118, 142, 226.
 Omver **umvèr**, 107, 118.
 Onbekend **onbekind**, 67.
 Onbeleefd **um-, onbeliefd**, 118.
 *Onbeschofterik **onbeshufferik**.
 Onder **onder**, 72, 226.
 Onderdaan **onderdūn**.
 Onderhevig **onderéveh**.
 Ongelukkig **ongelikeg**, 118.
 Onlangs **onlang's**, 219.
 Onnoozel **onuezel**, 107.
 Onpaar **umpūr**, 67.
 Onpas **onpas**, 67.
 Ons **ons**, 41, 146, 152, 153.

- Ontbijt **ontboet**, 67.
Ontkleeren **on(t)klieren**, 119.
Ontrieven **ontrīven**.
Ontvangen **ontvanen**, 40.
Ontzien **ontzīn**.
Onweder **onwier**, 67, 118.
Oog **ueh**, 135.
Oogst **ust**.
Ook **uek**, 227.
Oor **uer**, 114.
Oordeel **ōrdiel**.
Oorlog **ōrloht**, 70, 133.
Oorsprong **uersprung¹**.
Oorveeg **uervīh**.
Oost **ust** (m.)
Op **up**, 40, 226.
Opdat **umdad**, 227.
Open **ōpen**.
Ophanden adv. **upanen**.
Opnieuw **upenīf**, 222.
Oproer **uprūr**.
Oranje **orōnen**, 53.
Oranjeschil **orōnesél**, 35.
Orde **order**.
Orgel **éregel** (f.), 23, 127.
Os **os**.
Otter **oter**.
Oud **ōd**, 36, 120, 121, 136, 137.
Oudemarkt **āmèt**, 103.
Ouwel **āvel**, *meestal āvelken*.
-ouwen **-āven**, 164.
Oven **ōven**, 132.
Over **ōver**, 226.
Over en weer **ōverend wé**, 225.
Overblijfsel **ōverblīfsel**, 51.
Overhand **ōverand**.
Overmorgen **ōvermēregen**, 222.
Overspel **ōverspél**.
Paal **pūl**.
Paander **pēner**, 15.
Paap **pūp**.
Paar **pūr**, 66.
Paard **pjéd**, 8, 16, 29, 58, 72, 130.
Paardentuischer **pjèrentōser**, 121.
Paars adj. **pjèts**.
Paart **pūt**, 59.
Pacht **paht**.
Pachteres **partès**, 66.
Pad (dier) **pad**, 135.
Pak **pak**.
Pakdrager **pakdrūger**, 10.
Pakken **paken**, 183.
Paleis **paloos**.
Paling **pūlīng²**.
Paljas **paljas**.
Palm(tak) **palem(tak)**.
Pampernoelje **kampernulen**.
Pan **pan**, 113.
Pand **pand**.
Paneel **paniel**.
Pantoffel **pantufel**, 39.
Pap **pap**.
Papegaai **pūpegue**.
Papier **papī(r)**, 65.
Paradijs **paredoes**, 108.
Parapluie **paraplī**, 121.

Pardaf! interj., 229.
Parelmoer **pèrlamūr.**
Park **pèrek,** 17.
Parochie **prohen,** 106.
Part **pèt,** 60.
Partij **partoe** (*schaamdeelen*).
Paruik **parik.**
Pas **pas.**
Paschdag **Pūsdah,** 103, 109, 117.
Paschen **Pūsen,** 103.
Passen **pasen,** 120.
Passie (*hartstocht en lijden*) **pasen.**
Pastinak **pèstenūk** (m.), 109, 126.
Patrijs **potroes** (f.), 127.
Patroon **potruen** (m.) *model,* 46, 126.
Paus **pōs,** 36.
Pauw **pā,** 131.
Pedel **bedèldrūger volksetym.;**
ook **bedèl.**
Pedestal **pieterstūl volksetym.**
Peer **pler,** 28.
Pees **pés,** 26.
Peet **piet** (*doopmoeder*).
Peinzen **pāzen,** 12, 67, 165.
Pek **pék** (m.), 13, 126.
Pekel **pékel** (m.), 126.
Pel **pél,** 18, 19.
Pelgrim **pélegrim.**
Pellen **pélen.**
Pels **péls,** 18, 19
Pen **pén.**
Penning **pèning².**

Pens **péns,** 15.
Penseel **pénsiel.**
Fr. Pensionnat **pénšenūt,** 109.
Peper **pleper** (m), 126.
Perel **pèrel,** 17.
Perkament **pèrkamènt.**
Pers **pés** (*pers en perzik*), 14.
Persoon **persuen,** 46.
Pest **pèst.**
Petattenboer **petātenbūr,** 121.
Peter **péter,** 27.
Peterman **pieterman** (m.) *bier.*
Peterselie **pietersil** (m.), 109, 126.
Peulen **pōlen,** 35, 52.
Peuzelen **pézelen.**
Piepen **pipen.**
Pif, paf, poef! **pif paf puf!** 229.
Pijl **poel,** 53, 62.
Pijn **poen.**
Pijp **poep,** 13, 50, 129.
Pik (*wrok*) **piķ.**
Pikken **plķen.**
Pil **pil.**
Pilaar **pelier,** 107.
*Pimpel **pimpel vlinder.**
Pin **pin.**
Pinken **pinķen.**
Pint **pint.**
Pioen **plūn.**
Pis **pis,** 126.
Pissen **pisen.**
Pistool (*geweer*) **pistōl** (n.), 46, 128.
Plaag **plūh.**

- Plaat plūt.**
Plaatje **plōken**, 35.
Plaats **plōts**, 52, 121.
Pladijs **pladoes** (m.), 126.
Fr. *Plaisant* **plezant**, 107.
Plak **plak** (Fr. *plaque*).
Plakken **plēken**, 15.
Plan **plan**.
Plank **plank**.
Plant **plant** (m.), 126.
Plas **plas**.
Plat **plat**.
Plavei **plavoe** (m.), 126.
Plegen **plégen**, 171.
Plein **plān**, 12, 13.
Pleister **plōster** (m.) *gips*, 126.
Pleiten **ploeten**.
Plek **plék** *vlek*, 113.
Pletteren **plēteren**, 16.
Pleuritis **fléres**, 75.
Plicht **plih̄t** (f.), 127.
Plint **plint**.
Ploeg (landwerktuig) **plūh** (f.), 127.
Ploegen **plūgen**, 54.
Plonzen **plonsen**.
Plooi **plue**, 131.
Plooiën **pluen**, 54.
Plotselijk **plotselouk**.
Pluim **pluëm**.
Pluimen **pluëmën**, 51.
Pluis **plues**.
Pluizen **pluezen**, 174.
Plukken **pliken**, 31, 40
Plunderen **plunderen**, 37.
- Pochel puhel.**
Podding **boding²**, 73.
Poeder **pujer**, 57.
Poel **pūl**.
Poes **pūs**, 51.
Poesjenel **pušenel**, 109.
Poetsen **putsen in de plūt — de plaat —**.
Pof **puf**, 39.
Poffen **pufen**, 39.
Pokken **puken**, 40.
Polder **polder**.
Pollepel **polépel**.
Pollevij **polevī** (m.), 126.
Pols **pols** (*slagader*).
Pomp **pump**, 40.
Pond **pond**, 134.
Ponjaard **ponār**.
Poort **pōt**, 36, 58, 64.
Poos **pues**.
Poot **puet**.
Poot (wortel) **puet**.
Pop **pup**.
Porselein **poselān**, 12.
Porselein (kruid) **poselān**.
Port (vracht) **port**.
Portie **pōsen**, 36, 134.
Fr. *Positif* **postif**, 109.
Post **post**.
Pot **pot**, 8.
Fr. *Potage* **petozen, petos**, 10, 35, 55, 56, 63, 111, 114.
Fr. *Pourtant* **pertan**, 108, 227.
Prang **pran** : in de —.

- Praten **prūten**.
Precies **persis**, 107.
Prei **paroe** (m.), 126.
Preken **prēken**, 62.
Present **prezēt**.
Pret **pēt**, 60.
Prevelen **prévelen**.
Priēl **pariel**, 60.
(af)Priegelen **afprigelen** *afslaan*.
Priegeling **prigelin**.
Priester **prister**.
Prijs **proes**, 51.
Prijzen **proezen**, 54, 172, 173.
Prins **prins**.
Fr. *Prison* **prezon**, 107.
Proef **prūf**.
Proeven **prīven**, 32.
Fr. *Profiter* **profetēren**, 109.
Pronken **prunken**, 40.
Pronselen **pronselen**.
Proper **prōper**.
Fr. *Provision* **provīzen**, 121.
Pruik **parik**, 107.
Pruim **pruem**.
Prul **pril**.
Pruis **Frōs**, 36, 54.
Pui **pue**.
Puumsteen **puemstien**.
Puist **pōst**.
Pulken **pileken**.
Punt **punt** (m.), 8, 37, 126.
Purper **pileper**, 31, 66.
Put **pit**, 135.
Raad **rūd**.
Raadsel **grōdsel**, 35.
Raaf **rūf**, 55, 134.
Raam **rūm** (f.) *van een venster*,
127, 134.
Raap **rūp**, 34, 50, 134.
Raar **rūl** *zeldzaam*, *zelden*, 66,
73, 222.
*Raas **rūs** *van rūzen*, 230.
Rabarber **rebēleber**, 15, 66.
Rad **rad**, 46, 71, 133, 135.
Raden **gruen**, 176.
Radijs **rodoes**, 106.
Fr. *Raison* **rezon**, 107.
Raken **rūken**, 50.
Ramenas **ramenāts**.
Rammelen **ramelen**.
Rand **rand**, 72.
Rang **ran**.
Ransel **ransel**.
(af)Ranselen **afranselen** *afslaan*.
Rap **rap** (f.) *roofeener wond*, 127.
Rapen **rūpen**, 34, 51.
*Raphed **rapegoed** *snelheid*, 231.
Ras **ras** (f.) *gemeen volk*, 127.
Rasp **rasp**.
Rat **rat**, 13.
Ratel **rūtel** *ratel* en *reutel*.
Rattenvanger **ratevēner**, 15.
Rauw **rā**.
Ravotten **ravoden**.
Razen **rūzen**, 54.
Recht **rēht**, 13, 120.
Rechts **rēhs**, 62, 120.
Redden **rēden**.

- Reden **rēden**, 27, 71.
Ree (dier) **rie**, 42.
Reep **riep**, 42, 50, 134.
Reesem **riemen**, 130.
Regel **rēgel** (n.) *liniaal*, 26, 127.
Regen **rēgen**, **riegen**, 25, 26,
28, 122.
Regenen **rēgenen**, **riegenen**, 9,
123.
Reis **roes**, **rās** 12.
Reis, adv. **rēs**, **ēs**, **rēske(n)s**.
ēske(n)s, 222.
Rek (eind wegs) **rēk** (f.), 127.
Rekenen **rēkenen**, 25, 26, 28, 122.
Rekken **rēken**, 20, 168.
Relikwie **relikwī**, 131.
Rente **rinten**, **rint**.
Reseda **rēzeda**, 131.
Resoluut **rēzolit** *vrijgevig*, 109.
Rest **rēst** (m.), 126.
Reu **rē**, 47, 127, 135.
Reuk **rēk**.
Reus **rēs**.
Ribbe **rēb**, 22, 113.
Ridder **riider**, 56.
Rieken **riken**, 31, 174.
Riem **rīm**, 51.
Riemen **rīmen**, 51.
Riet **rit**.
Rijden **roen**, 44, 52, 71, 172.
Rijgen **roigen**, 44, 54, 172.
Rijk (adj.) **roik**, 121, 139.
Rijm (m.) **roem**.
Rijm (n.) **roem**.
Rijmen **roemen** *in de twee be-
teekenissen*, 51.
Rijnsch **rins**, 31.
Rijp **roep**.
Rijpen **roepen**, 51.
Rijs **roes** (f.).
Rijst **roes** (m.), 126.
Rimpel **rimpel**.
Ring **ring**², 30, 62, 63, 68, 69, 135.
Rinnen **rinen**, 168, 169.
Ritselen **ritselen**.
Ritsig **ritseh**.
Rivier **revir**.
Rochel **rohel**.
Roede **ruj**.
Roeien **rujen**.
Roekeloos **rukelues**.
Roemer **ruemer**.
Roep **rūp**.
Roepen **rūpen**, 41, 42, 51, 54,
176.
Roer **rūr**.
Roeren **rīren**, 32.
Roest **ruster** (m.), 126.
Roet **rit**, 32.
Roet (schoorsteen-) **zūt**.
Roffen **rufen**, 39.
Rog **roh**.
Rok **rok**, 41, 130, 135.
Rol **rol** (m.), 126.
Rome **Ruemen**, 46.
Rommelen **rumelen**.
Rommelpot **rumelpot**, 39.
Rond **rond**, 72, 226.

- *Rondom ende om **rumedum**, 70, 225, 226.
Ronken **runken**, 40.
Rood **rued**, 46, 55, 71.
Roodsel **rudsel**, 38.
Rook **ruək**.
Rooken **ruėken**, 41.
Roomsch **Rtms**, 51.
Roos **rues**, 38, 46, 51.
Rooster **ruster**.
Rooven **rueven**, 54.
Ros **ros** (n.) in 't plat : *kwaad wijf* of *man*.
Ros adj. **ros**.
Rot adj. **rot**.
Rots **rots**, 41.
Rouw **rā**, 76, 131.
Rozijn **rozoen**.
Rubedubdup! **rubededup!** 229.
Rug **rih**, 32.
Ruig adj. **ruih**, 62.
Ruig subst. **ruih** (n.).
Ruilen **ruelen**, 53.
Ruim adv. **ruem**.
*Ruisch **rōs** *ruisching*, 230.
Ruischen **rōsen**, 36, 54, 74.
Ruit **ruet**, 52.
Ruiven **rueven**, 54.
Rundvleesch **rinsvlies**.
Rups **risp**.
KIL. Rusch **rēs**, 23.
Rusten **risten**, 32.
Ruw **rā**, 11.
Ruzie **rizen** *krakeel*.
Sabel **sūbel** (m.), 126.
Saffraan **sofrūn** (m.), 126.
Sajet **sajét** (m.), 126.
Sakrament **sakremènt**, 108.
Salade **salūd** (n.), 128.
Salet **salét**.
Salpeter **salpéter** (m.), 126.
Samen **sūmen**, 225.
Sammelen **sēmelen** *langzaam praten*.
Sap **sap**.
Sargie **sōzen**, **sōs**, **sōs**, 35, 55, 63, 111.
Sas subst. **sas**.
Satijn **satoen** (m.), 126.
Saus **sōs**, 121.
Schaaf **shūf**, 55.
Schaak **kūk** in : *oe és kūk hij is schaak*, *kūk zoen schaak zijn*.
Schaal **shūl**.
Schaap **shūp**, 74.
Schaar **şier**, 25, 28.
Schaarslijper **şereslip**, 32.
Schaats **shūverdoen**.
Schabel **shabél**.
Schabrak **şabrak**, 64.
Schacheren **şahelen**, 64.
Schacht **shaht**.
Schade **shue**, 46.
(ver)Schaffen **vershafen**.
(ver)Schalen **vershūlen**.
Schalie **shol**, 22, 35, 53, 62.
Schamel **shūmel** in **shūmelen** *èremen schamele arme*.

- Schamen **shūmen**, 51.
Schamp **shamp** (m.).
Schamper **shamper**.
Schande **shan**, 72.
-schap **-shap**.
Schaper **šleper**, 28, 65.
Schapraai **shaprue**, 128.
Schapulier **shapelir**, 109.
Schar **šer** (f.).
Scharen **šeren**, 17.
Schat **shat**.
Schateren **šeteren**, 16.
Schaveling **shūfeling²**, 75.
Schaven **shūven**, 119.
Schavot **shavot**.
Schavuit **shavuet**.
Scheede **šie**.
Scheef **šief**.
Scheel **šiel**, 27.
Scheen **šèn**, 26, 27.
Scheet **šèt**.
Scheiden **shoen**, **šien**, 42, 43,
44, 163, 176.
Schelde **šéld** (n.), 20.
Schelen **šilen**, 118.
Schelling **šéling²**, 22.
Schelm **šélem**, 15.
Schenden **šinen**, 30, 63, 72, 168,
169.
Schenken **šinken**, 30, 40, 62, 168.
Schepen **šépenen**, 27, 122, 130.
Scheppen **šépen**, 20.
Scheppen (maken) **šépen**, 176.
Scheren **šleren**, 28, 170.
Scherf **šeref**, 18, 30.
Schermen **šeremen**, 18, 58.
Scherp **šerep**, 18, 30.
Schetteren **šeteren**,
Scheur **šér**.
Schielijk **šilouk**, 111.
Schier **šir**.
Schieten **šiten**, 52, 174.
Schiften **šiften**.
Schijf (schietschijf) **shoef** (n.),
128, 144.
Schijn **shoen**.
Schijnen **shoenen**, 172.
Schijten **shoeten**, 172.
Schil **šél**, 10, 20.
Schillen **šelen**.
Schilder **šilder**, 63.
Schilderen **šilderen**.
Schilderen (op schildwacht staan,
wachten) **šilderen**.
Schimmel **šimel**.
Schimpen **šimpen**.
Schip **šip**, 26, 30, 32, 133.
Schobbejak **shōbejak**, 39.
Schoelje **shul**, 53.
Schoen **shūn**, 43, 118.
Schoenmaker **shūmūker**, 118,
128.
Schoffelen **šufelen**, 40, 64.
Schoft (schouder) **shoft**.
Schok **šok** (Fr. *choc*).
Schol (ijs-) **shol**.
Schol (visch) **shol**.
Schonk **šunk**, 64.

Schoof **shuef**.
School **shōl**, 46, 144, 145.
Schoon **shuen**, 46, 53, 73, 136.
Schoonheid **shuenegoed**, 231.
Schoot **shuet**.
Schoppen (bedriegen) **shupen**,
139.
Schork **shorek**, 23.
Schors **sés**.
Schorseneel **shorsenél**, 23.
Schort **short**, 23, 64, 65.
Schot **shot**, 133.
Schotel **shōtel** (f), 127.
Schouder **shāver** (f), 127.
Schouw **shā**, 11.
Schrabben **shraben**.
Schrap **shrap**.
Schrede **shré**, 26.
Schreef **shréf**.
Schreeuw **shrie**, 75.
Schreeuwen **shrieven**, 43, 75,
185, 186.
Schrijnwerker **shroenwèreker**.
Schrijf subst. **shroef** van **shroe-**
ven, 230.
Schrijven **shroeven**, 26, 54, 114,
172.
Schrik **shrik**.
Schroef **shrūf**, 41.
Schroom **shruem**.
Schudden **shiden**.
Schuif **shuef**.
Schuilen **shuelen**, 174.
Schuim **shuem**.

Schuimen **shuemen**, 36.
Schuins **shōns**, 53.
*Schuirsover **shōnsōver** spr.
shōnzōver, 33, 223.
Schuit **shuet**.
Schuiven **shueven**, 40, 173.
Schuld **shild**.
Schup **ship**.
Schuren **shiren**, 32.
Schurft **shéreff** (n.), 23, 128.
Schurk **shorek**.
Schuur **shī(r)**, 32.
Schuw **shā**, 11.
Seconde **segond**, 221.
Sedert **sédert, sétert**, 70, 223, 228
Seffens **séfe(n)s**.
Seizoen **sezūn**, 107.
-sel **-sel**.
Selderij **sèlder**.
Fr. *Sel de soude sèldesū, ook*
sèldersū, 109.
Serpent **serpént**.
Servet **servét**.
Sijs **sés uit het meergebezigd ver-**
kleinwoord sésken. Sés moest
eigenlijk 'soes luiden, 51.
Simpel **simpel**.
Sinds **sint**.
Sint- **sint-**, 30, 110.
Sintel **sinel**.
Sinxendag **sinsendah**, 117.
Sjaal **shāl**, 64.
Sjerp **sharep** (m.), 107, 126.
Sjoezel **shūzel**, 64.

-sken **-sken**, 130, 134.
Slaaf **slūf**.
Slaan **slūgen**, 39, 175.
Slaap **slūp**, 144.
*Slaapsel **slopsel**, 51.
Slabbakken **slabaken**.
Slabberdoek **slaberduk**.
Slabberen **slaberen**.
Slachten **slahten**.
Slachter **slahter**.
Slag **slah**, 133.
Slaghuis **slah(·)ues slachthuis**.
Slak **slék**.
Slang **slan**, 68.
Slap **slap**.
Slapen **slūpen**, 176, 177.
Slappigheid **slapegoed**, 231.
Slaven **slūven**.
Slecht **sléht**, 62, 116, 117, 139
Sleep **slèp**.
Sleet **slét**, 26.
Slampen **slèmpen**.
Slenter **slènter** (*sleur*).
Slepen **slèpen**.
Slets **slèts**, 16.
Sleutel **sléter**, 27, 66
Slibberen **sliberen**.
Slijm **sloem**
Slijpen **sloepen**, 51, 172.
Slijpsteen **slāpstien**, 51.
Slijten **sloeten**, 52, 172.
Slikken **sliken**, 40.
Slim **slim**.
Slinger **slīner**.

Slinks **slīnks**.
Slip **slip**.
*Slobber **sluber**, 39.
Slodderen **sloderen**.
Slof **sluf** (m.), 39, 126.
Sloffen **slufen**, 39.
Slok **sluk**, 40.
*Slokker **sluker**, 40, 64.
Slons **slons**, 41.
Slot **slot**, 35, 133, 135.
Slorpen **slérepēn**.
Sluier **sluer**.
Sluimeren **sluimeren**.
Sluis **slues**.
Sluiten **slueten**, 36, 161, 166,
167, 173.
Smaak **smūk**.
Smaken **smūken**.
Smal **smal**.
Smaligheid **smalegoed**, 231.
Smeden **smējen**, 47, 163.
Smeeken **smiiken**, 42, 55.
Smeer **smier**, 28.
Smelten **smélten**, 19, 168, 169.
Smetsen **smètsen smakken**, 16.
Smid **sméd**, 22, 133, 135.
Smids **smis**, 30, 72.
Smijten **smoeten**, 172.
Smodderen **smoderen**.
Smoel **smūl**.
Smoren **smōren rooken**, 36.
Smots **smots**, 41.
Smous **smōs**.
Smout **smōt**, 36.

Smullen **smulen**, **smilen**.
Snaar (koord) **snūr**.
Snakken **snaken**.
Snappen **snapen**.
Snaps **snaps**.
Snater **snüter**.
Snedes **sné**, 26, 47, 57.
Sneeuw **snie** (m.), 43, 76, 126.
Sneeuwen **snieven**, 185, 186.
Snijden **snoen**, 8, 9, 47, 57,
74, 161, 166, 167, 172,
Snik **snik**.
Snikken **sniken**.
Snip **snép**.
Snippen **sniperen**.
Snoeien **snujen**.
Snoek **snuk**, 41.
Snoepen **snupen**, 41, 54.
Snorken **snéreken**.
Snot **snot**.
Snuffen **snufen**, 39.
Snuisteren **snusteren**, 38
Snuit **snuet**.
Snuitje **snöken**, 36.
Snuiven **sneeven**, 173.
Sober **söber**.
Soep **sup**, 41, 54.
Sok **zok**
Sold **solden** (Fr. *solde*).
Soldaat **saldüt**, 107.
Som **sum**, 39.
Sommige **sumehte**, 143.
Somtemets **sumtemèts**, 222.
Somtjids **sumtèds**, 222, 225.

Somwijlen **sumoelen**, **semoelen**,
107, 222, 225.
Soort **söt**, 36, 58.
Sop **sop** (n), 128.
Fr. *Souder sadéren*, 108.
Fr. *Soudure sadir*, 108.
Spaansch **Spöns**, 35, 53.
Spanje **Spönen**, 35, 53, 63.
Spannen **spanen**, 176.
Spar **spèr**.
Sparen **spüren**.
Spartelen **spètelen**, 14.
Specht **spèht**, 13.
*Speek **spik**, 61.
Speeken **spijken**, 42, 50.
Speeksel **spiksel**, 31.
Speelreis **spélräs**, 12.
Speen **spien**.
Spek **spèk**.
Spel **spél**, 22, 133.
Speld **spèl**, 13, 72.
Spellen **spèlen**.
Spelonk **spelunk**.
Spenen **spienen**, 28, 128.
Speten **spéten**, 26.
Spiegel **spigel**.
Spijs **spoes**.
Spijt **spoet**,
Spijten **spoeten**, 172.
Spikkelen *in gespikeld gespikeld en spikkelnen spikkelingen*.
Spinagie **spinözen**, **spinöts**, **spinöts**. III.
Spinnekop **spinekop**.

- Spinnen **spinen**, 168, 169.
Spiritus **spirtes**, 111.
Spleet **splét**, 25, 26, 52.
Splijten **spløeten**.
Splinter **splinster** (f.), 127.
Splitsen **splitsen**.
Spoeden **spujen**, 48, 53.
Spoelen **spilen**, 32.
Spons **spons**. 41.
Spoken **spueken**, 50.
Spook **spuek**.
Spooksken **spuksken**, 41.
Spoor (f.) **spör**.
Sport **spét**, 23.
Spraak **sprük**.
Spreeuw **sprie** (f.), 43, 127.
Sprei **sproe**.
Sprenken **spréken**, 25, 62, 116, 160, 170.
Springen **sprinën**, 168, 169.
Sprinkhaan **sprinkün**.
Sprong **sprung**².
Spruit **spruet**.
Spruiten **sprueten**. 36, 173.
Spuwen **spāven**, 174, 185, 186.
Staaik **stük**.
Staal **stül**, 62.
Staan **ston**, 34, 70, 78, 79, 80, 165, 175, 177, 185.
Staart **set**, 10, 16, 29, 58, 64.
Staat **stüt**.
Stad **stad**, 47, 133, 135, 144.
Stadhuis **stadues** spr. **statues**.
Staf **staf**.
Stal **stal**, 113, 134.
Stam **stam**.
Stampen **stampen**.
Stand **stand**, 72.
Stank **stank**.
Stap **stap**.
Stapel **stüpel**.
Stappen **stapen**.
Starrelings **stèrelins**, 18.
Steek **sték**.
Steeksel **stéksel**, 50.
Steel **stél**, 25, 26, 53.
Steen **stien**, 12.
Steenen adj. **stän**, 12.
Steigeren **stajeren**, 47.
Stek (f.) **sték** (m.) *stok*.
Steken **stéken**, 25, 50, 170.
Stelen **stélen**, 20, 25, 52, 170.
Stellen **stèlen**.
Stem **stém**.
Stempel **stèmpel**, 15.
Ster **stèr**, 16, 17, 18.
Sterk **stèrek**, 17, 142.
Sterven **stèreven**, 19, 20, 52, 168, 169.
Stem **stém**.
Steur **stér**.
Stief- **stif**.
Stiel **stül**, 53.
Stier **stir**.
Stijf **stoef**.
Stijfsel **stésel** (m.), 17, 50, 51, 75, 126
Stijgen **stougen**, 172.

- Stijl **stoel** (*stut*).
Stijven **stoeven**, 172.
Stikken **stikēn** (*verstikken* en *steken met de machien*).
Stil **stil**.
Stinken **stinken**, 168.
Stoel **stūl**, 53.
Stof **stof**, 41.
Stoffen **stufen** (*pochen*), 39, 129.
Stok **stok**, 41.
Stoken **stōken**.
Stolten **stolten**, 41.
Stom **stum**, 39.
Stompen **stumpen**, 40.
Stoof **stōf**.
Stoop **stuep**.
Stoopken **stupeken**, 41.
Stoot **stuet**.
Stootje **stukēn**, 38.
Stooten **stueten**, 176, 177.
Stop **stopsel** (n.) (*kurk*).
Stoppen **stopen**, 41.
Storen **stieren**, 43, 54.
*Stort **stét**, 23.
Storten **stétēn**, 23.
Stout **stōt**, 36.
Stoutigheid **stōtegoed**, 231.
Straal **strūl**, 135.
Straat **strūt**.
Straf adj. en subst. **straf**.
Stram **stram**.
Stramien **stramoēn**.
Streek **strék** (f.), 26, 127.
Streen **strén**, 25.
- Streep **striep**.
Streng subst. **strin**, 30.
Streng adj. **strēn**, 15, 68.
Strijden **stroēn**, 172, 173.
Strijken **stroikēn**, 172.
Strik **striik**.
Stront **stront**, 34, 126.
Stroo **struet**.
Strooien **struen**, 38, 47, 52, 54.
Strooisel **strutsel**, 52.
Stroom **strum**, 41.
Stroomop **strumop**, 223.
Stroop **sarōp** (m.), 107, 126.
Strop **strop** (f.), 127.
Strot **strōt** (f.), 127.
Struik **stroik**.
Struikelen **struikēlen**.
Struisch **strues**.
Struischheid **struesoed**, ook **struezegoed**, 231.
Struisvogel **struesvōgel**.
Stuiken **stuiķēn**, 45, 50.
Stuip (convulsie) *pl. tant. stuepen*.
Stuipkens **stōpeke(n)s**, 50.
Stuiven **stīven**, 174.
Stuiver **stuever**.
Stuk **stik**, 32, 142.
Suiker **suiker**, 126.
Suikerij **suikeroe**.
Sukkelen **sukēlen**, 40.
Solfer **solefer**.
Taaï **tue**, 46.
Taak **tūk**.
Taal **tūl**.

Taart **tūt**, 135.
Tabak **tūbak** (m.), 126.
Tachtig **tageteh**, 140, 141.
Tafel **tūfel**.
Tak **tak**
Talie **tölen**, 53.
Tam! tam! **tam! tam!** ook
tām! tām! 229
Tand **tand**, 13, 72.
Tang **tan**, 68.
(ma)Tante **matant**.
Vl. Tap **tēpen**, 16.
Tapijt **tapoet** (f.), 52, 127.
Tarbot **tērobot** (m.), 18, 126.
Tarwe **tēref**, 18, 59.
Tasch **tēs**.
Tast **tas** in up den **tas**.
't Doet **tūt**, 42.
't Doet wel **tūwel** of **tūt wél**, 42.
Te **te**, 130, 220, 226.
Teder **tier**, 71.
Teef **téf**.
Teeken **tikken**, 122.
Teekenen **tikkenen**, 42, 122.
Teen **tien**, 42.
Teer **tēr** (m.), 18, 126.
Teeren **tieren**, 28.
Teerling **tērling**¹, 18.
Tegen **tēgen**, 69, 104, 226.
Tegenover **tēgenöver**, 223.
Tegenwoordig **sēwōdeh**, 69, 74,
221.
Teil **tāl**, 12, 13, 57.
Teljoor **taluer** (f.), 38, 127.

Tellen **tölen**, 20.
Temmen **timen**, 30.
-ten, 111.
Tent **tënt**.
Tenzij **tenzoe dad, ook** : of et **zā muten zoen dad**, 228.
Tepel **tépel**, 26.
*Ter of te contrarie **te konträren**,
227.
Teren (verteren) **tieren**.
Teren (villen) **téren**.
Terpentijn **tērmentoen** (m.), 67,
126.
Terwijl **terwoelent**, 70, 108,
221, 228.
Tesch **tēs**, 16.
Teug **téh** (m.), 126.
Thee **té** (m.), 126.
Tien **tīn**, 105, 140.
Tiende **tinden**, 130.
-tig -**teh**, 70
Tijd **toed**, 44, 223.
Tijding **toin**.
Tijk (overtrek) **toik**.
Tijm **tāmus** ook **tāmus**.
*Tik **tik** *schop, stamp*, 12, 63.
Tikken **tikken**, *een tik geven*,
ook *een kinderspel*.
Timmeren **timeren**.
Tin **tīn**.
Tingelingeling **tīnenīnenīn**.
Tinkelen **tīnkelen**.
Titel **titel**.
-tje -**ken**, 9, 130, 134.
Toch **toh**, 227.

- *Toe (Ohd. *zu*) **tū**, 42, 229.
Toekomst **tū**komst.
Toen **tūn**, **tun**, 37.
Toeten **tūten**, 39.
Toetsen **tutsen**. 37.
Toeval **tūval** *in boe tūval bij* —
Toevlucht **tūvliht** (m), 126.
*Toffelen **tufelen**, 40.
Ton **ton**.
Tong **tun**, 40, 67, 68, 135.
Toom **tuem**.
Toon **tuen**, 46
Toonen **tuenen**, 38.
Toot **tōt** *kwaad gezicht*.
Toovenaar **tuevenier**.
Top **top**, **ſop**, 64.
Toppen **ſoppen**, 64.
Toren **tōren**, 46, 58.
Tortelduif **titelduef**, 24, 32.
Tot **tod**, 113, 116, 117, 226.
Totdat **totdad**, 228.
(leer)Touwer (huidvetter) **lie-tāver**.
Traag **trūh**.
Traan **trūn** *vocht uit de oogen* (f.)
en vischolie (m), 46, 126, 127.
Trachten **trahten**.
Tralie **trōl**, 22, 35.
Tram **tram**.
Trentelen **trētelen**, 16.
Trap **trap** (m), 126.
Trapsgewijze **trapsgewoes**, 129.
Trechter **trēfter**.
Trede **tré**, 26.
Treden **trēn**, 52, 171.
Treek **trék** *in (e)nen foenen — een fijne* —.
Treffen **trēfen**, 14, 168.
Trefter **trēfter**, 21.
Trein **trē**
Trekken **trēken**, 19, 168.
Trens **trēns**.
Troef **trūf**, 51.
Troep **trup**, 41, 54.
Troeven **trūven**, 54.
Trog **troh**.
Trom **trumel**, 39.
Troon **truen**.
Troost **trust**, 38, 51.
Trouw **trā** *huwelijk*, 76, 131.
Trui **truj** (Fr. *truie*) *scheldwoord*.
Truweel **trawiel**, 81.
Tuieren **tojeren**, cf. 28, 2°. (ge)Tuig **getuh**.
Tuimelen **tuemelen**.
Tuischen **tūsen**, 36, 54, 74.
Turf **téref** (m.), 23, 126.
Turk **Térek**, 23.
Tusschen **tisen**, 31, 226.
Tusschenbeiden **tiseboe**, 223.
Twaalf **twélef**, 15, 140.
Twee **twie**, 42, 75, 140.
Tweede **twide**, 71.
Tweedens **twide(n)s**, 141, 219.
Tweedracht **twiedraht**.
Tweeling **twieling**².
Twijfel **twoefel**.
Twijfelen **twoefelen**.

Twintig **twinteh**, 140.
't Zij — of **tsoe** — of, 227.
U **ū**, **ā**, 42, 105, 146, 147.
Uier **uer**.
Uil **uel**.
Uit **uet**, 129, 144, 226.
Uitlijpsel **uetlēpsel**, 51.
Uitwendig **uetwēndeh**.
*Ulie **ālen**, 146.
Uur **ir**, 32, 121, 129, 221.
Uw **uen**, **āven**, 121, 136, 151,
152, 153.
Vaak **vūk** (m).
Vaan **vūn**.
Vaandel **vōndel**, 15.
Vaars **vjēs**, 29.
Vaart **vūt**.
Vaas **vās**.
Vademen **vēsemen**, 74.
Vader **vūr**, **vūder**, 34, 39, 57,
59, 65, 71, 128, 184.
Vadsig **vatsch**.
Vagen **vūgen**, 28, 54.
Vagevuur **vūgevi(r)**.
Vak **vak**.
Val (m. en f.) **val**.
Valk **valek**.
Vallen **valen**, 176.
Valsch **vals**, 75.
Van **van**, 79, 221, 226.
Vangen **vanen**, 176, 177.
Varen **vieren**, 28, 175.
Varken **vēreken**, 18.
Vas **fas**, 75.

Vast **vast**.
Vasten **vasten** (m.), 126.
Vastenavonddinsdag, **Vasten-
ūvenddesteh**, 103.
Vat **vat**, 11, 52, 133, 135.
Vechten **vēhten**, 19, 168.
Veder **vier**, 28, 65.
Vee **vie**, 43.
Veeg subst. **vih**.
Veel **vél**, 26, 129, 143.
Veertien **vietin**, 43, 140.
Veertig **fieteh**, 65, 75, 140.
Vel **vèl**, 14.
Veld **vèld**, 14.
Venijn **fernoen**, 75, 109.
Venster **vinster** (f.), 30, 127.
Vent **vènt**, 16, 117, 135.
Ver **vèr**, 7, 17, 58, 139, 219, 220.
Ver- **ver-**.
Verbeelden **verbélen**, 72.
Verbouwereeren **verbaberéren**.
Verdedigen **verdédegen**.
Verdoemen **verdumen**, 41, 54.
Verdriet **verdrit**.
Verdwijnen **verdwoenen**, 173.
Verf **vèref**, 17.
Vergaderen **vergieren**, 28, 65.
Vergeten **vergéten**, 26, 171.
Verhuizen **veruezen**, 54.
Verkouden **verkāven**, 174.
Verlangen **verlanen**.
Verleden **verlèn**.
Verleiden **verloen**.
Verlies **verlis**.

Verliezen **verlizen**, 54, 174.
Vermiljoen **vermiljūn**.
Vermits **vermits**, 227.
Vermoeidheid **mihten**, 231.
Vermoeien **vermigen**, 33.
Vermoorden **vermueren**, 72.
Vernielen **vernīlen**.
Vernieuwen **vernīven**, 54.
Vernis **vernīs** (m), 75, 126.
Verraden **veruen**.
Versch **vēs**, 222.
Verscheidene **vershoe**, 43, 143.
Verschil **versil**.
Verschillen **versīlen**, 168.
Verschillende **versīlege**, 143.
Verschoonen **vershuenen**, 53.
Verstaan **verston**.
Vertijgen **vertoigen**, 173.
Vervaard **vervied**, 29.
Verwittigen **verwitegen**.
Verwurgē **verwēregen**, 23.
Verzenen **vēsem**, 130.
Vespers **vēspers**, 14.
Vest **vēsten**, 20.
Vet **vēt**, 7, 16, 56.
Vettigheid **vētegoed**, 231.
Veulen **vēlen**.
Vezel **vēzel**, 75.
Vier **vir**, 32, 43, 52, 66, 140.
Vierde **virde**, 31, 52, 64, 65.
Vierdeel **vérdiel**, 25.
Vieren **vīren**, 32.
Vies **vis**, 32, 138.
Vijand **vajand**, 47, 74.

Vijf **voef**, 140.
Vijfde **vaſde**, 11, 50.
Vijftien **vafſin**, 50, 140.
Vijftig **faſteh**, 11, 75, 140.
Vijg **voih**.
Vijl **voel**.
Vijlen **voelen**, 53.
Vijver **voever**.
Vijzen **voezen**, 172.
Viller **vilder**, 73.
Vinden **vinen**, 30, 62, 63, 67,
68, 72, 168, 169.
Vinger **viner**, 128.
Vink **vinĳ** (f.), 127.
Vinnig **vineh**, 112.
Violier **ſiir**, 75, 108.
Viool (vedel) **viōl ook trēmp**.
Viſchpaan **viſpon**, 34.
Vits **ſits**, 75.
Vlaag **vlūh**.
Vlaamsch **Vloms**, 51, 75.
Vlak adv. **flak**, 75.
Vlam **viam**.
Vlas **vias**.
Vlecht **vléht**.
Vlechten **vléhten**, 19, 168.
Vledermuis **ſiiremues**, 75.
Vleesch **vlies**, 42, 56, 114.
Vlek **plēk**, 61.
Vleugel **vléger**.
Vlieg **vlīh**, 54.
Vliegen **vliĳen**, 174.
*KIL. Vlieme **vliim** (f) *viſch-
graat*, 56, 71.

- Vlies **vliš**.
Vloed **vliūd**.
Vloek **vluĳ**, 41.
Vloeken **vluĳen**, 50.
Vloer **vlūr** (*voorhuis*).
Vloo **vlue**, 131.
Vlucht **vliht**, 129.
Vluchten **vlihten**, 32.
Vocht **voht**.
Vod **vod**, 135.
Voeden **vujeren**, 37, 38, 52.
Voeder **vujer**, 9.
Voederen **vujeren**, 53
Voedsel **vudsel**, 52.
Voegen **vigen**, 32.
Voelen **vilen**, 31, 32, 52.
Voeren **viren**, 32.
Voeren (van binnen bekleeden)
vujeren.
Voet **vūt**, 52, 131, 133.
Voetganger **vūtgener**, 15.
Vogel **vōgel**, 130.
Vol **vol**, 121.
Volgen **volegen**, 59.
Volgens **volege(nd)s**, 226, 227.
Volk **volek**.
Vondst **von(d)st**.
Vonk **vunk**, 40.
Vonnis **vones**.
Vont **Vunt**, 37.
Voor **vé, vér**, 25, 47, 65, 78,
120, 144, 223, 227.
Voordat **védad**, 228.
Voor (akkerbed) **vōr**.
Vooraf **vejaf**, 107.
Voorbij **verhoe**, 107.
Voorniet **vernīt**, 107.
Voorop **vejup**, 107.
Voorschoot **véshuet** (m.), 65, 126.
Voort! **furt!** 230, 223.
Voorts **vuts**, 227.
Voorzichtig **verzihteh**, 107.
Voorzien **verzīn**, 107.
Voort **vuts**, 38.
Voos **vues**, 46.
Voren (te) **vérent (ter)**, 70, 220.
Vork **ferkét**, 59, 75, 107.
Vorm **vérem**.
Vormen **véremen**.
Vorming **véremīn**.
Vorst **vést** (m.) *koude*, 23, 126.
Vos **vos**.
Vouw **vā**, 11, 131.
Vouwen **vāven**, 174, 176, 177,
185.
Vracht **vraht**.
Vragen **vrūgen**, 185.
Vrank **frank**.
Vrankheid **frankegoed (stout-**
heid), 231.
Vrede **vré** (f.), 26, 47, 127.
Vreemd **vrīnd**, 30, 31, 136.
Vrees **vries**.
Vreeselijk **vrieselōik**, 59, 230.
Vreezen **vriezen**, 54.
Vrek **vrèk**.
Vreten **frēten**, 14, 75.
Vriend **vrīnd**, 53, 63, 72.

Vriendschap **vrin(d)shap**, 119.
Vriezen **vrizen**, 174.
Vrij **vroe**
Vrijage **vrajozen**, 74, 130, 134.
Vrijdag **vroedah**, 77, 220.
Vrijen **vroen**, 173.
Vroeg **vrih**, 31, 56, 106, 114.
Vroeten **vrīten**, 32.
Vrouw **vrā**, 11, 36, 131.
Vrucht **vrīht**.
Vuil **vuēl**, 73.
Vuiligheid, **vuelegoed**, 231.
Vuist **vōst**, 36.
Vullen **vīlen**.
Vuur **vī(r)**, 31, 52.
Waag **wūh de plaats waar men weegt op de markt**.
Waaien **wuen**, 35.
Waaier **wuen**, 134.
Waal **wūl**.
Waalisch **wōls**, 35, 56.
Waar subst. **wūr**.
Waar adj., adv. **wū(r)**, 65, 66, 223.
Waarheen **wuēnen**, 223
Ware subst. **wūr**, 121.
(niet)Waar? **newū**? 65.
Waard Hgd. **wirt wēd**.
Waard adj. **wēd**, 30.
Waarde **wēden**, 30, 72, 161.
Waardig **wēd**, 72.
Waardij **wērdoe**, 107.
Waarheid **wūroed**, 133.
Waarnemen **wūrnēmen zorgen voor — waarts — wēts**.

Wacht **wacht**.
Wafel **wūfel**.
Wagen subst. **wūgel**.
Waggelen **wagelen**.
Wak adj. **wak**.
Waken **wūken**.
Wakker **waker**.
Walin **wolin**, 108.
Walvisch **walevis**.
Wand **wand**, 72.
Wandelen **wandelen**.
Wankelen **wankelen**.
Wanneer **wanie**, 223.
Want subst. **want**.
Want conj. **want**, 227.
Wapen **wūpen**, 122, 132.
Wapenen **wūpenen**, 122.
War **wēr**, 17.
Warande **waranden eene plaats te Leuven**.
Warm **wèrem**, 7, 18, 23, 59.
Was **was** (m.), 126.
Wasch **was**, 126.
Waschdag **wāsdah**, 117.
Wasschen **wasen**, 176, 177.
Wassen **wasen**, 176, 177.
Wat **wad**, 104, 113, 116, 117, 136, 155, 156, 157.
Wat een? **wadienen**, 156.
Wat voor een? **waferen, waferienen**, 156, 157.
Water **wūter**.
Waterzooi **wūterzōj**, 112.
Web **wēb**, 14.

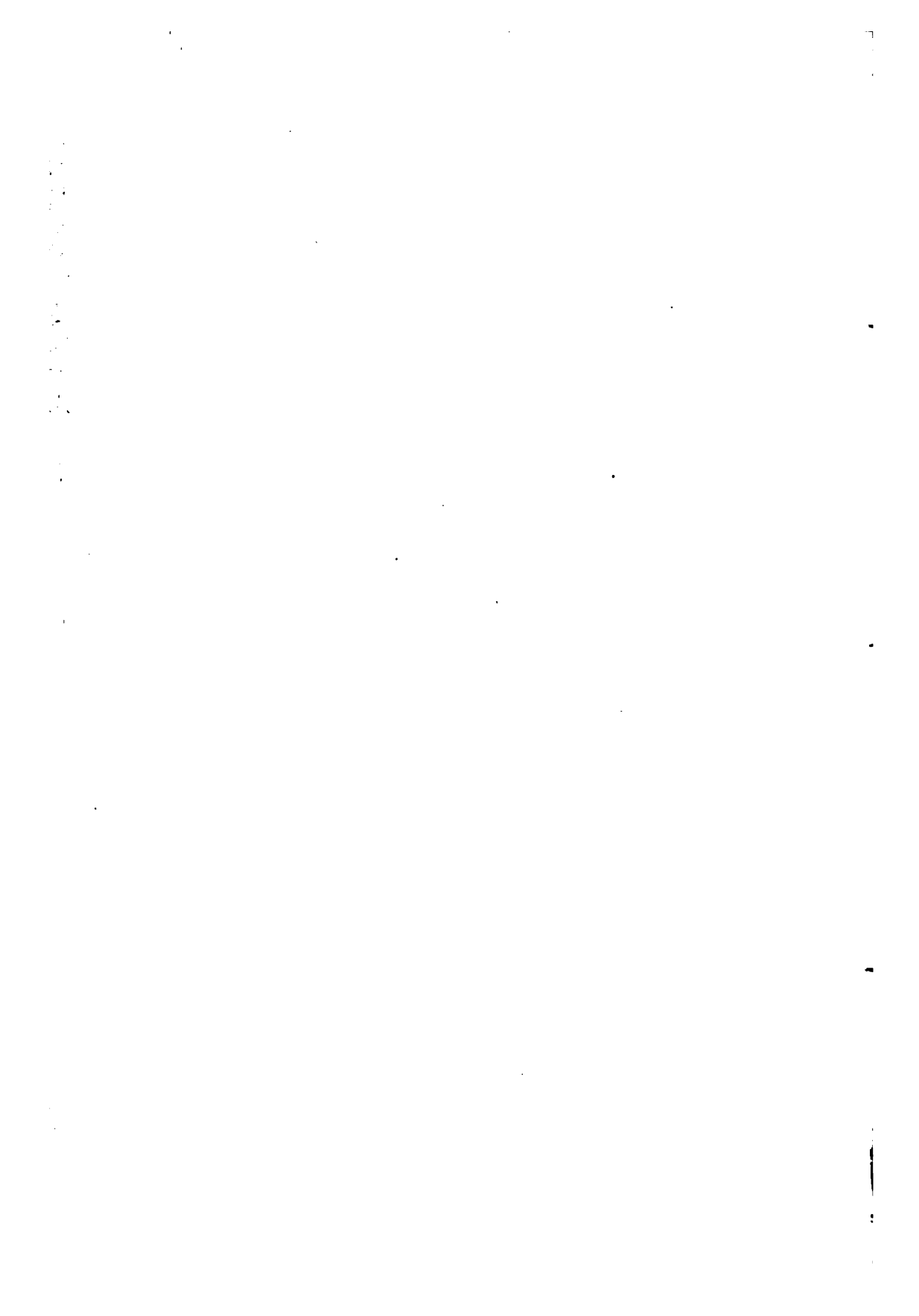

- Wedden **wéden**, 163, 164.
Weder **wier**, 28, 65.
Weduwe **wéf**, 51, 75, 134.
Weduwenaar **wévenier**, 75.
Week subst **wiik**, 28, 43, 221.
Week adj. **wiik**. 42.
Weemoedig **wiemujeh**, 71.
Weelde **wélden**.
Weer **wé**.
Weekdag **wiikdah**, 117.
Weeral **wejal**, **wèl**. 18, 225.
Weerom **verum**, 107.
Weerlicht **wierliht**. 126.
Wees **wies** (f.), 127.
Weet **wét** (m.), 126.
Weg **wèh**, 14, 18, 19, 25, 133, 223.
'(en)Wege **ewèh**, 19.
(van)Wege **vanwugen**, 26, 28,
128, 129.
Wegen **wégen**, 170.
Weide **woe**, 44.
Weigeren **woigeren**.
Weiken **woiken**, 43, 50.
Weinig **woeneh**, 129, 143.
Wekelijks **wiikelouks**, 144, 221.
Wekken **wéken**, 20.
Wel adv. **wél**, 18, 19.
Welkom **wilekum**, 31, 39.
Welven **wéleven**.
Wemelen **wémelen**.
Wender **wèner**, 63.
Wenkbrauw **winsbrā**.
Wenken **winken**, 30.
Wensch **wéns**.
Wenschen **wénsen**.
Wereld **wiereld** (m.), 28, 126.
Weren **wieren**, 28.
Werk (arbeid *en* werk) **wèrek**, 17.
Werken **wèreken**, 18.
Werkman **wèrekman**, 143.
Werpen **wérepen**, 19, 20, 52,
59, 168, 169.
Werven **wéreven**, 17.
Westen **wésten**, 18, 19.
Wet **wét**, 22.
Weten **wéten**, 26, 75, 165, 179,
220.
Weven **wéven**, 26, 171.
Wezenlijk **wézentloik**, 69.
Wie **wī**, 32, 136, 155, 157.
'Wies adv. **woes**, 44.
Wieden **wien**, 43.
Wieg **wih**.
Wiek **wik**.
Wiel **wil**.
Wierook **wiruek**, 32.
Wij **me**, 145.
'Wijlie **woelen**, 145.
Wijd **woed**, 8, 52, 55, 139, 220.
(van) 'Wijds **va(n)wāds**, 52.
Wijf **woef**, 44, 51.
Wijn **woen**, 44, 53, 129.
Wijs adj. **woes**.
Wijsheid **woesoed**, 231.
Wijten **woeten**, 173.
Wijwater **wāwüter**, 12.
Wijzen **woezen**, 69, 113, 160, 173.
(in)Wikkelen **inwikelen**.

- Wil **wil**, 136.
Wild **wild**.
Willem **Lamen**, 135.
Willen **wilen**, 6, 11, 165, 181, 183, 184, 220.
Wind **wind**, 63.
Winden **winen**, 67, 72, 169.
Wingen **winen**, 169.
Winkel **winkel**.
Winnen **winen**, 168, 169.
Winter **winter**, 221.
Wip (zwaai) **wip**.
Wip **wip** (f.) Fr. *perche*.
Wisch **wis**.
Wissel **wisel**.
Wit **wit**, 31.
Wittebrood **witebrued**, 137.
Woelen **wilen**, 32.
Woensdag **gunstah**, 37, 69, 70, 117, 220.
(asch)Woensdag **Asgunstah**, 103.
Wol **wol** (m.), 126.
Wolf **wolef**.
Wolk **wolek**.
Wonde **wond**, 41, 72.
Wonder **wonder**, 41, 72.
Wonen **wunen**, 46, 160, 163, 164.
Woord **wōd**, 36.
Worden **wēden**, 20, 52, 113, 115, 169.
(ver)Worgen **verwēregen**.
Worm **wērem**.
Worp **wērep**, 23.
Worst **wést** (m.), 23, 126.
Worstelen **wéstelen**.
Wortel **wétel**, 23, 130.
Wraak **vrūk**.
Wronq **vrun**.
Wrat **wét**, 14, 66.
Wreed **vried**, 42, 71.
Wreken **vréken**, 75, 170.
Wrijven **vroeven**.
Wringen **vrinen**, 168.
Wroeten **vriten**.
Wrok **vrok**.
Wronq **vrung²**.
Zaad **zūd**, 39, 46.
Zaag **zūh**.
Zaaien **zuen**, 35, 57.
Zaak **zūk**, 132.
Zaal **zūl** (m.), 126.
-zaam **-zūm**, 111.
Zabberen **zēberen**.
Zacht **zoht**, 33, 51.
Zadel **zūl**.
Zak **zak**, 129.
Zakken (dalen) **zaken**.
Zalf **zalef**, 114.
Zalig **zūleh**, 136.
Zalm **zalem**, 59.
(ver)Zamelen **verzūmelen**.
Zand **zang²**, 68, 69.
Zat **zat**.
Zaterdag **zūterdah**, 220.
Zavel **zūvel** (m) *zand*, 126.
Ze **ze**, 120, 123, 146.
Zeden **zēden**, 71.

- Zee **zie**, 112, 131.
Zeel **ziel**, 42.
Zeemeermin **ziemërmin**, 111.
Zeep **zlep**.
Zeer **zier**, 139
Zeever **ziever** (m.), 126.
Zegel **zégel** (m.), 126.
Zegen **zégen**, 25, 122.
Zegenen **zégènen**, 122.
Zegening **zégènin**, 63.
Zeggen **zèn**, 6, 12, 57, 69, 118,
123, 159, 162, 164, 183, 184.
Zeiken **zoiken**, 44.
Zeil **zoel**, **zāl**, 12, 13, 44, 57.
Zeilen **zoelen**, **zālen**, 12.
Zeissen **zāsen**, 12, 44.
Zeker adj. **zéker**.
Zeker adv. **zéker**, **zékèrs**, 224,
225.
Zelf **zèlef**, 14, 59, 146, 151.
Zemelen **zémelen**, 26.
Zenden **zinen**, 30, 63, 72, 168,
169.
(ver)Zengen **verzinelen**
Zenuwen **zènen**, 25.
Zerk **zèrek** (m), 18, 126.
Zes **zès**, 18, 140.
Zestien **zéstin**, 19, 140.
Zestig **sésteh**, 19, 140.
Zetel **zétel**.
Zetten **zèten** cf. *zitten*.
Zeug **zuh**, 41.
Zeven **zéven**, 26, 140.
Zeventien **zéve(n)tīn**, 140.
Zeventig **séve(n)teh**, 140, 141.
Zicht **ziht**.
Ziedaar **dū se**, 230.
Zieden **zojen**, 35.
Ziek **zik**, 7.
Ziekte **zikten**, 31, 50, 133.
Ziel **zil**.
Zien **zin**, 32, 69, 110, 113, 159,
161, 165, 171, 177, 185.
(niet een) Zierken **ninziken**, 32, 65.
Zift **zift**.
Zij **ze**, 105, 145, 157.
'Zijlie **zoelen**, 145.
Zijde **zoe** (*saeta* en *latus*).
Zijge **zoe**, 44, 57.
Zijgen **zoigen**, 173.
Zijn poss. **zoen**.
Zijn wkw. **zoen**, 10, 22, 24, 62,
118, 119, 136, 152, 153, 159,
165, 181, 182, 183.
Zilver **zilver**, 30.
Zilversmid **zilversméd**, 59.
Zin **zin**.
Zingen **zinen**, 67, 68, 168, 169,
173.
Zink **zink** (m.), 126.
Zinken **zinken**, 168.
Zitdag **zitdah**, 117.
Zitten **ziten**, 7, 165, 171.
Zode, zoi **zaj**, 48.
Zoeken **ziken**, 31, 32, 33, 164.
Zoet **zit**, 32.
Zog **zoh**.
Zolder **zolder**, 144.

- Zomer **zōmer**, 221.
Zon **zon**.
Zondag **zondah**, 109, 129, 220
Zonde **zonden**.
Zonder **zonder**, 72, 227.
Zonsondergang **zonenondergang³**, 128.
Zoo **zue**, 224.
Zooals **zuas**, 228.
Zoodanig **zuedūneh**, 155.
Zoodat **zuedad**, 227.
Zoo gauw **zue gā (as) dad**, 228.
Zool **zōl** (m.), 35, 53, 126.
Zoom **zuem**, 51.
Zoomen **zuemen**, 41.
Zoon **zōn**, 35, 135.
Zoowel — als — **zuewél — as —**
227.
Zorg **zéreh**, 23.
Zot **zot**, 135.
Zout **zōt**, 36.
Zouten **zōten**, 176.
Zucht **ziht** (m.) *drift*, 126.
Zuchten **zihten**, 32.
Zuiden **zueden**, 71.
Zuigen **zuigen**.
(ver)Zuimen **verzuemen**
Zuipen **zuepen**, 174.
Zuiver **zuever**.
Zulk **zoken**, 33, 66, 155.
Zullen **zēlen**, 6, 11, 22, 23, 57,
72, 112, 121, 181, 183, 184.
Zurkel **sileker**, 66.
Zus **zis in zis én(e) zue**, 225.
Zuster **zister**, 32, 132.
Zuur **zīr**, 32, 65, 121.
Zwaan **zwūn** (f.), 127.
Zwaar **zwūr**, 65, 73, 139.
*Zwaarigheid (zwaarte) **zwūre-
goed**, 231.
Zwadderen **zwaderen schudden**
(*van eene vloeistof*) ook in *lil-
lende beweging zijn*.
Zwager **zwūger**.
Zwak **zwak**.
Zwaluw **zwolem** (m.), 34, 126.
*Zwans **spot**.
*Zwanzen **spotten**.
Zwart **zwét**, 14.
Zweep **zwiep**.
Zweer (ettergezwel) **zwér** (m.),
126.
Zweet **zwiet**, 42.
Zwelgen **zwélegen**, 168, 169.
Zwellen **zwélen**, 19, 168, 169.
Zwemmen **zwimen**, 30, 73, 168,
169.
Zweren (*een eed doen en etteren*)
zwéren, 26, 27, 170.
Zwerm **zwérem**.
Zwerven **zwèreven**, 17.
Zwijgen **zwoigen**, 61, 166, 167, 173.
Zwik **zwik** (f.), 127.
Zwikken **zwikken heen en weer**
bewegen (van iets plooibaars).
Zwoord **zwōs** (f.), 74, 127.

ERRATA (1) ET ADDENDA.

- Bl. 10, r. 1 en 2; **brékbūr, brég'būr**, lees : **brékbūr,**
brég'būr.
- » » r. 9; **g** kan meest altijd ..., » **g** kan in den
 anlaut meestal.
- » 27, r. 2; **lépel**, » **léper.**
- » 28, r. 9 v. o.; Nml, » Mnl.
- » 29, r. 1; **verviet**, » **vervied.**
- » 30, r. 18; **ing'st**, » **inst.**
- » 31, r. 2 v. o.; **hukje, hurkje**, » **hukken** (pl.
 van **huk**).
- » 39, r. 4 v. o.; **kumkumer**, » **kumkumer.**
- » 41, 3°, Aanm. — Cf. 41, A, Aanm.
- » 56, r. 9; **almoes**, wordt **alemūs, almūs** uitgesproken
 en moet hier dus wegvallen.
- » 57, r. 4; **e^e**, lees : **è^e.**
- » 58, r. 10; **éd**, » **èt.**
- » » r. 16; **sjét**, » **sjèt.**
- » 62, 4°, b) Aanm., wordt gezegd dat volgende **t** de
 palatalisatie van **k** tegenwerkt; men zegt zoowel :
prékt preekt, sprékt spreekt als **prékt** en **sprékt**
 en de **k** is dus in 'tzelfde geval als de **h**. Drie
 regels verder staat : In de wkw. op **-nen** wordt
 bij volgende **d** de palatalisatie verloren; hier geldt
 hetzelfde als voor **k** en **h** en men hoort **viñd vinda**
 en **viñg'd**. Lees aldaar ook : **zinen** in pl. van **zinen**.

---

(1) De welwillende lezer zal wel zelf de mindere drukfouten in den Nl. tekst verbeteren. Eenige gevallen waar **k g** voor **k̄ g** voorkomen heb ik ook onverbeterd gelaten wanneer zij geen bijzonder belang opleverden.

- Bl. 62, r. 7; *peiltje*, lees : *pijltje*.
- » 63, r. 15 v. o.; **ānken, ōnken**, » **ānken, ōnken**.
- » » r. 3 v. o.; auslaut, » anlaut.
- » 64, r. 6; **ṣachelen**, » **ṣahelen**.
- » » r. 8; **ṣufelen gaan**, » **ṣufelen sukkel-**
achtig gaan.
- » 67, r. 17; Mnl *alaaneen*, » *alinceen*.
- » 71, r. 10; **brued**, » **brued**.
- » 72, r. 3; *handen*, » *honden*.
- » » r. 4; **ronde**, » **rone**.
- » 73, r. 15 v. o; **bikkels**, » *bikkels*.
- » » r. 9 v. o.; **ét**, » **éd**.
- » 75, r. 15; **schriev spr. schrief**, » **shriev spr. shrief**.
- » 106; (42). » (41).
- » 123, r. 4; **gūde**, » **gūd e**.
- » 129, r. 1 v. o.; *noode voor*, » *noode, voor*.
- » 139, r. 13; **zier** is geen adj. en behoort niet hierbij.
- » 140, Aanm.; in de verbinding met de getallen 1—9 worden **faſteh, sésteh, séve(n)teh** uitgesproken als **vaſteh, zésteh** en **zéve(n)teh** : ien **én(e) vaſteh een en vijftig**, enz. De reden van dat verschijnsel is me onbekend.
- » 159; TWEDE HOOFDSTUK, lees : DERDE HOOFDSTUK.
- » 163, 58; **mūken wēden druen wūnen**, lees : **mūken maken, wēden wedden, druen draaien, wūnen wonen**.
- » 167, tusschen r. 8 en 9 v. o , *lasch in* : **drinen dringen drun gedrunen**.
- » 178, r. 1; **dèk**, lees : **dè k**.
- » 220, r. 1; **-lāks**, » **-loiks**.
- » 223, r. 6 v. o.; **slinkṣ**, » **slinkṣ**.
- » 227, r. 8; voeg daarbij : **uit der zuren (met azijn)*.
- » 229, r. 5 v. o.; **kwék**, lees : **kwèk**.
- » 231, r. 7 v. o ; *heeschgoed*, » *heeschheid*.

MIJN ANTWOORD AAN Dr FRANCK.

Over doel en methode onzer dialectstudiën.

De volgende uiteenzettingen zijn geschreven naar aanleiding van een artikel van Dr FRANCK, in *Indogermanische Forschungen, Anzeiger*, IX band, bl. 63. De schrijver, ondanks zijne verdiensten op het gebied der Middelnederlandsche philologie, schijnt zeer weinig bekend te zijn met onze Zuidnederlandsche toestanden (1) en ook zeer verwarde begrippen te hebben over dialectologie in het algemeen. Niettegenstaande het weinig zakelijk belang van zijn opstel hebben wij het nochtans noodig geacht (2) ietwat breedvoeriger te handelen over doel en methode onzer dialectstudiën, alhoewel de *Inleiding van het Tijdschrift* voor iederen aandachtigen en zaakkundigen lezer wel bondig, maar toch klaar genoeg, al het noodige daarover meêdeelt.

Wat de noodzakelijkheid der dialectstudiën aangaat, voor de geschiedenis der Nederlandsche taal, daarover is in dit Tijdschrift I, bl. VII, genoeg gesproken. Op een punt

---

(1) Op bl. 5 van zijne *Mittelniederländische Grammatik* staat te lezen : « ... *ae* ..., *eine Schreibung, deren die Belgier sich noch heute bedienen während die Holländer *aa* vorgezogen haben* ». Dit liet Dr J. FRANCK drukken — in 1883! — In *Taal en Letteren*, 8sten j., bl. 511 schrijft FR. met gerust gemoed : « *Sonst gilt westlich von der Maas die *nl.* Aussprache für anlaut-, inlaut- und auslaut-*sk** ».

De *u*-uitspraak, zoo wordt mij door een Limburgsch student bericht, bestaat te Opitter en te Bree, dit laatste op drie uren westelijk van de Maas. Ik zelf hoor ze hier dagelijks in Leuven; zie GOEMANS, L. B., II, bl. 62.

(2) Zie L. B., 2^{den} J., 2de afl., Bericht, *in fine*.

nochtans dient hier de aandacht gevestigd te worden. Wel is onze middeleeuwsche taal, zooals aldaar gezegd wordt « eene gemeenschappelijke eenvormige taal », in dien zin namelijk en in die mate dat zij voor al de bewoners der « frankische Nederlanden » verstaanbaar was. In hoeverre evenwel « dialectische eigenaardigheden bleven voortbestaan » weten wij niet, hoofdzakelijk wat de uitspraak aangaat. Het is niet te gelooven dat er meer eenvormigheid was, dan heden in Vlaamsch-België. De historische oorzaken van dien toestand zijn klaar genoeg. FR. zal daarover wel met ons eens zijn, al weet hij ons de uitspraak (1) der vocalen in 't Mnl. met bijna zooveel beslistheid te beschrijven, alsof hij met eigen ooren nog Mnl. had hooren praten.

De dialectstudiën der L. B. worden behandeld volgens een algemeen rijpelijk doordacht plan : van een zeker getal dialecten worden alle bijzonderheden onderzocht en beschreven door personen wien dat dialect eigen is. Zoo de beschrijving van mijn eigen Aalstersch dialect; zoo ook die van 't Leuvensch, door den Heer GOEMANS; zoo ook de studiën die naderhand verschijnen zullen, o. a. over het Gentsch, het Maastrichtsch, 't Brugsch. Schetsen van de dialecten uit de omgeving diër typisch-behandelde zullen zich dan bij de beschrijving dezer laatste komen aansluiten en opteekenen wat kenmerkend is voor de taal die gesproken wordt tusschen de verschillende typische dialecten in. Ook brengt dit plan mede dat de klanken zoo nauwkeurig mogelijk zullen beschreven worden, waarbij zal worden gebruik gemaakt van de benamingen van SIEVERS; waar 't noodig is zullen daarenboven mechanische proefnemingen worden ingesteld. Verder worden de klanken historisch behandeld in dien zin dat zij in verband ge-

---

(1) *Mittelniederländische Grammatik*, bl. 4 en 5.

bracht worden hetzij met het Nieuw- of Middelnederlandsch, hetzij met het Oudfrankisch of het Westgermaansch, al naarmate de persoon die zijn dialect bestudeert gewaar wordt dat dit dialect het best met het een of met het ander in verband te brengen is. Sluit zich nu een dialect op bijzondere wijze aan bij het Nnl. (en dit is het geval voor 't Aalstersch en 't Leuvensch), in dien zin dat de meeste klanken .eene verdere ontwikkeling schijnen te zijn van het Nnl., dan is er geen reden meer om hooger op te klimmen. Was de historische grammatica van het Nl. verder gevorderd, dan zou dat hooger opklimmen overbodig zijn. Daar ze nu echter nog maar in hoofdtrekken bestaat, is de dialectoloog niet verplicht ze bij te werken. Maar waarom hierop aandringen? Alleen FR. *schijnt* het maar niet recht te vatten, al is 't ook zoo eenvoudig. Ik zeg *schijnt*, want hij drukt zich zoo vaag en verward uit dat ik niet klaar inzie wat hij wil en mij afvraag of hij het zelf wel bepaald weet.

Kortom, onze monographieën zullen bouwstoffen zijn, en tegelijk historische *studiën*, naar een algemeen plan bewerkt in overeenkomst met wat wij weten over de geschiedenis van het Nederlandsch; *historische grammatica's* zullen ze *niet* zijn, en dat om algemeene redenen die het gezond verstand aanwijst en om bijzondere redenen die FR. meer dan anderen zou dienen te kennen.

* * *

En nu, de recensie zelf. Vooreerst wat FR. schrijft over methode : « *Bei dem Versuche die Entwicklung der heutigen Laute aus den früheren darzulegen ist dem Verfasser manches unklar geblieben. Der Leser wird dies Gefühl noch öfter haben* ». Het antwoord staat L. B., I, bl. 2, « wat de genetische verklaringen aangaat, enz » Is het niet beter te zwijgen of ten minste de zaken als twijfel-

achtig voor te stellen dan altijd maar alles te willen weten? Twee staaltjes van Fr.'s alweterij zijn hooger, bl. 325, nota, aangehaald geworden (1). — « *Dabei wünschte man manchmal das Material vollständiger vorgeführt zu sehen.* » Dit zou het geval zijn op bl. 31. Daar wordt gezegd : $\bar{o}$ = Nl. lange **a** verschijnt vóór **k**, **h(g)**, **p(b)**, **f(v)**, **m**, terwijl vóór **t(d)**, **s**, **l**, **r**, **n** het diphthongische **oi** verschijnt; verder wordt gezegd dat in het praet. der ww. $\bar{o}$ voor **t** verschijnt. Van elk geval wordt één voorbeeld aangehaald. Is dat niet genoeg? Moest ik hier nu alle Nl. woorden met lange **a** in hun Aalsterschen vorm opgeven? Wat zou de lezer daarbij meer geleerd hebben? Als Fr. het nuttig achtte kon hij zelf uit een Nl. rijmwoordenboek alle dergelijke woorden bijeenbrengen, daarbij acht slaande op de nota 1, bl. 11 van L. B., 1^a J. Dit belet hem echter niet eene andere verklaring dan de mijne te geven van den vorm **zōten**, die eene analogie zou zijn van **sprōken**; nu **sprōken** bestaat niet, maar wel **sprūken**. Dit laatste is Nl. *spraken*, en ik heb die uitzondering hier niet vermeld: mea culpa, de wijze ook valt zevenmaal per dag (1). Hij kon **sprūken** nochtans vinden in L. B., 1, 2de aflevering die lang verschenen was toen hij zijn artikel ter pers zond.

« *Vor allem habe ich auch eine für die historische Betrachtung und die Kritik unerlässliche von älteren Lauten ausgehende Uebersicht neben der Darstellung nach den Lauten vermisst* ». Zulk eene tafel kon waarlijk nuttig zijn. Ik had dus van de Nnl. klanken uitgaande de Aalstersche die eraan beantwoorden moeten bijenschikken? Wel had ik dat *kunnen* doen, maar er moest zóo veel gedaan. Kan een aandachtige lezer zulk eene lijst niet zelf opmaken, bijzonderlijk als hij er zooveel prijs op

---

(1) Vgl. *Mittelniederl. Grammatik, Lautlehre, passim.*

stelt? FRANCK's vitterij doet denken op iemand die een geschenk krijgt en over de verpakking scheldt; ook wel op zeker Fransch spreekwoord.

« *Wahrscheinlich würde sich auch manches einfacher ansehen, wenn die Darstellung wirklich historisch wäre* » Hier zal nu FR. zijne methode over dialectologie uiteenzetten. « *Die heutigen Laute sollten auf die nächstliegende Stufe zurückgebracht sein, statt dass sie in Kategorien vorgeführt werden, die wenigstens bei einer nicht genügenden Beachtung der Zwischenstufen willkürlich gewählt erscheinen müssen* ». Ik heb iedere vocaal tot het Nnl. teruggebracht. Is dat niet « die nächstliegende Stufe »? Heb ik de klanken « in Kategorien vorgeführt »! Wat moet dat beduiden? Iedere vocaal werd toch afzonderlijk behandeld.

Wat er volgt bij FR. moet waarschijnlijk dienen tot staving van wat hij beweert. Vergeefs zoek ik den samenhang. Wie over methode « oraculeert » zou toch eerst zijne eigene begrippen zoodanig dienen te doorgronden en te schikken dat hij geen exegeet noodig heeft om verstaan te worden. « *Der Unterschied zwischen steert « Sterz » (steirt) und ert « Herz » ist genau der von Mnl. steert und herte. Mit Rücksicht darauf fällt die versuchte Erklärung ohne weiteres um.* » Dat mijne gissing, met vele andere, zou omvallen zou mij niet verwonderen; ik verwijs opnieuw naar L. B., I, bl. 11; maar of dit omvallen zou geschieden « mit Rücksicht darauf », nl. op **Mnl.** *steert* en *herte*? Kent FR. *nauwkeurig* (vgl. *genau* hierboven) het onderscheid der *uitspraak* van **Mnl.** *steert* en *herte*? Dan mag hij een gelukkig man heeten. Ik had willen weten wat hij daarover zegt in zijne *Mnl. Gr.*; maar daar ontbreekt een Register, en bij de uitstekende orde die in dat boek heerscht, heb ik het moeten opgeven.

« *Das Mnl. spielt überhaupt nicht die Rolle, die ihm*

zukommen müsste .... » Welke rol komt toe, bij het verklaren der eigenaardigheden van een levend dialect, aan eene taal met verwarde spelling en waarvan de nauwkeurige uitspraak ongetwijfeld van geweest tot geweest en van eeuw tot eeuw verschild heeft?... Wel konden de verschillende schrijfwijzen met onze tweevoudige uitspraak vergeleken worden; maar verder? Ook zie ik niet waarom mijne *gissing* daaromtrent zou omvallen, *mit Rücksicht darauf*. Onmogelijk is het niet dat die *gissing* door andere dialectische opzoekingen zoude bevestigd worden en het Mnl. zou verklaren. De grondige en — later — vergelijkende studie der dialecten zal waarschijnlijk veel licht werpen in de zware duisternis der Mnl. klankleer. FR. zelf schijnt het overigens te begrijpen, want verder spreekt hij van « *Rückschlüsse auf die mittelalterliche Sprache* », die hem bepaald geleerd hebben dat « *das Schriftmnl. von den Mundarten noch weit mehr abgestanden haben muss, als wir im allgemeinen wännen* ». FR. was op den goeden weg om met zijne « *Rückschlüsse* » tot het begrip te komen dat het Mnl. hier niet als gids kan dienen voor de dialectstudien, maar wel omgekeerd.

« .... *und das ältere Limburgische, das vielleicht noch mehr zur Aufklärung beigetragen hätte, scheint dem Verfasser ganz entgangen zu sein obwohl es von Kern bequem hergerichtet war.* » *Vielleicht*, slechts *vielleicht*? Zou FR. werkelijk getwijfeld hebben? Nu, zooveel te beter. Mijn antwoord is: « *Das Limburgische ist mir nicht entgangen, ich aber bin dem Limb. entlaufen* ». Met het oog op dialectische eigenaardigheden, is het Limburgsch, of liever zijn de Limburgsche dialecten van gansch anderen aard dan mijn Brabantsch dialect. Eene vergelijking met het Oudlimburgsch zou niet zoozeer historische als *vergelijkende* dialectstudie geweest zijn.

Nu de plechtige gevolgtrekking : « *Wir sind der Gefahr näher als wir wähnen dass die historische Grammatik uns unter den Händen zerrinnt* ». Het gevaar, of liever de ramp is daar; eigenlijke historische grammatica heb ik den heer FR. niet eens in de handen willen geven, en krijgt hij ook verder niet. Daarop doceert FR. : « *Historische Grammatik heisst doch nicht einen momentanen Sprachzustand mit irgend einem älteren auf Grund abstrakter Regeln und Grundsätze, es koste was es wolle, vereinigen sondern die zugänglichen Zeugnisse sammeln und ordnen und dann die Zusammenhänge nach der inneren Wahrscheinlichkeit aufsuchen* ». Dat mag al zeer waar zijn, en ziet er ook hoogst geleerd uit alhoewel het maar half verstaanbaar is. Maar op wie past FR. die beschrijving eener slechte historische grammatica toe? Het eerste deel van dit artikel en het beknibbelde werk zelf toonen genoegzaam aan dat FR. tegen windmolens schermt.

Nog een paar alleenstaande opmerkingen van den heer FR. dienen besproken te worden. De twee eerste zijn kenmerkend voor den « état d'âme » van mijnen welwillenden criticus. « *Ich möchte, zegt hij, noch eine Einzelheit anführen, die, wenn sie in gleicher Weise auch kaum wiederkehrt, doch zeigt, dass der Verfasser von dem Ziel « durch die allgemeinen Gesetze des Sprachlebens, die uns durch die Mundarten bekannt werden zur Erklärung der Erscheinungen vergangener Jahrhunderte zu gelangen » noch weit entfernt ist.* » Die fijne ironie zinspeelt op de regels van de *Inleiding der L. B.*, (I, bl. VI) die beginnen met de woorden : « Voor de wetenschap der doode talen » en waarin de door FR. aangehaalde passus voorkomt. Gansch in het algemeen wordt daar gesproken over het nut der dialectstudiën. FR. zoekt den lezer den indruk te geven alsof 't mijn doel was geweest, bij 't be-

studeeren van mijn Aalsterschen tongval, « durch die allgemeinen Gesetze enz. .... zu gelangen ». Met welke woorden zou FR. zelf zulk een handelwijze in zijnen *beschaaften* schrijftrant wel bestempelen?...

En nu zijn bewijs : « S. 30 ist **vrīg** « *früh* » (Nnl. *vroeg*, *oe = u*) mit kurzem *i* erwähnt; « aber **vrīg**, Nebenform van **vrüg**, Praeteritum von vragen; dies **vrīg** hat vielleicht sein *i* dem früheren '**vrīg** « *früh* », woraus jetziger **vrīg** entstanden ist zu danken. Diese Ungeheuerlichkeit... »

Dat twee homonymen '**vrüg** = Nnl. *vroeg* (*fragte*) en *vroeg* (*früh*), 't is te zeggen een werkwoord en een adjectief op elkander invloed uitoefenen is dus volgens FR. onmogelijk. Ik zegge *onmogelijk*, absurd, want hij noemt het een « Ungeheuerlichkeit » zulks als bloote gissing voor te stellen. FR. is dus zoozeer in de geheimen der taalpsychologie ingewijd dat hij ook hierover « oraculeert ». Ik spreek van *geheimen*; want die wetenschap is nog zoo weinig gevorderd dat het wel onmogelijk zou zijn eenen tweeden FRANCK te vinden om in deze zaken van absurditeit te spreken.

Als ik mijne gissing omtrent de lange *i* van **vrīg** neerschreef, achtte ik die zelf zeer bedenkelijk. Het eenige wat er voor spreekt is dat *gene* eigenlijke verklaring te vinden is. Toch vermeldde ik haar, juist omdat zulk eene « Beeinflüssung » uit taalpsychologisch oogpunt mij zeer vreemd scheen. Het nut er van komt mij voor dit te zijn : dat daardoor de aandacht op zulk een — misschien niet onmogelijk — verschijnsel gevestigd en verdere waarnemingen uitgelokt worden.

FR. nochtans geeft eene *verklaring*, en eene zeer bepaalde, natuurlijk ! : « In Wirklichkeit ist **vrīg** Analogie nach der redupl. Klasse ». En dat waarom? In het dialect

bestaat **vrūg** (1) naast **vrīg**, met het part. **gevrōgd**. Dat **vrōgen** rijmende op **drōgen**, een praet. **vrūg** gelijk **drūg** meegebracht heeft, is zeer natuurlijk; maar dat een tweede sterk praeteritum, naar analogie der redupl. klasse zou ontstaan zijn, terwijl het verl. deelw. zwak bleef, is meer dan bedenkelijk. Ook is op te merken dat het dialect geen ander analogisch *ī*-praet. kent. Of nu de homonymiteit met **vrīg** « *früh* » en het bestaan van sterke *ī*-praeterita samengewerkt hebben om een praet. **vrīg** voort te brengen, is eene andere vraag. Deze nieuwe hypothese past uitstekend bij mijne eerste; maar meer als eene gissing mag ook zij niet heeten. FR.'s « Wirklichkeit » past hier niet. De aldus door FR.'s verlicht brein en welwillende gemoedsstemming geschapene « Ungeheuerlichkeit » « *rührt — zegt hij — doch daher dass man umgekehrt mit verkehrten Abstraktionen aus toten Sprachen die lebendigen erklären will* ». Denk nu eens wel na, mijne waarde pedagoog, op het *mutato nomine de te fabula narratur*.

In het begin van zijne recensie worden door FR. mijne woorden aangehaald uit de *Inleiding tot het Tijdschrift*, waar ik verklaarde dat de NI. dialecten eene bijzondere plaats zullen innemen; « *und zwar die letzten im Sinne einer « genauen, haarfeinen, möglichst mechanischen Behandlung » nach der in des Abbé Rousselot Buch « Les modifications phonétiques du langage u. s. w. » empfohlenen Methode. So die von Ph. Colinet unterzeichnete Vorrede. Nicht ganz im Einklang damit betont desselben Colinet historisch-phonetische Studie über die mundart von Aalst ... ihren historischen Charakter* ».

---

(1) **Vrūg** is zelden. Bl. 160 wordt dit gezegd; wonder genoeg, heb ik daar vergeten te spreken van **vrīg**. Hoe gemakkelijk het is iets te vergeten, dat bewijst FR. toch zelf, waar hij in den titel van het besproken Tijdschrift den naam van Prof. W. BANG vergeet.

Zoo licht FR. zijne lezers in en stelt hun de zaken geheel anders voor dan ze klaar en duidelijk gezegd werden. In de *Inleiding tot het Tijdschrift* sprak ik van ROUSSELOT's methode als van een ideaal, en voegde er aanstonds bij dat er in mijne monographie slechts een zeer bescheiden gebruik van wordt gemaakt, waarvoor ik ook de reden liet kennen. In de voorrede tot het dialect wordt dit « bescheiden gebruik » nader bepaald. Wat dient hier nu in twijfel getrokken, ofwel de bevoegdheid van iemand die over Ndl. werken bericht geeft en ze niet eens verstaat, of de eerlijkheid van den critikus die alles verdraait en zijne lezers een verkeerd denkbeeld geeft van het werk en van den schrijver? FR. zelf mag kiezen.

Last not least, een woord over de klanknotatie, waarvan de grondbeginselen op bl. 249 te lezen staan « *Möglichst bei dem Gewohnten bleiben* » is de raad van FR. Ons grondbeginsel is : « ons bij het Nl. aansluiten voor zooveel dit met het grondbeginsel der phonetische spelling kan overeengebracht worden ». Wie heeft gelijk? de notatie moet dienen voor de behandeling van eene reeks Nl. dialecten.... Verder zegt FR. « ... *auch andere Zeichen entsprechen möglichst wenig der Forderung einigermaßen ein Bild von der Sache zu geben* ». Wat is die « *Sache* »? De uitspraak? Kent FR. notaties die een « *Bild* » van de uitspraak geven, een echt « *Visible speech* »? Of is die « *Sache* » iets anders? FR. heeft vooral in 't oog ɪ, het teeken voor een minimale vocaal, die telkens de kleur heeft van een volle voorafgaande vocaal waarmee ɪ een « onechte » diphthong uitmaakt en hij vreest dat men het teeken met i zou kunnen verwarren! Dat is toch wat erg, bijzonderlijk voor een Duitscher die dagelijks de zoogezegde *Duitsche* schrijf-teekens leest, waar de « vliegenpootjes » het hoofbestanddeel van uitmaken. Dat ɪ geeft « *kein Bild von der Sache* ». Als FR. werkelijk iets symbolisch wenschte, dan kon hij het misschien vinden in dit allerkleinste teeken voor de minimale vocaal.

Wat de « *überflüssige Unterscheidungen* » aangaat : hoe kan FR. oordeelen over wat « *überflüssig* » is of niet? Juist in de zaken, die voor een onkundigen of voor een oppervlakkigen lezer waardeloos zijn zal men dikwijls de verklaring van menig taalverschijnsel kunnen vinden. Die kleinigheden *moeten* — en zullen ook — in de volgende studiën met bijzondere zorg waargenomen en zooveel mogelijk genoteerd worden. Zonder die « nauwkeurige, haarfijne en zooveel mogelijk mechanische behandeling » is er gevaar dat de beste vruchten van deze later te vergelijken dialectstudiën niet rijp worden. Dat wij zoo iets beoogen is klaar genoeg uit de voorrede op te maken, en mocht een leermeester als FR. niet ontgaan. Of onze notatie volmaakt is? met het oog op de gezamenlijke dialecten die moeten behandeld worden, zeker niet. Voor zooveel de dialecten mij *grosso modo* bekend waren, zijn die reeds in het oog gehouden. Maar FR. weet misschien ook, dat er eene grondige studie toe noodig is om den klankvoorraad van een dialect te bepalen, bijzonderlijk als men naar eene « haarfijne » ontleding streeft. Was het mogelijk zoo iets te doen voor een aantal dialecten zoolang de eerste monographie niet uitgegeven was? Moest deze niet in dit opzicht de baan breken? Nu, wie de baan breekt, blijft meest niet vrij van schrammen en kneuzingen; vgl. FR.'s *Mnl. Gr.*, passim. De notatie zal dus somtijds inconsequent zijn, en *honni soit qui mal y pense*.

Tot slot hiervan deel ik een paar regels mee, eerst in mijn notatie, daarna in die van SIEVERS; de lezer zal aldus kunnen oordeelen of de « *Bilder manchmal geradezu schmerzhaft aufs Auge wirken* » en of die wel de schuld dragen van de « *Kopfschmerzen* » die FR. « *thatsächlich beim Entziffern bekommen* » heeft.

Den giust olden de droè poten gèld di (d)en wéh-gestūken oé iŕda(d) (d)en duyð waz.

Da(d) zen droè poten gèld di 'k wéhgestūken oé iŕda(d) 'k duyð waz, zoè (d)en (d)en. (L. B., bl. 258.)

Nu volgt de transcriptie in de teekens door **SIEVERS** gebruikt. Voor **ɪ** heb ik de kleine **i** gebruikt, die bij velen te vinden is, en die voor **Fr.** het meer gewone zal zijn; het teeken voor de onduidelijke vocaal heb ik door het veel gebruikte **ø** moeten vervangen; de **ř** is door **r** vervangen, dewijl **S.** den klank niet door een afzonderlijk teeken verbeeldt; daarentegen noteert **S.** andere bijzonderheden der **r**-klanken, die niet gewichtiger zijn dan die van **r** en **ř** :

Den gi'st o'li'dien de dro'æ' pot'en ge'li'di di'(d) (d)en wé'xgestū'ken o'e' iŕda'(d) (d)en du'ū'd wa'z.

Da'(d) zæ'n dro'æ' pot'en ge'li'di di' 'k we'xgestū'ken o'e' iŕda'(d) 'k du'ū'd wa'z, zo'æ' (d)en (d)en.

Is nu mijn spelling moeilijker dan de spelling welke **Fr.** de voorkeur schenkt en voorgeeft zoo gemakkelijk te vinden? Zou wezenlijk *mijn* spelling de oorzaak zijn van **Fr.**'s ontsteltenis? Ja, 't is en blijft een moeilijke zaak. Doch niet de spelling brengt hier de moeilijkheid mede, maar wel de zaak zelve; en zoo iemand daar ten volle van overtuigd is, — dan is 't wel eerst en voqral de schrijver van de studie over het dialect van Aalst, wien 't opstellen nog veel meer « Kopfschmerzen » heeft veroorzaakt dan aan **Fr.** het lezen.

Wij hebben nu de recensie van **Fr.** bijna geheel overgeschreven en besproken. Wie zou nu gaan denken dat het afgebroke werk bij **Fr.** « eine willkommene Gabe » heet. Of wil de « kluge » heer den lezers den indruk laten wel een gestrenge rechter te zijn, maar die toch enkel door waarheids- en rechtvaardigheidszucht genoopt zijne veroordeeling uitspreekt? Of wel is het eene dier onbewuste inconsequenties die **Fr.** eigen zijn?

Nu om het even, het protest ligt naast het oordeel van onzen rechter, die onder anderen klaar genoeg bewezen heeft hoe gevaarlijk het is uitspraak te doen in zaken waarmêe men zoo weinig bekend is als hij met de Nl. dialectkunde.

PH. COLINET.

P. S. — Dit artikel was geschreven toen ik eindelijk een passus vond in FR.'s *Mnl. Gr.*, over Mnl. *herte* en *staert* (niet over *steert*) (1). FR. heeft hier wel enkel de quantiteit in 't oog; mijn *steirt* schrijft hij eenvoudig *steert*. Mijne verklaring zou aldus omvallen uit hoofde der Mnl. spelling *herte* en *staert*. Nu, *zijne* hypothese valt werkelijk om, daar de feiten haar weerleggen, zooals VAN HELTEN uiteenzet (*Mnl. Spraakleer*, bl. 15). Het verklaren van het onderscheid tusschen *ért* en *steirt* is heel wat meer ingewikkeld dan FR. « *wáhnt* ». Te raadplegen daaromtrent zijn GOEMANS, *L. B.*, II, bl. 29, en VAN HELTEN, aldaar aangehaald. Later zullen rijkere dialectische gegevens, op het vraagstuk nog meer licht werpen en, laten wij hopen, eindelijk verklaren. De hypothese van FR. over *herte* en *staert* is vreemd uit taalphysiologisch oogpunt. Maar dat is ook van weinig belang. Wat op dit gebied eene onmogelijkheid is — « *eine Ungeheuerlichkeit* » zou FR. zeggen — is moeilijk te bepalen. Overigens schijnt FR., op andere plaatsen, wondere begrippen omtrent klankleer te koesteren, waarvan de volgende « *Einzelheit*, — *wenn sie auch in gleicher Weise kaum wiederkehrt* », toch het aanhalen waard is. Op bl. 51 wordt eene gutturale *j* verkondigd die de *i* van *jicht* in *u* (*jucht*) verandert. Wat is eene gutturale *j*? Hoe kan dat onding eene *i* labialiseeren? *Cruelle énigme!*

PH. COLINET.

---

(1) In een paragraaf over Svarabhakti!

Étude comparée des langues vivantes d'origine germanique,
par JULIEN MELON, professeur de langues vivantes à l'Institut de la
Louvrière. — Première partie : Loi des modifications de consonnes
qu'éprouvent les mots envisagés du Néerlandais, à l'Allemand et à
l'Anglais. Premier fascicule. Namur, Wesmaël-Charlier, 1898, (XXIII,
183 bl.). Prijs 5 fr.

De voorrede (XXIII bl.) handelt over de noodzakelijkheid eener
vergelijkende — niet gelijktijdige — studie van het Nederlandsch,
het Duitsch en het Engelsch in het openbaar Onderwijs in België.
De Schr. zet er ook zijn plan uiteen : » Ce premier fascicule con-
tient, outre l'Introduction l'étude comparée des *Dentales*. Le deuxième
fascicule traitera des *Labiales* et des *Gutturales*. Le troisième s'oc-
cupera des *Semi-voyelles* et des *Consonnes-voyelles*; il aura pour
complément indispensable un *Index alphabétique* de tous les mots
Néerlandais, Allemands et Anglais dans les trois fascicules. Dans
ma pensée, cette première partie, si elle est accueillée favorablement
sera suivie d'une autre sur la *Formation des mots (Dérivation et
Composition)*. Les grandes lignes en sont déjà tracées. Resterait,
pour que fût exploré en entier le vaste champ de la grammaire
des langues germaniques, à traiter de la *Déclinaison*, de la *Con-
jugaison* et de la *Syntaxe*.

De Inleiding (bl. 1—53) bevat een overzicht der Germaansche
talen in 't algemeen, en eene meer uitgebreide geschiedenis der
drie behandelde talen. Daarop volgt het voornaamste over de klank-
leer en eene tamelijk lange bespreking van de verschillende klank-
ontwikkelingen die in het leven eener taal voorkomen, toegelicht
door voorbeelden ontleend aan de geschiedenis der Germaansche
talen (wet van Verner, enz.). Aan de twee « Lautverschiebungen »
wordt een afzonderlijk hoofdstuk gewijd.

Nu komt Schr. tot zijn eigenlijke taak : de vergelijking der con-
sonanten in de drie talen. Deze eerste aflevering behandelt de den-
talen **t**, **d**, **z**, **s** en **sch**. Van het Nl. uitgaande spreekt Schr. ten
eerste over Nl. **d** uit Oorg. « doorstreepte **d** » en duidt alsdan de
overeenkomst aan tusschen Nl. **d**, Duitsch **t** en Engelsch **d**, en tusschen
Nl. **d**, D. **d** en E. **d** telkens met aanhaling van vele voorbeelden,

en met eene opsomming, naar Klüge, Willmann en Paul, van al de gevallen waar het Duitsch **d** in stede van de regelrechte **t** ver- toont. Op dezelfde wijze behandelt hij Nl. **d** = Oorg., **th** (Nl. **d** = D. **d** = E., **th** en Nl. **d** = D. **d** = E. **d**). Dit onderzoek sluit met eene studie over de gevallen waar door grammatischen Wechsel of door de analogie afwijkingen tot stand worden gebracht.

In het tweede gedeelte van het hoofdstuk over **d** worden in alpha- betische volgorde de toepassingen der vier klankovereenstemmingen in categoriën opgesomd; de afwijkingen worden in opmerkingen en nota's vermeld. Daarna worden de gevallen behandeld waar eene parasietische **d** in een der drie talen verschijnt.

Eene synoptische tafel sluit deze eerste aflevering. Voor de andere dentalen gebeurt hetzelfde als voor **d**, zoodat den lezer eene volle- dige studie aangeboden wordt over den woordenschat der drie talen, met betrekking tot de behandelde klanken.

PH. COLINET.

Zullen ontleed worden in de volgende aflevering :

Heinsius, De taal van den Statenbijbel.

J. Vogel, Het Leemen Wagentje.

Ook werd aan de L. B. 't werkje van den H. PEETERS over **Onse Krijgstaal** toegezonden; de aard van het tijdschrift stelt echter de Redactie in de onmogelijkheid eene ontleding van die studie in te lasschen.

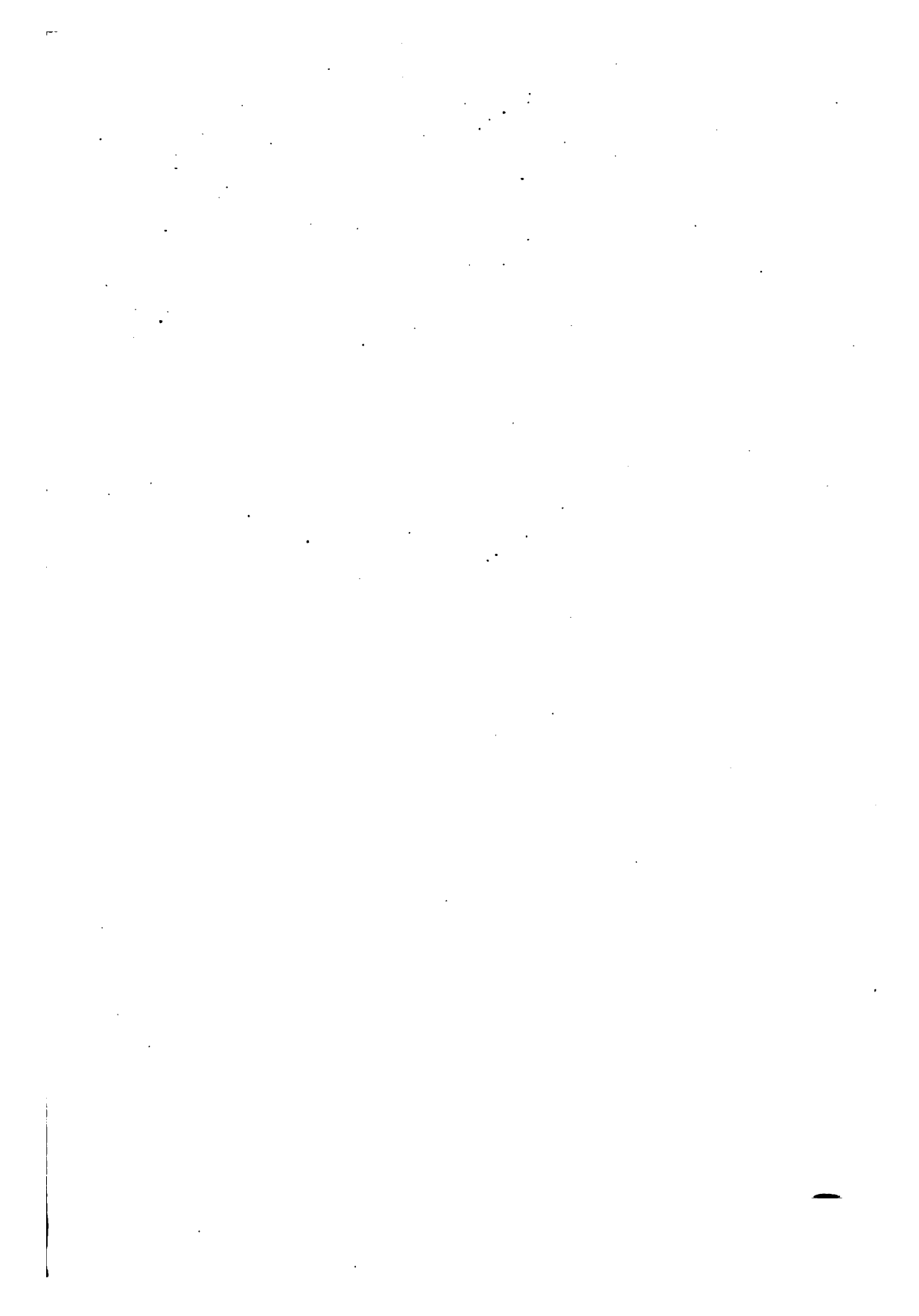
INHOUD.

BLADZ.

I.	L. GOEMANS.	Het dialect van Leuven, eene phonetisch-historische studie.	
		Voorwoord	1
		Eerste deel : Klankleer.	
		Eerste Afdeeling. <i>Algemeen karakter en klankvoorraad van het dialect</i>	5
		Tweede Afdeeling. <i>Historische ontwikkeling der klanken</i>	
		<i>Eerste Hoofdstuk.</i> Klinkers en tweeklanken in hoofdtonige en bijtonige lettergrepen	11
		<i>Tweede Hoofdstuk.</i> Wijzigingen van betoonde klinkers en tweeklanken	49
		<i>Derde Hoofdstuk.</i> Medeklinkers in hoofd- en bijtonige lettergrepen.	61
		<i>Vierde Hoofdstuk.</i> De klanken der toonlooze- en bijtonige lettergrepen.	103
		<i>Vijfde Hoofdstuk.</i> Sandhi of zinphonetiek	112
		Tweede deel : Vormleer.	
		<i>Eerste Hoofdstuk.</i> De zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden	125
		<i>Tweede Hoofdstuk.</i> De telwoorden, het lidwoord en de naamwoorden	140
		<i>Derde Hoofdstuk.</i> Het werkwoord	159
		<i>Vierde Hoofdstuk.</i> De partikels	219
		<i>Tekst.</i> Het spook	233
		Aanhangsel I. <i>Romaansche elementen in het Lv. dialect.</i> <i>(Cf. Voorwoord)</i>	255
		» II. <i>Cf. 1</i>	264
		» III. <i>Cf. 9, 5, Aanm. I en 13, 2, Aanm. I.</i>	265
		» IV. <i>Cf. 35, 20, b), Aanm. en 30, Aanm. II.</i>	266
		» V. <i>Cf. 46, A</i>	268
		» VI. <i>Cf. 50, 20, Aanm. 3 en Tekst</i>	268
		Woordenlijst	271
		Errata et addenda	323
II.	LECOUTERE.	Overzicht van Tijdschriften. Nederlandse philologie	77
	»	Overzicht van Tijdschriften. Nederlandse philologie	187
III.	PH COLINET.	Mijn antwoord aan Dr J. FRANCK. — Over doel en methode onzer dialectstudien	325
VI.	»	<i>Étude comparée des langues vivantes d'origine germanique, par JULIEN MELON</i>	339

14 DAY USE
RETURN TO DESK FROM WHICH BORROWED
LOAN DEPT.

This book is due on the last date stamped below,
or on the date to which renewed. Renewals only:
Tel. No. 642-3405
Renewals may be made 4 days prior to date due.
Renewed books are subject to immediate recall.

REC'D IN JUL 6 '73 - 2 PM 39

APR 1 6 1978 55

REC. CIR. AUG 28 '78

LD21A-20m-3,'73
(Q8677s10)476-A-31

General Library
University of California
Berkeley

U.C. BERKELEY LIBRARIES

C008787786

